

VATKA
MEG KALMEZ

VOTJÁK MONDÁK
ÉS MESÉK

VATKA MEG KALMEZ

VOTJÁK MONDÁK ÉS MESÉK

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST 1974

VATKA MEG KALMEZ

VOTJÁK MONDÁK ÉS MESÉK

EURÓPA KÖNYVKIADÓ

BUDAPEST 1974

MONDÁK

A VILÁG TEREMTÉSE

Kezdetben ennek a világnak a helyén semmi sem volt. Víz vette körül a mindenséget, s ezen egy nagy hajó járt, Inmaré. Jártában-keltében Inmar egyszer elgondolkodott:

– Hogyan is teremtek én most ide világot?

Maga elé rendelte Sajtán:

– Eredj bele a vízbe, ereszkedj a fenekére, s amit találsz ott, vedd a szádba, s hozd elibém!

Sajtán Inmar szava szerint cselekedett, s a vízbe szállva ereszkedni kezdett. Süllyedt, süllyedt aláfelé, de csak nem ért le a fenékre. Már sok idő telt el, amikor találkozott a rákkal.

– Hová mész? – kérdezte ez tőle.

– A víz fenekére, s felhozom a számban, amit ott találok.

– Mi nem jut eszedbe! – csodálkozott a rák. – Én már van vagy tizenkét esztendeje, hogy járom ezt a vizet, de bizony még nem láttam a fenekét.

– No, hagyjuk, én inkább megyek még alább – szólt Sajtán, s folytatta útját.

Igen, igen soká szállt lefelé, s végre nagy nehezen meg is érkezett a víz fenekére. Ott homokot talált. Száját megtömte, felemelkedett, s Inmar elé állt, aki megparancsolta, köpje ki a homokot:

– Egy szem se maradjon a szádban! – mondta.

Sajtán gondolkodóba esett: „Vajon miért nem akarja Inmar, hogy egy szem homok se maradjon a számban?” S hagyott egy keveset a szája zugában.

A vízre szórt homok nőtt, dagadt, s földdé lett, de növekedni kezdett a homok Sajtán szájában is. Mikor Inmar látta, hogy feldagad a képe, megcsóválta fejét:

– Lásd, nem fogadtál szót, pedig megmondtam volt, hogy az utolsó szemig köpd ki a szádból. Amit elmulasztottál, tedd meg most!

Ha nincs Sajtán szájában az a maradék homok, az egész földkerekség síkság maradt volna. A később kiköpött homokból lettek a nagy hegyek, szakadékok és völgyek.

A HEGYEK MEG A VÖLGYEK

A szélnek és az esőnek – hogy együtt uralkodjanak – kicsi volt a világ, összevesztek, és mindegyikük be akarta bizonyítani, hogy ő az erősebb, ő a hatalmasabb, hogy le tudja győzni a másikat

Az eső megeredt, szakadt, mintha dézsából öntenék, és közben azt mondogatta:

– Úgy eláztatom, fölszaggatom a földet, hogy egy tenyérnyi sima hely sem marad rajta.

A szél is föltámadt, hatalmas orkánként söpört végig a világon, és tombolva zúgta:

– Egyetlen kupacba söpröm az egész földet!

A szél fújt, és hordta egybe a földet, az eső pedig zuhogott, és áztatta, szaggatta az egybehordott földet.

Hát így történt, így keletkeztek a hegyek és a völgyek.

HOGYAN VÁLTOTTÁK FÖL AZ ÓRIÁSOKAT AZ EMBEREK?

Hajdanában másfajta emberek éltek ezen a világon – olyan igen nagyfélék, zerpalok. Mikor egyszer egy ilyen óriás az erdőt járta, megpillantott egy akkora embert, amilyenek magunk is vagyunk. Az emberke egy fán ült, és éppen méhkast állított fel.

– Harkály lesz ez – szólt a zerpal, és táskájába helyezvén a kis embert, hazavitte.

– Hej, anyám – kiáltotta otthon –, fogtam egy harkályfiókat, de valahogy nagyobbak látszik az igazinál.

– Hát, fiam, ez bizony nem harkályfióka, ez ember – mondta az anyja szemügyre véve a kis teremtményt –, az efféle ember az egész világon el fog majd terjedni, mi pedig egytől egyig elveszünk. – Így szólt, s megparancsolta fiának, hogy a kis embert vigye vissza oda, ahonnan hozta.

Az ember pedig éldegélt az erdőben, madárhurkot, nyúltórt és nyesttőrt állítgatva szerezte élelmét. Történt egyszer, hogy hurkába egy hozzá hasonlatos ember gabalyodott lovastul, szekeresül. A hurokállító igen megijedt, mikor meglátta a hurokban vergődő embert, oda se mert menni.

– Gyere, szabadíts meg engem innen – kérlelte a bajbajutott a hurok gazdáját.

Miután ez megtörtént, beszédbe elegyedtek.

– Mi a neved? – kérdezte a megszabadított a másiktól.

– Szejteg. Hát a tied?

– Dzsumja – felelte a hurokból kiszabadult, aki asszonyember volt.

– Leszel-e a feleségem? – kérdezte Szejteg Dzsumjától.

– Leszek én, de hallgasd meg kívánságomat – szólt Dzsumja.

– Csapd meg fejszéddel a földet háromszor egymás után, aztán feküdj le aludni!

– Jó – felelte Szejteg, s Dzsumja szava szerint cselekedett.

Miközben aludt, ház nőtt ki a földből, ruha, lábbeli termett elő, és minden, amire csak az embernek szüksége lehet a világon.

Szejteg és Dzsumja egyetértésben és szeretetben éltek, sok gyermeket nemzettek. Szejteg ekkor elhatározta, hogy az egész Lyug folyó környéki földet megszerzi. Birtoka körül várat emelt.

Ahogy telt-múlt az idő, ez a nagy vár leomlott, elpusztult, csak romjai

maradtak helyel-közzel. A hozzánk hasonlatos ember Szejteg idejétől terjedt szét a világban, a zerpalok pedig, ahogy anyjuk is megmondta, még Szejteg életében kivesztek.

AZ EMBER ÉS AZ ASSZONY VÉTKE

Hogy miért kell az embernek egész életén át kínlódnia s végtére meghalnia? Erre a választ csak az öregek tudják, s így tanítják:

Inmar, miután végbevitte a teremtés munkáját, így szólt az emberhez:

– Téged most a mező közepére teszlek, s minden fenevad, szárnyas onthatja véred, ha hagyod. Semmiben hiányod nem lesz, soha meg nem halsz, s még csak gondoskodnod sem kell magadról. De ha csak egy is az állatok közül véredet ontja, vége szakad jólétednek, megismered a kínokat, munkátlan élelmed s ruhád sem lesz, egy idő után meg is halsz.

Nem volt nyugta, megállása azután az embernek, a világon ahány boglya nagyságú fenevad csak akadt, mind köré gyülekezett, s ordításuktól rengett a föld. Szélmalomszárnyhoz hasonló szárnyú nagy madár valahány csak volt, mind reá akart lecsapni. Az ember egyiknek sem adta meg magát, vérét egyik sem onthatta. Utoljára a veréb jött.

– Nocsak – nevetett az ember –, az Inmarhoz hasonlók nem győztek le, majd épp egy ilyen tetű nagyságú veszi véremet? Téged én biz el sem kergetlek.

Végig sem mondhatta ezt, csiripelve a fejére röpönt a veréb, s a lágy részt megvágva csőrével, vérét ontotta.

Így adta meg magát az ember a verébnek, ezért kell Inmar mondása szerint meghalnia, s utolsó leheletéig mindig csak étel-italért, ruházatért dolgoznia.

Ugyanebben a réges-régi időben az ég olyan alacsonyan volt még, mint valami házi ágypolc, a megtermett emberek a kezükkel is elérték. Egyszer egy asszony fogta magát, s a pelenkákat az égre dobta száradni.

– Ez az asszonyember már olyan fennen hordja a fejét, hogy nem restelli az én lakóhelyemet is bemocskolni – mérgelődött Inmar, s haragjában igen magasra emelte fel az eget.

A gabona akkor még olyan dúsan termett – magától –, hogy a szár helyén is kalász volt, szemmel tele. A nagy bőség miatt az ember nem is becsülte meg a gabonát. Ezért aztán Inmar, mikor az eget fölemelte, a gabonát is elvette az embertől.

– Ó, Inmarom, Inmarom, bárcsak a hegyén hagyd meg a kalászt, különben éhen pusztulok – könyörgött az ember.

– Legyen hát kívánságod szerint! – válaszolta Inmar, mert megsajnálta az embert. Így lett a gabona olyan, amilyen ma is.

KILDISZIN A FÖLDÖN

A régi időkben Kildiszin is a földön élt, ugyanolyan házban, mint a votjások. Termetére nézve ugyan igen nagy volt, de egyebekben hasonlított a többi emberhez, hosszú ősz hajával és földig érő fehér ruhájában olyan volt, mint egy jól megtermett aggastyán.

Jóindulatúan és mosolyogva vándorolt a mezőkön, amelyeket az ugyancsak fehérbe öltözött votjások műveltek. Kildiszin különösen a mezsgyéken szeretett sétálni. Akkoriban még igen kevés ember élt a földön, mindenkinek sok föld jutott. Az is megesett, hogy egy-egy falu népének közös, osztatlan birtoka volt. Ezért lehettek a mezsgyék olyan hosszúak és szélesek. Kildiszin mindig óvatosan lépkedett a mezsgyéken, s ha észrevett egy-egy mezsgyén nőtt kalászt, melyet megdöntött a szél vagy az eső, vagy a saját súlya, felemelte, és vigyázva kiegyenesítette. A föld is gazdagon termett, amíg Kildiszin gondoskodott róla, az emberek pedig mindig jókedvűek voltak, és bőségben éltek. Szükséget semmiben sem láttak. Idővel aztán megsokasodtak a votjások, irigykedtek egymásra, a földeket is felosztották, s évről évre keskenyedtek a mezsgyék. Kildiszin sem sétált a mezsgyéken. Keskenyedtek ezek már, s minduntalan kalász került a lába elé. Aztán a fehér köntöst sem hordták a votjások, lilára váltották. Ezt már nem tűrhette Kildiszin, s haragjában elhagyta az embereket. Azóta a föld sem hoz már olyan jó termést, mint régen, s odalett az emberek boldogsága is.

A BÉKA ÉS MÁS LÉNYEK EREDETE

Éit egyszer egy öregember, akinek négy fia volt, derék, dolgos mindegyik. Gondolt egyet az Isten, s elküldte egyik angyalát az öregekhez. Járja sorra őket, s kérdezze meg, hány fiuk van. Mindegyik az igazat mondta, csak az az öreg nem, akinek négy fia volt.

– Egy sincs – felelte a kérdésre.

A fiúk közül az egyik éppen a padláson tett-vett, a másik az erdőt járta, a harmadik halászott, a negyedik a pincében dolgozott. Mikor az angyal kérdésére az öreg hamis feleletet adott, az angyal így szólt:

– Ha nincsenek, ne is legyenek fiaid, ha pedig voltak, nem lesznek többé emberek.

Így is történt. Amelyik a folyóra ment – békává változott, amelyik az erdőre – medvévé, akik pedig a pincében és a padláson tettek-vettek – Buszturgánok lettek.

Az a szóbeszéd járja, hogy az öreg maga parancsolta meg fiainak, hogy rejtőzzenek el az angyal elől.

A MEDVÉK EREDETE

Egy faluban élt egyszer egy öregember és egy öregasszony. Gyerekük nem volt. Nagy nyomorban éltek. Nem volt tüzelőjük a kályhát begyújtani. Az öregember valahogy összegyűjtött egy tűzrakáshoz elegendő fát, de nem volt mivel meggyújtani – aprófa nem akadt.

Az öregasszony így szólt:

– Nincs mivel begyújtani a kályhába, eredj el az erdőbe gyűjtésért. Kidöntesz egy nyírfát, és egész évre lesz elég gyűjtésünk.

Az öregember fogta a baltát, és elment az erdőbe. Nem kellett soká keresgélnie, amint az erdőbe ért, megpillantott egy szép nyírfát.

„No, öreg, derék tűzifának valóra akadtál!” – gondolta magában.

Közelebb ment, körülnézett, suhintott egyet a baltával. Éppen le akart csapni, amikor a falevelek zizzentek, a nyírfa meghajolt, és emberi hangon szólt:

– Szánj meg engem, öreg, ne vágj ki. Amire szükséged van, mindened meglesz.

Megijedt az öregember, még a baltát is kiejtette a kezéből.

„Lassan már hatvan éve élek, de ilyen csodát még nem láttam” – gondolta. De a nyírfát nem bántotta.

Hazatért, és azt mondja az öregasszonynak:

– Hoztam volna neked aprófát, de a nyírfa igen kérlelt: „Ne bánts engem, öreg, amire szükséged van, mindened meglesz.” Nos, én szót fogadtam.

Így szólt az öregasszony:

– Ha már az aprófát sajnálta tőlünk, eredj, törd le az ágait, legalább a birkáknak legyen eledele. – Es újból kiúzta az öregembert az erdőbe.

– Nyírfa, adj gyűjtésnek valót. A feleségem megparancsolta, hogy ha nem adsz, törjem le az ágaidat, és a levelekkel etetjük a bárányokat.

– Ne sokat töpreng, öreg, menj haza! Amit kérsz, meglesz – mondta a nyírfa.

Mit volt mit tennie szegény öregnek, mint hogy hazafelé vegye az útját. Hazaért és nagyon elcsodálkozott, milyen sok gyűjtést

vágott az öregasszony.

Az öregasszony, amint meglátta, rátámadt:

– Miért csak gyújtóst kértél? Hiszen be kell gyújtani a kályhába, tűzifánk pedig nincs. Indulj, kérj tűzifát is! – mondta az öregasszony. Szidta, kiabált az öreggel, és elűzte a házból.

Az öregember fogta a baltát, és ismét nekivágott az erdőnek. Elérkezett a nyírfáig, meghajolt és elmondta kérését.

– Menj haza, öreg: amit kérsz, megkapod – szólt a nyírfa.

Az öregember hazament. Odamegy a házához, és elámul: az udvar tele van fölfűrészelt fával.

Az öregasszony újból elégedetlenkedett:

– Miért csak tűzifát kértél? Hiszen lisztünk sincs, hogy kenyeret süssünk. Eredj, kérj lisztet!

Megragadta az öregasszony az edénytartó rudat, és kikergette a szerencsétlen embert.

Az öregember fogta a baltát, és ismét elment az erdőbe. Elért a nyírfáig, meghajolt a fa előtt, és így könyörgött:

– Szépséges nyírfám, feleségem újra elküldött hozzád lisztért. Ha tudsz, segíts!

– Menj haza, öreg, meglesz, amit kérsz – felelte gyengéden a nyírfa.

Az öregember megörült, és elindult hazafelé. Otthon bement a magtárba. Nem hitte el, hogy liszt lesz benne. Közelebb lépett a rekeszekhez – hát mindegyik tele van liszttel! Az öregember felvidult, és fűgén lépdelt, minden korábbi bánatát elfelejtette.

Amikor az öregasszony meglátta az öregembert, kifutott a házból, és szidalmazni kezdte:

– Vén fafejű ördög, miért csak lisztet kértél?! Eredj, kérj egy láda aranyat! – A vízhordó rúddal ütötte, amíg ki nem futott a házból.

A szegény öreg fejét lehorgasztva újra az erdőbe indult. Amikor a nyírfához ért, meghajolt előtte, és úgy kérlelte:

– Szépséges nyírfa, a feleségem megint hozzád küldött, két láda aranyat kér.

– Eredj, öreg, amit kérsz, meglesz – mondta újra a nyírfa.

Az öregember hazatért. Benézett az ablakon, és látja ám: a felesége aranyérmékkal játszik. Bement a házba – a két láda arannyal.

– El kell rejteni az aranyat – mondták az öregek.

Megbeszélték-vitatták a dolgot, és a pincébe rejtették az aranyat.

Nos, éldegél az öregember az öregasszonnyal. Elégedettek, hiszen sok a pénzük. De az arany nem hagy nekik nyugtot, se éjjel, se nappal. Félnek, hogy valaki elviszi a kincset.

Az öregasszony így szólt:

– Eredj, öreg, a nyírfához, kérj tőle valami félelmeteset, hogyha meglátják az emberek, féljenek tőlünk.

Ismét az erdőbe kellett mennie az öregnek. Odaért a csodálatos nyírfához, meghajolt előtte, úgy kérlelte:

– Küldj nekünk valami félelmetesét, hogy minden ember féljen tőlünk, és ne bántsák az aranyunkat.

– Eredj haza, öreg, amit kérsz, meglesz. Nemcsak az emberek, hanem a fenevadak is félnek majd tőletek! – mondta a nyírfa.

Hazatért az öregember, kinyitotta az ajtót... és ott várt rá a baj: az öregasszony nekitámadt. Mindketten elestek, felüvöltöttek, és medvékké változtak. Ez a medvék eredete.

TÖRTÉNET A MÉHRŐL ÉS A DONGÓRÓL

Egyszer nyakába vette Kildiszin a világot, hogy sorra kérdezze az állatokat, hogy s miként élnek, s milyen hasznot hajtanak Inmarnak és az embernek.

Megpillantotta a méhet, mézet kért tőle. A méh örömmel fogadta, s gazdagon megvendégelte mézzel. Kildiszin ekkor így szólt:

– Mindig így legyen nálad, Inmarnak és az embernek is sok hasznot hajtasz.

Ezután a dongót kereste fel, aki ugyancsak bőviben volt a méznek, ő azonban fukarságból csak néhány cseppel vendégelte meg a jövevényt, mondva, hogy ami van, csak éppen neki elég. Vendége így szólt:

– Mindig annyid legyen, amennyit mondtál. Ha ember bukkan a fészkedre, megeszi azt a néhány cseppet is, a fészkedet pedig feldúlja; ha varjú talál rá, bekap téged a mézeddel együtt.

És ez ma is így van: a méhet szereti az ember, télen meleg kasban óvja, a dongót viszont megöli, ha látja, hogy ne csípjén, megeszi a mézet, s a fészket eldobja. A varjú röptében is elkapja és lenyeli a dongót.

A FECSKE MEG A SZÚNYOG

Valamikor élt a földön egy félelmetes kígyó. Csak állatok vérével táplálkozott. Egyszer magához hívta a szúnyogot.

– Eredj, hosszúorrú, repüld be az egész világot. Kóstold meg az összes állat véréét. Mondd meg nekem, melyiké a legédesebb! Indulj, repülj, de gyorsan! – parancsolta a szúnyognak.

Elrepült a hosszúorrú vért kóstolgatni. A régi időkben pedig a szúnyog orra hosszabb volt, mint manapság. Repült-repült, kóstolgatta a vért, ismerkedett a különböző állatok vérének ízével, majd visszatért a félelmetes kígyóhoz.

– Nos, hosszúorrú, kinek a vére a legédesebb? – kérdezte a kígyó.

– A lóé.

Nem tetszett a kígyónak a szúnyog válasza. Megharagudott és megparancsolta:

– Eredj, hosszúorrú, csak repülj még a világban. Keress még édesebb vért.

Repült, repült a szúnyog, kóstolgatta a sok különfajta vért, majd visszatért a félelmetes kígyóhoz.

– Nos, hosszúorrú, kinek a vére a legédesebb? – kérdezi a rettenetes kígyó.

– Az em ...

Nem tudta végigmondani a szúnyog, mert honnan, honnan nem, előkerült egy fecske, és lecsípte a szúnyog hosszú orrának a felét.

– Nem fecsegsz többé fölöslegesen, hosszú lábú bolond, hosszú orrú vérszopó – mondta a fecske.

A rettenetes kígyó rávetette magát a fecskére, meg akarta fogni, de nem sikerült! A fecske elrepült, csak néhány farktolla maradt a kígyó szájában.

Azóta villás a fecske farka.

A FEKETE TÓ

Ezen a helyen a votjások telepedtek le, mivel itt utak is vannak, folyó is, és kényelmesen lehet vadászni. Malmizsig mindössze negyven verszt. Gazdagon éltek akkoriban az emberek.

Eltek-éldegéltek, vadásztak és egyre beljebb mentek az erdőbe. Egyszer csak egy nagy tóhoz értek. A tónál, amely feketének látszott, a votjások egész Vumurt családot láttak. A Vumurtok a harmattal borított fűszálakon ültek és mosakodtak. Amikor emberszagot éreztek, azonnal eltűntek a fekete tóban. A vadászok megijedtek, de mégis közelebb mentek. A tó nyugodt volt. A nap első sugarai végigsuhantak a fák tetején. Halak csillogtak a tóban, a víz felszínén fickándoztak.

A vadászok rokonaiknak is beszéltek erről a tóról, s elmondták, hogy megtalálták azt a tavat, amelyben sok a hal. El is jöttek erre a halászok halászni, de egy fia halat sem fogtak. Akkor az öregek tanácsot ültek:

– A Vumurtok, úgy látszik, megharagudtak ránk. Áldozatot kell bemutatni, hogy ne sajnálják tőlünk a halat, és hogy minden hozzátartozónkat hallal etessék – határozták.

Ahogy szóltak, úgy is tettek. Egyszer csak egyik nap végén annyi halat fogtak, hogy nem volt hová tenniük.

Az úton cigányok haladtak el. Megtetszett nekik a tóparti hely. Sátrat vertek, és lármáztak. Egy cigánylány lement a tóhoz, és pelenkákat öblögetett. A tó ekkor félelmetessé, baljóssá vált, színe elsötétült, megfeketedett. A hullámok visszaverődtek a partról, a víz mintha forma. A cigánylány a füle botját sem mozdította, nem ijedt meg, tovább öblögetett. A fekete tó annyira szerette a tisztaságot, hogy nem tudta magába fojtani haragját. A cigánylány ráadásul még a pelenkákat is kiakasztotta az orra alá. Ezután dühödött meg még jobban a tó. Hirtelen a nap is elrejtőzött. Fekete felhők borították az eget. A villámok egymás után szelték át a levegőt.

Akkor a fekete tóból ölnyi szarvú, bős bikák emelkedtek ki. Orrlyukukból tüzet fújtak, több százseny hosszúságút. Körüljárták a tavat fülsiketítő üvöltéssel, súlyuk alatt döngött a föld. A tó mélyéről bánatos hang hallatszott. Azután a bikák, a földet megrázkódtatva, magukkal húzták a fekete tavat, a vízzel meg a halakkal együtt,

északra, a hegyekbe. Így a fekete tó máshová került, a magasba, az előző helyen pedig nyoma sem maradt.

Bár más vidékre vándorolt a fekete tó, továbbra is haragudott a votjásokra, és nem adott több halat. Csak apró csukát lehet benne látni néhanapján.

DONDI VITÉZ NEMZETSÉGE

Réges-régen, már senki sem tudja, mikor, valahonnan egy votják vitéz jött Szoldirba két fiával, Idnával és Gurjával, Dondinak hívták.

Szoldirban megszorodott Dondi családja, született még néhány fia. A fiúk felnőttek, megnősültek, végül is szűk lett a hely.

Ekkor Dondi fiatalabb fiaival elindult felfelé egy kis patak mentén (ezt a patakot most Dondisurnak hívják), és mintegy tizenöt versznyi távolságra új várost alapított, Dondikart, Idna a helyén maradt, Gurja pedig elindult, amerre a patak folyt. Mindannyian fejedelmek lettek a maguk területén, de különböző módon éltek: Gurja főként földműveléssel foglalkozott, Idna vadászattal, Dondi pedig iparral és kereskedéssel.

Dondi sokáig élt az új helyen.

Egyik fiához egy Ebga nevű okos, szép lányt adott feleségül, és nagyon megszerette fiatal menyét. Fiai azzal gyanúsították, hogy a menyé szeretője. Ezért aztán összekaptak idős apjukkal, és elmentek tőle szanaszét minden irányba. Ahol folyót s mellette hegyet találtak, ott új városokat meg várakat alapítottak. Ahol viszont nem találtak „kar”-nak vagy várnak megfelelő emelkedést, ott kézzel láttak hozzá, és hegyre magasították a kis kupacot is. A hegyen aztán letelepedtek barátaikkal együtt, akik ugyanolyan vitézek voltak, mint a fejedelmek maguk. Idejüket vadászattal, földműveléssel, iparral töltötték. A dondikari vitézek nemegyszer összecsaptak a szomszédjukban élő vitézekkel. Harc közben egész fatörzseket és nagy vastömböket dobáltak a szomszédos városokra. A gurjakari és veszjakari vitézek fatörzseket hajigáltak egymásra, a baleziniek pedig negyvenpudós súlyokkal dobálóztek. Az idnakari vitézek többször is tízpudós vasakat dobáltak a szepicskariakra, amazok pedig fatörzseket repítettek az idnakarbeliekre, akikkel gyakran ellenségeskedtek.

Vagy nyolcversznyiivel délre Idnakartól a Csepca folyó mentén egy különálló városban szintén vitézek éltek, akik valamikor minden bizonnyal Dondi kíséretéhez tartoztak. Ezek a vitézek egyszer összeszólalkoztak az idnakari vitézekkel azon, hogy ők erősebbek is, meg az íjaik is jobbak, és nyilaik is messzebb szállnak, mint amazoké.

Abban az időben az idnakari vitézeké volt a Csepca folyó mentén fekvő, a dondi vitézek földjével szomszédos földterület. A következő módon verekedtek meg a vitézek a földért: ha az idnakari vitézek messzebbre lőnek íjaikból, akkor a dondiak átengedik nekik városukat, és más helyre költöznek, ha fordítva történik, akkor viszont az idnakariak adják át nekik földterületüket örökre.

A megadott napon a vitézek mindegyike a saját hegyéről lőtt az ellenfél irányába. Az idnakari vitézek nyilai csak a hegyek közötti távolság feléig szálltak, ott a földbe fúródtak, a dondi vitézek ellenben olyan ügyesen lőttek, hogy minden nyílvevesszőjük az idnakari falaknál növe fenyőkbe talált. Ily módon a fogadást ők nyerték meg, és az idnakariaktól kapott földet Utemnek nevezték el (ami azt jelenti, hogy „nyert”). Itt alapítottak új kart.

A Csepca másik oldalán Idna birtokai Szeltakarral voltak határosak, ezért Verh-Parzinszkaja faluban egy magaslatot mind a mai napig Idnakar dzejjinek (idnakari kapunak) hívnak. Télen a szeltakari vitézek ezüst sílécet kötöttek lábukra, és a karjili vitézekhez mentek. Ezeken a sílécen olyan gyorsan lehetett járni, hogy egy szempillantás alatt megtették a két város közötti távolságot.

Dondinak két fő szálláshelye volt: Dondikar és Dondigurt, mintegy hatversztnyi távolságra egymástól, és a környékbeli települések adót fizettek neki. Mind a mai napig mutogatják Dondikar közelében egy régi út nyomát, amelyen Kljappgurt lakói mindennap Dondi mezőire jártak volt dolgozni.

Dondi rendszerint egy nagyon gyors, erős és könnyű léptű deresen járt, amely minden folyón átugrott, és nem volt szüksége hídra. Késő öregkort ért meg Dondi, amikor is menyének, Ebgának a szeretői ölték meg. De alig hagyta el Dondi ajkát az utolsó sóhaj, amikor Inmar fehér hattyúvá változtatta. Es ebben az alakjában mind ez ideig pártfogol minden votját, aki nem felejt el megemlékezni róla.

Ebga, Dondi menyé, aki a családi veszekedés után Dondi házában élt, barátaival megölette a férjét. Így állt bosszút a megszegyénítő vádért, hogy vérfertőzést követ el apósával. Amikor ezt Dondi megtudta, elkergette. Ebga ezután alapította meg embereivel Ebgakart, valószínűleg Dondi akkori birtokainak határán.

De, úgy mondják, azután is közeli kapcsolatban maradt apósával, mert néhány év múltán fiút szült, és éppen Dondi apót hívták meg, hogy nevet adjon az újszülöttnak. Ebga legnagyobb mérgére Dondi Csibinynek (Szúnyognak) nevezte el az unokáját, és saját városától, de még az anyja városától is messze adott neki földet, ott keletkezett aztán Csibinykar.

Ezen a döntésén feldühödve, avagy valamilyen más okból, Ebga megölte apósát tisztelői segítségével.

Dondi haldokolva még megátkozta menyét, hogy az halála után örökké Ebgakar sötét és nedves föld alatti üregeiben éljen, s évente csak egyszer jöjjön ki onnan.

Magát Ebgát végül is a Csepca patakba fojtották, valószínűleg Dondi halálának megbosszulói.

IDNA VITÉZ

Idna batir a glazovi járásban élt, azon a helyen, ahol jelenleg Idnakar található. Idna aranysíjén mindennap elment vadászni. Puskája nem volt, nyíllal vadászott, és húrral pintyvet fogott. Mintegy huszonöt versztnyire járt vadászni, s mindennap, amikor hazulról elindult, egyenesen a kemencéből vett ki egy forró cipót, és a keblébe téve az erdőnek vette útját.

Mivel azt akarta, hogy neve örökké éljen népe körében, különös szertartásra határozta el magát. Kiválasztotta legnagyobb íját, a húrját annyira kihúzva, amennyire csak lehetett, mind a négy égtáj irányába kilőtt egy-egy nyilat, aztán így szólt:

– Míg a világ világ, emlegessék a nevem mindazokon a helyeken, ahová elröppentek nyilaim!

Idna büszke volt nagy erejére, és szeretett volna a környékbeli votjákok cárja lenni. Mivel ez a föld az orosz cáré volt, a cár megharagudott Idna vitézre, és megparancsolta, hogy fogják el. Idnának három lova volt: egy hollófekete, egy világos pej meg egy tarka. Ezeknek a szokatlanul erős és kitartó lovaknak a segítségével menekült üldözői elől Idna, száz-százhusz versztnyi távolságot tett meg etetés és pihenő nélkül. Az üldözők ismerték a lovakat, ezért, hogy elfoghassák a lovak gazdáját, igyekeztek megtudni, hova tart Idna. Mikor megtudták, melyik úton kell haladnia, elfűrészelték a folyón a híd lábát, maguk pedig elrejtőztek a bozótban. Amikor Idna a hírhoz élt, a hollófekete lovat, amelyen ült, sehogy sem tudta a hídra hajtani, ezért át kellett ülnie a világos pejre, de a pej szintén felágaskodott, s nem ment át a hídon. Erre Idna átült a tarkára. A tarka azonnal a hídra szökkent, a híd azonban a közepe táján beszakadt alatta. Hogy Idnával mi történt, nem tudni. Lehet, hogy belefulladt a folyóba, az is lehet, hogy az ellenség kezébe került. De amikor a híd beszakadt, így kiáltott fel:

– Tarka lóra csak akkor üljetek, ha nincs igazi lovatok!

A DÖKJA NEMZETSÉG

A Dökja nemzetség votjákjai réges-régóta a szép Valo folyó mentén élnek, Vavozs és Bolse Ucsin körzetében. Falvaik közül hét versztnél egy sincs messzebb a folyó medrétől. Ősi településeik Vavozs közelében: Badzim Dökja, Ujo-Dökja, Köpur-Dökja, Partcsi, Valodor-Dökja, Emez-Dökja, Partcsiújfalu; Boise Ucsin körzetében pedig: Kion-Dökja, Csusjál-Dökja, Urdo-Dökja, Larivon-Dökja, Sorkion-Dökja. Ez összesen 12 falu hétezer-ötszáz lakossal.

Rajtuk kívül Dökja nemzetségbeliek laknak még Sarkanban és Jagan-Dökjában. Ők úgy kétszáz évvel ezelőtt települtek át a mondott helyekre.

Hogy honnan jöttek Dökja leszármazottai mai falvaikba, azt bizony már senki sem tudja. Az öregek sem. Egyedül a kilencvenesztendős aggastyán, Opocs erősködik az ősi sírhantokra mutatva, hogy legalább 6-700 éve jöttek erre a tájra az udmurtok.

A Kalmez és a Valo folyókon eveztek fel ide. Első nagy szálláshelyük a Valo folyó közelében volt, nem messze a mai Badzim Dökjától. Kezdetben vagy 450 udvart számlált. A nyomokból ítélve minden irányban két verszt lehetett a kiterjedése. A régi Badzim Dökját a nemzetségfő kormányozta, s a falunak közös nagy kualája is volt. Három fontos út vezetett át rajta: az Ari út, az Ozoni út és a Kunaki út. Az utóbbin még ma is járnak. Az Ari útnak is maradtak nyomai, gerendákkal volt megerősítve, s valamikor imádkozni jártak rajta Arszk városába, később pedig a tatár kánhoz.

A dökják idejötte előtt cseremiszek éltek ezen a tájon. Azt a helyet, ahol a votjások laktak, ma Porjurtnak nevezik. A területet már régen felszántották, s csak a helybeliek ismerik.

A votjások már ismerték a földművelést, mikor idejöttek. Az akkori szántókat már nem művelik, erdő nőtt rajtuk. A jó szem azért itt is látja a múltat. Nyurdor falva mellett, az erdőben, egy domb látható. Hasonló akad még nem is egy a környéken. Az öregek együtt emlegetik ezeket a dombokat a Zerpál névvel. Zerpál, mondják, óriás volt. Mikor itthagya ezt a helyet, lerúgta lábáról a rátapadt sarat. Így keletkeztek a Valo fennsíkján azok a kisebb-nagyobb buckák. A környék első lakói a talajt is meg tudták javítani. A Valo mocsaras ártereit kiszárították, hosszú árkokat ástak rajtuk.

Az egyik ilyen árok neve: Tyoko-kir. Szélessége másfél, mélysége egy arsin.

A régi időkben a dökjának kovácsuk is volt. Műhelyének nyomát is meglelni, gyakran kerülnek elő onnan vasdarabok.

Vízi- és szélmalmuk még nem volt az első telepéseknek. A gabonát kézimalommal őrölték, kövük henger formájú köszörűköre emlékeztet.

A dökják hosszú időn át a tatárok adófizetői voltak. Minden adó áthaladt Badzim Dökján. Mindent – legyen az fémpénz vagy mokusprém –, amit a tatár kán számára összegyűjtöttek, idehoztak először. A pénz megőrzésére különleges vermet ástak. Ez is megvan még ma, Irgon-gunak, vagyis fémes veremnek hívják. A pénzt tizenkét pár lovon indították útnak az Ozoni és az Ari úton. A pénzt összeszedő emberek neve kunak volt, magától a tatár kántól kapták hivatalukat. Azokat az utakat, amelyeken ők közlekedtek, Kunak utaknak nevezik a votjákok.

Sok év telt el így. A dökjákat idővel felfedezték a rablók is. A votjákok idővel megalégelték a rablótámadásokat, s elköltöztek régi helyükről, három verszttel odébb, az erdőbe. Itt alapították meg ma is meglevő új falujukat.

Ekkor építettek a közülük valók néhány kisebb falvacskát is, Ujo-Dökját és Jágolud-Dökját.

A házak mai formáját az akkori votjákok nem ismerték. „Gu”-; vagyis gödörházakban éltek, innen az egyik falu neve: Gucsin. Nem is olyan rég még lehetett látni olyan gerendákat, amelyek ezen guk falául szolgáltak. Emléküket már csak a Gucsin név őrzi, a falu helyét felszántották és bevetették.

Nehéz időkben az asszonyok és gyermekek bevették magukat az erdőbe. Ott kiirtottak egy-egy darabot szántóföldnek. Nem véletlenül nevezik az ilyen területeket Kisnovöljinek, vagyis „Asszony irtás”-nak. Akinek tehetsége van hozzá, ma is művelheti ezeket a földeket.

OZSMEG

A Kámán túl élt tizenkét fiútestvér. Sorshúzással kellett volna eldönteniük, ki megy közülük katonának. De egyikük, Ozsmeg, semmiképp sem akart katonáskodni, ezért éjjel megszökött a faluból. Társként csak azt a kutyát vitte magával, amelyet nagyon szeretett.

Eljutott a Kámáig. Itt kivágott és kérgétől megtisztított néhány szál fiatal fehér hársfát. Tutajt ácsolt belőlük. Ekkor váratlanul odaállított egy halász, és megkérdezte:

– Hát te mit csinálsz?

– Halászni akarok – felelte Ozsmeg. – A part közelében aprók a halak, a folyó közepére akarok menni, ezért csinálom ezt a kis tutajt.

Becsapta imigyen a halászt, a tutajt pedig a vízre eresztette, és felült rá.

– Hová valósi vagy? – kérdezte megint a halász. – Még nem láttalak errefelé.

– A Pupja nemzetségből való vagyok – mondta Ozsmeg –, messziről verődtem ide.

A halász ezzel ott maradt a parton, Ozsmeg pedig a tutaján átment a Káma másik partjára.

Mikor a testvérek észrevették Ozsmeg szökését, nyomába eredtek. Eljutottak a Kámáig, s találkoztak a halással is:

– Öreg, nem láttál errefelé valami idegen embert?

– Láttam bizony – felelte a halász –, tutajon ment át a Káma túlsó partjára.

– Miféle ember volt?

– Pupja nemzetségbeli.

– Tehát nem a miénk. Mi egy Szurma nemzetségbelit keresünk.

Ozsmeg és testvérei ugyanis a Szurma nemzetségbe tartoztak. Ozsmeg azért mondta a Pupja nevet, hogy tévútra vezesse fivéreit. Ilyen nemzetség pedig valójában nem is volt. Pupjának azt a hársfát hívták, amelynek kérgét lehántották.

A testvérek ezek után nem követték tovább Ozsmeg nyomát, hanem hazatértek.

Ozsmeg pedig ment, mendegélt a Káma mentén egészen a Sziva torkolatáig. A Sziva partján elment egészen a Votka patakig. Egy kicsit ment ennek a mentén is, és a parton egy nagy forrásnál

megpihent. Elszenderedett, és azt álmodta, mintha valahol vasat vernének. Hallotta a kalapácsok zaját, a vas és acél csengését. Felébred Ozsmeg, hát a kutya csahol meg ugat. Ekkor mondta:

– Itt egyszer egy nagy gyár lesz.

Éppen azon a helyen pihent, ahol most a votkinszki gyár irodája van.

Felkerekedett és ment tovább felfelé a Votkán. Befordult a Votka egyik mellékágába, a Kazeszbe, és úgy ítélte, ennek a pataknak a partján üti fel szállását. A Kazesz akkor még bővizű, halban gazdag patak volt. Amint bedobta valaki a hálót, azon nyomban egy pud halat húzott ki egyszerre.

Ozsmeg kutyája naphosszat egyedül kergette a vadat. Csak hajnalonta tért vissza a gazdájához a harmattól csuromvizesen.

Ahol csak megállt Ozsmeg éjszakázni, kis tisztás maradt utána; azon a helyen többé nem nőtt semmiféle fa.

Kóborolt, kóborolt Ozsmeg az erdőben, míg végül odaért a Bönya nemzetség szálláshelyéhez.

– Honnan jöttél, és miféle szerzet vagy? – kérdezték a Bönya nemzetségbeliek.

– Innen és innen, így és így jöttem el hozzátok – felelte Ozsmeg, és elmondta a teljes igazságot.

– Akkor élj közöttünk – mondták amazok.

Ozsmeg egy Purga nemzetségből való lányt vett feleségül.

Hány év telt el, nem lehet tudni. Ozsmegnek már hét fia volt és hét új háza. Százötven évet ért meg. Az őszi ünnepen minden évben meghívta imádkozni apósát imasátrába.

– A fák törzsébe vágtam a puszaim, ha azokat követed, elvezetnek hozzám – mondta apósának.

– Földem az van, de méheim nincsenek – panaszkodott egyszer Ozsmeg a Bönya nemzetség tagjainak.

– Körös-körül sok a fenyő, vájj beléjük üreget, akkor méhed is lesz – tanácsolták neki a Bönyák.

Ozsmeg így tett: üreget vájt néhány fenyőbe, és a méhek megtelepedtek bennük.

– Serbet folyik a folyóban – mondta a nép, amikor látta, mennyi méze van Ozsmegnek.

Ozsmeg leszármazottai szétszóródtak, és most mindenütt megtalálhatók: a két Bigában, Ljalsurban, Sljapinóban, Urdimóban és más falvakban. Ott, ahol most a votkinszki gyár és a gyár négy tava található, tágas rétek voltak a bigaiak tulajdonában.

Az egész környékbeli votják lakosságot Pupja nemzetségnek nevezik mifelénk. Ez is Ozsmegtől ered. A Bönya nemzetség pedig a Kilmez partjáról jött Sztarie Zjatci irányából.

VATKA MEG KALMEZ

A glazovi járásnak azokon a részein, ahol ma Verh-Parzinszkaja falu van, a Cseber-sur és Bidzsiny-sur környékén, vagyis a Kilmez folyón túlról jött votjákok éltek.

Abban az időben a glazovi járásban jórészt igen nagy fenyvesek voltak. A Kalmezek fő foglalkozása a méhészkedés volt. A méhészetten kívül, ha igaz, még háncsbocskort is fontak maguknak, bocskoruk egy arsin hosszú volt. A Kalmezek egymástól távol, különböző helyeken szétszóródva éltek. Retten közülük a novoparzinszki új telep környékén tanyáztak, amely akkor még nem létezett, hanem egy sűrű fenyveserdő volt a helyén. Ettől a településtől nem messze úgy negyven évvel ezelőtt találtak az erdőben egy elhagyott, majdnem romokban lévő kunyhót, amelyet pár év múlva valakinek a parancsára felgyújtottak. A votjákok véleménye szerint a kunyhó azé a két Kalmezé volt, akik ezen a helyen éltek.

A mézet a Kalmezek egy helyre gyűjtötték, szállítására szánokat ácsoltak. A szán talpának síléc formája volt, hossza másfél százseny lehetett, és erre egy magas lábakon álló ládát erősítettek. Lovuk nem volt, azért maguk húzták a szánt, rajta a 15 pudnyi mézet, néha még többet is. Méhük, néhány ezer odúban, különböző helyeken volt.

Sokáig és békeességben élt a két Kalmez a novoparzinszki telep mellett. Végül is Vjatka városa irányából megindult feléjük a Vatka nemzetség, és kiszorított helyéből minden Kalmezt. Az egyik Vatka nemzetségbeli elment hozzájuk vitatkozni, hogy ki éljen ezen a vidéken. A Kalmezek beleegyeztek volna, hogy éljenek együtt, de a Vatka azt mondta, hogy jobb, ha csak egy nemzetség él egy helyen. Ezután hármásban elindultak, hogy megnézzék a Kalmezek földjét. Az éjszaka azon a helyen lepte meg őket, ahol az Uazseg-vaj és a Parzi folyó összefolyik, itt lefeküdtek aludni. Az egyik Kalmez nyugodtan elaludt, de a másik valamiért rosszat sejtve, nem mert elaludni. Csak színlelte az alvást, és figyelte a Vatka minden mozdulatát.

Éjjel ez nagy csendben felkelt, és leste, alszanak-e társai? Miután meggyőződött, hogy alszanak, fogott egy dorongot, erősen fejbe vágta az egyik Kalmezt. Az rögtön meghalt, a másik azonban,

aki nem aludt, felkelt, és elvette a dorongot a Vatkától. Hogy azután mi történt, és hova tűnt a Vatka, nem tudni.

A Kalmez egyedül maradt, s eltemette ott vele egy nemzetségbeli társát. (A votjákok azt beszélik, hogy valóban itt van eltemetve, és kujászkont mutatnak be tiszteletére, néha pedig azért áldoznak, hogy kiengeszteljék a gonosz lelket.) A temetés után bánatosan azt mondta:

– Az Uazseg-vajban víz folyjon, a Parziban pedig vér, a Parzi menti nép ne szaporodjon, ne is boldoguljon.

A votjákok azt mondják, a Parzik valóban rosszul élnek: szegények, aztán meg nem rendes emberek, sok közöttük a tolvaj és iszákos, hajlamosak a perlekedésre és mindenféle veszekedésre.

A Kalmezek aztán visszamentek oda, ahonnan jöttek, az Izs folyón túlra, a Vatkák pedig itt maradtak. A Vatka nemzetség által megölt vagy a természetes halált halt Kalmezek sírján egyes helyeken mind a mai napig tartanak áldozatot, de néha összetévesztik őket Nyulesznyunyával. A glazovi votjákok ezeket a régi Kalmezeket majdnem szenteknek tartják. A novoparzinszki telepen szent tárgyként mutogattak nekem egy égett fenyőcsonkot, mely az ottaniak szerint egy Kalmeztől maradt fenn.

A folyók a glazovi járásban szintén a Kalmezektől kapták nevüket, és ez abból is látható, hogy az egyik folyót Bidzsim-surnak vagy nagy folyónak nevezik. A bidzsim szót a glazovi járásban csak a cásra vonatkozóan lehet mondani, Bidzsim Ekszej, vagyis Nagy Cár, és csak akkor, ha az Orosz Uralkodóról van szó, a köznyelvben e helyett a szó helyett a zök szót használják, ami annyit tesz: nagy. A máshol lakó votjákoknál a bidzsim (budzsim, badzim) szót viszont mindig használják, valahányszor valami nagyról van szó.

A FENYŐFA MEG A SZILFA

Valamikor régen Vjatka városa környékén a többi északi nép között élt egy votják. Vatka-votjáknak, vagy rövidebben Vatkának nevezték. Vatka, csakúgy, mint más ember, szántott-vetett, állatot tartott. Sokáig élt, a hatvanadik évét is elérte. Más faluban, más vidéken nem járt. Akkortájt messzire menni a nagy erdőkön keresztül csak gyalog lehetett. Senki se gondolhatott arra, hogy lovon menjen valahová.

A sokat látott emberektől ilyenféle beszédeket hallott Vatka: A Votka-votjákokon kívül vannak még más votjákok is. Délen, azon a részen, ahol a nap lemegy, élnek a Kalmez-votjákok: a Kilmez folyó mentén laknak. Szintén gabonát vetnek, állatot tartanak, a Kilmezben halásznak, az erdőkben vadásznak, így tartják fenn magukat.

Régebben a Votka-votják is halászattal foglalkozott. Volt egy csónakja, azzal járt halászni a Csepca folyóra. Sokféle halászalkalmazatossága volt. Gyakran hozott haza eleven állatokat és madarakat. Csak úgy gyűltek otthonában az állatok és a madarak. Némelyik közülük úgy megszokott, hogy már nem félt az emberektől. Az emberek kunyhóiban éltek és szaporodtak.

Telt-múlt az idő, s Vatkának fia született. Felnőtt és halászott, vadászott, akár az apja. Így éltek évszámra. A fiú állatokat is tartott, de közben a halászatot és vadászatot sem feledte. Később megtanult szántani-vetni. Kiirtották az erdőt, és ott vetettek.

Megérezte Vatka a halála közeledtét, és így szólt a fiához:

– Fiam, én hamarosan meghalok. Halálom előtt szeretném megnézni a népeket, világot szeretnék látni.

Vatka elhatározta, hogy megnézi a Kalmeznek nevezett votjákokat.

Felesége vajas lepényt sütött. Kora reggel tarisznyájába rakta az útielemőzsiát, s útnak indult Vatka. Indulás előtt azt mondta a fiának:

– Vendégségbe megyek Kalmez barátomhoz. Te dolgozz helyettem, vezesd a gazdaságot.

Megy Vatka gyalog réteken, mezőkön. Elérkezik Kalmezhez, és megkérdezi:

– Itt lakik-e az én Kalmez barátom?

– Itt – felelte mély hangon az egészséges, magas, háziszóttos ingbe öltözött, gyapjúkalapos férfi, és kilépett a kemence mögül a ház közepére. – Itt lakom – mondta Kalmez.

Kalmez hívta barátját, Vatkát, hogy üljön le. Az leült, és elmondta, miért jött ide.

Megörült Kalmez barátja jövetelének. Hallevest főzött, és teát készített a messziről jött vendégnek. Míg a tea felforrt, meghánytákvetették ügyes-bajos dolgaikat. Aztán alváshoz készülődtek. A kedves vendégnek puha ágyat és mindért, fejaljat szánt Kalmez.

Kérdezi Vatkától:

– Hova fekszel, barátom – kérdezte –, a vizsre (padozat) vagy a szendrúra (függő polcra)?

Vatka nem értette meg Kalmez kérdését.

„A vizs hidat jelent. Tán csak nem küld a hídra aludni?” – gondolta magában Vatka. Bántotta őt Kalmez kérdése, s nem tudta, mit feleljen. Eszébe jutott a nagy híd a folyón, amelyen keresztüljött. A „szendra” szót sem hallotta még Vatka, de Kalmez feleségét mindenesetre Szandrának hívták. „Tán csak nem azt ajánlja, hogy a feleségével aludjak? Biztosan meg akar csúfolni. Jobb, ha odébbállok!” – határozta el.

Fogta tarisznyáját, és szó nélkül otthagya Kalmezt.

„Vajon miért sértődött meg?” – esett gondolkodóba Kalmez.

Gyorsan nyomába eredt, utolérte, és visszahívta Vatkát a házba. Megmagyarázott mindent töviről hegyire. Csak akkor feküdt le Vatka aludni, amikor tudta már, mit is tesz a „vizs”, a „szendra” meg a „minder”.

Reggel fejükbe vették, hogy meglátogatják a Bulda nevű votjákat. Nekiláttak befogni. Kalmez a rúdhhoz állította a lovát, rátette a hámot, de a hátszíjpárnát elfelejtette.

– Eredj, barátom – kérte Vatkát –, hozd ki az enercsákot (hátszíjpárnát), ott lóg az eresz alatt.

Vatka nem értette, mit jelent az enercsák. „Kenercság”-nak (kerítéskaró) hallotta.

„Mire neki a karó?” – törte a fejét.

Kihúz a kerítésből egy karót, és viszi Kalmeznek. Kalmez elnevette magát, ment, és maga hozta, ami kellett.

– Mi ezt hátszíjpárnának hívjuk – mondja Vatka.

Kalmez járma vastag szilfából volt, Vatka csodálkozva nézte:

– A jármód, úgy nézem, kizből (lucfenyőből) van – mondja

Vatka.

– Az bizony nem lucfenyő, hanem vjáz (szilfa)! – feleli Kalmez.

– De én látom, hogy ez kiz – erősködik a másik.

– Mondom, hogy vjáz! Ki hajlít kizből jármót? – mérgelődött

Kalmez.

Csak nagy nehezen értették meg egymást.

Befogták végre a lovat, és útnak eredtek. Megérkeztek Bulda barátjukhoz, s nála is éjszakáztak. Bulda mint szívbeli jó embereit úgy fogadta őket.

Itt már egészen jól értették egymást.

– Gyakrabban kell találkozoznunk, akkor egyforma lesz a beszédünk – mondogatták.

Aztán elbúcsúztak egymástól, Kalmez pedig hazáig kísérte Vatkát.

PAZJAL ÉS DZSUSZGESZ

Sztaraja Zsikja faluban élt egy Pazjal nevű ember. Magas volt, karcsú, daliás termetű. Pazjal szeretett dolgozni, és egész nyáron szorgoskodott. Amikor pedig a hó belepte a mezőket, levette a falról tölgyfa íját, széles égerfa sílécét, és ment vadászni a sűrű erdőbe. Nem volt menekvés Pazjal pontos nyilaitól sem a vörös róka, sem a szürke farkas népség, sem pedig más vad számára. Mint szélvész száguldott végig a fehér vidéken, csak a hó porzott utána. Csapdát állított a madaraknak, és mindig bőségesen került a hurokba tollas zsákmány.

Egyszer vadászat közben Pazjal idegen helyre tévedt Zerpallak közelében. Nagyon megtetszett neki a hely, és felkiáltott:

– Ide jövök lakni!

A hatalmas hangtól megremegett a föld, mintha a menny dörögne. Az erdei apróvadak és madarak szíve majd kiugrott ijedtében.

– Igen, ide jövök lakni! – ismételte még hangosabban Pazjal. És soha nem hallott hangjától, mint dühöngő szélről megdőlni az erdő, félelmében remeg a föld, s az öreg fenyők, amelyek törzsét hat ember sem éri körül, a földre hajlanak.

A munkában serény Pazjal serény volt a vadászatban is. A tizenhárom verszettel a régi falutól az erdővágásig olyan gyorsan tette meg, hogy a reggelire magával hozott forró kenyér nem ért rá kihűlni.

Megtisztította a kiszemelt helyet a fától, és letelepedett. Az új falunak a „Pazjal-Zsikja” nevet adta.

Mindent hozott magával Pazjal, csak tüze nem volt. Eszébe jutott Dzsumja szomszéd.

– Biztosan van neki tüze bőven, és nekem is ad kölcsön belőle.

Ahogy ezt kimondta, egyik lába még otthon volt, a másik meg már a szomszéd kapujánál.

– Adj egy kis tüzet, Dzsumja!

Hátat fordított Pazjalnak a szomszéd, és foghegyről odavetette:

– Nincs felesleges tüzem a számodra!

Látta Pazjal, sajnálja tőle Dzsumja a tüzet, fösvény az öreg.

– Ha nincs tűz, Dzsumja, akkor a ti fiaitok sem kapnak többet asszonyt az én falumból!

Elment Pazjal, azóta pedig Dzsumja faluban mind a mai napig nem találni egyetlen Pazjal-Zsikjából való asszonyt sem, egynek sem kell dzsumjai legény.

– Tűzre lenne szükségem, jószágos Ucsa! – hajolt meg Pazjal a másik szomszéd előtt.

A jószívű Ucsa kivett a tűzhely alól két száraz juharhasábot, egyiket a másikhoz dörzsölte, és mosolyogva odanyújtotta a tüzet Pazjalnak.

– Nesze, Pazjal, a szomszédok éljenek barátságban.

Pazjal hálálkodott:

– Legyünk barátok, Ucsa! – mondta.

A kanyargós Vála folyó ligetében van az Ajpak-tó. Nem valami nagy ugyan, de híres arról, hogy sok benne a hal.

Egyszer a harcos vadászíjat Pazjal felcserélte a halász eszközeivel. Nagyon nem tetszett ez Dzsuszgesznek, a halásznak.

– Jobb lenne, Pazjal, ha nem zavarnád fel az Ajpak-tó vizét!

– Márpedig én felzavarom, Dzsuszgesz! – feleli Pazjal. – Egy ég alatt élünk, egyformán illetnek meg a földi javak mindkettőnket.

Dzsuszgesz megharagudott, de nem mutatta, és azt mondta:

– Rúgd át ezt a buckát a túlsó partra, mint én, és akkor fogj halat az Ajpak-tóban!

Dzsuszgesz belerúgott a bucka gázos tetejébe, s az nyílként szállt messze a Vála patakon túlra. Pazjal buckája meg csak a folyó közepéig szállt, ott kőként hullott a vízbe. Csak később tudta meg Pazjal, hogy Dzsuszgesz becsapta, és saját buckáját előre meglazította. Pazjal ekkor így szólt Dzsuszgeszhez:

– Mindent tudok már. Lányaid nem fogják látni fiainkat. Nincs szükségünk a te nemzetségedből való asszonyokra.

Dzsuszgesz falvában mind a mai napig nem találni egy asszonyt sem, akit Pazjal-Zsikjából hoztak volna, Pazjal-Zsikjában pedig nincs egyetlen dzsuszgeszi menyecske sem.

ÖREG VITÉZ NEM VÉN VITÉZ

Élt egy vitéz Tujmil falviban, egy másik meg Csozsijilban.

Kilencvenesztendő volt a Tajmilból való, s Prokopejnek hívták.

Csozsijil vitéze ifjú volt még s zabolátlan. Kicsapongó életet élt. Ha megtetszett neki egy lány, keblére ölelte, s mindenki szeme láttára fürdőházába vonszolta.

Történt, hogy Prokopejhez két legény érkezett. Felindultan kérték az öreg vitézt, hogy tanítsa mőresre a csozsijili vitézt, s kényszerítse durva szokása elhagyására.

– Hozzatok nekem egy nagy bögre írot – mondta Prokopej. – Aztán mondjátok, oly igen erős-e ez a csozsijili vitéz? – kérdezte még.

Nyomban hozták is az írot Prokopejnek jó nagy bögrében. Az öreg egy hajtásra kiitta az egészet, pedig több volt, mint egy csetverty.

Kilép Prokopej az udvarra, s látja: egy csapat élén Csozsijil vitéze közeledik, mivelhogyan ezen a napon éppen lakodalom volt Tujmilban. Prokopej elébe ment, s megszólította:

– Kettőnk közül ki a legény a gáton?

– Én! – felelte Csozsijil vitéze.

Prokopej ismét megkérdezte:

– Fiam, te itt mindenkinél erősebb vagy?

Csozsijil nem tagadta:

– Öreg, nincs nálam különb legény az egész jelabugai járásban.

– Ha így van, küzdjünk meg.

– Hohó! Mit gondolsz, öreg? Ne játssz az életeddel!

– Én, fiam, csak a magam erejét próbálgatom. Ha te olyan erős vagy, kímélj akkor kissé, tekintsd öregségemet.

Aztán viaskodni kezdtek. Prokopej fél kézzel megkapta derekánál Csozsijil vitézt, felemelte, s nyugodtan tartva a levegőben, megkérdezte:

– Fiam, most hova hajítsalak: a ház tetejére vagy a kualára?

Prokopej megsajnálta a legényt, s csak a kuára dobta, mivel ez nem olyan magas, mint egy ház, s teteje is menedékesebb.

Megszégyenülten ballagott haza Csozsijil vitéz, s így szólt barátaihoz:

– Él ezen a világon egy kilencvenesztendős öregember.
Roppant erejű. Senki le nem győzheti. Mind ez ideig azt hittem, hogy
nálam erősebb senki nem lehet. Aztán ez az öreg fél kezével
felkapott engem, és mint egy kavicsot, eldobott.

TUTOJ ÉS JANTAMIR

A votjások régen nem itt éltek. Vjatka városán túlról, nyugat felől jöttek ide. Ott saját birodalmuk és saját fejedelmeik voltak. Hogy mivel foglalkoztak ott, ma már nem lehet tudni, de az biztos, hogy gabonát nem vetettek. Amikor az orosz cár elfoglalta a birodalmukkal határos városokat, a votjásokat arra akarta kényszeríteni, hogy megkeresztelkedjenek. Mivel a votjások erre nem voltak hajlandók, az orosz cár azt mondta nekik:

– Takarodjatok innen, menjetek az erdőbe, s éljeteK úgy, mint az erdő vadjai.

A votjások nem akarták elhagyni hazájukat, de az oroszok sokasága keletre szorította őket, járhatatlan erdők közé. De az orosz cár innen is továbbűzte őket. Így jutottak el arra a vidékre, ahol most a malmizsi, glazovi, szarapuli és jelabugai járás van. Velük együtt elűzték a szomszédságukban élő cseremiszeket is.

Akkoriban az egyik votják nemzetség vezére Tutoj vitéz volt. A Vála folyó partján (a malmizsi járásban) Tutojnak nagyon megtetszett egy nagy járhatatlan erdő, annál is inkább, mert az oroszok sehogy sem tudtak behatolni ebbe a rengetegbe. Tutoj ezen a helyen akarta letelepíteni a népét, de ugyanitt megjelent egy cseremisiz fejedelem is a népével, és ő is itt keresett szállást övéinek.

A két vezér sokáig vitázott. Tutoj végtére azt ajánlotta ellenfelének, hogy rúgjanak át egy zsombékot a Vála egyik partjáról a másikra. A cseremisiz vezér beleegyezett, s titokban, hogy Tutoj ne vegye észre, kilazított egy zsombékot, de a helyén hagyta.

Miután az ellenfelek végre megegyeztek, a cseremisiz vezér az előre kilazított zsombékba rúgott, a zsombék átrepült a folyó felett, és a túlsó partra esett. Aztán Tutoj rúgott egy másik zsombékba, amelyik nem volt előre kilazítva. A zsombék a magasba repült, s a folyón átszállva, a parttól mintegy harminc százseny távolságra esett le. Látta ezt a cseremisiz vezére, azon nyomban be is hódolt Tutojnak, s bocsánatot kért, hogy álnok módon előre kilazította a zsombékot. Tutoj letelepítette népét, a cseremisizek pedig továbbvándoroltak alkalmas helyet keresni.

A Vála két partján letelepedett votjások valóban úgy éltek, mint a vadak. Tutoj és az utána következő fejedelmek vezetésével

néhányszor támadást intéztek a szomszédos oroszok és tatárok ellen, idejük java részét egyébként vadászattal töltötték. Ha erdeikbe mégis behatoltak az oroszok, elhagyták lombosátraikat, és odébbálltak, de sohasem mentek messzire a Válától. Tutoj életében és még később is a votjákok ágakból és lombokból készült kualákban éltek, házat nem építettek, mivel az oroszok megjelenése esetén el kellett volna hagyniok házaikat.

Telt-múlt az idő, s az oroszok egy ideig békén hagyták a votjákokat. Ők sem féltek már az ismétlődő orosz támadásoktól, és nekiláttak házakat építeni. Így nőtt ki szinte a földből egy-két apró falu. Néhány évi béke után az orosz cár megint útnak indította seregét, hogy az erdei votjákokat meghódítsa. A votjákok most már nem tudtak olyan gyorsan elmenekülni előlük, azért aztán fejet is hajtottak a cárnak. Az orosz cár hamarosan adót vetett ki rájuk. Az adót először az ablakok szerint vetették ki, ezért később a votjákok házaikat ablakok helyett apró nyílásokkal építették. Aztán a kémények száma szerint adóztatták a votjákokat, ők erre füstös házakat építettek. Később összeszámolták a votjákokat, és a lélekszám alapján vetették ki az adót. A votjákok, mivel túlságosan együgyűek voltak, minden csizmás orosznak kifizették az adót, így aztán évente gyakran négyszer, sőt többször is fizettek.

A votjákok már az oroszok rabjai voltak, amikor egy szabad votják csapat jelent meg közöttük Jantamir vitéz vezetésével. Jantamir ritkán járt együtt embereivel, jórészt egyedül cserkészett. Soha nem ült a lovon, hanem mindig állt rajta, és egyik kezében szablyát tartott. Ha ellenséggel találkozott, vágóban, egyetlen csapással ütötte le a fejét. Jantamirnak előbb a híre jutott Kazanyba, később ő maga is gyakran meglátogatta a környéket, sőt magát Kazanyt is. Akárhányszor próbálták elfogni vagy megölni, soha nem sikerült, lova és szahlyája hű maradt hozzá.

Egyszer Kazanyba indulóban Jantamir megparancsolta, hogy trojkát fogjanak be: középsőnek és bal oldali lónak két tarka lovat, jobb oldali lógósnak egy hollófeketét fogtak be. Indulás előtt így szólt a feleségéhez:

– Asszony, hosszú útra indulok, tegyél kenyeret a szekérbe!

A felesége azt gondolta, hogy igazi kenyérről beszél, és kenyeret tett a szekéraljba, ő pedig, bízva feleségében, nem nézte

meg, odatette-e a szablyáját, melyet ő kenyérnek nevezett.

A kazanyiak valahogy megtudták, hogy Jantamir feljűk tart, s az úton, melyen Jantamirnak haladnia kellett, egy mély gödröt ástak. Néhány felfegyverzett embert is lesbe állítottak a gödörnél. Jantamir többnyire éjszaka utazott. Mikor odaért a gödörhöz, a jobb oldali hollófekete lógós félreugrott, de a két tarka egyenesen ment, és Jantamir a lovakkal együtt a gödörbe esett. Mikor a lesben állók rátámadtak, szablyájához kapott, de helyette csak egy cipót markolt. Meg is ölték. Halála előtt elkeseredésében felkiáltott:

– A tarka ló csak akkor ló, amikor nincs ló; a nő csak akkor feleség, ha nincs feleség.

Bia falu votjákjai között azóta hagyomány, hogy nem fognak be tarka lovat. Noha az utóbbi években már befogják, de véleményük szerint az csak bajt hoz rájuk. Valami bánat lesz belőle, mert a tarka lovat Jantamir megátkozta.

MARDAN APÓ ÉS BUTA BIJA

A votjások legnevezetesebb hősei a régi időkben éltek. Közülük Mardan apó és Buta Bija voltak a leghatalmasabbak. Senki sem tudja már, hol született Mardan apó, de az biztos, hogy valahonnan a Kalmez mentéről jött Mozsgába, s itt azért telepedett le, hogy kiirtsa az erdőt. Szálláshelye három- vagy négyversztnyre esett a mostani Mozsga falvitól. Mai neve Gutcsin-kus, vagyis: Irtás. Mardan apó már gyermekként is igen erős és könnyű léptű volt. Hét- vagy nyolcesztendősen lehetett, mikor egy ízben megesett, hogy tizenkét versztet gyalogolt. Fürdött egyet, míg anyja halat főzött. Íjával Gutcsin-kustól a Vála-hídig is ellőtt, pedig a távolság itt testvérek között is megvan vagy hét verszt.

Mikor felcseperedett, hamarosan megházasodott, és mivel nagy kort élt meg, több felesége is volt. Három feleség is elhalt mellőle, s ő mindig újra házasodott.

Lakóhelyéül egy igen szép magaslatot választott, ahol a nyírfalomb sem fagyott meg. Ezt a helyet hívták Irtásnak, nem messze tőle egy malom is állt, ugyancsak a Mardané. Ebből sem maradt semmi, de a település házából és udvarából is kevés. Mindössze csak egy „votják temető”-t ismernek a maiak Mardan egykori birtokán.

Mardan apó boldogan élt, s kilenc fia volt. A votjások ma már csak háromnak a nevét ismerik. A legöregebbet Gozénak, a másodikat Pukrounak, a harmadikat Gozonnak hívták. Egyikőjük sem volt olyan erős, mint az apjuk.

Mardannak nemcsak ereje volt igen nagy, hanem esze és ravaszsága is. Történt egyszer, hogy egy rét miatt összeszólalkozott Buta Bijával.

– Tudod-e, mit tegyünk, Buta Bija? – kérdezte Mardan apó, s rögvést folytatta is: – Legyen a rét kettőnk közül azé, aki egy fűvel benőtt buckát innen állva minél messzebbre rúg át a Vála folyón.

– Rendben van – egyezett bele Buta Bija.

Mardan apó már előzőleg kivágott és készenlétbe helyezett egy füves buckát. Bija erről mit sem tudva nekifutott, s belerúgott egy jókora buckába, az nagyot puffanva elrepült, de a Vála közepe táján bepottyant a vízbe. Mardan apó buckája sokkal messzebb szállt, át a

folyón, bele egy mocsárba. Így történt aztán, hogy a Ludji-voz nevű rét Mardan nemzetségének jutott.

Egy másik alkalommal Mardan apó cséphadarót készített egy igen nagy erdei fenyő ágából. Bejárta vele majd az egész vidéket, csak azért, hogy az emberek mondhassák: „Nézzétek csak, ezzel dolgozik!” Buta Biját is meghívta magához, s megmutatott neki egy cséphadarónak látszó sziklát. Bija nagy hirtelen fel akarta kapni, s mikor látta, hogy mozdítani sem bírja, eloldalgott. Ez is egy példa Mardan ravaszságára.

Mardan apó és Buta Bija gyakran harcoltak együtt a porokkal. Szerették volna teljesen elűzni őket a votjáklakta földről. Egyszer fogta magát Mardan apó, medvévé változott, s így ment át egy por falun. Bija is vele tartott, és messziről figyelte társát. Figyelmeztette is:

– Most vonulnak ki a porok!

Mikor ezek észrevették a medvét, az egész falu a nyomába eredt. Alig a porok a medvét üldözték, Bija kissé hátramaradva agyonütött néhány port. Látva, hogy nem tudják elfogni, a porok is ravaszsághoz folyamodtak, s kelepcét állítottak fel Mardannak. A medve ebbe hirtelen bele is esett. Örömkialtásokkal tolongtak a csapda körül a porok. A medve most visszaváltozott emberré, s minden erejét összegyűjtve védekezett. Mikor már érezte, hogy fogytán az ereje, hollóvá változott, kiröppent a veremből, s föl egy fenyőfára. A porok pedig csak ott álltak, lesték a hollót, s eközben Buta Bija is kereket oldott. Ilyen módon tudott Mardan apó hol farkassá, hol medvévé, hol madárrá változni.

Mardan apó egy szál magában is gyakran indult csatába. A porok ismerték szokásait, s mikor egyszer lóra kapott, hogy hadat viseljen ellenük, cselhez folyamodtak. Elvágták annak az égerfa hídnak a pilléreit, amelyik az Izs vagy a Vála folyó fölött vezetett át. (Ma már nem lehet tudni, melyik is lehetett.) Mardan először egy fekete lovon akart átkelni a folyón, de ez semmiképpen sem akart rálépni a hídra. Ezután egy sárgára ült, de ezzel sem járt jobban, a sárgát sem tudta a hídra irányítani. Végül felkapott egy tarkára, s ez a ló nagy dobbanással, habozás nélkül a hídon termett. A híd rögtön beszakadt alattuk, és Mardan apó a vízbe esett. A porok csak erre vártak. Rögtön előjöttek bűvőhelyeikről, s nyilazni kezdték Mardan

apót. Mardan otthon felejtette csodakardját, ezért futárt küldött feleségéhez.

– Küldd el nekem a görbe kenyeret! – így szólt a parancs.

Az asszony nem értette meg férje szavait, s egy közönséges pirogot küldött neki. Tudni kell, hogy Mardan egy kenyérben tartotta csodakardját, s ezért a „görbe kenyér”-ért üzent. Mardan érezte, hogy ütött az utolsó órája:

– A tarka ló nem igazi ló, csak az első feleség igazi feleség! – kiáltotta. Halála előtt pénzét is megátkozta: – Ha valaki újra össze tudja állítani az én malomkövemet (amit egyszer mérgében apró darabokra tördelt s szétdobált), akkor találják meg a pénzemet is!

Amióta egyszer harc közben háncscipője fülét lerántották, mindig fonott fogójú háncscipőt viselt. Mivel égerfa híd szakadt be alatta, halálakor minden égerfa hidat elátkozott.

Mardan apó 370 évig élt. Nemzetsége a faluban lakik. Ezek név szerint: Mozsga, Kinyegjin, Szugjiu, Cseber-sur, Csumoj, Visur, Udmurt, Urdo, Kuacsi, Kuacsiju és Csozsesz. Ez a tizenegy falu minden három esztendőben lóáldozatot mutat be Mardan apónak. Az áldozati szertartást Mozsga falvában tartják a Kinyeg-sur pataknál. Azt a helyet, ahol az áldozatot bemutatják, „Nyugalom helyé”-nek nevezik.

CSIKÓFI VITÉZ ÉS TÁRSAI

A hajdani időben, mielőtt az oroszok ide jöttek volna, cseremiszek és votjákok lakták ezt a földet. Híres-neves hősei voltak mind a két népnek. Ezek a hősök fejedelemhez voltak hasonlatosak, békeidőben bírái voltak népüknek, háború idején élére álltak. A votjákok legnevezetesebb, legerősebb hősei a Kalmez folyó mentén laktak. Ljuk községből való volt Csikófi vitéz, öccse Szöltabeli, és Szezolból származott Erős Bigra. Nem felejtik tetteiket az öregek, ma is magasztalják, dicsérik s például állítják őket a serdülő nemzedéknek.

– Ilyenek legyetek ti is! – mondják mindig.

Szívesen és gyakran mesélik el töviről hegyire a Csikófiak rettenetes harcait s mindenféle viselt dolgaikat. Beszélik, hogy egy ízben Erős Bigra nyolcvanversznyi távolságból lövöldözött egy cseremisz vitézre.

Ezt a történetet pedig még gyermekkoromban hallottam, nagyapám mesélte el térdére ültetve:

Az égen felhő úszik, a földön hős járkal. Lépése hatversznyi távolba elhallik, döngeti a földet lépéseivel. Csikófi vitéz ő, a cseremisz Mudróba készül verekedni.

– Hová indulsz? – kérdezi a felesége.

– Hadakozni a cseremiszekkel, vagdalkozni az erősekkel.

– Ne menj, maradj! Tested szétvagdoszák, s fejedet veszik.

– Márpedig mennem kell, özvegyből lett feleségem, de érts a szóból, ha bajba kerülök, azon nyomban küldd el nekem tésztakardomat! – Szavát be sem fejezve sárga lovára pattant, s nyílsebesen elnyargalt.

Mudro falva előtt kis patak folyik, s e fölé nagy hidat építettek a cseremiszek olyan módon, hogy oszlopfáit bevagdosták. Mikor ide érkezett Csikófi vitéz, sárga lova semmiképp se akart rámenni a hídra. Átült fehér sörényű hátasára, de az is visszahőkölt. Végül a pej lóval próbálkozott, ez habozás nélkül a hídra ugrott. Mennydörgés hallatszott, de nem mennydörgés volt, a híd omlott alá a hőssel együtt. Csikófi vitéz egyetlen szökéssel a parton termett. A cseremiszek úgy nyüzsögtek körülötte, mint a hangyák.

– Eredj gyorsan – szól most Csikófi apródjának –, s mondd feleségemnek, hogy tüstént küldje tésztaszablyámat! –

„Tésztaszablyát” mondva villogó réznyelű kardjára gondolt, amelyet otthon nagy gonddal szakajtóban őrzött s takargatott.

Furfang nélküli felesége – elhalt bátyjának özvegye – nem ismerte még szokásait, s tizenkét pud súlyú tésztából való kardot küldött férjének. Csikófi vitéz kard nélkül maradván, pusztán kézzel látott a hadakozásnak.

Hadakozik egy nap, s őszi eső módjára hullanak a cseremiszek fejei, hadakozik más nap, s mint káposztafejek hullanak a cseremiszek, de a harmadik napon már-már őt is elhagyja ereje. Erre tehetetlen haragjában így kiáltott:

– Jaj, esztelen asszony! Ha megértette volna szavamat, nem vesznék el ilyen nyomorultul! – Megátkozta feleségét, de meg a pej lovat is: – Votják ember többé özvegyasszonyt ne vegyen feleségül, vegyen inkább terhes lányt. Pej lóval mindig cseremiszek járjon, a votjákok pusztulásának pej ló az oka!

Mikor a cseremiszek észrevették Csikófi gyöngülését, lefogták, és vasba verték. Ezután nagy ünnepet rendeztek. Halála előtt Csikófi meghagyta a cseremiszeknek, hogy belével kössék körül csípőjüket, húsát pedig sütvén egyék meg. A cseremiszek nem mertek szavai szerint cselekedni, mivel maguk is úgy tartották, hogy Csikófi „hős volt”. De kíváncsiak voltak, mit is akarhatott a votják hős utolsó szavaival, ezért belét egy oszlop köré tekerték. Az oszlop tüstént a felhőig emelkedett. Így tett csodát Csikófi vitéz halála után is.

Csikófi öccse, Szólta-falva hőse tizenkét napon át várta bátyjának visszatértét. Aztán gondolkodóba esett:

– Hátha bajban lehet valahol a bátyám! – s elindult bátyja keresésére.

Tudta, hogy bátyjának volt egy szép, hódprémes subája, a subát kérdezte útközben mindenütt, ahány faluba csak bement. Lefekvés előtt mindig megkérdezte:

– Nincs-e ebben a faluban valakinek hódprémes subája? Otthon feledtem a magamét, s nélküle nem esem álomba.

Így kérdezősködött anélkül, hogy a subát megtalálta volna, mikor egy este Mudróba érkezett. Ott elébe hoztak egy hódprémes subát, s ő mindjárt felismerte:

– A bátyámé ez! – kiáltotta.

A cseremiszek most már tudták, ki a vendégük, és összegyűltek.

– Akármiképp, de megöljük – határozták, s vasat vertek hálókamrája ajtajára.

Szolta hőse felébredt, a kamratetőt leemelte, s továbbment. Havat eresztett, s egész Mudrót elborította hóval. A cseremiszek nyomára akadtak, és üzöbe vették.

– Ne ismerjetek rám! – szólt Szolta hőse, medvévé változott, s a cseremiszek most már a medvét üldözték.

Szolta hőse ekkor fatőkére ült, s ölyvé változott. Elrepült Mudróba, s tűzzel égette föl a falut. A cseremiszek új falut építettek a régi helyén, de Szolta hőse ezt is tűzzel pusztította el. Mikor harmadszor járt arrafelé, az utolsó szál cseremiszet is elűzte a környékről. Így pusztultak ki Mudróból a cseremiszek.

Azután még sokáig élt Szolta hőse, s népét, a votjákokat mindenféle ellenségtől oltalmazta. Legyőzte az orosz is, a tatárt is. Mikor meghalt, az egész votják nép siratta:

– Nem lesznek már a votjákoknak olyan vitézeik, amilyenek a Kalmez menti Csikófi és társai – mondták szomorúan.

JADIGAR

A régi időben, amikor a votjásokat igencsak sanyargatták, megjelent köztük egy vezérforma ember, név szerint Jadigar. Két lova is volt: egy tarka meg egy pej. A pej nem volt olyan fürge, mint a tarka, de okosabb volt: a veszélyes hely előtt mindig megtorpant. A tarka gyorsan futott, sebes lábú volt, viharként száguldott, nem válogatta az utat.

Jadigar nemcsak vitézi erejéről és eszéről volt híres, hanem kardjáról is. Vette a kardját, lóra ült, és karddal a kezében nyargalta körül a votjásokra támadó ellenséget. Az ellenség nem bírta a körből kitörni, ha valamelyiknek sikerült is, az meghalt. Így győzték le a votjások ellenségeiket. Jadigar nem mindig a saját kardját vitte magával. Mikor hazament, kardját a ládába rejtette, és néhanapján meg is feledkezett róla. Ezért aztán megígértette a feleségével:

– Ha itthon hagyom a kardom, és szükségem lesz rá, akkor elküldök egy katonát „pirogért”. Te tedd a kardot a pirogba, és küldd el nekem.

Felesége be is váltotta ígéretét.

Jadigar két lóval ment harcba. A pej lovon szeretett harcolni, ha pedig szüksége volt valamire, a tarkát küldte haza érte. A felesége forró kenyeret tett neki a kendőbe, s a tarka olyan hamar tett meg harminc-negyven versztet, hogy a kenyér ki sem hűlhetett útközben.

Egyszer a votjások a cseremiszekkel harcoltak Jelabuga közelében vagy húszversztnyire. Jadigar, ahogy hírért vette ennek, azonnal elindult, de siettében elfelejtette magához venni a kardját.

Ekkorra már meghalt az első felesége, elvette a másodikat. Az még nem ismerte Jadigar szokásait, no meg nem is volt valami okos.

Jadigar megérkezett a csata színhelyére. A cseremiszek tartottak tőle, s visszavonultak. Jelabugától tizenötversztnyire állapodtak meg. Jadigar azt gondolta, hogy a cseremiszeket már legyőzte, katonáival Jelabuga ellen indult. Útközben harcba keveredtek, Jadigarnak pedig kevés katonája volt.

Ekkor küldte a vitéz „pirogért” az egyik katonáját. Felesége elfelejtette beletenni a kardot a tésztába, üres pirogot küldött.

A votjások kénytelen-kelletlen visszavonultak. A cseremiszek, miután megtudták, hogy győztek, Jadigar útján leromboltak minden hidat, egy nagy hídnak pedig Karmen falu mellett csak a pilléreit

fűrészelték el alul. Jadigar ezt nem tudta, és biztatta a lovait. A pejko megérezte a veszélyt, és elkezdett farolni. A tarka teljes erejéből a hídra ugrott. A vitéz alatt beszakadt a híd, de életben maradt. Akkor így szólt:

– A tarka ló nem ló, a második feleség nem feleség.

A cseremiszek csak ezt várták. Mikor Jadigar alatt beszakadt a híd, odaszaladtak. Jadigar el akart vágtatni, de lovai megsebesültek. Az összeomlott híd gerendáival dobálta a cseremiszeket. Amíg szét nem dobálta az egész hidat, a cseremiszek közelébe sem merészkedtek.

Amikor már a pilléreket is kirángatta, odaszaladt egy cseremisze, és ledöntötte a lábáról.

Így ölték meg Jadigart.

A VOTJÁKOK SZENT KÖNYVÉRŐL ÉS RÉGI ÍRÁSÁRÓL

Kezdetben minden votják egy helyen élt, s az öregek az öregebbektől tanultak imádkozni és törvényt ülni. A nép is igen tanult volt akkoriban – mesélik a glazoviaiak –, bármit lehetett kérdezni, mindenre feleltek. Mikor már igen megsokasodtak, szétszéledtek különféle vidékekre. Kezdetben még gyakran egybegyűltek közös áldozatot bemutatni, vagy dönteni peres ügyekben, idővel azonban olyan messzire vetődtek egymástól, hogy már nem tudtak összejönni. Az öregek így nem emlékeztethették egymást a szokásokra s arra, ami szükséges volt. Így aztán egy nagy közös gyűlésen, a kenesen elhatározták, hogy mielőtt mindent elfelejtenének – az imádságok rendjét, a törvényeket és mást –, felírják egy nyírfakéregre. Meg is hántottak egy fát, kérgéből könyvet fűztek, s aztán ebbe a könyvbe puszokkal beírták az imákat, a szokásokat. A könyvet egy nagy fehér kő alá rejtették, s egy öreg sámánt bízták meg őrizésével. Ezen a helyen gyülekeztek egyébként a nagy közös áldozatokra, a hely a votjáklakta vidékek központja volt. Ha valamelyik öreg elfelejtett egy imát vagy éppen törvényt, eljött a fehér kőhöz, s a könyvből újra megtanulta, ami kellett. Miután elkészült a könyv, a votjákok egyre ritkábban mutattak be áldozatot Inmarnak. Régebben nem így volt, ugyanis az öregek attól tartva, hogy a nép elfelejt imádkozni, gyakrabban hívták össze közös áldozat bemutatására a votjákokat. Most nem kellett félniük ilyen veszélytől. Mérges lett Inmar az öregekre és a könyvre, s egy nagy fehér tehenet küldött a fehér kőhöz, s ez – miközben az őt aludt – megette a könyvet. Büntetését Inmar még azzal is tetézte, hogy megfosztotta a votjákokat az írás tudományától. Nem akarta, hogy megint könyvet írjanak. Attól kezdve minden votják csak egy puszt ismert, a sajátját, a nép pedig napról napra kevesebbet tudott. Mindenki a maga feje szerint gondolkodott, a másikkal nem egyezően, s a kipróbáltat, a régit egészen elfelejtette. Azóta felelnek minden kérdésre így: „Nem tudom, nem értem.”

A balezinói votjákok szerint a könyv az oroszok bejöveteléig hevert a fehér kő alatt, akkor a legöregebb sámán, féltve a könyvet az idegen kezeiktől, elhatározta, hogy elégeti. Így is tett. De arra is gondolt, hogy az emberek ne feledkezzenek meg az áldozatok rendjéről és a törvényekről, ezért kiválasztott tizenkét fiatal embert, s

mielőtt elégette volna a könyvet, tizenkét napon és éjen át olvasott nekik belőle, ők pedig utánamondták, és énekelték a hallottakat, mindaddig, míg kívülről nem tudták. Mindezt sikerült rejtve csinálnia a többi sámántól, s titokban égette el a könyvet is. Arra a kérdésre, hogy fiaik és unokáik hogy imádkoznak majd a könyv nélkül, úgy felelt, hogy a tizenkét tanulóra mutatott.

– Ezek közül – mondta – mindegyik újabb tizenkettőt tanít majd meg az imádságokra, és ez mindig így lesz.

KONDRAT VITÉZ

Kondrat az Izs folyó meredek partján, egy sűrű sötét erdőben készített magának lakhelyet: ásott egy mély gödröt, és gerendavázat ácsolt fölébe. Olyan földkunyhóforma volt. Ajtóul egy nehéz öntöttvas lemez szolgált, amelyet senki emberfia nem tudott még csak megmozdítani sem. Csupán Kondrat nyitogatta-csukogatta, mintha fából lenne.

Kondrat bízott saját vitézi erejében, és úgy gondolta, hogy egyedül fog élni. Sehova sem ment, nem látogatta meg a szomszédait. Így persze hamar elunta magát. Egyszer nekivágott az erdőnek. Leült a folyó meredek partjára, és sokáig nézte, hogyan folyik a sötét víz a lába alatt. Aztán meg a szomszéd falvakba járt el.

A nép, amikor észrevette, milyen hatalmas ereje van Kondratnak, elhatározta, hogy megválasztja törónak. Akkoriban a tatárokkal ellenségeskedtek a votjákok. A tatárok gyakran rajtuk ütöttek, egész falvakat égettek fel, elvették vagyontárgyaikat is.

– Kondrat, te erős vagy, azt akarjuk, hogy te légy a törónk – mondták a votjákok.

– Az erőhöz ész is kell, közöttetek vannak eszesek, illet válasszatok – felelte Kondrat a népnek.

– Nekünk te kellesz – mondták.

– Jól van – egyezett bele Kondrat.

Egyszer, amikor Kondrat éppen a faluban volt, betörték az Arany Horda tatárai. Nagy kavarodás támadt körös-körül: emitt toll és pihe száll, amott meg füst csap fel.

– Utánam! – kiáltott fel Kondrat.

Ő lőtte az első nyilat a tatárok vezérébe. A nyíl teljesen áthatolt a tatár testén.

Elkeseredett harc kezdődött. A tatár hadat az utolsó szálíg levágták a votjákok. Csak egy tatár menekült meg – elnyargalt a lován, és vitte a hírt a kánnak:

– Kán, a votjákok feje nagyon erős. Mind megölte a mieinket.

– Hol lakik? Összemérem vele az erőmet – mondta a tatár kán.

– Ismerem oda az utat – mondja a tatár.

A harcban megfáradt Kondrat eközben földkunyhójában pihent.

– Itt kell hogy legyen – hallotta meg Kondrat a tatár hangját.

Hallja aztán, hogy valaki ugyancsak fessegeti az ajtót, de a lemez

nem enged, hiába erőlködik.

Akkor aztán maga Kondrat csapott rá a lemezre, s ez a kánnal együtt a folyóba repült. A kán a lemez alá került, és megfulladt.

– Ne bánts engem, Kondrat, még hasznomat látod – kéri a tatár.

– Eredj, húzd ki a lemezemet a folyóból – mondja neki Kondrat.

A tatár bement a folyóba a lemezért, de nem tudta kihúzni, és ő is odaveszett.

A tatárok, hogy megbosszulják kánjuk halálát, megint háborúra készültek a votjákok ellen. Az új kán igen félt a nagy erejű Kondrattól.

– Legelőször Kondratot kell megölni – adta ki a parancsot.

Kiválasztotta az öt legerősebb, legbátrabb tatárt, és lóháton elindult velük a sötét erdőbe, ahol Kondrat vitéz lakott. Kondrat éppen hazafelé tartott földkunyhójába, amikor lovasokat látott meg, akik az erdőben az ő lakhelye felé tartottak.

Elrejtezett egy vastag fenyő mögé, és nézte, mit csinálnak. A tatárok fához kötötték lovaikat, és odamentek a földkunyhóhoz.

Kondrat, miután kihúzta a vízből a vaslemezt, otthagyta a kunyhó bejáratánál. A tatárok egy kis gondolkodás után belopakodtak a kunyhóba. Kondrat azonnal odaszökött, és a lemezzel eltorlaszolta a bejáratot. Maga meg eloldotta a lovakat, felkapott az egyikre, és elment a faluba.

– Készüljete a harcra – kiáltotta megint mennydörgő hangján.

– Ki ellen induljunk? Hiszen a tatárok most békén hagynak bennünket – mondta egy erős votják.

Ez az ember maga szeretett volna tőro lenni. A vitéz rácsapott az öklével, és minden csontját összezúzta.

A többiek azt mondták:

– Veled megyünk tűzbe, vízbe. Hiszünk neked.

Öt-hat falu nagyon közel esett egymáshoz. Vezetőik Kondrat parancsára mind harcra készültek, Kondrat pedig ezalatt, hogy megszerezze a tatár kán feleségét, gyors lovon viharként száguldott a palotába.

A kán feleségére húsz tatár vigyázott. Tizenkilencet közülük azonnal megölt. A huszadik térdre vetette magát Kondrat előtt, és úgy rimázkodott:

– Mindent elmondok, csak ne ölj meg – mondta. – A tatárok most új kánt választanak, és új háborút akarnak veled.

Kondrat gyorsan felkapta a kán feleségét, kivitte a palotából és körülnézett. A palota mögött sok ezer tatár gyülekezett. Már a harmadik kánt választották maguknak. Kondrat megragadott egy tatárt, és a magas kerítésen át a tömeg közé hajította. Ebből tudták meg a tatárok, hogy itt van Kondrat, és azon nyomban körülfogták a palotát. Kondrat pedig elragadta a kán feleségét, és nyílként repült népéhez gyors lován. Későn tértek magukhoz a tatárok, Kondrat mögött csak a porfelhő látszott a távolban.

Hazaért Kondrat, s egy embert rendelt jövőendő felesége őrzésére. A népet pedig az erdőbe, kunyhójához vezette.

Nem sokáig kellett a tatárokra várni. Miután megválasztották az új kánt, fekete felhőként zúdultak a votjásokra.

Nagy öldöklés kezdődött. Kondrat vitézül harcolt. Egyeseket rúgással, másokat pedig öklével küldött a mély folyó fekete vizébe. A part szélén összeakadt a tatárok új kánjával. Az gyors, váratlan mozdulattal előrántotta törét, és Kondrat szívébe döfte.

Ugyanakkor Kondrat torkon ragadta a kánt, és vele együtt holtan zuhant a folyóba.

A harc után a tatárok közös erővel elhúzták a lemezt Kondrat kunyhója elől, és kiszabadították a kán feleségét.

ES-TEREK

A régi időkben élt a votjákok között egy igen erős és nagy termetű ember, Es-Terek. Negyvenesztendő koráig csak szántott és vetett, harcolni nem harcolt egyszer sem. Akkoriban a tatárok gyötörték legtöbbször a votjákokat, a többi ellenség neve már elfelejtődött.

Es-Tereket már fiatal korában töróvá akarták választani, ő azonban az idősebb Idnának engedte át ezt a tisztséget, Iдна halála után pedig Ozsmeg lett a törő.

– Ő alkalmasabb a vezetésetekre, mint én, hőstettei is érdemessé tették a megtiszteltetésre. Én még fiatal vagyok, tapasztalatlan, sokat kell még látnom, tanulnom. Nem, nem vagyok én még törónak való – mondotta a nemzetségek vezetőinek.

Mikor Ozsmeg is meghalt, helyébe Es-Terek lépett.

Ezután hamarosan megkezdődtek a harcok. Es-Tereknek éppúgy nem voltak fegyverei, ahogy harci lóva sem. Kitépett egy jávorfát gyökerestül, legallyazta, ívbe hajlította – s máris volt íja. Nyilakat is faragott; most már csak a ló hibázott.

Es-Terek szomorúan ballagott a Káma partjára, hosszasan üldögélt ott, és gondolataiba merült. Tudván tudta, hogy a ménesben egyetlen olyan ló sem akad, amely megbírná őt. Olyan hatalmas, erős ménre lett volna szüksége, amilyen ő maga is volt, hogy lépésétől remegjen a föld, s hajladozzanak a fák a vágatás szelétől.

Addig-addig szomorkodott Es-Terek, hogy a végén sírva fakadt. Ült egy helyben, és keserves könnyeket hullatott. Zokogása felkavarta a folyót, minden egyes könnycseppje hullámot vetett, és nagy csobbanással a part falába ütközött.

Nyugtalanságot keltett ez a vizek országában, maga a birodalom ura, Vumurt is megrémült, a víz színére sietett, s egy szikla mögé rejtőzve, szemügyre vette a parton gubbasztó Es-Tereket.

– No lám, hát ő volna az! A votjákok vezére, minden élők legerősebbike. Jó lesz barátságot kötni vele, elnyerni jó szándékát, nehogy még nekem is bajt okozzon.

Szándékát tett követte, s odasomfordált Es-Terekhez:

– Miért búsulsz oly igen erősen, Es-Terek?

– Nem a te dolgod az, tágulj innen – felelte emez.

– Állj csak meg, Es-Terek! Ne heveskedj velem! Legyünk inkább barátok! Ki vele, áruld már el barátodnak, mi nyomja a lelked!

– Nem segíthetsz te az én nagy bajomban. Eredj!

„Ejnye, de kiállhatatlan vagy te, Es-Terek, szíves örömet bokán rúgnálak!” – gondolja magában Vumurt.

– Nincs igazad, Es-Terek, s úgy látszik, azt sem tudod, hogy ki vagyok én. Én tudnék rajtad segíteni!

– Majd éppen te rántasz ki a bajból, zöld szakállú vénség. Hisz a lélek is hálni jár beléd. Ha csak megragadlak, ahajt kifut belőled a szusz. Gyere, gyere, hadd markoljalak meg!

– Állj, állj, barátom, ne tégy így velem! Tudom, hogy erős vagy.

– Ki vagy hát te, zöldszakállú?

– Vumurt vagyok, minden vizek ura, és őseidnek régi barátja.

Miféle szükség köszöntött rád?

– Egy ló kellene nekem. Olyan mén, amely sólyomként repülne velem. Sehhol nem találok ilyen, s ez okozza bánatomat.

– Ha csak ennyi, segíthetek. Adok neked egy tanácsot: rejtőzz el este a folyóparti nádasban, és várakozzál. Ide jár inni Keremet ménese. Pompás paripa vezeti, egy éjfékete csődör. Mikor a lovak isznak, ragadd el a mént. És még annyit: meg kell szolgálnod tanácsomat, ajándékozd nekem a legszebbet a rabul ejtett tatár lányok közül.

– Ha meglesz a ló, megegyeztünk.

– Te pedig ne felejtsd: tied a ló, enyém a tatár szépség.

A ménes pontban éjfélkor megérkezett a folyópartra. Élén egy hatalmas, gyönyörű csődör lépdelt. Felragyogott Es-Terek szeme. És lám, megáll a táltos a víznél, és nyugodtan inni kezd. Ebben a szempillantásban odaugrott Es-Terek, átnyalábolta nyakát, s foga közé kapta sörényét.

Megremegett a ló, felágaskodott, de Es-Terek már fölibe kerekedett. Repül, száguld a ló, gyönyörködik benne Es-Terek, örömét kimondani sem lehet.

Rátör a tatárra, jávorfa íjával irtja, pusztítja a hordákat. Hullik az ellenség, mint viharban az erdő.

– Örüljetek, votjások! – kiáltja Es-Terek.

Fogságba ejti az öreg tatárokat, a szép lányokat és a gyermekeket. A zsákmányból az ő osztályrésze a legszebb tatár

hajadon, szépsége még a napot is elhomályosítja. Ahogy a folyóparton utazik, nézi Es-Terek a rabnőt, és arra gondol: „Lám csak, ez aztán a feleségnek való!”

A folyó hirtelen nyugtalanná vált. Oldalt sandít Es-Terek, s csodálkozva látja: a vízből deréktől kiemelkedve Vumurt áll előtte.

– Mi a baj, Vumurt?

– Úgy látszik, elfeledkeztél az alkuról. Ide a tatár lánnyal!

Es-Terek hahotában tört ki:

– Még mit nem, aggszakáll! Ha nagyon akarsz, kaphatsz egy fogatlan vénasszonyt, egy hozzád illő banyát.

Vumurt szó és nyom nélkül eltűnt. Hirtelen toronymagas hullámok támadtak, s magukkal ragadták Es-Tereket a lánnyal és a táltossal együtt a mélybe.

A MURZA, A VAJDA ÉS SZENYKA

Egy Bigi nevű votják faluba jött egyszer valahonnan egy földesúr. Vele együtt nagy méltóságok is érkeztek karddal, szekercével, néhányan meg puskával is felszerelve. Az újonnan jött úr Tyeptyarev murzának nevezte magát. Gyűlésre szólított a falu minden házából egy embert, és így szólt:

– Hozzatok nekem mindennap egy-egy bárányt! Hogy ki melyik nap hozza nekem a bárányt, ezt ti döntsétek el. Aki megfeledkezik kötelességéről, azt szigorúan megbüntetem.

És a murza mindennap megevett egy bárányt. Eltelt egy hónap, eltelt kettő. Nagyon kevés embernek maradt már báránya. A murza pedig újra gyűlést hív össze:

– Megtetszett nekem a ti falutok. Örökre letelepszem nálatok.

Nem tetszett ez a votjákoknak. Az egyik mélyen felsóhajtott, a másik tarkóját vakarta, de mindegyik hallgatott, senki sem mert ellentmondani: Tyeptyarev emberei felfegyverkezve álltak a tornácon.

– Élünk barátságban – folytatta a murza. – Ti mindennap egy bárányt adtok nekem, én pedig megvédelek benneteket.

Ez sem tetszett a votjákoknak, nem kell nekik ilyen barátság. Bigi falu votjái félelem nélkül éltek eddig, senkivel sem hadakoztak. Csak Tyeptyarev zavarta őket.

– Nos, miért hallgattok? – kérdezte a murza. – Talán nem akarjátok a felajánlott biztonságot élvezni? Figyeljetek rám. Nemcsak a ti falutok tetszett meg nekem. Veletek együtt akarom elfoglalni az északi domboktól a Votka folyóig húzódó területet.

Hallgattak a votjákok és szétszéledtek. A murza pedig ezután is mindennap megevett egy bárányt. Es a votjákok szó nélkül szállították neki.

Több nap, mint bárány, s bárányaikból kifogyva nem bírták tovább a murza ellátását. Nem akarta az ígért földet sem odaadni.

– Nem kell nekünk földesúr – mondták a votjákok egymásnak.

Elhatározták, hogy Szenykát Kazanyba küldik a murza elleni panasszal. Szenyka furfangos volt és éles nyelvű. Összegyűjtötte hát Szenyka a nemzetségek kézjegyeit, és Kazanyba lovagolt. Utazott egy ideig, egy jó hétbe is beletelt, amíg odaért. Mélyen meghajolt a kazanyi vajda előtt, és elmondta rendre, milyen nyomort

is hozott rájuk Tyeptyarev murza. Arról is szólt, hogy a murza el akarja foglalni a votjákok földjeit.

A vajda meghallgatta Szenykát, és nem szólt semmit, csak pénzes erszényére mutatott. Szenyka megértette a célzást, és beledobott az erszénybe egy rézgrivnát. Akkor a vajda megkérdezte:

– Hol a panaszleveletek?

Szenyka kiterítette előtte, és a panaszok alapján név szerint sorolta fel a tulajdonosokat.

– Ez a terület a tietek – szólt a vajda. – A murza nem veheti el tőletek. Adok neked két írást, az egyiket add át a murzának, a másikat tartsd magadnál. Amint átadtad a papírt a murzának, gyülekezzetek, és úzzétek el őt karókkal, botokkal.

Szenyka még egyszer mélyen meghajolt a vajda előtt, elvette az írást és hazaindult. Behajtotta a murzának adandó írás sarkát, és bevarrta a ködmöne bal ujjába. Hét napig ment Szenyka, míg hazaért. Gyűlést hívott egybe, és elmondta, hogy mindannyiuknak karókat kell ragadniuk, hogy kiűzzék a murzát.

Kijött Tyeptyarev murza a tornácra, és megkérdezi:

– Medvevadászatra gyűltetek össze? Adjátok nekem a bőrét, s megehetitek a húsát.

Ekkor előlépett Szenyka, és így szólt:

– Nesze neked medvebőr! – és ezzel átadta a vajda határozatát. Az meg, amint elolvasta a papírt, azonnal elsápadt. Még egyszer ránézett a karókkal felszerelt votjásokra, és beszaladt a házba. Felkapta kis táskáját, és lóra pattant. Elvágatott, az emberei meg utána. Még a kocsikat is otthagyták, a sült bárányt sem ették meg, otthagyták a kemencében.

Még fel sem lélegezhettek a votjákok, amikor új szerencsétlenség szakadt rájuk. A faluban megjelentek a kazanyi vajda emberei, és így szóltak:

– Hol vannak a vajda emberei, és hol a földje?

Bigi falu lakói elcsodálóztak: nem hallottak arról, hogy a közelükben lenne a vajda birtoka és az emberei.

– Ez Bigi falu? – kérdezik újra az emberek. – Hol van Szenyka?

Előlép Szenyka, és így szól:

– Én vagyok Szenyka, a falu neve pedig Bigi.

– Nos, éppen ez kell nekünk. Hiszen azért utaztál Kazanyba a vajdához, hogy megkérjed, a falutokat vegye védelmébe.

– Igen, segítséget kértünk, hogy megszabaduljunk Tyeptyarev murzától, aki mindennap megette egy bárányunkat, és el akarta foglalni földjeinket, minket pedig dolgoztatni akart rajta. Elűztük a murzát.

– Jól van – mondták a vajda megbízottai –, ti elűztétek a murzát, most mi fogunk védeni titeket. Adjatok nekünk egy-egy bárányt naponta. Most már mindnyájan a kazanyi vajdához tartoztok, ez a föld pedig az övé. Lakhattok a vajda birtokán, csak adót kell fizetnetek érte.

– Ez igazságtalanság – mondta nekik Szenyka. – Íme a vajda írása.

Felfejtette Szenyka a ködmöne jobb ujját, és előhúzta a papírt, amit a vajdától kapott.

– Igaz, ez a vajda írása – mondták az érkezetek –, de itt az áll, hogy a földjeiteket átadjátok a vajdának, hogy a védelmét élvezitek, s hogy szabadon ítékezhet felettetek, és meg is büntethet benneteket. Éppen ezért kellett Tyeptyarev murzának elmennie innen.

Megértette Szenyka, és megértették Bigi falu votjákjai is, hogy becsapta őket a vajda, de nem felejtették el azt sem, hogy karókkal fegyverkeztek fel a murza ellen.

– Jól van – mondta Szenyka –, noha a vajdától jöttetek, nem tudjátok mindnyájan, mit mondott. Még tanácsot is adott nekünk.

– Milyen tanácsot adott? – kérdezték a vajda emberei.

– Mindjárt meglátjátok, azonnal idehosszok.

A votjákok elmentek. Kis idő múlva hatalmas karókkal tértek vissza:

– Íme a vajda tanácsa – mondta Szenyka. – Így úztuk el Tyeptyarev murzát, elűzünk titeket is.

És a karókkal el is páholták a hívatlan vendégeket. A vajda emberei szétfutottak anélkül, hogy visszanéztek volna.

Büszke volt Szenyka. Amint eltűntek a vajda emberei, gyűlést hívott össze. Kiállt középre, és így szólt:

– Segítettem nektek megszabadulni Tyeptyarev murzától, segítettem kiűzni a vajda embereit. Ha én nem lennék,

mindannyiótoknak rossz sora lenne.

– Köszönjük, Szenyka, köszönjük – mondták a szomszédok.

– Elég lesz már – válaszol Szenyka. – Most ti segítsetek nekem. Látjátok, a kunyhóm majdnem összedől. Építsétek fel nekem: hozzátok gerendát, és állítsátok fel.

Összefogtak és közösen felépítették Szenyka házát. Nagyon szép ház lett, nem volt párja az egész faluban. Magas tornácot is csináltak.

Kijött a tornácra Szenyka, és körülhordozta tekintetét az utcán, a kunyhókon és a szomszédokon. Számba vette az embereket, a kunyhókat, az állatcsordát, amely éppen ott haladt el. És istállót építtetett magának megint csak a közösség erejével. Van így már Szenykanak pompás istállója és akla is, egyszerűen csodálatos.

– Köszönöm nektek, szomszédok.

– Élj egészségben – válaszolták azok.

– Igen, van már lóistálló, meg másik is, de mindegyik üres. Hozzatok minden házból egy csikót meg egy borjút az istállóimba.

Engedelmeskedtek a szomszédok, elhozták neki a csikókat meg a borjakat.

– Most pedig sorjában etessétek őket.

Túrtek, túrtek a parasztok, de végül már nem bírták tovább. Gyakrabban tartottak falugyűlést, egyre többet követelt Szenyka. Ő maga már nem dolgozott, hanem másokat dolgoztatott.

Gondolkodtak a parasztok, és visszaemlékeztek, hogy űzték el a murzát, és hogy szabadultak meg a vajda embereitől. Most is felfegyverkezve jöttek össze a gyűlésre. Kihívták Szenykát a tornácra, és azt mondták:

– Menj el épségben. Nem kell nekünk földesúr.

Szenyka rájuk nézett, és megértette, hogy ennek fele sem tréfa. Lóra ült, és elhagyta a falut.

ONDRA VITÉZ, KAJVAN ÉS ZAVJAL

Réges-régen, amikor még a gondolata sem született meg az izsevszki fegyvergyár megalapításának, mikor még a környező falvakat mindenütt áthatolhatatlan erdők borították, a Pozim folyó mellékén bujdosott két pogány votják: Ondra vitéz és Kajvan. Az előbbi hatalmas termetű és erejű ember volt, ezért tisztelték meg a vitéz névvel. A sors ezt a két votjákat valamiképp Zavjalovo vidékére vetette, s itt ők egyebek mellett halászzal foglalkoztak. Akkoriban még hal halat ért a Pozimban, talán azért, mivel még emberi láb nem lépett vizébe, de manapság sem szűkölködik halban.

Egyszer, mikor együtt halásztak a Pozim partján, egy muzsik lépett melléjük, aki orosz inget viselt, s megkérdezte őket, befogadnák-e társaságukba.

– Ki vagy és honnan jössz? – kérdezte tőle Ondra vitéz és Kajvan, akik jól beszéltek oroszul, de – meg kell hagyni – maga az orosz muzsik is értett valamennyire votjákul, mivel tetszett neki a votjások beszéde.

– Orosz vagyok, zshiványok elől menekültem, és eltévedtem az erdőben. A nevem Zavjal – felelte az orosz.

– Mivel foglalkoztál régen?

– Edénnyel és macskával kereskedtem. Egyszer rám támadtak a rablók, s futással is alig tudtam menteni irhámam. Most egyáltalán nem tudom, hol vagyok. Fogadjatok magatok közé, éljünk békében, mint testvérek, nincs hova mennem – fejezte be Zavjal.

– De hiszen az orosz a votjakkal nem tud békében élni – kételkedett Ondra vitéz és Kajvan.

– Miért ne?! Valamennyien egy embertől lettünk, testvérek vagyunk hát, egyik sem hordhatja magasabban a fejét a másiknál.

Ondra vitéz és Kajvan megtanácskozta a dolgot, s így döntött:

– Rendben van, maradj! De esküdj meg, nem csapsz be bennünket, s mi is megesküszünk, hogy nem bántunk téged.

– Legyen hát így! – mondta Zavjal.

Zavjal is, a két votják is a maguk hite szerint esküdtek.

– Ha megszegem eskümet, csapjon belém a villám, amit isten küld – esküdött Zavjal.

– Ha megbántunk téged, sodorjanak úgy össze bennünket meghalt atyáink, mint a kötelet – esküdött Ondra vitéz és Kajvan.

Aztán letelepedtek a Pozim partján. Megtisztították a környéket kaszálónak, s házat emeltek. Kaszáló akkoriban nem is akadt még a folyó mellékén, amelynek keskeny partszegélyén fű és fűzfa nőtt. Olyan volt a Pozim, mint egy zöld keretbe foglalt tükör. Mikor egy ízben Zavjal a folyóhoz ment, a túlsó parton megpillantott egy votják ruhás asszonyt. Nézte, nézte, s nem akart hinni a szemének.

„Csoda lehet! – gondolja. – Honnan kerülhetett ide asszony, ahol a madár sem jár? Vajon nem látomás-e? Nem bizony!”

Az asszony odaért a vízhez, s lám, egész közel jött.

Zavjal is odament a vízhez, s így szemtől szembe kerültek egymással. Szóba elegyedtek, s az asszony kérte, vigye őt át Zavjal a maga oldalára.

Magánkívül az örömtől, hogy asszony kerül a házukhoz, helyesebben, hogy felesége lesz, Zavjal le s föl futkosott, valamiféle deszkát keresve, hogy tutajt tákolhasson össze, amelyen áthozza az asszonyt, de nem talált. Mitévő legyen? Itthagyni őt, s bemenni a házba – nem okos dolog, meglehet, hogy közben elmegy az asszony, itt toporogni – ez se jó, nincs semmi értelme.

– Eredj már, s keress valamilyen csónakot – mondta az asszony.

– Csónak az nincs itt, de próbálok összeütni egy tutajt.

– Na, csak csináld.

Zavjal elszaladt, s összetalálkozott Ondra vitézzel és Kajvannal, egyikük vastag kötelet tartott kezében.

Zavjal elmondta a váratlan újságot, ők meglepődtek, és szaporán a folyóhoz siettek. Zavjal a tutajról elfelejtett szólni nekik.

Hamarosan megpillantották a votják asszonyt, hosszasan beszélgettek vele, s végül megkérdezték:

– Nos, hogy hozzunk át téged?

– Ácsoljatok össze egy kis tutajt, és azon – mondta az asszony.

Fontolgatták, hogyan is hozzák át az asszonyt, s végül Zavjal azt javasolta: dobják át neki a kötél egyik végét, s a másiknál fogva húzzák át. Másként semmire sem mennének, nincs csónakjuk, nincs tutajuk, átkelőhelyet is hiába keresnének – mivel akkor még igen bővizű volt a Pozim. Ahogy mondták, úgy is tettek, s áthajították a kötél egyik végét az asszonynak.

– Hogyan húztok így át? Hiszen meg is fulladhatok, meg egyébként is csuromvíz leszek – aggodalmaskodott az asszony.

– Oda se neki! Nem fojtunk a vízbe, s ha vizes lesz a ruhád, majd a sajátunkat adjuk rád, másként nem tudunk áthozni.

Az asszony erőt vett magán, s belegázolt a folyóba. Zavjal és társai húzták, húzták, kis híján a vízbe veszejtették. Az asszony bőrig ázott, és csak úgy remegett.

– Gyerünk, gyerünk gyorsan be a házba, adunk rád száraz ruhát – mondta Kajvan.

– Hogyan váltsak ruhát férfiszemek előtt? – kérdezte az asszony.

– Majd mi félrevonulunk, s békében öltözhetsz – felelte Kajvan.

Így is történt. Ezek után a három barát arról tanácskozott, hogyan osztozzanak az asszonyon.

– Legyen az én feleségem, én találtam rá elsőként – mondta Zavjal.

– Nem vagy te afféle cár, hogy egyedül rendelkez vele. Húzzunk inkább sorsot, s kapja meg őt a nyertes – határozta el Ondra vitéz és Kajvan.

– Ebbe nem egyezem bele, akkor inkább kérdezzük meg őt magát, s akkor nem lesz további vitának helye. Ha igazságosan ítélnénk, engem illetve, mivel én találtam rá, s a talált tárgy a megtalálóié – ellenkezett Zavjal.

– Az ember nem talált tárgyat és nem barom, csak ezekkel teheted azt, amit akarsz – vágott vissza Ondra vitéz és Kajvan, s végül mégis amellett maradtak, hogy az asszony döntse el, kit kíván közülük férjéül. Zavjal bízott abban, hogy az asszony majd őt választja, mivel ő, Zavjal, fiatalabb meg szebb volt Ondra vitéznél és Kajvannál. Az asszony maga is fiatal volt még és igen szép.

– Kit választasz közülünk férjedül? – kérdezte Zavjal az asszonyt.

– Még nem tudom. Majd még gondolkodom rajta – felelte ez.

– Legyél az én feleségem, jó sorod lesz mellettem – próbálta rábeszélni Zavjal az asszonyt.

– Gondolkodnom kell még. Az ilyen dolgot nem lehet elhamarkodni – felelte megint az asszony, s így arra sem adott

választ Zavjalnak, vajon lesz-e valamikor a felesége vagy sem, azt pedig majd a fene ette érte.

Ondra vitéz és Kajvan észrevette, hogy Zavjal udvarol az asszonynak, s figyelmeztette:

– Miért udvarolsz te az asszonynak a hátunk mögött?

Megesküdtünk, hogy úgy élünk együtt, mint testvérek, az asszonyon is osztozkodnunk kell. Vedd észbe, hogy nem vagy a fejedelmünk.

Zavjal nem ismerte be, hogy udvarol az asszonynak, de Ondra vitéz és Kajvan rajtakapta, s kényszerítette, hogy akarata szerint tegyen.

Ettől kezdve az asszony mindhármuk feleségeként élt. Így telt-múlt az idő, s vagyont gyűjtöttek.

Az asszonynak a Kisnokenak gúnynevet adták, ami annyit tesz: feleség-sógornő. Ezt a nevet pedig azért kapta, mert felesége volt mindhármójuknak, ugyanakkor mindegyikük sógornője is.

Zavjal ízig-vérig votják lett. Hogy Kisnokenak kedvébe járjon, áttért a votják hitre, szentélyt épített, kuaberkánt, és itt áldozott a pogány isteneknek.

Kisnokenak miatt hamarosan vita támadt a három barát között, mindegyikük egyedül szerette volna magáénak tudni. Végül civakodássá fajult a dolog. Egyszer Ondra vitéz tréfából megemelte a kuaberkán sarkát, és aládugta Kajvan sapkáját, de valahogy a sajátja is odaszorult. Emiatt barátságuk is megszakadt. Kajvan látta, hogy társai ellene fordultak, hogy több jót tőlük nem várhat, ezért elhatározta, felosztja maguk között a megtisztított területeket, s külön vonul. Javaslatát társai is elfogadták. Átköltözött a Pozim túlsó oldalára, Ondra vitéz és Zavjal pedig a régi helyen maradt.

Most már csak egyetlen kérdés maradt eldöntetlen, kié legyen Kisnokenak? Kajvan úgy vélte, őt illeti úgy is, mint votjákat, úgy is, mint társainál évekkal korosabbat, akinek már ezért is meg kell kapnia a többletet. Zavjal ellene vetette, hogy ő talált rá Kisnokenakra, s ha Kajvan kiszakad közösségükből, le kell mondania az asszonyról.

Tanakodtak, torzsalkodtak, de sehogy sem tudtak zöld ágra vergődni, ezért végül megint megkérdezték Kisnokenakot, hova kíván menni, átmegy-e a túlsó partra Kajvannal, vagy marad itt Ondra vitézzel és Zavjallal.

Kisnokenak rövid gondolkodás után így válaszolt:

– Maradok tán ezen az oldalon, ha már átjöttem ide, lehet, hogy itt köszönt rám a szerencse.

Kajvan áthurcolkodott a Pozim túlsó oldalára, s élt ott magának olyan egyedül, mint egy remete. Hogy hol volt a lakhelye, Zavjal és leszármazottai sem tudták, mindössze annyit mondhattak, valahol a folyón túl.

Eltelt néhány év, és Kajvan úgy megszedte magát, hogy semmiben sem látott hiányt, mi több, kumiskája is volt. Maga főzte-e, vagy főzette valakivel, erről hallgat a rege, de akárhogy is volt, kumiska mindig akadt nála a háznál. De Ondra vitéz és Zavjal se maradt kumiska nélkül, és időnként alaposan megrészegedtek tőle. Ilyenkor Kajvant is emlegették. Kajvan sem felejtette el őket, akik úgy megbántották, s nem tudott jó szívvvel gondolni Ondra vitézre és Zavjalra. Noha a régi barátok nem találkoztak már, kölcsönösen és gyakran gondoltak egymásra. Ilyenkor eszükbe ötlött válásuk oka, Kisnokenak, és düh kerítette hatalmába őket, s tudták, hogy találkoznak még, de nem mint barátok, hanem mint ellenségek, akik között lesz győztes és legyőzött. Ondra vitéz és Zavjal arra gyanakodott, hogy Kajvan bosszút akar állni, s ezért szövetségeseket keres, akikkel megtámadja és kirabolja őket, elviszi Kisnokenakot is, őket pedig esetleg eltörli a föld színéről; Kajvan szintén attól tartott, hogy jön majd Zavjal, és megöli őt. Az egyedüli mód, hogy nyugalomban élhessenek – gondolta Zavjal –, el kell pusztítani Kajvant.

Egyszer Kajvan úszóhidat épített a Pozimra, de csak szemre nézvést volt híd az, mivel keresztgerendáit észrevehetetlenül mind elfűrészelte. Azzal a céllal cselekedte ezt, hogy elveszítse Zajvalt, mikor átkel a hídon. Meg kell itt említeni, hogy Zavjalnak akkor már birtoka volt, lova, tehene és egyéb jószágja is.

Miután Kajvan elkészült a kelepccével, csak arra várt, mikor utazik a folyón túlra Zavjal. Nem kellett sokáig várnia.

Zavjal a folyón túli kaszálókat szándékozott szemügyre venni, ezért indult útnak. Mikor meglátta a folyón átívelő hidat, arra gondolt, hogy a híd építője, Kajvan alighanem vendégségbe készül hozzá, más szóval rablótámadást tervez.

Sarkon fordult, és beszámolt Ondra vitéznek a látottakról. Ondra vitéz is rosszat sejtett, Kajvan forral ellenük valamit. Alaposan a fenekére néztek a kumiskás hordónak, aztán elhatározták, hogy valamelyikük elmegy Kajvanhoz megbékíteni. Zavjal vállalkozott az útra. Megtanácskozta Kisnokenakkal, hogy melyik lovon látogassa meg Kajvant.

– Utazz a barnán – mondta Kisnokenak.

Zavjal beleegyezett. Felült a barnára, s fegyvert is vett magához minden eshetőségre készen. Kisnokenak kérte, hogy vele tarthasson egészen a hídig. Zavjal a hídhöz érkezte nem fedezte fel a kelepcét. A barna viszont mintha megsejtette volna, nem akart rálépni a hídra. Zavjalnak haza kellett tértnie s lovat váltania. Egy tarkára ült. A tarka nem érezte meg pusztulását, rálépett a hídra, s az beszakadt alattuk. Zavjal szerencsére meg tudott kapaszkodni egy deszkában, s így megmenekült. Kimászott, és azt mondta a parton álldogáló Kisnokenaknak:

– Te csak asszonyhiány miatt vagy feleség.

– Nem engedi az isten, úgy látszik, hogy a régi barátok egymásnak ártsanak – mondta Kisnokenak.

Hazatérve elhatározták, hogy megjavítják a hidat, és ismét elmennek Kajvanhoz.

Kijavították a hidat, Zavjal pedig most Ondra vitézt küldte Kajvanhoz, hogy megtudakolja tőle, miképp vélekedik Kajvan Zavjalról. Azt is megüzente Kajvannak, hogy rossz hidat épített, amely miatt elvesztette egy lovát, s kis híján maga is odalett.

– Ha Kajvan nem haragszik – mondta Zavjal Ondra vitéznek –, hívd meg magadhoz vendégségbe, és mondd meg: én is ott leszek.

Ondra vitéz örömmel utazott régi barátjához, akivel kibékülhetett, s számított a kumiskára is, amelyből szerencséjére jócskán akadt Kajvan pincéjében.

El is utazott Kajvanhoz, aki igen szívesen fogadta. Iddogáltak annak a rendje és módja szerint, aztán Kajvan Ondra vitéz meghívására készülődni kezdett Zavjalhoz, íjat és nyilat vett magához, s kedves lovára ülve elindult.

Zavjal igen kedvesen fogadta Kajvant, ami jót csak el lehetett képzelni, mindent eléje tett.

Kedvére lakomázott Kajvan, aztán meghívta Zavjalt a mogyorófaerdőbe. Ez a hely olyan két-három versztre lehet a mostani Zavjalovótól egy hegyen, de manapság ott mogyorót nem találni, csak valamilyen csenevész bokrokat. Valamikor – úgy mondják – az egész vidéket mogyoró borította. Állnak a hegyen az erdőnél, ahonnan jól látható egy mintegy két-három versztre levő másik hegyen egy hatalmas fenyő. A fenyő pontosan azon a helyen állt, ahol most a zavjalovóiak régi temetője található, a nagy izsevszk-szarapuli országút kaptatóján. Kajvan felajzotta íját, nyílveaszt helyezett rá, s célba véve a fenyőt, így szólt:

– Ha ez a nyíl belefúródik a fenyőbe, legyen ott a ti temetőtök, és a folyónak ezen az oldalán – új telep. A Pozimnak ez az oldala a tietek, a túlsó az egyém. Legyen birtokaink mezsgyéje a Pozim.

– Legyen, ahogy mondtad – mondta Zavjal. Kajvan kilötte nyilát, s belefúródott a fenyőbe.

Minden úgy történt később, ahogy elhatározták, s így nevezték el Zavjalovo falvát első telepeséről.

A lakoma után Kajvan és Zavjal békében váltak el. Kajvan ott választott telephelyet, kétversztnyire Zavjalovótól, ahol ma Csemosur falva található. Kunyhót épített a pataknál, s a helyet elnevezte Kunyhópataknak, azaz Csumosurnak, s ezt az oroszok később, hogy jobban hangozzék, Csemosurnak mondták.

Ahogy telt az idő, Kajvanhoz votjákok érkeztek, nők is, férfiak is, s igazi telepet alapítottak.

De térjünk vissza megint Zavjalhoz.

Zavjal idővel úgy viselkedett, mint valami előljáró, megvetette a vele egy faluból valókat. A jövevények kezdetben valóban úgy néztek fel rá, mint valamiféle murzára, s Batirnak, vagyis Vitéznek mondták. De egy idő múltán megelégték a büszkeségét és nagyravágyását, s bár eleinte tisztelték, mint a telep alapítóját, később egyre inkább meggyűlöltek. Arra gondoltak, hogy idővel Zavjalból fejedelem lesz, aki elnyomja őket, s akkor nem sok örömük lesz az életben. Lassacskán csaknem mindenki így gondolt rá. Egyre többet beszéltek róla, s a hasonló gondolatokból közös elhatározás született: haladéktalanul megölik a gyűlölt, becsvágyó Zavjalt. Ez pedig így történt:

A Pozim mellett volt a votjások egyik áldozóhelye, ahol pogány szokásaiknak megfelelően időnként összegyűltek. Ezen a helyen mogyorócserje és hangafű nőtt. Megérkezett ide Zavjal is szokott gőgös fejhordásával. Mintha mámor szállt volna fejükbe a bőségesen fogyasztott erős kumiskától, úgy rontottak a votjások Zavjalra, és egy szempillantás alatt megfojtották. Azért, hogy az oroszoknak többé ne legyenek olyan vitézeik, amilyen Zavjal volt, megátkozták, s miközben a megölt vérével öntözték a mogyoróbokrokat és a hangát, a következőket mondták:

– Amikor majd cserjéből és fűből lehet méhkast készíteni, akkor szülessenek az oroszoknak olyan hőseik, mint Zavjal.

– Nincs is azóta igazi hősük az oroszoknak – mondják a votjások. Azt is tudni illik, hogy a votjások nemcsak azt nevezik határnak, azaz vitéznek, akinek rendkívül nagy az ereje, hanem minden kötekedőt, pöffeszkedőt, magát másoknál többre tartó embert is.

A KUALA LEROMBOLÁSA VJATKA VÁROSÁBAN

Azon a helyen; ahol ma Vjatka városa található, régen egy votják falu állt, melynek közös kualája volt. Amikor a votjákokat elűzték onnan az oroszok, elhatározták, hogy lerombolják a kualát is. Sok orosz gyűlt össze, s hozzáláttak, hogy a kuala tetejét szétverjék. Ekkor a kualából kirepült egy galamb, és a templom irányába szállt. Mikor a templom mellé ért, mintha csak valami láthatatlan erő hatására tenné, nagyon közel került a templom falához, és hozzátapadva ottmaradt, amíg csak meg nem döglött, aztán a földre esett. A votjákok, akik ezt látták, sírva fakadtak, mert úgy vélték, hogy ez annak az előjele, hogy az orosz hit magához vonja a pogány votjákokat, és megöli hitüket. A jóslat be is teljesedett, mert a glazovi votjákok között, akik Vjatkából jöttek, most már egy kereszteleetlen sincs.

Az oroszok, akik a kualát lerombolták, még fel is gyújtották a romokat, de amint a tűz belekapott a gerendákba, mindnyájan megvakultak. Mi történt velük azóta, meggyógyultak avagy sem, nem tudni, de a kualá leégett. Azon a helyen most üres tér van. Úgy tartják, nem lehet ott építeni, nem jó hely.

HOGYAN LETT I. PÉTER A PARASZT KOMÁJA?

Az öregek azt beszélnek, hogy ez réges-régen történt.

I. Péterről úgy tartják, hogy nagyon szeretett vadászni. Egyszer eltévedt, és kikeveredve az erdőből, egy kis faluba jutott. Később járt már. Fény már sehol sem világolt, csak egy kunyhócskában égett a tűz. Oda kopogott be I. Péter, de a házigazda nem akarta beengedni.

– Miért nem nyitod az ajtót? – kérdezte a cár.

– Vajúdik a feleségem – felelte a paraszt.

– Na és aztán! Nem ártok én neki semmit. Bemegyek, félrefordulok és alszom.

Mit tehetett a paraszt, be kellett engednie a jövevényt. I. Péter az ajtónál telepedett le egy széles padra.

Éjjel fiút szült a paraszt felesége. Kibálás, sírás töltötte be a kunyhót. A bábaasszony, munkája véget ért, elment. I. Péter mindent jól hallott, de úgy tett, mintha mélyen aludna.

Reggel megébredve csodálkozva kérdezte, mikor született a gyermek.

– Ma – mondta a paraszt.

– Ha így történt, akkor össze kell komásodnunk – mondta

I. Péter.

Nem mondhatott nemet a paraszt vendége ajánlatára.

Beleegyezett, s egy nap múltán rokonok lettek. A paraszt álmában sem gondolta volna, hogy ki lett a komája.

I. Péter hamarosan utazáshoz készülődött. Búcsúzáskor két kis csomagot adott át a házigazdának, s az egyikre valamiféle címet írt fel.

– Enélkül nem lelsz meg a városban – mondta.

A másik levelet átadva így szólt:

– Ha nehézre fordul sorod, utazz Pétervárra, s fordulj hozzám bizalommal.

A paraszt így is tett. A címmel egy zsandárhoz fordult, s ez azonnal felültette egy hintóra. Nyílként futottak a lovak Pétervár utcáin, egyre ijedtebben fészkelődött helyén a paraszt.

„Nesze neked komaság – gondolja. – Ez még a fejedbe kerülhet!”

És lám, a paraszt egyenesen Nagy Péter dolgozószobájába lép. Péter éppen minisztereit korholta. A parasztot meglátva, felkiáltott:

– Nicsak, a komám! – Dolgait otthagya odaszólt a minisztereknek: – Nincs időm veletek civódni.

Maga mellé ültette a parasztot, és megvendégelte. Kifaggatta mindenről, megkérdezte, miben lát szükségét.

– Rosszul élek – mondta a paraszt.

A paraszt feleségére nagy bánat szakadt. Valamilyen emberek, sose látta őket, széthordták a kunyhójukat. Helyére új házat emeltek. Sír az asszony teli torokból:

– Mi aztán jól bevásároltunk a kománkkal, az sem olyan, mint más rendes emberé!

Éppen ekkor érkezett trojkán haza a paraszt. Megy egyenesen a házhoz, s nem hisz a szemének.

Alig tudta rábeszélni az asszonyt, hogy belépjen oda.

– Beszélj csak, amit akarsz – mondja –, nem tart ez örökké.

Roszacska volt a kunyhónk, de a miénk volt, bár az állna itt – kesergett.

A paraszt így próbált asszonya lelkére beszélni:

– A koma az koma, amit csinált, azt megcsinálta, eztán már jobban fogunk élni.

TÖRTÉNETEK PUGACSOVRÓL

Megy a parasztsz egy szénával az úton. Csak úgy csikorog a szekere, rázkódik a kátyúkon és göröngyökön. A paraszts a széna hegyiben üldögél, nézelődik nagy nyugalommal jobbra, balra, s csak úgy magának fütyörészget.

Hogy, hogy nem, mintha a földből bújtak volna elő, egyszerre csak lovasok teremtek mellette, s nyomban körülfogják a szekeret:

- Nem láttál-e az úton üres szekéren utazni valakit?
- Láttam én.
- És volt-e a szekéren valami ponyvával letakarva?
- De bizony volt.
- Megvan! Ez ő volt! A ponyva puskát rejtett. Merre tartott?
- Amoda, az erdő felé – mutatja a paraszts.

A katonák elvágatnak az erdő felé, de hamarosan visszatérnek. Ahogy ezt a szénahordó észreveszi, ahajt befordul terhével az első útjába eső ház udvarára. A katonák már erősen a sarkában vannak. A ház gazdája elibe megy a parasztnak, kaput tár előtte, és segít elrejteni a szénába dugott sokcsövű puskát.

– Ha a katonák ideérnek, és kérdeznek engem, mondd, hogy eliszkoltam a kertek alatt az amott látszó bozótba – mondja a rakomány szállítója, maga pedig a gazda asszonyával együtt bemegy a kunyhóba.

– Ide pedig senkit be ne eressz – mondja az asszonynak. – Mondd nekik, hogy a sógornőd vajúdik itt. Magad is tégy úgy, mintha éppen bábáskodnál.

Ezután gyorsan ágyba bújik, takarót híz magára, a háziasszony pedig párnát tesz a hasára, és leborítja egy kendővel.

Hamarosan káromkodás és nagy jövés-menés zaja hallatszik be az udvarról, megérkeznek a katonák.

– Hol a széna gazdája? – kérdezi a parancsnok.

– Az imént tért be ide, s csapot, papot hagyva, ész nélkül elfutott a kertek alatt, arra la, abba a bozótosba – felelte a gazda.

– Pugacsov volt a kurafi, meg kell fognunk, ha törik, ha szakad! Nézzünk csak körül előbb itt! – Azzal a katonák szétszaladnak az udvaron, s minden zugot tűvé tesznek.

– Jó katonák, ne háborgassatok, egy szegény asszony vajúdik itt – kéri az asszony a katonákat, mikor azok be akarnak menni a

házba.

– Vigye el az ördög! – káromkodnak a katonák, s köpködnek a méregtől a „szülő nő” nehéz nyögéseit hallva. Lovait az udvaron hagyják, s beveszik magukat a bozótosba.

Pugacsov csak erre vár, kiugrik a kunyhóból, s fel a kikötött lovak legjobbjára. Arra is van érzése, hogy a többi kötőfékjét is elvagdossa, s szétzavarja őket.

Ezután övéihez vágat – seregében igen sok ember szolgált –, élükre áll, s indul vissza. Gyorsan körülveszik a bozótost, amelyben Pugacsovot keresik, s kezéből egyetlen katona sem menekülhet.

Mondanunk sem kell, hogy a szénát szállító paraszt maga Pugacsov volt.

*

Pugacsov egyszer Omgában töltötte az éjszakát. Mikor megérkezett Medvegyevóba, észrevette, hogy életlen a kardja!

– Élesítsd meg! – szólt Pugacsov odaadva kardját egy öregembernek.

Az öreg nekiállt, s igen élesre köszörülte. A kard bármit úgy vágott ketté, mintha vaj lett volna.

– Igen jól megfented! – dicsérte meg az öregembert Pugacsov.

*

Alnasiban Pugacsov emberei egyszer egy bikát rekviráltak egyik paraszttól. Mikor Pugacsov megtudta, azonnal megparancsolta, hogy a bikát adják vissza a parasztnak.

*

Kizeg és Bajtyerjak falvai között folyik a Pugacs. Bajtyerjak öregei azt beszélnek, hogy valaha ennek a folyócskának a partján ütött tábornok Pugacsov. Ugyanitt élve eltemettetett két embert, mivel csaltak. Ugyanide szállították a votjákok a Pugacsovnak szánt zablisztet, Karjil falva lakói pedig egy pár fehér lovat ajándékoztak neki.

TÖRTÉNETEK KAMITRÓL, A BETYÁRRÓL

Bagras-Bigrában élt egy Kamit nevezetű betyár. Nem mindennapi erejű ember volt, hatalmas termetű, izgága természetű. Két felesége volt, az egyik alacsonyka, a másik magas. Nemigen szívelték egymást, állandóan civakodtak, dulakodtak.

Történt, hogy egy sötét őszi estén Kamit vendégségbe indult két asszonyával a kisebbik szüleihez.

Kamit mérgelődött:

– Ejnye, mennyivel jobb lett volna nappal utazni! Sajtánnak kellett ilyen későn nekiindulni! Sáros, csúszós az út, egy szempillantás alatt benne ülsz valamelyik ragacsos kátyúban.

Vissza azért nem fordultak. Hosszan, hosszan caplattak, végre nagy nehezen megérkeztek apósa házához. Ahogy átlépték a küszöböt, Kamitnak rögtön a kezébe nyomtak egy jókora bögre bort. Kamit nem sokat szabódott, utolsó cseppig felhajtotta. Ugyanilyen gyorsan itta meg a második és a harmadik csurig tele bögre bort is. Teljesen megrészegetett, de nemcsak ő, a feleségek is. Egyikőjüknek sem akaródzott már enni.

Még ugyanazon éjjel elindultak haza. Kamit egész úton hallgatott, az asszonyok viszont, szokásuk szerint mocskolták egymást. Annyira belefelejtkeztek a szitkozódásba, hogy azt sem vették észre, hogyan tértek be udvarukba, majd a házukba. Rögtön lefeküdtek, még a világot is elfelejtették eloltani. A házban csak harákolást és hortyogást lehetett hallani.

Ezen az éjszakán tért haza egy tatár is a malomból.

Mondják, módos gazda volt. Meglátva a világító ablakot, elhatározta, hogy Kamitnál éjszakázik. Megkopogtatta botjával az ablakot, és kiáltott is. Hiába, senki sem hallja a hortyogástól.

– Hej, Kamit, mért nem engedsz be? Tán csak nem rabolt pénzt számlálsz?

Kamit erre már felébredt. Nehéz fejjel s dühösen tápázkodott fel, megragadta az ajtót kitámasztó rudat, s teljes erejéből fejbe sújtotta a tatárt. Ez rögtön összezsugorlott és meghalt.

Másnapra már a tatár falujába is eljutott az esemény híre. Megérkeztek rokonai Bagras-Bigrába, és hazaszállították a megboldogultat. Az özvegy bírósághoz fordult, és követelte a gyilkos megbüntetését.

„Ezt nem úszom meg, kivégeznek” – gondolta Kamit.

Ettől a naptól fogva lett betyár. A téli éjszakákat fürdőházakban töltötte, s nyara vidáman telt. Alnasi község közelében, Azamat falva mellett bujdosott egy másik betyár, Azamat nemzetségbeli.

Találkoztak, s igen jó barátok lettek. Állandó tartózkodási helyükül az Izs bal partját választották. Úgy mondják, hogy a vasút közelében egy mély szakadékban (Juszki és Agriz falvak között) ma is látható kunyhójuk helye. Ezt a szakadékot azóta is „Rablók szakadékának” nevezik. Az öregek emlékezte szerint meglehetősen hosszú ideig élt együtt itt a két betyár.

Kamit aztán megelégette ezt az egyhangú életet, emberek közé kíváncszott. Barátja nem tartott vele, az erdőben maradt. Mondják, hogy Kamit hamarosan vagy tíz pópával is ismeretséget kötött. Éjszakánként lopja a csirkét, tyúkot, récét, ludat, nappal pedig együtt falja őket a pópákkal, dorbézolnak. Nem tűrhették már tovább Kamit zaklatásait Badzim-Norja és Badzim-Ucsa járás lakói, s összebeszéltek, hogy bármi áron is, de elfogják. Figyelni kezdték, de Kamit túltett ravaszságban a rókán. Ahogy megszimatozta, hogy nyomában vannak az ucsaiak, Norja vidékére menekült, amikor pedig a norjaiak kergették, Ucsa környékére futott. Hol itt, hol ott rejtőzött, s orruknál fogva vezette üldözőit.

Ami igaz, az igaz, Kamit szegény embert sohasem bántott, csak a módosokat fosztogatta.

Sok idő telt el így, s a pópák, nem is olyan ritkán, maguk is részt vettek Kamit ügyeiben.

Megesett, hogy Kamitot bekerítették üldözői, ilyenkor a pénz mentette meg. Mikor parasztok kergették, futva előlük pénzt szórt a földre. Míg gyűjtögettek, Kamit egérutat nyert.

Más ravasz dolgokat is művelt. Egy ízben kiment a legelőre, s felpattant egy ló hátára. Elszáguldott. Hamarosan érezte azonban, hogy lova elfárad, s szinte-szinte eléri már a csendbiztos.

Ekkor hirtelen földre szökött, s a csendbiztossal szembefordulva lábánál fogva kifordította a nyeregből, helyébe pattant, s puszkagolyóként el is tűnt szeme elől.

Nem is tudták ezután egy darabig, merre rejtőzhet. Egyszer egy bagras-bigrai legény ballagott hazafelé Ogircsi falvából. Bagras-Bigrán egy patak folyik keresztül: a Vuzsgurt patak. Ahogy megy s

nézelődik, egyszer csak látja, hogy a patak partján egy kerítés tövében alszik valaki. Felismeri, hogy Kamit. Haladéktalanul szólt erről a falujabelieknek.

– Gyerünk, gyerünk, emberek!... Kamit itt alszik a Vuzsgurt patak partján! – kiáltozik az utcán a nép, s mindenki a mondott helyre fut.

És igaz, Kamit van ott. Fekszik és alszik, de ugyancsak mélyen, nem hallja az elfogására indulók éles füttyszavát. Az emberfogásban különösen tapasztaltnak mutatták magukat a gazdagok. Előkerítettek hamarjában egy vastag és hosszú gerendát. Egyik végét a kerítés alá dugták, a másikra pedig maguk csimpasszkodva erősen a földhöz szorították Kamitot.

Kamit beteg volt akkoriban. Felébredt, és így szólt:

– Emberek, ne törjétek oly igen magatokat, meggyötört a kor...
– Aztán feltérdelt, és medveként nyomta fel a gerendát úgy, hogy az tövestül tépte ki a kerítést. Esze nélkül futott, ki merre látott, Kamit pedig megint elbujdosott.

Badzim-Ucsába ment. Az ismerős pópához most csirke, réce, lúd nélkül állított be. Az üres kézzel jött vendégnek nem nagyon örvendett a pópa. El azért mégsem zavarta, részegre itatta. Kamit hamarosan elaludt. Ekkor a pap összehívta a falu lakosait:

– Kamit most nálam alszik, fogjátok meg! Mivel ilyen jó vagyok hozzátok, húsz tyúkot, harminc récét és tizenöt ludat gyűjtsetek össze nekem! Magatok is tudhatjátok, mennyivel többet rabolna el tőletek.

A pópa miatt vége szakadt Kamit szabad életének. Mikor megvasalva a szarapuli tömlöcbe vitték, így énekelt:

*Az Izs folyó partján
Szilfa üregében
Rejtezik pisztolyom,
Szakadéknak mélyén
Áll az én kis kunyhóm,
Ott fekszik a puskám.*

Kamit a szarapuli börtön rabja lett. Halálát egy gazdag tatárnak és egy hosszú hajú pópának köszönhette.

Apámmal mentem volt málnát szedni, ő meg csak kezdi a mesét Kamit Uszmanovról:

– Kamit – mondja – erős ember volt, senkinek sem engedelmeskedett. Tugnaj-Gurt falun túl lakott. Ott akkor sötét erdők voltak. Azoknak az erdőknek a helyén most faluk vannak: Kúrán, Veszelo, Sztarikovo. Kamit éppen ott lakott, ahol most Kúrán falvát találod, a szépséges Neszeldi patak partján. A környező falvak fiatalsága szívesen látogatta. Kamit is szerette a fiatalokat.

A falusiak tisztelték. A mulatságokra harmonikával járt.

Kamiinak felesége is volt, Bigra nevezetű. Kamit halála után Szarszak-Imgába ment férjhez. Bigra eleven, erős asszony volt, mindkét fülén három ezüstrubel súlyának megfelelő fülbevalót hordott.

Így mesélte apám, s a mese végén hozzátette: – Nagyapáink aratás idején az erdei tisztáson minden neszre megkérdezték: „Ki zörög?” És ráfelelték: „Ki lenne más, mint Kamit és Bigra?”

BÉTA ÉS HAMIT

Béta Zavjalovóban született, és hamarosan derék legénnyé serdült. Szerették a lányok, dicsérték az öregek, egyszóval – élt, mint hal a vízben. Sor alá került, s bűnnek eresztette fejét. A katonáskodás abban az időben rosszabb volt a fegyháznál. El is határozta, hogy megszökik.

Így is tett, s alakított egy rablóbandát mindenféle tekergőkből, naplopókból. Farkasként vándoroltak egyik helyről a másikra, s rablásból telt ki életük. Harmincéves koráig űzte ezt a mesterséget. Meghallotta ekkor, hogy keresztelik a votjákokat, és hogy a cár a keresztséget felvevő bűnözőknek is kegyelmet ígér. Akkorra már megelégtelte a rablóéletet, meg akart keresztelkedni. Kazanyban ekkor már javában folyt a térítés.

Béta is megjelent itt, jelentkezett az őrnagynál mint votják nemzetiségű pogány szökevény, és kérte, kereszteljék meg. Az őrnagy kihirdette a kegyelmet, megkeresztelte a Kazany folyónál, s mi több, maga vállalta a keresztapaságot. A keresztségben a Borisz nevet kapta.

Béta ezután hazatért szülőföldjére, Zavjalovo vidékére, s mindenütt hirdette megtérését. A votjákok nem hitték el neki, s visszazavarták Kazanyba, de onnan megint elküldték. Vagy kilencszer járta meg ezt az utat, s élete nem volt éppen örömteli. A votjákok váltig betyárnak tartották, s féltek tőle. Borisznak végre sikerült igazolványt kapnia arról, hogy keresztény, s ezt látva most már hittek neki a votjákok.

Borisz azonban ekkor már elhatározta, hogy bosszút áll a nemzetségebelieken. Nem tudta megbocsátani nekik, hogy nem hittek neki, s hogy sokáig nem fogadták vissza maguk közé. Véletlenül találkozott egy Hamit nevű rablóval, akivel még régi „mestersége” idejéből ismerték egymást. Elmondta neki, hogy a zavjalovói votjákok igen módosak, s beszélt az ottani lányok szépségéről, mivel ismerte Hamit vonzódását a fehérnéphez. Hamit értett a varázsláshoz is, s ha a varázsigéket mormolta, nem tehetett kárt benne semmiféle golyó. De nem is volt akkor még a votjákoknak fegyvere.

Meg is érkezett Hamit Zavjalovo vidékére a hűgával, akinek nem volt más dolga, mint tetvészni bátyja fejét s ily módon elaltatni

őt. Hamit szörnyű dolgokat művelt, kedve szerint önkényeskedett, féktelenül kicsapongott. Ha valahol is egy jó formájú leányt vagy asszonyt pillantott meg, bevonszolta magához, s az csak meggyalázva távozhatott tőle. Megkeseredett a zavjalovóiak élete, de nem tudtak megszabadulni Hamittól. Kérlelték a húgát, hogy vágja el bátyja torkát, miközben tetvészi. Sokáig vonakodott, de végül is, amikor jóra való vőlegényt ígértek neki, ráállt, s szavát adta a lakosoknak, hogy teljesíti kérésüket.

– Rendben van – mondta –, hisz valamikor úgyis el kell válnunk.

Hamit varázsló létére megtudta húga szándékát, s megkérdezte tőle:

– Mondd szá, csakugyan el akarod vágni a torkomat?

– Ugyan hova gondolsz, hát tehet ilyet az ember édesbátyjával?

– Beszélj csak, úgyis tudom, hogy megölsz.

Mégis megengedte, hogy tetvet keressen a fejében, és elaludt. Ekkor a húga átvágta a torkát, mint egy bárányét, így halt meg Hamit.

– Ez hozzá méltó halál volt. Kutyának – kutyahalál – mondták a votjákok.

JOROK, A VEDIN-TUNO

A régi időkben élt Bur-gurtban egy Jorok nevű varázsló. Inmar helytartója volt a votjások között. Minden votják félt tőle, és engedelmeskedett neki. Többször is megtörtént, hogy Jorok összehívta 40-50 votják falu lakosait egy helyre, beszélt az összegyűlt népnek, és megparancsolta: mutassanak be áldozatot. Senki sem mert vele ellenkezni, s bármit is hagyott meg Jorok, a votjások teljesítették a kívánságát.

Először azt parancsolta, áldozzanak bárányt. Azt is megmondta az embereknek, hogy hol és milyen juhot vegyenek, az árát is megszabta. A juh gazdája nem mert magasabb árat kérni annál, amit Jorok mondott, s a vásárlók hamarosan meg is jöttek a kiválasztott állattal.

Jorok választotta meg az áldozatbemutató papot is, aki aztán tizenöt-húsz éven át megmaradt ebben a hivatalában. A kiválasztottak közül a legelsőt „Fenyőlombcsúcs”-nak hívták, az ő tiszte volt az áldozati állat levágása. Utána az „Elöljáró” következett, belőlük három volt. Keze alá dolgoztak „Fenyőlombcsúcs”-nak, s az ételeket az áldozati asztalra készítették. Alkalmas és ügyes embereket választott vagy tízet az állat megvételére is.

A bárány után egy három-négy éves bikát hozatott. „Itt és itt van egy fehér bika” – mondta. Ezután elküldött két üszőért és két lóért sokszor ötven-hatvan versznyi távolságra. Megmondta a falu és a gazda nevét, akinél megvásárolhatták a szükséges sárga vagy pej lovat.

Miután a küldöttek felhajtották az állatokat, először a juhot áldozták fel a levegő istenének, In-Vunak, ilyen szavakkal:

– Áldozunk neked.

A következő napon, a bárány elköltése után a bikát áldozták fel:

– Ur-Vösznek, az erdő istenének adunk – mondták.

Megették a bikát is, bőrét és csontjait pedig az áldozati hely mögé dobták:

– Elúzzuk a sátánt – kiáltották, s lombot ragadva a kezükbe, a maradékot a mondott helyre kísérték.

Harmadik napon került sor a két üszőre ezekkel a szavakkal:

– Áldozunk Inmarnak.

Az üszöket is elköltötték, s a rákövetkező napon két lovat áldoztak. Jorok kívánsága szerint az egyik rendszerint fakó volt. Végül az utolsó napon nyolc pár libát áldoztak, s ezt az áldozatot az összes áldozat „kantár”-jának nevezték. A libák megevése az ünnep végét jelentette.

Ha népe nem akart imádkozni, Jorok maga hajtotta áldozatra az embereket, miközben ostorral ütötte őket. Ha valaki közülük piszkos ruhában indult imádkozni, akkor is észrevette, mikor fehér felső ruha takarta. Az ilyent elűzte az áldozatról:

– Nem lehetek együtt tisztátalannal – mondta.

Ha egy férfi lányokkal, asszonyokkal játszott és nevetgélt, még ha ez nem Jorok jelenlétében történt is, Jorok észrevette, és elkergette az áldozattól:

– Eredj innét! Nem lehetsz velem együtt az áldozatnál!

Megparancsolta az elűzött férfiaknak, hogy menjenek a fürdőházba. Ezek aztán szégyelltek magukat, s nem tértek vissza az áldozathoz. Jorok ilyenkor embereket küldött értük, és visszahurcoltatta őket. Ha valaki lánnyal hált, Jorok ezt teljes bizonyossággal felismerte, nevéen nevezte, magához hívta és megszegényítette.

Meglovagolta kantár nélkül a betöretlen csikót, s olyan vad paripára is felkapott, amelynek más a közelébe sem mert menni.

Egyszer egy áldozaton távolról jött emberek kérlelni kezdték, engedje meg nekik, hogy közösségétől elszakadhassanak. Jorok ekkor így szólt hozzájuk:

– Ennél és ennél a forrásnál holtan esem össze. Várjátok meg, míg magamtól felkelek, és ne érintsetek meg.

Így is történt. Holtan a földre rogyott, egy ideig úgy maradt, aztán magától felugrott, örült gyorsasággal az összegyűlt néphez futott:

– Oda és oda építsétek „badzim kualá”-tokat! – kiáltotta.

Mialatt holtan feküdt, lelke körbejárt, hogy megfelelő helyet keressen a szent sátor számára.

Sorra megmondta a többieknek is, hova építsék a maguk nemzetsége számára nagy szentélyeiket. Ezután megnevezte azokat, akiket a szent sátrak őreiül, In-vu papokká akart tenni. Így cserélte fel Jorok a szent helyeket, s így adott a régiektől elválasztott

új szentélyeket a kis votják közösségeknek. Minden egyes újonnan felállított sátorért ötven rubelt kapott cserébe. Jorok igen meggazdagodott, s míg csak élt, ő volt a votjákok fejedelme. Az egész népnek varázsolt, ráolvasott és jósolt. Az emberek minden ügyes-bajos dolgukban hozzáfordultak, s ő orvosolta bajaikat.

HOGYAN VADÁSZTAK A RÉGIEK?

Régebben az erdő igen nagy volt, s a medve is sok. Este már nem is lehetett miattuk dolgozni. Az alkonyaikor hazainduló embereket sokszor egész a falu széléig is elkísérték.

A medvét a régiek nem „medvé”-nek mondták, hanem „Nagyapá”-nak, mivel ez nem szerette a medve nevet. Ha medveként említették, kárt tett valamiben, vagy az állatoknak, vagy az embereknek okozott bajt. Ha pedig megijesztettél vagy meg is öltél egyet közülük, társai mindig tudták, ki tett rosszat velük.

Ha valaki medvét ejtett, fejét ott kellett elásnia, ahol leterítette, ha barlangban történt a vadászat, akkor a barlangban. Ha pedig szabadban kóborló medvét ölt meg, például a nyílt mezőn, befedte a fejét fenyőgallyakkal, és ott földelte el, ahol az állat kiszenvedett. A medvét leterítése után jobb volt kiengesztelni, nehogy a többi medve kárt okozzon a vadásznak.

– Nagyapa, ne haragudj! Tévedésből öltek meg a fiúk, véletlenül lőttek rád. Nem terád mentek, de a kutyák megzavarták őket, és tévedés áldozatai lettek – mondták ilyenkor.

Ha valaki elejtett egy medvét, útban hazafelé a falu közelében lövöldözött puskájával, s ebből a falu lakói tudták, mi történt. A faluba érve minden háznál itallal kínálták. A medveölők mindig nagy ünnepet rendeztek a medve bőrével, mivel sikerült elejteniük egy medvét.

Ekkoriban élt egy Vakrus nevű igen elszánt és bátor vadász is, aki két jó kutyájával egyedül járta az erdőt. Életében 39 medvét terített már le, amikor elindult a negyvenedikre vadászni. Szorongva és sírva indult útnak. Kutyái hamarosan felhajtottak egy medvét, és nagy csaholva feléje úzték. Vakrus letérdelt, és úgy várta a medve érkezését. Egész csapat medve tartott feléje, elől csupa bunda nélküli, csak egy, a legutolsó szőrös. Vakrus erre célzott, s le is lőtte. A bundátlanok a régebben elejtett medvék voltak, a bundás az egyetlen élő. 39 medve volt szőrtelen. Vakrus hazavitte a negyvenedik medvét, és ünnepet rendezett.

– Most már pedig elég. Elejtettem negyven medvét, felhagyok a vadászattal – mondta, és nem járt többé vadászni.

Egy idő után odament hozzá szomszédja fia.

– Vakrus, add nekem a kutyáidat, medvére szeretnék vadászni.

– Jól van, odaadom én a kutyáimat szívesen – mondta Vakrus –, de vigyázz arra, el ne szaladj tőlük, mert ha elfutsz, és otthagyd őket a bajban, a kutyák megölnek.

– Nem hagyom magukra őket – fogadkozott a szomszéd fia.

Erre Vakrus még a puskáját is odaadta. A kutyák a puskát látva, elindultak a szomszéd fia után. Mikor az erdőbe értek, a kutyák egy medve után iramodtak. Mikor a fiú meglátta a kutyák és a medve marakodását, inába szállt a bátorsága és hazaszaladt. A kutyák még a ház bejárata előtt utolérték, megragadták és leharapták a fejét. Vakrus kiment ezután az erdőbe, és látja: a kutyák a medvét is megölték. Lenyúzta a bőrét és hazavitte.

MÍTIKUSMESÉK

SÁJTÁN

Egyszer őszi időben, egy vadász kiment az erdőbe. Egész nap járt, kelt, de semmi sem került puska végére. Beesteledett. Egy sátorforma kis ágaknyhóban szándékozott éjszakázni. Úgy éjfél tájban hirtelen egy ember termett mellette:

- Engedd, pajtás, hogy itt alhassam.
- Aludj csak, van itt hely kettőnknek is.

A jövevény leheveredett. Jól megnézi a vadász, látja, hogy szeme igen furcsa, ruhája is szakadozott – s nem sok jót ígért az egész szerzet.

– Ha elalszom, úgy száll majd rólam a gőz, mint egy fazékból – szólt oda a vadásznak.

Elaludt, s valóban egész teste gőzölgött.

Se eleven, se holt nem volt a vadász az ijedtségtől.

„Sájtán lesz ez – gondolta –, nem jó szándékkal jött hozzám.”

Szép csendben levetette köpenyét, egy tuskót hengerített a maga helyére, ráborította köpenyét, aztán fölkapaszkodott egy magas fenyőre. Nézi és várja, mi lesz.

Megébred Sájtán, odasandít a köpenyre, s megszólal:

- Mi az, te még itt vagy?

Előkerített valahonnan egy vasrudat, vörösre izzította, aztán neki vele a köpenynek meg a tuskónak, gondolva, hogy megég a vadász. Miután mindent elégetett, felnevetett, s elégedetten dőlt vissza helyére. A vadász mindent látott a fáról.

Egyszer csak felkukorékolt valamelyik faluban egy kakas. Sájtán elhagyta a kunyhót, s bemászott egy hársfa üregébe. Mikor megvirradt, a vadász a földre csúszott a fáról, kivett a tűzből egy füstölgő zsarátnokot, s bedugta a hársfa üregébe.

Sájtán megszólalt:

- Hej, de jól melegít ez a reggeli napocska!
- Amikor a hársfa lángra kapott, felüvöltött:
- Jaj, pajtás, végem van, megöltél!

SÁJTÁN MEG A KOPASZ TÖKFIKÓ

Élt egyszer a régi időkben egy öregember. Három fia közül a legkisebb kopasz is volt meg buta is. Egyszer az öregember elhatározta, hogy répát ültet a padláson. Elültették a répát, s úgy találták, sikeresen. Eltelt egy hét, amikor az öregember felment a padlásra, és észrevette, hogy valaki lopja a répát. Odahívta a fiait, és elmondta, hogy lopják a termést. Este a legidősebb fiú kezdte a répaőrzést.

Felment a padlásra, és elaludt, így nem is látott senkit, pedig azon az éjszakán nagyon sok répát kihúztak. Másnap a középső fiú volt soron. De ő sem látott, nem is hallott semmit, akárcsak a bátyja. Pedig megint sok répának kelt lába.

A harmadik éjjel az apa a legkisebb fiút, a kopasz tökfilkót küldte strázsálni.

Megörült a kopasz, fogta félkész bocskorát, és felmászott a padlásra. Ott leült a sarokban, és be akarta fejezni a fonást.

Éjfél után megjelent Sajtán, és huzigálta a répákat. Mikor meglátta ezt a kopasz, jól fejbe verte az ördögöt a bocskorkaptafájával. Sajtán elugrott a sarokból, a kopasznak így is sikerült megragadnia, de mivel beverte az orrát, a tolvaj egérutat nyert. A bolond fiú segítséget kért apjától és bátyjaitól.

– Tolvaj, tolvaj, fogjátok be a lovat, én majd elkapom a tolvajt! – kiáltotta.

Bátyjai befogták a lovat, és átadták a kopasznak. Ő meg az úton meglátott egy vesszőcskét. Kérdezi tőle a vesszőcske:

– Hová, háová, barátocskám?

– Nem láttál errefelé egy tolvajt, vesszőcske barátom?

– Láttam, éppen most futott el egy répával.

– Kapj fel a szekérre, barátom, majd együtt elfogjuk.

Mentek tovább, hirtelen megláttak az úton egy rákot.

– Hová méysz, ember? – kérdezi a rák.

– Nem láttál erre egy tolvajt, rák barátom? – mondta a kopasz.

– Láttam, az imént szaladt itt el egy répával.

– Ugorj fel a szekérre, hárman csak megfogjuk – mondta a kopasz.

Hárman utaztak tovább. Mennek, mennek, hát meglátnak az úton egy darab sót.

- Hova mész, ember? – kérdi a só.
- Nem láttál-e errefelé egy tolvajt?
- Láttam, ebben a percben nyargalt el a répával.
- Tarts velünk a szekéren – hívta őt a kopasz.

Felült a sódarab is. Már négyen utaztak tovább. Amint mentek, megláttak az úton egy árt.

- Hová mész, ember? – kérdezte az ár.
- Nem láttál-e egy tolvajt, barátom?
- Láttam, éppen hogy elszaladt a répával.
- Ugorj fel hozzánk, ötünktől nem szabadul.

Tovább mentek. Hirtelen egy tehénlepényt vettek észre az úton.

- Hová mész, ember? – kérdezi.
- Nem láttál-e tolvajt, barátom?
- Láttam, nem juthatott messzire a répával.
- Lépj fel gyorsan a szekérre, hatan csak megfogjuk.

Tovább mentek, hát találkoztak egy furkósbottal.

- Nem láttál-e tolvajt errefelé? – kérdezi a kopasz.
- Láttam, most, most szaladt el az orrom előtt egy nagy zsák

répával.

- Pattanj fel gyorsan a szekérre, heten biztos elcsípjük.

Beértek egy nagy, sűrű nyírfásba. Ott a kopasz meglátott egy szép házat, és mindannyian bementek. Sajtán éppen tüzet szított a tűzhelyben. Mihelyt meglátta a kopaszt, lefutott a pincébe. A kopasz sem volt rest, gyorsan elhelyezte a barátait: a rákot egy vödör vízbe, az árt hegygel fölfelé beleállította a székbe, a furkósbotot a függőpolcra akasztotta, a vesszőt és a tehénlepényt az ajtóhoz tette, a sót pedig a tűzhelyre. Fázott a tolvaj a pincében, és visszamászott a házba.

– Uh, de hideg van! – ezzel kezét a tűzhely felé nyújtotta, hogy felmelegedjék. A só megégette a kezét.

Ekkor a vödörhöz ment – a rák megcsípte az ujját. Sajtán a meglepetéstől leült a székre, ott meg az árba ült. Akkor elfutott volna, de a furkósbot halántékon találta, Sajtán az ajtóhoz hátrált, de a tehénlepényen megcsúszott és elesett. A vesszőcske jól elpáholta.

Így fogták el a tolvajt. Kérlelte a kopaszt a Sajtán:

– Ember barátom, engedj szabadon! Ha elengedsz, mindent megadok, amit csak akarsz.

De a kopasz nem engedte el, hanem lement a pincébe, és vaslapáttal kiásta az aranyat meg az ezüstöt. A sok répát is megtalálta. A kopasz fogta a répát meg a drágaköveket, beletette Sajtán kocsjába és hazavitte.

Az apja és bátyjai nagyon meglepődtek, amikor meglátták a kopasz tökfilkót. Az meg leültette Sajtánt, és így szólt a feleségéhez:

– Asszony, húslevest akarok enni, nagyon megéheztem.

A felesége megkérdezte:

– Miből főzzem a levest, hiszen egy szem hús sincs itthon?

– Hoztam neked húst, emitt van, ezt főzd meg – mutatott a kopasz Sajtánra.

Amint meghallotta ezt Sajtán, felemelte a ház sarkát, és elfutott. Azóta a kopasz és egész családja nagy jólétben él.

A LEÁNY, AKIT SÁJTÁN ELVARÁZSOLT

Élt-volt a régi időkben egy ember. Volt neki egy talpra-esett fia meg két lánya. A lányok idősebbek voltak a fiúnál, és gyakran mondogatták öccsüknek:

– Testvérkénk, ne menj egyedül a fürdőbe, ott lakozik Muncso-Kuzjo.

A lányok annyira megijesztették őt látomásaikkal, hogy még a fürdő közelébe sem ment. Mielőtt katonának vitték, még akkor is félt bemenni. Huszonöt évet katonáskodott, ahogy ez a cári időkben szokásos volt. Hazatért, és éjjel a nénjei után ment fürdeni a fürdőbe.

Amikor katona volt, kérdezgette társait a fürdőházi látomásokról. Hát íme, amíg a fürdőben volt, bement oda egy szép leány. Ott maradt és mosakodott. Nem vette észre azonnal a katonát, ő pedig csöndben ült, moccanni sem mert. Mikor a leány észrevette a katonát, kérlelte, hogy ne ölje meg. A katona most már egymaga is szívesen járogatott a fürdőbe, mivel ott mosakodott, fésülködött a leány. Azután egy pillanat alatt felöltözött és elment, megkérvén a katonát, hogy máskor is jöjjön el.

Egy hét múlva a katona újra elindult a fürdőbe. A nénjei pedig valami rendelleneset éreztek, és elhatározták, hogy ezen az éjszakán meglesik az öccsüket. Nézegetik, hát fivérük játszadozik és nevetgél valamilyen szép leánnyal. A leány így szól a katonához:

– Én tündér vagyok. Sajtán varázsolt el. Már hét éve járok a fürdőtökbe.

A katona nénjei nem árulták el jelenlétüket, hanem csendben hazamentek. A katona pedig, miután hazaért a fürdőből, hirtelen megbetegedett.

– Te Sajtán lányához jársz, azért is lettél beteg – mondták neki nénjei.

– Én nem járok Sajtán lányához, azt a lányt feleségül veszem. Ismét befütötték a fürdőt. Megmosakodtak a nénjei, és késő este a katona is elment a fürdőbe. Belépett és várt. Egy kis idő után a lány is megjött.

– Félre a ruhával! – mondta a leány. – És ha szeretsz engem, csókolj nagyon erősen.

Megcsókolta a katona, hát a leány sokkal szebb lett.

Így éltek együtt körülbelül három évet. Akkor a leány így szólt a férjéhez:

– Menjünk el apámhoz, különben megharagszik.

Befogták a lovat, és elindultak a leány apjához.

Amint kiérték a faluból, a leány megparancsolta a katonának, hogy háromszor verjen a lóra, és háromszor tekintsen hátra. A katona így is cselekedett. Amint ezt megtette, megpillantottak egy házat. Felettük különös madarak repkedtek, körös-körül köd borított mindent. A feleség így szólt a férjéhez:

– Látod? A barátnőim röpködnek itt, a tündérek. Alattunk pedig Sájtánok laknak. Ez az apám háza, apám az egyszemű Sájtán. Ne egyél, ne igyál semmiből, amivel kínál, ne ülj arra a helyre, amire mutat. Csak abból egyél és igyál, amivel én kínállak, és oda ülj, ahová mondom. Akkor az apám semmit sem tud tenni.

A katona így is tett. Amikor hazafelé készülődtek, a feleség így szólt:

– Csak egy tarka lovat és egy ládát kérj tőle. Ha másvalamit akar neked ajándékozni, ne fogadd el, bárhogya is igyekszik rábeszélni.

Az após sehogy sem akarta elengedni őket. Három évig élt nála a katona, de úgy tetszett, mintha csak három napja vendégeskednének. Már nagyon kíváncszott haza. Mindenben úgy tett, ahogy a felesége tanácsolta, nem engedte magát becsapni.

Végül pénzzel teli ládával tértek haza, és meggazdagodtak. Az aratás idején elmentek aratni. A feleség azt javasolta, hogy vigyék magukkal a tarka lovat, „Uram, irgalmazz”-t kiáltva, kössék oda a fenyőhöz.

Így is tettek. Miután befejezték az aratást, a katona a lóhoz ment. Odaért és kővé meredt. A fenyőfán egy öregember lógott. Megijedt a katona, és visszaszaladt a feleségéhez.

– Egy ember felkötötte magát ott! – mondta neki.

A feleség nyugodtan ment a fenyőhöz, és így szólt:

– Ez az akasztott a lovunk volt, a te nagyapád. Sájtán tizenkét évvel ezelőtt lóvá varázsolta. Rajta jártunk a fürdőtkbe. Nagyon megtörte őt az élet. Most megszabadult Sájtán hatalmától.

Így ragadott ki egy katona két embert Sájtán karmaiból.

A KATONA, SÁJTÁN MEG A HALÁL

A régi időkben hazatért egyszer a katona a szolgálatból. Az úton találkozott egy koldussal. Kérdezi a koldus a katonát:

– Van-e kenyered, pajtás?

A katonának volt három darab kétszersültje. Megsajnálta a koldust, és odaadta a kétszersültet. A koldus cserébe varázskártyát és egy táskát adott neki, és így szólt:

– Ha kinyitod ezt a táskát, minden, amit kérsz, bevándorol a táskába. Ha pedig ezzel a kártyával kártyázol, sohasem veszítesz.

Ment, mendegélt a katona, hát egy tavon libákat látott.

Kinyitotta a táskát, és így szólt:

– Jöjjen ide a két liba.

Így is történt.

Tovább ment a katona. Megérkezett egy kis városba, és egyenesen a vendéglőbe ment. Az egyik libából harapnivalót rendelt magának, a másikat odaadta azért, hogy innivalót kapjon. A vendéglő mellett betört ablakú kaszárnya állott. A katona megkérdezi, lakik-e valaki ebben a kaszárnyában.

– Sajtánokkal van tele, azért nem lakik senki ott – felelték neki.

– Megyek, megnézem, milyenek azok a Sajtánok, aztán majd kártyázom velük – mondta a katona.

Bemegy a kaszárnyába, ahol rögtön körülveszik a Sajtánok, és kérdezik:

– Mi járatban vagy, pajtás?

– Kártyázni jöttem, játszotok-e mindannyian velem vagy nem?

Leültek játszani. A katona nyer, egyre nyer. Az öreg Sajtán alig győzi küldeni a fiatalokat a pénzért. Miután utolsó fillérüket is elvesztették, Sajtánék úgy döntöttek, hogy megölik a katonát.

– Ne öljetek még meg, előbb gyertek ebbe a táskába, és a halál is másszon be – mondja a katona a táskát kinyitva.

Benyomakodtak Sajtánék a táskába, a halál is hozzájuk szegődött. A katona gyorsan bekötötte a táskát, és elment az erdőbe, lehajlított egy nyírfaágat, s felkötötte rá a táskát. A fa aljára pedig odaerősített egy táblát a következő felirattal: „Aki itt elhalad, üssön egy bottal nagyot a táskára.”

A katona táskája ott függött néhány évig. Mivel a halál be volt zárva a táskába, az emberek nem haltak meg. Nagyon sok

öregember kívánta pedig már a halált. A Sajtánok meg a szabadságra vágytak.

Elment a nyírfához a katona, leakasztotta a táskát, és így szólt az öreg Sajtánhoz:

– Elengedlek benneteket, ha saját véreddel adsz írásbeli kötelezettséget arról, hogy sohasem jelentek meg többé.

Sajtán a vérével pecsételte meg a szerződést. Akkor a katona kiengedte őket a táskából, és szétfutottak. Nem is lehet látni azóta őket. Elfelejtett azonban írást kérni a haláltól, hogy csak az öregekhez járjon, ezért aztán nem is veszi figyelembe a halál, ki az öreg, és ki a fiatal.

A HALÁL

Élt a világon egy ember. Megöregedett, és eszébe jutott a halál.

Forgatta, egyre csak forgatta fejében a halál gondolatát, végül elhatározta, hogy koporsót készít. Keményfából meg is csinálta, aztán csak nézi és csodálkozik.

– Éltem egy sort – mondja –, sok mindent akartam: pénzt, vagyont, házat. Egyikkel elégedetlen voltam, a másik kevés volt, a harmadik meg nem tetszett. Most pedig, ha meghalok, ezen a kis házikón kívül semmire sem lesz szükségem.

Hirtelen mellette termett a halál, és megkérdezte:

– Mit míveltél?

– Koporsót, meg akarok halni.

– Én vagyok a halál, feküdj a koporsóba, elviszem a lelked.

Az embernek nyomban elment a kedve a haláltól. Ahogy meglátta a halált, kedve támadt még élni egy esztendő, kettőt. Törte a fejét, hogyan zárhatná magát a halált a koporsóba?

– Feküdj te bele, halál, a koporsóba, s mérd meg már! Ha neked sem szűk, akkor jól számítottam, belefekszem, s tiéd a lelkem.

Hajlott a halál az ember szavára, s bele is feküdt a koporsójába. Ekkor az ember nagy hirtelen rácsukta a tetőt, s hosszú, erős szegekkel alaposan leszegezte, aztán kivitte a pajtába egy polcra. A halál, bármennyire is iparkodott, nem bírt kiszabadulni a koporsóból.

Telt-múlt az idő, s az ember igencsak megvénült, nem sok öröme volt már az életben. Kiment a pajtába, s felfeszítette a koporsót. Alig volt már élet a halálban.

A halál nagy éhségében kaszával támadt az emberekre. Ha az öregember nem bocsátja szabadon, még ma is a koporsóban feküdne, s az embereknek nem kellene meghalniuk.

A FÉLSZEMÜ ÓRIÁS

Egyszer egy ember elment az erdőbe fát vágni. Vágta a fát, vágta, míg be nem esteledett. Éjszakai szállás után nézett. Ment, mendegélt, s a nagy keresés közben egyszer csak egy ház akadt útjába. Megzörgette az ablakot, és bekéredzkedett éjszakára. A házigazda, öles termetű ember, beeresztette.

Rémséges ember volt, egyetlen, de igen nagy szemmel a homloka közepén. A favágó nagy gyorsan felmászott a függőágyba, lefeküdt, és aludni akart. Ahogy fekszik s hallgatózik, hallja ám, hogy az óriás feni a kését. Kicsit később igen melege lett, lenéz, s látja, hogy a gazda csak úgy rakja a tüzet, cseppet sem sajnálta a fát. „Dejszen ez engem készül megölni – gondolta a vándor –, benne vagyok a csávéban.” Gondolkodott egy darabig, aztán odaszólt a félszeműnek: „Hallod-e, jóember, ne ölj meg. Csinálok én neked egy szemed helyébe kettőt, s ha eddig rosszul láttál, annál jobban látsz majd utána.”

Hajlott szavára az óriás, s az ember elküldte egy kötélért. – A szem betevéséhez meg kell hogy kötözzelek – mondta. Térült-fordult a félszemű, hozta a kötelet, a szemkészítő meg jól lekötözte. – Ferde lesz a szemed, ha nem kötözlek le – bizonygatta. Ezután kerített valahonnan egy piszkavasat, megtüzesítette, s egyenesen beledöfte az óriás szeme közepibe.

Ugrott is aztán igen sebesen ki a házból az udvarra, a félszemű meg nekifogott ordítani. – Jaj, semmit sem látok. Becsaptál engem, kurafi, de kerülj csak kezem ügyibe. Nem viszed el innen élve az irhádát, a kapu csukva, a kerítés is magas.

Szorult a szemkészítő, de szerencsére meglátott egy kecskét az udvaron, s tüstént le is vágta. Lenyúzta a bőrét, és magára húzta. Ezután mekegni kezdett, mint egy igazi kecske, legelni kéredzkedett a mezőre.

Hallja a gazda a mekegést, kibotorkál az udvarra. – Eredj csak kecske legelni – mondta. Kinyitotta a kaput, és simított egyet a kecskén, hogy a szőre valódi-e. Az bizony valódi volt, s mehetett is a kecske kifele, a gazda nem vette észre a csalafintaságot.

Megszabadult a szemkészítő, s nevetve kiáltott oda az óriásnak: – Lásd-e, mégiscsak kieresztettél. – Aztán odébbáll!

VUMURT BESZÉLGETÉSE EGY VOTJÁKKAL

Egyszer országos vásárra indult egy votják. A vásár után hazatérőben egy másik votják csatlakozott hozzá. Emez észrevette, hogy útitársának nedves a bal oldala. Megkérdezte:

- Hová, hová?
- Megyek kereskedni.

Az első votják így folytatta:

– Gurjakar, Veszy akar és Idnakar környékén módosak a Vumurtok, ezért aztán nem is fulladnak a vízbe az ottani emberek. De Glazov városától lefelé már csak szegény Vumurtok élnek, s ott vízszentelés ünnepén, augusztus elsején minden évben legalább egy ember szerencsétlenül jár.

A második votják most már félni kezdett útitársától, gyanította, hogy Vumurt. Elhatározta, alkalomadtán keresztet akaszt a nyakába.

Hamarosan keresztúthoz érkeztek. Ez olyan gyorsan történt, hogy a votjáknak már nem volt érkezése szándékát végbevinnie. A víziszellem letért a Csepca folyóhoz vezető útra, s még ennyit mondott a votjáknak:

– Nem múlhat el országos vásár Vumurtok és Nyuleszmurtok nélkül. A víziszellemet arról ismered meg, hogy a bal oldala nedves kissé, az erdei szellem pedig magasabb a közönséges embernél.

MIÉRT VAN HARAGBAN VUMURT AZ EMBERREL?

Vumurt – mondják az öregek – valaha nagy egyetértésben élt az emberrel, együtt dolgoztak, vita sem volt közöttük mindaddig, míg az ember be nem csapta a vizek urát. Ekkor egy csapásra megszakadt a barátság. Ez pedig így történt:

Egyszer az ember és Vumurt elhatározták, hogy rozst vetnek. Így is tettek, s a termés bőséges lett. Vumurt megkérdezte:

- Hogyan osztozkodjunk?
- Tied legyen az alsó rész, enyém a felső.
- Rendben van – mondta Vumurt –, legyen így!

Így is cselekedtek. Az ember a kalászt kapta, Vumurt a szalmát. Az ember megcsépelte a kalászt, s egész kamráját megtöltötte rozssal. A másik hiába csépelte egy álló napon át a maga részét, egy szem rozs nem sok, annyit sem adott ki a szalma.

– Becsapott az ember – kiáltotta homlokára csapva –, de megbánja még ezt!

A következő alkalommal répát vetettek. A termés most is bőséges volt. A víziszellem rögtön kikötötte:

- Vedd csak te most a gyökerét, enyém a teteje!
- Legyen, ahogy akarod – mondta az ember.

Az ember el is vitte a maga részét, a répát, és megtöltött vele egy nagy vermet. Vumurt a szárat és a levelet vitte magával, ezzel is megtelt egy verem. Ganaj lett az ő része, az ember viszont lepényt sütött a magáéból, palacsintát is evett, bélest is készített.

Erősen megharagudott ekkor Vumurt az emberre, de mit tehetett, maga határozott így, s a kimondott szó törvény. Ettől fogva egyre többet veszekedtek.

Megelégelte ezt az ember, és így szólt:

- Mától fogva csak akkor lássalak, ha valami baj fenyeget!

Es így is történt, a víziszellemet mindig akkor pillantja meg az ember, ha szerencsétlenség vár rá.

VUMURTFI MEG A BOLOND

Egy embernek három fia volt. Egyszer a tóparton krumplit ültettek. Mikor már szedni lehetett volna, észrevették, hogy valaki minden éjjel megdézsmálja krumplijukat. Az ember először legidősebb fiát küldte krumpliőrzésre, őrizte is az egész éjjel, látni senkit sem látott, de reggelre a krumplinak mégis híja volt. Ugyanígy járt a középső fiú is.

– Apám – szólt a legkisebb –, most rajtam a sor.

– Na hisz csak az kéne – mondta az apja –, nem sült bolondnak való az örökös!

Megint csak a középső fiút küldte ki, de ez most sem látott semmit. Végül, mit tehetett mást, kiküldte a legkisebbet.

– Nosza, bolond, eredj, ha akarsz, úgyis tétlen hevergetsz naphosszat! – mondta.

A bolond fiú a tópartra érve kötelet font magának. Meglátta ezt egy Vumurtfi, s odament:

– Minek fonod te ezt a kötelet? – kérdezte.

– Lopja valaki a krumplinkat, a tolvajt akarom megfogni úgy, hogy ezt a tavat felforgatom és kiszárítom – felelte a bolond.

– Hadd el a tavat, s kívánj bármit, megadom! – fogadkozott Vumurtfi.

– Jól van. Amennyi krumplinkat megettétek, annyi aranyat hozzatok nekem elő, amíg mind itt nem lesz, nem tágítok! – mondta a bolond fiú.

– Megállj csak! Előbb még öregeimet is megkérdem, hogy mit mondanak – kérte Vumurtfi, s indult is nyomban vissza a vízbe szüleihez.

Öregei meghagyták, hogy adjon csak annyi aranyat a bolondnak, amennyit az kér. A Vumurtfiak erre annyi aranyat hordtak ki a partra, hogy ki sem látszott alóla a krumpliföld.

A bolond fiú hazament akkor.

– Gyertek – mondta otthon –, menjünk aranyat hozni három hármassal!

Bátyjai nem hittek neki, de mégis befogtak, mondván:

– Hozzuk el legalább a megmaradt krumplit.

Amikor odaértek, látták, hogy öccsük igazat mondott, egész földjüket arany borítja. Meg is rakták a három hármassal, hogy

csak úgy roskadozott, aztán indultak hazafelé.

– Ha szembejön valaki, meg ne mondd neki, hogy aranyat viszünk, mondd, hogy krumplit szállítunk! – tanították bátyjai öccsüket.

– Fenét krumplit – morgott a bolond –, hisz ez arany.

Hamarosan szembejött velük a pap.

– Hát ti mit hoztok így? – kérdezte őket.

– Mi bizony krumplit – felelték a bolond bátyjai.

– Nem igaz, ne hidd, aranyat viszünk! – kiáltotta a bolond.

A pap megemelte a ponyvát, s látja a sok aranyat.

– Honnan hoztátok? – kérdezte. – Megyek oda magam is.

– Menj csak – mondta a bolond –, de lehet, hogy levágom a fejed.

A pap kiment a tó partjára, a bolond meg utána. Itt a bolond levágta a pap fejét, testét behengerítette a tóba, fejét pedig egy zsákban hazavitte. Otthon a zsákot betette egy pad alá, ő meg a kemence tetejére mászott.

Hamarosan bejött a papné, a férjét kereste:

– Nem jött-e ide az én papom? – kérdezte.

– De igen, a feje a padunk alatt van, a teste meg a tóban – szólt a bolond a kemence tetejéről. A papné kinevette, s ment tovább.

A bolond bátyjai benéztek a pad alá, s látták, csakugyan ott a pap feje. Erősen megijedtek, s a papfej helyébe kecskefejet tettek. A papné nem találta meg a papot, ezért ismét eljött hozzájuk.

– Hol a papom feje – fordult a bolondhoz –, mutasd meg!

A bolond leszállt a kemencéről, előhúzta zsákját, s így szólt:

– Ihol van! – megrázta zsákját, de onnan kecskefej esett ki. – Ejnye, ejnye! – nevetett a bolond –, vajon hogy került a pap feje helyébe kecskefej?

– Bolond vagy, te, bolond – mondta haragosan a papné –, ha veled beszélek, magam is megbolondulok, jobb lesz, ha elmegyek.

VUMURT HÁZASSÁGA

Élt-volt egy faluban két szomszéd. Mindegyiknek volt egy lánya. Felcseperedtek a lányok, és eladósorba kerültek. Az egyik szomszéd lányát szegények is, gazdagok is feleségül kérik, de ennek a szomszédnak egyik sem tetszik. A másik szomszédhoz senki nem megy megkérni a lányt, bár a lány a szépek között is a legszebb, és az apja is nagyon férjhez akarta adni.

– Nem bánnam, még ha az ördög kérné is meg a lányomat – mondta bosszúsan az apja, amikor meglátta a szomszéd háznál a sok kérőt.

Másnap hozzá is megérkeztek a kérők, drága öltözékben, mint a városi kereskedők, és megkérték a lányt.

– Hogy adjam hozzátok a lányt, ti gazdagok, amikor én koldusszegény vagyok? Hiszen ha gazdag emberhez adom, gazdag lakomát kell csapni – mondja a paraszt.

– Nem számít nekünk, ki milyen, csak a menyasszony legyen dolgos kezű – felelték a kérők.

A paraszt beleegyezett, és hozzáadta a lányát egy gazdag kereskedőhöz, aki szintén a kérők közt volt. Megtartották a lakodalmat, és a férj elhatározta, hogy ifjú feleségét saját házába viszi.

– Honnan jöttetek? Odaadtuk a lányt, lakodalmat csaptunk, ti meg elviszitek a menyasszonyt, és mi még azt sem tudjuk, hová valósiak vagytok? – szánta rá magát a kérdésre egy kíváncsi öregasszony, a menyasszony nagyanyja.

– Igaz bizony, azt sem tudjuk, hová valósi a vőlegény meg a kérők. A lányunkat már úgyis odaadtuk. Nem jól van ez így – mondják a menyasszony szülei –, meg kell tudnunk mindent.

– A Moszkva folyóról jövünk, kereskedőfélék lennénk mondták a kérők.

Az öregasszony rászánta magát arra, hogy unokáját a falutól nem messze eső révig elkíséri. Felül a nagyanyó a szekerre, és elindultak. Mikor a folyóhoz értek, megparancsolták a nagyanyónak, hogy szálljon ki. Alighogy a nagyanyó kiszállt, az egész menet elmerült a vízbe, és ott is maradt. A nagyanyó ijedtében akkorát üvöltött, mint egy farkas, de mit sem tehetett, az unokát már nem lehetett visszahozni.

– Vumurthoz adtuk szegénykét! Többé már sose látjuk őt – siránkozott a nagyanyó, miközben hazafelé tartott.

Hazaérkezett, és könnyes szemmel számolt be az otthoniaknak a látottakról. Bánkódtak nagyon a hozzátartozók, de aztán abbahagyták a siratást.

Eltelt hét esztendő, s már-már el is felejtették lányukat.

Ekkor váratlanul megjelent a vő, és hívta a nagyanyót, hogy legyen bábaasszony az unokája szülésénél, aki már majdnem kihordta a magzatot.

Felült a nagyanyó a vő kocsijára, és elment. Elérkeztek ahhoz a bizonyos folyóhoz, és vízbe ereszkedtek. A nagyanyó mindegyre álmélkodott, s csak a vízben ocsúdott fel, de nem süllyedt el: a vízben ugyanolyan út volt, mint a szárazföldön. Mentek, mentek – egy nagy házhoz értek, leszálltak a szekérről, és beléptek a házba. Ott elvezették a nagyanyót az unokája szobájába. Igen megörvendtek egymásnak.

Eljött a szülés ideje, fürdőt melegítettek. A várandós nő szült, a nagyanyó várta az újszülöttet. A fürdőbe mentek, és ott a többi asszony kenőcsös üveget adott a nagyanyónak, hogy kenje be a gyerek szemét, miközben figyelmeztették őt, hogy a saját szemét ne kenje be, mert megvakul. Amikor senki sem volt a fürdőben, a nagyanyó bekente a jobb szemét, és csoda történt: szabadon kezdett járni a vízben és a vízen.

Miután kivendégeskedte magát az unokájánál, a nagyanyó hazafelé készülődött. Hívta magával unokáját, de az azt mondta neki, hogy nem mehet vele; jöjjön a nagyanyó gyakrabban.

Elbúcsúzkodott a rokonságtól, de azok nem engedték el gyalog:

– Lovat fogunk a kocsiba – mondták. Befogták a lovat, és útnak indították nagyanyót.

Otthon a nagyanyó elmesélte a háziaknak, hogyan vendégeskedett unokájánál és a férjénél, dicsérte őket, hogy jobban már nem is érezhette volna magát, az otthoniak nem győztek csodálkozni.

Másnap a nagyanyó elment a boltba vásárolni. Bement, és megkérdezte az eladót, mi mennyibe kerül, de senki sem látta őt.

– Mi a csoda? Ki beszél? – kérdezték a boltosok.

Kitalálta a nagymama, hogy a kenőcstől lett láthatatlan az idegenek előtt. Pénz, fizetés nélkül vitte el a boltból, amire szüksége volt és hazament, örült, örvendezett, hogy mindenhez ingyen jutott.

Másnap újra elment a boltba. Látja ám, hogy valami emberek hordják az árut, és szekérre rakják.

– Hová viszitek az árut? – kérdezi a nagyanyó.

– Másik kereskedőhöz – felelik az emberek, és kérdezik, hogyan látja őket.

– Úgy, ahogy ti láttok – feleli a nagyanyó.

– Melyik szemekkel?

– A jobbal.

Akkor az egyik odament a nagyanyóhoz, és kitépte a jobb szemét, hát tüstént csoda történt: a nagyanyó mindenki számára látható lett, a bal szemével pedig egyre kevésbé látta az árut cipelőket.

A nagyanyó felüvöltött fájdalomában, és fél szemmel ment haza. Csak otthon jött rá, hogy azok az emberek a Vumurtok voltak, akiknél valaha vendégeskedett, de valahogy most nem ismerte fel őket.

A FIÚ MEG VUPERI

Egy embernek három fia volt. Egyikük vette a háncsot, és elindult a tóra kötelet fonni. Mikor odaért, munkához látott. Ekkor a tóból előlépett Vuperi, és megkérdezte a legényt:

– Minek neked a kötél?

– Mindent ki akarok húzni, ami a tóban van – felelte a fiú.

Vuperi erre elment az anyjához:

– Van itt egy ember, aki eljött, hogy tönkretégye a házunkat – mondta.

– Menj és vívj meg vele. Ha ő győz, akkor legfeljebb kihúz bennünket – tanácsolta az anyja.

Vuperi engedelmeskedett:

– Gyere, vívjunk meg – mondta a fiúnak.

– Velem akarsz te vívni? Eredj inkább a százéves fogatlan nagyapámhoz, vele vívjál!

A víziördög el is ment a mondott helyre, és így kiáltott:

– Gyere csak, hadd intézzelek el!

A medve feleletként csak dörmögött egy nagyot, s Vuperinek rögtön inába szállt a bátorsága. Ijedtében visszament az anyjához:

– Jaj – panaszkodott –, van neki egy százesztendős öreg nagyapja, már a hangjától is megijedtem.

Az anyja most azt tanácsolta, fussanak versenyt. Vuperi megint odament a fiúhoz:

– Gyere, fussunk, lássuk, ki fut gyorsabban a másikinál!

A fiú így felelt:

– Van nekem egy féléves öcsém. Menj csak erre meg erre, és folyton kiáltsd: Vau, vau! Akkor majd előkerül.

Az ördög elindult, s menet közben állandóan kiáltozott:

– Vau, vau!

Egyszer csak egy fenyőfa alól hirtelen kiugrott a nyúl, és elfutott. Nyomába szegődött Vuperi, de a nyúlnak még csak a farkát sem látta. Erre visszament nagy szomorúan az anyjához:

– Van neki egy féléves öccse, de azt nem lehet utolérni, habár pihenőt is tartott.

Az anyja gondolkodott egy kis ideig, aztán így szólt:

– Menj, vidd ki ezt a dorongot, és dobjátok fel, melyikőtök dobja magasabbra?

A tó ura odament a kötélfonóhoz, és felszólította, hogy dobja fel a dorongot.

– Na, ezt dobd csak fel először te! – felelte a fiú.

Vuperi feldobta a dorongot. Mikor a dorong leesett, a földre is belefúródott egy kicsit. Vuperi kihúzta és odaadta a fonónak. A fiú kézbe vette, és egyre csak tartotta. A víziördög türelmetlenkedett:

– Na, dobjad már!

– Várj csak, várj – felelte emez. – Hadd jöjjön ide az a felhő.

Vuperi megrémült:

– Állj meg, állj meg! Akkor inkább ne dobd! – kérte, és elvitte a dorongot.

Kivezetett egy kancát, amely csak hét arasz hosszú volt:

– Na, vedd csak a hátadra, és vigyed!

– Vidd csak először magad – felelte a fonó.

Az ördög felvette. A legény ezután felpattant a kancára, és vágára fogta. Vuperi felkiáltott:

– Állj, állj! Megöölöd, megöölöd! – S aztán hazavitte a kancát:

– Anyám, majdnem megölte a lovunkat – kesergett.

Aztán megint kiment alkudozni:

– Ha nem bántasz, pénzt adok neked.

– Rendben van – felelte a kötélfonó. – Ha megtöltöd ezt a kalapot, nem bántalak.

Az ördög megtanácskozta a dolgot az anyjával:

– Ha adunk neki egy kalap pénzt, azt ígéri, nem bánt.

Az anyja is úgy találta, hogy adjon pénzt. A fiú erre kilyukasztotta a kalapot, s noszogatta, hogy szórja csak bele a pénzt, az ördög pedig hordta, hordta, s nagy nehezen megtöltötte. Akkor a legény meghagyta, hogy vigye haza hozzá a pénzt.

Otközben megláttak egy malomkövet, Vuperi az ember parancsára ezt is felvette. Később megláttak egy boronát, a fonó meghagyta az ördögnek, hogy azt is vegye fel. Vuperi felvette, és vitte.

Végre elértek a házhoz. A fiú bement, és azt mondta a feleségének:

– Megparancsolom, hogy főzz valamit, te meg kérdezd meg tőlem, hogy mi van főznivaló!

Ezek után behívta a házba az ördögöt, és megparancsolta a feleségének, hogy főzzön valamit. Az asszony erre megkérdezte:

– Hát mi van főznivaló?

– Egy ördögnek a feje – felelte a férj.

Vuperi rémületében megemelte a ház sarkát, kiugrott, és hazáig szaladt.

VUKUZZO MEG AZ EMBER

Egyszer vadászni indultam. Ballagtam, ballagtam, hát jön velem szembe Vukuzjo:

- Mit keresel, ember barátom? – kérdezi.
- Én biz vadászni szeretnék – felelem.
- Gyerünk, mérkőzzünk meg egymással!
- Mérkőzzünk, ha mérkőzni akarsz!
- Akkor először nézzük meg, ki tud kettőnk közül nagyobb

köpni.

Nekikészült Vukuzjo, s minden erejét megfeszítve közel boglya nagyságút köpött. Nézem, s gondolom, ezt nehéz lesz túlköpni. Mit is tegyek? Fölfelé nézegettem.

- Mit nézel ott fenn, ember barátom? – kérdezi.
- Csak azt nézem, hogy melyik magas fenyő hegyibe másszak, mielőtt köpök. Nem akarnék megfulladni – mondom.

– Ajaj, ember barátom, hiszen akkor te az egész világot bemocskolod! – szólt rémülten. – Várj csak egy csöppet, csak ide megyek az erdő mögé – mondja, eltűnik, de egy perc múlva már megint ott van egy hatalmas vasrúddal.

– Akkor hát, ember barátom, nézzük meg, ki hajítja magasabbra ezt a pálcát?

Elsőnek ő dobott. Nézem, nézem, az pedig csak repült, már látni sem lehetett, de még mindig repült. Hosszú ideig kellett várakoznunk, míg visszaesett. El is csodálkoztam.

– No, most rajtad a sor – mondja Vukuzjo, s kezembe nyomja a pálcát.

Megmarkoltam, aztán csak állok, nézek fölfelé, s erősen gondolkodom.

- Mi az, mért késlekedsz?
- Arra készülök, hogy ezt a pálcát fölhajítsam egy felhőre.

Megrémült Vukuzjo:

– Ember barátom, ne dobj – mondja. – Ez a pálca anyám fürdőjéből való! Igen, ember barátom, én igen erős vagyok, de te – úgy látom – nálam is erősebb vagy. Menjünk mihozzánk, apámtól kapod meg a nyereséget.

- Rajta – mondom én. Elindulunk, s egy hatalmas tóhoz érünk.
- Ez az apám háza – mondja Vukuzjo.

Majd a tóhoz közelebb lépve néhány szót szólt, s a tó fölött rögtön megjelent egy háromszintes ház. Egészen elsápadtam a csodálkozástól. Aztán kijött a házból Vukuzjo apja. Haja mintha madzag, szakálla mintha kender lett volna. Vukuzjo odaszólt neki, hogy az ember győzött. Erre eltűnt az öreg, de hamarosan visszatért egy zsák arannyal:

– No, ember barátom, ez a tied azért, hogy legyőzted a fiamat. Erőd tovább növekszik ettől.

Megragadtam a zsák aranyat, de érzem, megemelni sem bírom. Mit tegyek? Állok és gondolkodom.

– Hogyhogy még itt állsz, ember barátom? Mért nem mész haza? – kérdezi Vukuzjo.

– Azon gondolkodom, hogy meghívnálak téged vendégségbe – mondom.

Vukuzjo beleegyezett.

– A zsákot pedig magam viszem – mondta. Vállára kapta a zsákot, s indult, mintha mindig így tett volna.

Elérkeztünk egy mezőhöz, s látjuk, egy borona fekszik ott.

– Mi légyen ez, ember barátom? – kérdezi Vukuzjo.

– Az öreganyám fésűje.

– Nekem adod?

– Vedd. Ha mész hazafelé, vidd magaddal.

A malom mellett elhaladva, egy malomkövet pillantott meg Vukuzjo, s kérdi:

– Mi ez?

– Öreganyám orsója.

– Nekem adod-e?

– Miért ne? Vidd!

Felemeli Vukuzjo a követ, feláll s viszi. Most egy csónakot látott meg:

– Hát ez meg mi?

– Ez az a ló, amelyik az öregeket hordozza a szomorúságba.

– Nekem adod-e?

– Viheted.

Elhozta hozzánk az aranyat, aztán sietett haza. Egyik lábára rátette a boronát, másikkra a malomkövet, s beült a csónakba. Az

úszott vagy százsennyit, aztán elmerült. Utasa a súlyoktól nem tudott mozdulni, s odaveszett.

Így győzte le a kis erejű ember az erős ostobát.

NYULESZMURT VEREKEDÉSE VUMURTTAL

Egyszer Nyuleszmurtnak az a gondolata támadt, hogy megverekszik Vumurttal. „Hadd lám, ki győzi le a másikat!” – gondolta. Meglátott egy katonát, és így szólt neki:

– Tarts velem, Vumurttal akarok verekedni.

A katona ráállt. Mikor a tóhoz érkeztek, hangosan kiáltozták:

– Vumurt, gyere ki verekedni!

Vumurt ki is jött, s köveket dobáltak egymásra Nyuleszmurttal. Közben a katona gyorsan keresztet dobott a tóba, s Vumurt többé nem térhetett vissza oda. Meg is halt a parton.

Nyuleszmurt ezután átkarolta a katonát, egyet füttyentett – a fütty olyan erős volt, mint a szél –, s máris repültek. A katonának sapkája is lesodródott a fejről. Nyuleszmurt visszafordult érte, felvette, s repültek tovább. Amikor Nyuleszmurt házához értek, egy teli sapka ezüstöt ajándékozott a katonának. Ezután a katona hazament. Estefele megjelent nála Nyuleszmurt, s kéri vissza ezüstjét. A katona felesége ezüst helyett egy lófejet adott Nyuleszmurtnak, aki megörült a lófejnek, s békén hagyta a katonát.

NYULESZMURT

Egy paraszt elment az erdőbe vadat lőni. Bolyongott, bolyongott, de vadat nem talált. Hirtelen meglátott egy Nyuleszmurtot – aki letört tetejű fenyőfán ült, és bocskort font magának. Hatalmas a Nyuleszmurt, magasabb az erdőnél. A fenyő alatt tűz füstölög.

- Mi kell neked? – kérdezi a Nyuleszmurt.
- Vadat keresek, de egyet sem találok – feleli a vadász.
- Hogy hívnak?
- Tavalynak.

A vadász, bár fél egy kicsit, nem tud mást tenni, csak áll a megrakott tűznél, és várja, mi lesz ezután.

A Nyuleszmurt elkészítette bocskorát, és így szólt a vadászhoz:

- A tűz mellett fogunk aludni.
 - Jól van – mondja a vadász.
- Lefeküdtek aludni, és ilyen beszélgetésbe kezdtek:
- Amikor alszol, mindkét szemedet becsukod? – kérdezi a Nyuleszmurt.

– Amikor alszom, fél szememet becsukom, a másikat nyitva tartom – mondja a vadász.

– Én mindkét szememet zárva tartom, a szám pedig tajtékzik – mondja a Nyuleszmurt.

Amint lefeküdtek – a vadász becsukta fél szemét, a másikkal a Nyuleszmurtra nézett. Nyuleszmurt szintén a vadászra nézett, és magával vitatkozott:

– Elaludt-e vagy sem, nem lehet tudni, a fél szemét becsukta, a másikat nem. Lehetséges, hogy elaludt.

Fogta a vasvesszőt, és a tűzbe tette, maga pedig mindkét szemét becsukva elaludt. Hamarosan tajtékzott a szája.

A vadász megértette, hogy a Nyuleszmurt vassal akarja elégetni. Óvatosan felkelt, hogy fel ne ébressze a Nyuleszmurtot, hasábfát tett a maga helyére, és befedte kaftánjával, aztán oldalra húzódott, és megtöltötte fegyverét hársfaforgáccsal. Azt hallotta ugyanis, hogy csak hársfaforgáccsal lehet lelőni a Nyuleszmurtot.

Kitekint a vadász a fák közül az alvó Nyuleszmurtra, és látja, hogy a Nyuleszmurt felkel, fogja a felhevített vasat, és elégeti a hasábfát, miközben így szól:

– Lám, megvagy.

A Nyuleszmurt azt hitte, hogy a kaftán alatt fekszik a vadász. Ő pedig félrehúzódott, hogy ha kell, el is futhasson.

Düh forrt a vadász mellében, rálőtt a Nyuleszmurtra, és egyenesen a szívébe talált.

Ordít a Nyuleszmurt úgy, hogy az egész erdő beleremeg. Meghallották a kiáltást társai, és hozzáfutottak, hogy mi történt:

– Mi történt veled?

– Lelőttek.

– Ki? Mikor?

– Tavaly.

Haj, haj, hogy lehet rátalálni a tavalyi dolgokra?

A társai azt gondolták, hogy a múlt évben sebesítették meg őt, és nem tudták, hogy a vadászt hívják Tavalynak.

– Most lőtt le Tavaly, nem pedig a múlt évben – kiáltja a Nyuleszmurt.

– Miért mondd mindig azt, hogy Tavaly?

De a Nyuleszmurt nem tudott semmit sem válaszolni.

Így sohasem tudták meg, hogy ki és mikor lőtte le a Nyuleszmurtot.

A VADÁSZ ÉS NYULESZMURT

Élt egyszer egy vadász. Egy alkalommal az erdőt járta, ráesteledett, és fázni kezdett. Tüzet rakott. Ekkor odament hozzá egy másik vadász, akinek két nyúl himbálódzott a hátán. Odament, és beszédbe elegyedtek. Az első vadásznak volt puskája, de nem lőtt nyulat. Annál meg, amelyik odament hozzá, nem volt puska, nyula mégis volt.

– Hogyan ejteted el ezeket a nyulakat? – kérdezi a puskás vadász a másiktól.

– Csak füttyentek egyet, és akkor a nyulak halálra rémülnek, és összetörik magukat – feleli a másik.

Szörnyű gyanúja támadt az első vadásznak. Hiszen ez akkor biztosan Nyuleszmurt, az erdei szellem – gondolta.

Míg beszélgettek, egészen besötétedett. Leszállt az est. Úgy döntöttek, hogy együtt éjszakáznak. A puskás vadász, rosszat sejtve, odavitt a tűzhöz egy nagy tuskót. Mielőtt nyugovóra tértek, megkérdezték egymástól:

– Te hogyan alszol?

A puskás vadász így felelt:

– Mikor alszom, körülöttem tűz lobog.

A másik meg azt mondta:

– Mikor alszom, meg se moccanok.

Aztán elhallgattak. Az a vadász aludt el először, amelyiknek nem volt puskája.

Akkor a másik felkelt, odavitte hozzá az égő tuskót, és letette melléje. Maga pedig fölmászott egy fára, és ott elrejtőzött. Alighogy fölért, a másik felébredt, felkelt, és elkezdte csiklandozni a tuskót.

– Nahát, megcsiklandozlak egy kicsit – mondogatta.

Azt gondolta, hogy a másik vadász fekszik ott, és annál erősebben folytatta a csiklandozást.

– Játszogatunk, játszogatunk – mondogatta.

Ekkor a puskás vadász a fa tetején lőtt egyet. Lenn a másik, mikor meghallotta a lövést, úgy megijedt, hogy menten szörnyethalt.

Ebből tudta meg a puskás vadász, hogy a másik nem ember volt, hanem maga az erdei szellem, Nyuleszmurt, aki halálra akarta csiklandozni őt.

NYULESZMURTFI

Mindenki tudja, hogy nincs háború Nyuleszmurt nélkül. Akit kedvel, azt erősen segíti, emígyen: az ellenségre szelet és port küld, annak ezért nehezebbre esik a harc, és vereséget szenved. Egyszer, mikor háború tört ki, Nyuleszmurt is odakészült, fiát egy nagy fenyőhöz kötötte, és elindult, hogy segítsen a fehér cárnak. A fához kötött fiú kiáltozott, visszhangzott tőle az erdő. Meghallotta ezt egy vadász, egy húszesztendősi fiatalember. Elindult a kiáltás irányába, rátalált a fiúra, és kioldozta.

– Köszönöm neked – szölt Nyuleszmurtfi –, jötett helyébe jöt várj. A következő évben katonának visznék téged, de majd én megyek helyetted.

Így is történt. A következő évben sor alá került a vadász, s messze földre vezérelték. Készülődött a vadász, akárcsak társai, mikor megjelent nála Nyuleszmurtfi.

– Ne siess nagyon, ráérünk még.

Hajlott a katona Nyuleszmurtfi szavára, még három napot otthon töltött. A többiek közül néhányan azt gondolták, hogy hamarosan utoléri őket, mások meg azt hitték, hogy előrement. Ha nincs így, akkor szökevény.

Három nap múlva Nyuleszmurtfi hátára vette a vadászt, s mint a vihar, levegőbe emelkedett vele. Egy szempillantás alatt a városba repítette, az újoncok szemléjére. Kérdezik, hogy hol volt eddig?

– Már három napja itt vagyok – mondja, s bizonyítékul tanúkat is megnevez.

A többi katonával együtt ő is ott élt a városban Nyuleszmurtfi társaságában.

– Na, itt az ideje, hogy megszabadulj – szölt egyszer Nyuleszmurtfi, s levelet írt a tábornoknak. A katona maga volt a küldönc. A tábornok, miután elolvasta a levelet, így szölt:

– Eredj haza, felmentelek.

A katona örömeiben vett egy veder vodkát, megvendégelte társait, akik igen irigyelték:

– Szerencsés vagy te, még bele se kóstoltál a katonaéletbe, s máris indulsz haza.

Megitták a vodkát, a katona elbúcsúzott társaitól, felült Nyuleszmurtfira, s elrepült, mint a madár. Megálltak egy közeli

városban, Nyuleszmurtfi itt sem tágított a katona mellől. Egyszer csak megszólalt:

– Férjhez megy a feleséged.

– Gyerünk akkor gyorsan haza, hátha még időben érünk.

Felült Nyuleszmurtfira, s nyílként repültek. Belép kunyhójába, ott meg nem hisznek a szemüknek.

– Honnan kerül ez ide? – kérdezik. – Hisz megjött róla a gyászjelentés, s épp most adjuk máshoz az özvegyét.

– Hogyhogy meghaltam? De hisz látjátok, itt vagyok! A generális teljesen felmentett, s most ismét a magam ura vagyok.

Mindenki csodálkozott, a lakodalom elmaradt, de mindenki vígan volt, örültek a hazatértnek. Mindez Nyuleszmurtfi műve volt, jót jó után cselekedett. A kérők pedig elutaztak, étlen, szomjan maradtak.

Nyuleszmurtfi hirtelen felugrott, kiütötte a tetőgerendát. Mint a vihar elszállt, de hamarosan visszatért három veder vodkával.

Dicsérték, valahányan csak voltak. Végül Nyuleszmurtfi megkérdezte ismerősét:

– Hány évig akarsz te velem barátságban maradni?

– Hat évig – felelte ez.

– Akkor rendben van, de minden évben áldozz nekem egy fekete bárányt.

– Áldozok én szívesen, de nincs pénzem.

– Adok én neked – s ezzel átadott a vadásznak néhány ezer rubelt, ez pedig teljesítette barátja kérését.

PÁLESZMURT MEG AZ EMBER

Egy ember egyszer fáért ment az erdőre. Kivágott négy fenyőt, de azok dőlőfélben megakadtak egy ötödikben. Mit tehetett az ember? Vágni kezdte azt is. Már csak egyet kellett volna sújtania, hogy mindegyik földre essen, mikor odament hozzá Páleszmurt. Az ember odaszólt neki:

– Te mindig dicsekszel az erőddel, de vajon ki tudsz-e egyetlen csapással dönteni öt fát?

Ezzel nekihazakodott, s egyetlen ütésétől mind az öt fa eldőlt.

Páleszmurt elcsodálkozott: hisz ha nekiveselkedik, egy fát még valahogy kidönt egyetlen csapással, de ötöt sehogy sem.

Aztán leültek ebédelni. Az ember egyik kezébe vajat, másikba követ vett:

– Páleszmurt, vajon te tudsz-e vajat sajtolni a kőből? – kérdezte, s két kezét összeszorította úgy, hogy ujjai közül csordogálni kezdett a vaj.

Csodálkozott Páleszmurt, s meghívta magához az embert vendégségbe. Vacsora után Páleszmurt megtanácskozta társaival, mi is történjék az emberrel. Úgy találták, legjobb lesz kövekkel agyoncsapni, amikor alszik.

Az ember meghallotta ezt az egyezkedést, és nem feküdt a számára készített ágyba, hanem elbújt a sarokba, s maga helyett egy fatuskót igazított az ágyba.

Éjfél tájban Páleszmurt társaival együtt súlyos köveket dobált az ágyra. A kövek a fáról a földre pattantak. Látva, hogy a kövek elpattannak az „emberről”, Páleszmurték még jobban csodálóztak az ember erején.

Reggel az ember hívta meg magához Páleszmurtot. Páleszmurt egy kosár arannyal indult az emberhez. Útközben megpillantottak egy hatalmas kidőlt fenyőt. Páleszmurt megkérdezte:

– Mire kell neked ekkora fa?

– Ez az anyám orsója. Hozd csak, mert lehet, hogy még kell!

Hamarosan egy elhagyott malomhoz értek, s itt meglátták a malomkövet:

– Hát ez mi? Mért kell ez neked?

– Ez a nehezék feleségem orsójáról. Még szükség lehet rá, csak hozd!

Ezután a réten egy boronát láttak meg. Páleszmurt arról sem tudta, hogy mi.

– A nővérem fésűje, amit elveszített. Fogd és hozd! Mentek, mendegéltek. Páleszmurt már alig tudott lépni a súlyoktól, szuszt is alig kapott. Halálosan elfáradt, és megkérdezte az embert:

– Messze laksz-e még? A fáradtság mindjárt lever a lábamról.

– Nem, nem, közel vagyunk már. Ahol, már látszik is. Odaérték a kapuhoz. Páleszmurt ott megbotlott, elesett, s ott helyben meg is halt. Az arany, a fenyő, a malomkő és a borona – mind az emberé lett.

ALANGASZÁR

Egy ember az erdőbe fát vágni indult. Már harmadik napja dolgozott, mikor odament hozzá Alangaszár:

– Erőt, egészséget, ember barátom. Nagyon elfáradtam, három napja üzők már egy szarvast, de sehogy sem tudom befogni.

Mondd, mióta vágod a fát?

– Épp csak hogy elkezdtem.

– Segíts megfogni a szarvast!

– Jól van, segítek.

Mikor a szarvas lefeküdt aludni, az ember körülrakta fekhelyét hegyes karókkal, azután egy bottal rávágott az alvó szarvasra. Ez felszökkent, és bele az egyik karóba.

– Ravasz vagy – mondta Alangaszár. – Most pedig cipeld el hozzám a szarvast.

– Cipeld magad – mondta az ember –, nagyon elfáradtam.

Alangaszár felvette a szarvast, s elindultak. Mikor odaértek a tölgyhöz, amit az ember vágott ki, megszólalt az ember:

– Cserébe, hogy segítettem neked megfogni a szarvast, segíts nekem ezt a fát elvinni hazáig!

Alangaszár a fa csúcsát ragadta meg, a szarvast meg a fa tövét az emberre hagyta. Ez nagy ravaszul ráült a fára, s feltette maga elé a szarvast is.

– Ember barátom, hogyhogy te nem vagy fáradt? – kérdezte Alangaszár. – Én az elejét viszem, de már alig bírom.

Elérkeztek Alangaszár házáig. Itt éjszakázott az ember is. Reggel Alangaszár megparancsolta neki, hogy fűrészelje szét, aprítsa fel a magukkal hozott tölgyet, s az egészet rakja rendbe.

– Ha nem engedelmeskedsz, felfallak – mondta.

– Nem futja egy napból ez – bánkódott az ember.

Látja egyszer, hogy Alangaszár egész háza népe ott lábatlankodik körülötte.

– Nosza vágjátok, aprítsátok ezt a tölgyet, aztán szép rendbe rakjátok, különben agyoncsaplak, ahányan csak vagytok – mondta az ember Alangaszár gyerekeinek.

Ezek rémületükben mindent úgy tettek, ahogy az ember parancsolta.

Alangaszár reggel szemügyre vette a munkát:

– Ember barátom, felvágtd a fát?

– Fel.

Alangaszár bement a feleségéhez megtanácskozni, hogyan öljk meg az embert.

Éjszakára átvitték egy másik kunyhóba. Az ember nem sokáig feküdt a helyén, felkelt, s tűzifát tett fekhelyére, aztán leheveredett a kemence tövébe. Éjféltajt egy tüzes vasvillával átfúrták a falat, amely mellé ágyát állították, s jól összedöfködték a tűzifát.

– Végre megöltük – mondta Alangaszár.

Reggel teljes épségben elébe áll az ember. Alangaszár elcsodálkozott:

– Hogy aludtál, ember barátom?

– Jól, köszönöm, csak a bolhák csíptek.

Alangaszár elképedt.

– Ennek a vasvillaszúrások csupán bolhacsípések – mondta a feleségének.

Másnap sem feküdt sokáig a helyén. Tűzifát helyezett ágyára, maga pedig ledőlt a kemence mellé. Éjfélkor – puff! Nagy robajjal egy malomkő zuhant ágyára, s az csak úgy recsegett a súlyától.

– Na, végre – mondta Alangaszár.

De reggel megint csak ott állt előtte az ember.

– Hogy telt az éjszaka, ember barátom?

– Jól telt, csak éjjel a polcról rám esett valami cserép.

Alangaszár szóhoz sem tudott jutni.

– Ennek a malomkő csak egy cserépdarab – mondta a feleségének.

– Eredj haza, ember barátom – mondta aztán az embernek.

– Megyek én, de csak akkor, ha a szarvasbőrt telerakod arannyal.

Alangaszár semmit sem szólt, csak telehordta arannyal a szarvasbőrt. Mindenáron szabadulni akart már az embertől.

– Most pedig vedd fel s hozd – mondta az ember.

Mit volt mit tennie – cipekednie kellett.

Mikor megérkeztek az emberhez, az besietett a házba, s így szólt a feleségéhez:

– Meg fogom neked parancsolni, hogy főzz levest. Te kérdezd meg: miből? Én majd azt fogom válaszolni: a víziszellem szegyéből

meg Alangaszár fejéből.

Aztán behívta Alangaszárt.

– Főzz levest! – parancsolta feleségének.

– Miből főzzek? – kérdezte az asszony.

– A víziszellem szegyéből s Alangaszár fejéből – felelte.

Alangaszár meghallva ezt, rémületében leemelte a háztetőt, s ott szökött ki. A kutyák is jól megkergették, majdhogynem a foguk között maradt az irhája.

Mikor hazaért, így szólt a feleségéhez:

– Az embernek apró testvérei is vannak, alig tudtam elfutni tőlük.

AZ EMBER ÉS OBIDA

Egy ember az erdőt járta. Járja, járja, alkalmas fát keres. Találkozik Obidával.

– Mit keresel? – kérdezi ez az embertől.

– Méhkaptárnak való fenyőt keresek.

Obida kézen fogta, és elindult vele.

– Gyerünk, majd én találok neked.

Rámutatott egy fára, és így szólt:

– Vágd ki ezt a fát három arsin mélyen a gyökere alatt, majd aprítsd fel három arsin hosszúságúra, de egy darabja se legyen hosszabb.

Az ember így is tett.

Tavasszal ugyanez az ember méhészkedni ment, és újra meglátta őt Obida.

– Mit keresel? – kérdezi.

– Gerendát, hogy befedjem a kaptár nyílását.

– Gyerünk, tudom, hol van ilyen – szólt Obida, és rögtön rá is mutatott a gerendának való fára.

Nyáron az ember méheket telepített a kaptárokba, és gondozta őket. Meglátta Obida, és így szólt:

– Ha már van elég méhed, több kaptárt ne készíts, csak a meglevőkkel törődj.

Ősszel az ember Obida tudta nélkül akarta kinyitni a kaptárt. Kinyitotta, és vért talált benne. Elkeseredett.

Jön Obida, és mondja:

– Ó, jaj! Nélkülem nyitottad ki?

– Kinyitottam, uram – ismerte be az ember.

Aztán még ezt mondta az embernek:

– Főzz annyi házisört ebből a mézből, amennyi edényed van, tölts meg minden csészét, sajtárt, tányért, készíts lakomát. Esküvői menettel jövök hozzád. Várj rám itt, és ne félj semmitől, nem esik bántódásod.

Az ember mindenben úgy tett, ahogy Obida parancsolta. Előkészítette a jó falatokat, sört főzött. Azon a napon, amelyet Obida megjelölt, kiment az erdőbe és várt. Susogtak a fenyők, és erős szél támadt. A fenyők és a többi fa egymás után földig hajoltak. Végre

megjelent Obida. Az ember megvendégelte. Obida otthagya a lakomát, és így szólt az emberhez:

– Nagyon gazdag kereskedő leszel.

Az ember valóban meggazdagodott, igen jó jövedelmet hoztak a méhek. Miután meggazdagodott, kereskedő lett.

OBIDA MEG A KATONA

Egy ember nekieredt, hogy egy darab földet hasítson ki magának az erdőben. Ám ott aludt Obida. Egy medve már majdnem nekilátott, hogy felfalja, de az ember felébresztette. A medve elszaladt. Obida így szólt az emberhez:

– Jótett helyébe jót várj! Amikor katonának visznek, ezt és ezt csináld, ide és ide gyere, ott meglátsz egy nagy szakadékot, abban egy nagy követ. Menj oda a kőhöz, és kiálts nekem.

Minden úgy történt, ahogy Obida mondta. Az embert hamarosan besorozták. Mindent úgy tett, ahogy Obida tanácsolta, később pedig elment a szakadékhoz. A szakadékban megtalálta a nagy követ. Odament, és kiáltott:

– Obida!

Obida azonnal ott termett, és elvezette az embert az anyjához. Megparancsolta, hogy vendégeljék meg.

Amíg az ember evett és ivott, Obida pecsétetes papírt hozott neki. Kezébe adta az írást, és így szólt:

– Ezzel az igazolással nyugodtan hazamehetsz, nem visznek többé katonának.

– Ha hazatérhetek, az igen jó lesz – felelte a katona.

Obida megparancsolta, hogy hunyja be a szemét. A katona hunyorított:

– Hé, hé! Lerepült a sapkám! – kiáltott a katona.

– Eh! A sapkád ötszáz versztnyire mögöttes maradt – mondta Obida. A sapka odalett, de a katona hamarosan hazaért, Obida hazarepítette. Így hálálta meg a jótettet.

OBIDA ÉS VANYKA

Egyszer régen egy embernek nem volt gyereke. Egy napon fogta a baltát, és egy fadarabot faragott. Odament hozzá egyik szomszédja, és megkérdezte:

– Mit csinálsz?

– Fiút, Vanykának fogják hívni, szántani fog, és táplál engem öregségemre – felelte.

Így is tett, és a fából faragott fiút elküldte a mezőre szántani. Meglátta a legénykét Obida, elvitte magához, bezárta a pincébe, és egy hétig etette. Ezután elment málnát szedni, a lányának pedig megparancsolta, hogy fűtse be a kemencét, és süsse meg Vanykát.

Amikor leégett a fa, a leány előhívta Vanykát a pincéből, és ráparancsolt, hogy üljön a lapátra. Vanyka ráült, de a kemence száján sehogy sem fért be. A lány ráparancsolt, hogy szálljon le a lapátról.

– Nézd meg, hogy ülök én rá! – mondta, és ráült a lapátra.

Vanyka erre hirtelen bevetette a kemencébe. A lány megsült, Vanyka maga pedig megint lement a pincébe.

Megjön a lány anyja a málnával, benéz a kemencébe, s csettint egyet:

– Ej, Vanyka, de jól megsültél!

Kivette a kemencéből a lányát, nekiült, felfalta, és a csontokat mind a függőpolcra hányta. Amikor jóllakott, így szólt:

– Felmászok a polcra, és szundítok egyet Vanyka csontjain.

Vanyka felszólt a pincéből:

– Pihenj csak a saját züllött lányod csontjain.

Obida erre így szólt:

– Hej, Vanyka, te vörös kutya! Hát te még élsz? Megállj csak, tudom már, hogy mit csinálok veled holnap!

Másnap igen korán kelt, befűtött a kemencébe, elégetett egy egész rakás fát. Mikor a fa teljesen leégett, kiáltott Vanykának:

– Gyere, gyere. Ülj a lapátra!

Vanyka engedelmeskedett, de sehogy sem fért be a kemencébe.

– Nézd meg, hogy ülök rá én – mondta Obida.

Amint ráült a lapátra, Vanyka azon nyomban behajította.

Obida kérlelte:

– Vanyka, kérlek, ne ölj meg, engedj ki innen, s neked adom a kemence előtt elrejtett köcsög aranypénzt és korsó ezüstpénzt.

– Az így is az enyém lesz, öreganyám – felelte Vanyka.

Amikor elégett a boszorkány, fogta a kemence előtt elrejtett pénzt, és hazament. Később megnősült, Glazov városában felvétette magát a kereskedők közé, és nagy gazdagságban élt. Mikor nagyanyám dohányt hozott neki Kazanyból, gazdagon megvendégelte lepénnyel, nyúllal, sörrel, az arakot sem sajnálta, öreganyám sokat ivott, ezért nem emlékszik, hogy jött el Glazov városából.

A VOZSÓVÁ VÁLT KATONA TÖRTÉNETE

Letelt a szolgálat, s hazafelé indult két egyfalubeli katona. Az egyik valamiért lemaradt útitársától, a másik az éjszakát egy malomban töltötte. Jót akart aludni, ezért bebújt a tűzhelybe. Éjjel egy sereg vozsó gyűlt be a malomszobába. Ugráltak, lökdösődtek, futkostak fel s alá az ágyon és a heverőn, a tetejébe még gajdoltak is torkukszakadtából. A katonát érdekelte, hogy mi történik, kikecmergett a tűzhelyből, s a hegyibe ült. A vozsók itt sem fedezték fel, s békén hagyták. A katona addig üldögélt a tűzhelyen, amíg a kakas kukorékolt. A kakas szavára a vozsók egy szálíg eltűntek. A katona reggelre hazaérkezett. Szembetalálkozott rokonságával s útitársa háza népével. Ezek érdeklődtek a maguk katonája felől:

– Valamiért elmaradt tőlem, várnotok kell rá. De öt-hat napnál többet nem, legfeljebb csak annyit lehet még úton – mondta a hazatérő.

Lassacskán eltelt egy hét, de a másik katona nem jött meg. A hazatért katona ekkor így szólt:

– Hazafele utamban szörnyű dolgokat láttam azon az éjen, amit egy malomban töltöttem. Talán ő is betévedt oda, s valami baja eshetett.

Azzal elmesélte, mit látott és hallott. Ekkor a haza nem tért katona anyja és apja elindult fiuk keresésére.

És valóban, a másik katona ugyanabban a malomban éjszakázott. Ő azonban óvatlan volt, s nem gondolt a gonosz szellemekkel. Az ágyra feküdt le aludni, és nem mászott a tűzhelybe. Mikor leszállt az éjszaka, összegyűltek a malomszobába a vozsók. Szokásuk szerint énekeltek, ugráltak meg táncoltak. Egy aprócska vozsó hirtelenjében felszökött az ágyra, és meglátta a katonát. Nyomban szólt az öreg vozsónak, az meg ráparancsolt a többire, hogy hagyják abba a bolondozást. Megparancsolta, hogy vegyék le a katona melléről a keresztet. A vozsók engedelmeskedtek, s olyan ügyesen vették le a katona keresztjét, hogy az észre sem vette.

A kereszt helyett hurkot akasztottak a nyakába. Ezután felébresztették a katonát, s körbelejtettek vele a szobában. Mikor megszólalt a kakas, magukhoz vitték a vízbe. Itt a katonából is vozsó lett.

Mikor anyja és apja odaért a malomhoz, elhatározták, hogy ők is ott töltik az éjszakát.

– Vajon meglátjuk-e fiunkat a vozsók között? És hogyan ismerjük fel? – kérdezték. Aztán ezt gondolták: „Talán megérzi, hogy itt vagyunk, és a közelünkben marad.”

A kemencében feküdtek le aludni, s várták a vozsókat. Nemhiába, mert éjfél tájt sok-sok vozsó jelent meg a szobában, ugráltak, énekeltek, futkoztak, s mind nagyon hasonlítottak egymásra. Az öregek nemsokára észrevették, hogy a vozsók közül egy közelebb megy a tűzhelyhez, sőt rá is ül.

– „Hisz ez a mi fiunk! Ez nem vozsó” – gondolták.

Amikor már ült a tűzhelyen és pihent, anyja nyakába akasztott egy keresztet, még hazulról hozta magával.

Hamarosan kukorékolt a kakas, s a vozsók – akárcsak előzőleg – a vízhez rohantak. Velük tartott az öregek fia is, de a parton megállt. Újra embernek érezte magát, és félt, hogy belefulladás a vízbe. De ekkor már ott termett apja és anyja, megragadták, s hazavitték fiúkat. Otthon egy álló héten át betegen feküdt, de azután gyorsan elfelejtette, hogy egy ideig vozsó is volt.

A SZEGÉNY LEÁNY MEG A BOSZORKÁNY

Élt egyszer régen egy ember, akinek három lánya volt. Történt, hogy a lányok elmentek az erdőre fürdőseprűnek való nyír vesszőt tördelni. Sokáig dolgoztak, s a végén eltévedtek.

– Ó, Inmar, Inmar, lám, ránk estvéledett, hogy kerülünk most már fedél alá? – sírdogált a két nagyobbik leány.

– Oda se neki, néném, Inmar jó, nem hagyja bajban gyermekeit – szólt a húguk, aztán pedig felmászott egy fenyő tetejére, vajon nem lát-e meg valamit. A magasban kutyaugatás ütötte meg a fülét. – Gyerünk – mondta leszállva –, ahol kutya ugat, ott embert is találunk.

Nénjei szót fogadtak. Egyszer csak egy kutyafej került lábuk elé.

– Jaj! Most már végünk! Miért is hallgattunk húgunk esztelen beszédére? – siránkoztak.

– Hát mitévő legyek? – kérdezte szegény húguk, s megint felmászott egy fenyő tetejére. – Kakas kukorékol! – kiáltotta fentről örvendezve. – Ez jót jelent, menjünk a hang irányába!

Nénjei ismét szót fogadtak. Sokáig mentek, s egyszer csak egy kakasfejet találtak.

– Megmondtuk, hogy nem megyünk tovább. Micsoda erdei manó cipel bennünket ez után az esztelen után? – mondták nénjei.

Szegény húguk sírva kapaszkodott fel a harmadik fenyő tetejére.

– Füst! Füst! – kiáltotta, s leszállva azt tanácsolta, hogy induljanak el a füst felé.

Így is tettek, s egy hitvány kis házacskához értek. Ott egy rettenetes boszorkányasszony élt. Haja szürke, mint a nyúl szőre, arca merő ránc, teste csont és bőr.

– Néném! Eressz be a házadba – kérték a lányok –, nyír vesszőt tördelni jöttünk, és eltévedtünk az erdőben.

– Jertek, csak jertek! – mondta a boszorkány, s még lepénnyel is megetette őket.

Ott aludtak, és másnap reggel elmenéshez készülődtek.

– Hová? – kérdezte a boszorkány. – Ti menni akartok? Hát azt hiszitek, tán szépségetekért etettelek benneteket? Amíg meg nem fizetitek az árát, bizony innen el nem mentek!

A lányok ezt hallva sírva fakadtak. Megint megszólalt a boszorkány:

– Aki az ajtóm elé tett nagy mozsáron háromszor át tud szökni, az menjen innen békével, aki nem, az itt marad!

A két nagyobb lány ugrott is háromszor, s elmehettek, hógukat, mikor harmadszor ugrott, a boszorkány ruhájánál meghúzva elbuktatta.

– Hohó, a te ugrásod nem sikerült, ezért ezután már az én lányom leszel – mondta a boszorkány, s bevitte a lányt a házba: – Ül csak itt, magam elmegyek egy kis darát örölni kézimalommal – azzal ment is.

Ekkor a háza körül igen nagy víz támadt.

– Ó, én szegény fejem, hová is vetődtem? – sírt a leány, mikor meglátta a tengert. Ekkor egy igen sovány, piszkos csikó jött oda hozzá.

– Miért sírsz olyan nagyon? – kérdezte.

– Itt hagyott engem ennek a háznak az asszonya, elment darát örölni, s darája mellé engem is megfőz és megesz. Elfutnék, de a nagy víztől nem tudok.

– Ne sírj, ne sírj, ül csak reám, elviszlek én innen!

– Ugyan, menj már, te csúfság, hogyan üljek én reád?

– Törölj csak meg fűvel – mondta a csikó –, semmi utálatos nem marad akkor rajtam.

A lány így is tett, ráült a csikóra, az pedig elnyargalt a vízen.

Mikor a boszorkány hazatért, s észrevette a lányt meg a csikó szökését, igen dühös lett.

– Ha jól akartok, térjete vissza, mert tűzre hánylak benneteket, s minden csontotok és pikkelyeteket felaprózom! – kiáltotta utánuk.

– Csak valahogy átjussunk még az előttünk levő folyón – mondta a csikó a boszorkány szavait hallva –, azon a boszorkány egykönnyen át nem jut.

Ezután a csikó csak ugrott egyet, s átrepült a folyón. Még át sem ért a túlpartra, amikor a folyónak ezen a partján megjelent a boszorkány.

– Hogyan keltetek át a folyón? – kiáltott nekik a boszorkány.

– Ott van melletted egy malomkő meg egy csónak. Fél lábadra kösd a követ, a másikra a csónakot!

A boszorkány eszerint cselekedett, s bement a vízbe. Ott a malomkő alámerült, a csónak meg a vízen lebegve a lábánál fogva kettészakította a boszorkányt. Így a boszorkány odaveszett. A lány köszönetét mondott a csónaknak, és hazaindult. Éjfél tájt ért be a falujába, de hiába zörgött, kopogtatott házuk kapuján, nem nyitották meg neki.

Szorultságában szegény az istállóba ment hálni. Itt szokott néhanapján éjszakázni Albasti is. Ezen az éjszakán is idejött. Megfojtotta a lányt, s megette úgy, hogy csak a haja maradt. Reggel a leány kicsi öccsei az istállóba mentek ganajt lapátolni. Egyike nénye haját lószőrnek gondolva szájába vette, s játszani kezdett rajta. A haj síró hangot adott:

– Jaj, anyám, apám, nem mondtam-e, hogy nyissátok ki nekem az ajtót?

– Ejnye, de szép hangon szól ez! – mondta a fiú, s odavitte a hajszálat apjának. – Hallgasd csak meg, milyen különösen szépen szól – s játszott rajta. A hajszál ugyanazt énekelte, mint előbb.

– Jaj, istenem, jaj! – kiáltott fel apjuk, aki most felismerte leányát –, mit is tettem, mit is tettem? Nem nyitottam ajtót leányomnak, s magam veszejtettem el őt!

VENDÉGSÉGBEN A HOLTAKNÁL

Egy votjáknak világszép sógornője volt, már menyasszony. Egy váratlan szívroham sírba vitte. Történt, hogy a votják az egyik nyáron lovait kereste a réten, s valahogy a temető mellé keveredett. Ahogy elhaladt mellette, hirtelen megpillantotta elhalt sógornőjét sírján álldogálva.

– Mit keresel, sógorkám? – kérdezte.

Elcsodálkozott a votják a sógornő-lány megjelenésén, de nem volt bátorsága ahhoz, hogy beszédbe elegyedjék vele ügyes-bajos dolgairól.

– Lovacskáim keresem, sógornő! nem láttad-e őket? – kérdezte.

A sógornő elengedte a kérdést füle mellett, s megparancsolta a votjáknak, hogy hunyja he a szemét. Egy szempillantás múlva, amikor kinyithatta, négyszögletű kunyhóban találta magát. Ez a halott sírja lehetett.

– Hamarosan ideér a lakodalmas menet, ezért bújj el a láda alá – mondta a sógornő. Inget adott rá, s elrejtette a láda alá, amely a votjákoknál téli időben tyúkketrecül szolgál.

Hamarosan hallja ám a votják, hogy megérkeznek sógornőjéhez a lakodalmasok, és csak úgy fújják a lakodalmas dalokat. Kíváncsi lett, miféle népség állított be. Talált is egy kerek nyílást a ládán, ezen át leskelődött kifelé. Mit látott? Az éneklő lakodalmas menet egy vízhordó rúdon két veder friss vért is hozott. A menyasszony megmártotta kisujját a vérbe, s a menet máris indult tovább. Velük tartott a menyasszony is. Ezután a sógornő kiengedte rejtekhelyéről, s így szólt hozzá:

– Bácsikám, két nap múlva meghalsz, s éppolyan lakodalom vár téged, mint most ezt a menyasszonyt.

Ezután megint behunyatta vele a szemét, s a votják ugyanott találta magát, ahol a látogatás előtt állt. Hazament, s látta övéit, amint ülnek az asztalnál és ebédelnek. Szólt hozzájuk, leült az asztalhoz ebédelni, de őt senki nem látta. Családja ide-oda nézett, de senkit sem látott. Ijedtében mindenki abbahagyta az evést.

– Mi a csuda? Mitől lettem én láthatatlan? – mondta magában a paraszt.

Kiment a színbe, s levetette az inget, a holt sógornő ajándékát, gondolva, hogy emiatt nem látják. Ezután visszatért a kunyhóba, s övéi rögtön meglátták.

– Hol időztél ilyen sokáig? – kérdezték. Már azt hittük, elvesztél.

– A lovakat kerestem, de nem találtam – felelte, s elmesélte a vele történeteket.

Családja nem hitt neki, erre magára öltötte az inget, megint láthatatlan lett, s így folytatta a beszédet. Hogy higgyenek neki, még egypárszor le- és fölvetette az inget, s ilyenkor eltűnt, vagy láthatóvá lett.

Megparancsolta, hogy az inget tegyék melléje, s két nap múlva meghalt. Sógornője mellé temették.

A HOLT UBIR

Hazaindult a katona a szolgálatból. Későre járt már, mikor egy faluba érkezett. Zörgetett néhány kapun, hogy szállást kérjen, de sehol sem fogadták be. Mivel nyár volt, elhatározta, hogy a templomkertben, a sírok között tölti el az éjszakát.

Leheveredett, feje alá tette tarisznyáját, de sehogy sem jött álom a szemére. Így feküdt éjfélig. Ekkor hirtelen különös látomásban volt része: az egyik sírból halotti leplében előkúszott egy holt, levette magáról leplét, a sírra terítette, aztán elrepült, mint a madár.

Ekkor a katona hirtelen ott termett a sírnál, felkapta a leplet, s átlépett a temetőkerítésén. Később aztán látta, hogy a holt nem tud visszatérni helyére. Leszállt ugyan a sírjára, de belsejébe a lepel nélkül nem tudott visszabújni. Néz ide, néz oda: a lepel sehol. Csikorgatja a fogát, de hiába, nem találja a bűnöst. Egy idő után aztán megpillantotta a katonát, s odament hozzá:

– Mért loptad el a leplemet? Nyomban add vissza, különben megeszlek!

– Hazudsz te, dehogy eszel – mondta a katona, s így folytatta:
– Mondd szá, hova repültél és mit csináltál? Ha megmondod, visszakapod, ha nem, búcsút vehetsz lepledtől.

– Ubir vagyok. Ebben és ebben a faluban esküvőn jártam. Rémesebb volt bármely vadállatnál, szeme parázsként izzott, fogai agyaraknak is beváltak volna.

- Mit műveltél a lakodalmon? – kérdezte a katona.
– Rokonaim élnek ott, nem emlékeztek meg rólam, ezért elhatároztam, hogy bosszút állok rajtuk.
– Hogy álltál bosszút?
– Kiszívtam a vőlegény és a menyasszony véréét.
– Mi történik most velük?
– Meghalnak, s ugyanoda kerülnek, ahol én is vagyok.
– Hová tetted a kiszívott vért?
– A menyasszonyét az ajtófélfába dugtam, a vőlegényét pedig a mestergerendába.
– Azon nyomban meghalnak? – kérdezte ismét a katona.
– Igen, hamarosan végük – felelte Ubir.

– Akkor add vissza életüket, csak így juthatsz lepedhez – mondta a katona.

– Már nem tehetem, itt az idő, mikor vissza kell térnem lakhelyemre. Add vissza a leplet!

– Nem, nem adom. Mondd meg előbb, hogy lehet meggyógyítani őket. Ha életre kelnek, megparancsolom nekik, emlékezzenek meg rólad.

– Ha mindketten megisszák kiszívott vérüket megmaradnak.

A katonának csak ez kellett. Ubir sírjára hajította a leplet, ez pedig gyorsan magára öltötte, s már el is tűnt a sírban.

A katona hajnaltájt felkerekedett, s elment abba a faluba, ahol az elmúlt éjjel a holt Ubir járt.

– Kinél van itt lakodalom? – kérdezte a falubelieket. Ezek megmutatták a lakodalmas házat, ahol eközben már a vidámságot sírás váltotta fel. A fiatalok már halálukon voltak.

A katona belépett a házba, és elmondta látomását.

Valamennyien keresni kezdték a fiatalok vérét, s meg is találták a mondott helyeken. Az ajtófélfába rejtve fehér lenvászonba helyezve ott volt a menyasszony friss vére, a mestergerendában ugyancsak fehér rongyba burkolva a vőlegényé. A katona megparancsolta, hogy mindkettővel itassák meg a magáét, mert csak így gyógyulhatnak meg. Ezek meg is itták vérüket, hamarosan könnyebben érezték magukat, s néhány óra múlva teljes erejüket visszanyerték, meggyógyultak.

AZ ALVÓ EMBER LELKE

Egyszer két férfi együtt indult vadászni. Egész nap járták az erdőt, vadat is eleget ejtettek, s miután beesteledett, tüzet raktak, és alváshoz készülődtek. Egyikük igen fáradt volt, s evés után nyomban álomba merült. A másik még nem aludt el, csak feküdt csendesen, s társa álmát figyelte. És mit lát? Mélyen alvó társának szájából egyszer csak kijött egy menyét, és egy szempillantás alatt eltűnt szeme elől. Megijedt az éber, s most már egyáltalán nem jött álom a szemére:

„Vajon mi lesz ebből?” – gondolta.

Reggelig le sem vette szemét alvó társáról, de fel nem ébresztette. Reggelre megjött a menyét, s gyorsan besurrant az alvó ember száján.

Mikor már mindketten talpon voltak, az éber vadász megkérdezte társát:

– Mit álmodtál?

– Én azt, hogy egész éjjel bolyongtam valahol. Láttam ott egy fenyőfán egy ezüstpénzzel teli méhkast.

Társa nem szólt semmit, csak jól megjegyezte magának, amit a másik mondott. Ő tudta, hol van az a fenyőfa a méhkassal. Arról sem szólt barátjának, mi történt vele alvása közben.

Ettek valamit, aztán megint járták az erdőt délig. Ekkor az, amelyik aludt az éjjel, arra gondolt, hogy hazamegy:

– Jössz-e haza, vagy maradsz?

– Én még maradok estig.

El is váltak egymástól, hazafelé tartott az első, a másik meg arra gondolt, hogy megkeresi azt a pénzt, amit a társa álmában látott. Rá is talált a fenyőre, amelynek odújában már régóta méhek tanyáztak. Felmászott, és meg is találta az ezüstpénzt. Ettől kezdve gazdagon élt abból, amit a másik ember álmában látott, az álomlátó pedig soha nem gondolt arra, hogy álma való lehetett.

TANMESÉK

A VOTJÁKOK UTAZÁSA SZLOBODSZKBA

Egyszer néhány votják Szlobodszkba utazott. Átmentek néhány falun, aztán éjszakára egy votják faluba értek. Miután itt megaludtak, továbbindultak. Egész sor falun haladtak át, s megint rájuk köszöntött az éjszaka. Ezt most egy orosz gazdánál kellett eltölteniük. Míg vendégei aludtak, a szállásadó tréfából megfordította a szánok rúdját.

Reggel felkeltek a votjákok, befogtak, s útnak eredtek. Utaztak, utaztak, s elérték szülőföldjüket. Megláttak az úton egy ismerős asszonyt, mire az egyik így szólt közülük:

– Ez az asszony szakasztott olyan, mintha a vejem anyja lenne.

Tovább hajtanak egy darabon, s megint egy asszony jön velük szembe, vízért megy. Megszólal az egyik votják:

– Ez az asszony kiköpött feleségem!

– Dehogyan a feleséged! – feleli a másik.

Egyszer csak felkiált egyikük:

– De hisz mi a saját falunkba értünk vissza! Utaztunk egy jó sort, s végül hazakeveredtünk. Hogy eshetett meg ez? Már rég Szlobodszkban kellene lennünk!

Mikor másodszor indultak útnak, nem az orosznál éjszakáztak. El is jutottak akkor Szlobodszkba.

HOGYAN RÖPÜL A PUSKAGOLYÓ?

Négy ember elment az erdőbe. Amikor odaértek, egyik azt mondja a társának:

– Mikor lősz, nem lehet látni, hogyan jön ki a golyó a puska csövéből. Most majd én megnézem, meglátom-e, hogy jön ki a golyó a csőből, te meg lőj!

Így is tett. A társa egyenesen a szemének irányította a puska csövét, és lőtt. A másik erre hanyatt esett.

A harmadik azt mondja:

– Nézd, hogy nevet. Hát én vajon meglátom-e?

Akinél a puska volt, megint lőtt, és a harmadik is hanyatt esett.

– Ez is nevet – mondta a negyedik. – Most majd én nézem, meglátom-e a golyót. A többiek nevetnek, ha én meglátom, én is nevetni fogok.

A puskás ember lőtt, és mondván, hogy a többiek ott maradtak nevetni, elment haza.

A BALGA KENYÉRSÜTŐK

Négy Vanya elment zablisztért. Visszafelé jövet egy vízhez értek.

– Gyerünk – mondták –, itt majd vízzel keverjük a zablisztet.

Egy szekér lisztet a vízbe öntöttek, s látva, hogy a víz egyáltalán nem sűrűsödik, beleöntöttek még egy másik szekérral.

– Én bemegyek a vízbe, és a fenéken összekeverem, mert a sűrűje leszallt – mondta az egyik, s bement a vízbe.

Várták, várták a társai, és azt mondják:

– Most már biztos ki sem jön, mind megeszi az ételt. Na, ha megeszi, öntsünk bele még egy szekérral! – És beleöntöttek még egy szekérral.

A másik Vanya ezt mondja:

– Ha ő ott megeszi a sűrűjét, jobb lesz, ha én is bemegyek a vízbe, és összekeverem az egészet. – Így szólt, és bement a vízbe.

A harmadik azt mondja erre:

– Odaviszem a lovat is. – Behajtotta a lovat a vízbe, maga is bement, és odalett.

A negyedik nem győzte várni társait:

„Beviszem a lovakat – gondolta –, hadd egyék meg ezt a zablisztet.”

Beterelte az egyik lovat, megfulladt az is. Ezután a megmaradt lovakkal hazament, és elhozta meghalt társai szüleit. Keresték a holttesteket, s mikor megtalálták, hazamentek. „Meghíztak a zablisztól, és ezért haltak meg” – gondolták, s mindenkinek ezt mondták.

A LÓTOJÁS

Elment egy pap ezt-azt venni a vásárba, ott meglátott egy görögdinnyét. Csodálkozva kérdezte a dinnyeárust:

– Mit árulsz?

Az meg elhatározta, hogy megtréfálja a papot.

– Ez egy lótojás – mondja.

– Mi? Hogy? Lótojás? Mit lehet vele tenni?

– Ha egy hónapig ülsz rajta, csikó kel ki belőle.

– Mibe kerül?

– Száz rubelbe.

Így csapta be a papot az árus. A tízkopejkás dinnyét száz rubelért adta el.

– Vegye meg a párját is, hátha ki tudja kelteni!

Megvette a pap a dinnyét, és hazament. Bement a házba, és így szólt a feleségéhez:

– Anyuska, anyuska, mit vettem! Nézz csak ide! Ha ezen egy hónapig ülök, kikel belőle egy tenyészcsikó.

– No ülj csak rá, szükségünk van csikóra, hiszen valamikor ló lesz belőle.

Feltette a pap a háncskosarat a kályhára, és ráült.

Ül, ül a pap egy hetet, kettőt. Még a plébániára sem megy. Sem istentiszteletet, sem más szertartást nem tart.

A népnek szüksége van a papra: hol ünnepen, hol esküvőn, hol temetésen lenne dolga. Keresik már a papot, aki igencsak megijedt. Nem sokkal a határidő előtt se holt, se eleven nem volt a réműlettől.

– Házkutatásra jönnek, azt mondják. Ha engem itt találnak, nem kerülhetem el a szégyent, elűznek papi állásomból. Inkább az erdőbe megyek kotlani – mondja a feleségének.

– Te tudod. Igazad van, nem várhatunk itthon semmi jót.

Megbeszélték egymással a dolgot, és a pap elment az erdőbe. A dinnye a kosárban, a kosarat meg maga elé tartva cipeli. Beért az erdőbe, hallani, amint recsegnek az ágak a lába alatt. S sötétben nem látni, hová lép az ember – a pap rőzsébe botlott, a dinnye leesett és szétrepedt. A rőzse alatt nyúl rejtőzött. Megijedt a nyúl, és nem nézett sehová, hanem elfutott. Ejnye, most mitévő legyek, elfutott a kiscsikó.

– Hóha! Miért futsz el tőlünk, miért ijedsz meg az anyádtól? – kiáltja a pap.

Akár kiabált, akár nem, a csikó elfutott, hol is lehetne megfogni? A pap előtt csak a szétrepedt dinnye maradt.

Így veszett kárba száz rubelje, s hiába ült egy egész hónapot. Hazafelé tartva, a bánattól elsírta magát a pap:

– Ó, anyuska, meghalok!

– Mi történt?

– Milyen szép csikó kelt ki, milyen eleven! Lehetetlen volt megfogni, mihelyt kikelt, rögtön elszaladt az erdőbe!

A pap még ma is bánkódik, hogy nem sikerült fajtiszta lovat szereznie.

CSALÓ MEG A PAP

Egyszer egy pap elment a vásárba. Útközben egy görbe nyírfa alatt meglátott egy kopasz csalót, őt ugyan nem tudja becsapni, gondolta a pap, s biztatta a csalót, hogy csapja be.

– Otthon maradt, nincs itt a zsákom, pedig annak segítségével csapom be az embereket – mondta a kopasz csaló.

A pap erősködött:

– Engem te sehogysz tudsz becsapni.

A kopasz csaló erre azt mondta:

– Ha elhozom a zsákot, és nem csaplak be, akkor neked adom a most épült házamat.

– Menj és hozd el a zsákot – sürgette a pap.

– Felülök a szekeredre – ajánlotta a kopasz csaló –, és egy pillanat alatt elhozom a zsákom. Ez alatt a nyírfa alatt foglak becsapni, mert máshol egyáltalán nem boldogulok; te csak várj itt, térülök-fordulok.

Felült a szekérre, és elhajtott.

A pap vagy három óra hosszat várt. Amikor csak nem jött a kopasz csaló, maga ment el hozzá. A kopasz csaló ekkorra már el is adta a pap lovát, s a papra várva női ruhába öltözött, és ott kotyvasztott a konyhában.

Bejött a pap, látja az asszonyt, és megkérdezte:

– Hol az urad?

– Éppen most csapott be egy papot, elvette a lovát, és elment egy másik járásba, hogy eladja.

A pap erre így szólt magában:

„Ó, én félnótás, még azt gondoltam, hogy visszajön hozzám, a nyírfa alá. Becsapott hát, legalább hetven ezüstrubel kárt okozott nekem, hogy a kutyák egyék meg a fejét! Úgy látszik, igaz a mondás: Aki hengeg, pórul jár.”

Bizony, mind a mai napig nem találta meg a lovát.

AZ ÖREGEMBER MEG A FARKASOK

Egy ember, mikor költözködni kellett, egy dombon emelt házat, s épített mellé egy kis színt is. Jószága mindössze egy csikó, egy borjú, egy juh meg egy kecske volt. A hegy lábánál farkasok ólálkodtak, és megérezték, hogy az embernek állatai vannak. Éhesek voltak, s megtanácskozták, hogy elmennek a szomszédhoz a dombra, és ételt kérnek tőle. Így is tettek.

– Jó szomszéd, ne hagyd bennünket éhen halni, engedd, hogy megegyünk egy csikót! – üvöltöttek az ablak alatt ülve, és nem hagyják a szomszédot aludni.

Az öregasszony, aki ugyancsak megijedt az ordasoktól, azt mondta az öregnek, adja oda nekik a csikót. Az öreg hallgatott az asszonyra, az ablakon át kidobta a csikót a farkasoknak:

– De többet most már ne gyertek – mondta.

A farkasok megköszönték, és elmentek.

Eltelt egy hét, s megint eljöttek, most az egyéves borjúért. Leültek az ablak alatt, és üvöltöttek, a borjút kérték. Az öregasszony félelmében megint azt mondta az öregnek, hogy adja csak oda a borjút, az pedig kidobta az ablakon.

Ezután a farkasok, mivel kitanulták az olcsó élelemszerzés módját, el sem mentek már. Az öreg igen elkeseredett. Hogyne, mikor ki sem léphetett a házból! Minden állatot kidobott a farkasoknak, aztán a gyerekeit, végül a feleségét is odaadta. Így maradt egyedül.

Ült, üldögélt és gondolkozott, mitévő legyen ezekkel a telhetetlen farkasokkal.

Csinált aztán egy nagy kast, s felakasztotta a pitvarban, maga pedig belekuperodott.

Megint jöttek a farkasok. Egy darabig az ablak előtt üvöltöttek, aztán, gondolván, hogy az öreg innen nem hallja a hangjukat, a lépcsőhöz mentek, és beóvakodtak a pitvarba is. Közben az öreg a kasban mocorgott, mire a kast tartó kötél elszakadt, s az öreg a nagy kasban a farkasokra esett. Vagy ötöt agyonnyomott közülük a kassal, a többi farkas pedig megijedt, a lépcsőhöz szaladt, és egymáshoz bújt.

Az öreg szép lassan kikászálódott a kasból, s egy nagy késsel sorban megölte a maradék farkasokat. Bőrüket elvitte a vásárba, és

eladta jó pénzért. Hazatérve házat, udvart vásárolt, és most gazdagon él.

A FURFANGOS VŐ

Egy vő elment az apósához vendégségbe. Az apósa semmivel sem kínálta meg. Amikor beesteledett, a vő azt mondta, hogy átmegy a szomszédhoz. Kiment, és kívülről benézett az ablakon. Látta, hogyan rejt el az apósa a kemencén egy hordó mézet; hogyan tesz az anyósa a kémény peremére belülről egy kacsát s a párna alá egy lepényt.

Ekkor visszafordult. Befelé menet látta, hogyan rejt az anyósa a köténye alá egy pulykát, amelyről letépte a tollat. Odaszólt az apósának:

– Gyere csak, apó (így szólítja nálunk a vő az apósát), beszéljünk arról, hogy mit láttunk és mit hallottunk.

Az apósa ráállt, s a veje erre azt mondta:

– Amikor idefelé tartottam, láttam egy kígyót. – Ezt mondván szétnézett, majd folytatta: – Ez a kígyó éppen akkora volt, mint az a kis mézeshordó, ami ott van a kemencén. Nosza fogtam egy követ, ami akkora volt, mint az a kacska, amit anyó a kemencébe tett, és megdobtam vele a kígyót. Erre az olyan lapos lett, mint a lepények ott, a párna alatt. Ha nem mondtam volna igazat, akkor úgy tépjék ki a hajamat, mint az anyó a köténye alá rejtett pulyka tollát.

A CSEREMISZ MEG A RABLÓK

Egyszer régen volt egy rablóbanda. Nagy dobogással és csörtetéssel mentek az erdőbe, hogy a legnagyobb fenyőfa alá egy tarisznyában elrejtsek a pénzt. Éppen ekkor ezen a fenyőfán egy cseremiszt ült, puska volt nála, és farkasokra várt. Meglátta a rablókat, elrejtőzött, és leste, hogy mit csinálnak.

A rablók gödröt ástak, és beletették az arany- és ezüstpénzt; aztán azon tanakodtak, milyen jelzést tegyenek a kincsre, és mit mondjon, mit tegyen az, aki a kincset meg akarja kapni. Az egyik azt mondta:

– Hozzon ide száz emberfejet, és viheti a kincset.

A cseremiszt a fenyőfán ülve fennhangon azt mondta:

– Száz tyúkfejet.

A rablók e szavakat hallva ijedtükben letérdeltek. Aztán ők is azt mondták:

– Legyen a pénz azé, aki száz tyúkfejet hoz.

Megtanácskozták a dolgot, azután – hogy még ezt is elmondjam – találtak egy berkenyefát, kivágták, kettéhasították, egyik felét bedobták a Kámába, a másikat pedig otthagyták.

– Aki a Kámában megkeresi ennek a fának a felét, és összeilleszti ezzel a felével, azé legyen a pénz – mondták.

Résőbb megöltek egy öregembert, és négyfelé vágták:

– Ha ezeket a részeket egy emberré egyesítik, akkor vihetik a pénzt – egyezkedtek egymással.

Aztán elmentek. A cseremiszt gyorsan lecsúszott a fáról, kereste a pénzt, de nem lelte, a pénz nem került elő. Mit tehetett a cseremiszt, elment a berkenyefa darabját keresni.

A Kámához ért, talált ott egy csónakot, beleült, és elindult a berkenyefát keresni. Elevezett vagy hét versztet, megtalálta a félbevágott fát, és visszament az erdőbe, arra a helyre, ahol a pénz volt. Összerakta a berkenyefát, hozott és levágott száz tyúkot, összeillesztette a szétvágott embert, aztán ásáshoz látott.

A pénz megkerült. A cseremiszt hazavitte a kincset, megnősült, sok gyereke született. Még most is gazdagon és jómódban él.

A HÁROM VARÁZSLÓ

E gyszer egy csapszékben összetalálkozott három varázsló. Vetélkedni kezdtek.

– Te semmit sem tudsz hozzám képest – mondta az egyik a másiknak.

– Ti együtt sem tudtok annyit, mint én, nézzetek csak ide! – mondta a harmadik, azzal mindkét karját vállból levágta.

– Ez is valami? Én a nyelvemet vágom ki – mondta a másik, és meg is tette.

– Hol vagytok ti tőlem? A szemét egyik sem tudja kitolni! – mondta az utolsó, s ki is tolt a szemét.

Ezután a levágott karokat, nyelvet, szemeket odaadták a csaplárosnak.

– Tedd el – parancsolták –, ha nem tudod megőrizni, míg megjövünk, fejedet vesszük! – ezzel odébbálltak.

Éjjel a csapláros macskája mind egy szálig megette a varázslók ott hagyott tagjait.

– Jaj, mitévő legyek? – búslakodott a csapláros. – Ha ezek visszajönnek, végem.

Éppen ebben az időben tért be hozzá egy öregember, akinek elmondta bánatát.

– Csöppet se aggódjál! – szólt az öreg. – Itt meg itt hever egy agyonütött tolvaj, vágd le annak a karját. Nyelvnek hozd ki a kamrából a disznónyelvet, szemért pedig csapd agyon ezt a macskádat!

Miután az öregember mindezt meghagyta, elment.

A csapláros mindenben az öreg szavai szerint cselekedett. Hamarosan megjöttek a varázslók, s a csaplárostól átvett tagokkal visszacsinálták régi formájukat. Miután helyreállították magukat, elmentek.

Egy kis idő után összejöttek a csapszékben, és kérdezgették egymást:

– Hogy megy a dolgod?

– Az én karom már nem a régi – mondta a karlevágó –, állandóan lopni húz.

– Én meg akármennyi édeset eszem – panaszolja a disznónyelvű –, csak éhes maradok. Egyedül a moslék tud jóllakatni.

– Én meg – szólt a macskaszemű – akármilyen mélyen alszom éjjel, rögtön észreveszem az egeret, és látok is.

Bizony igaz az, hogy akármennyit tudnak is a varázslók, mindent azért ők sem tudnak.

OH MEG A TANÍTVÁNYA

Élt egy özvegyasszony, akinek volt egy fia. Egyszer elvitte a fiát az iskolába. Az úton elfáradt, és leült pihenni. Amint leült, így sóhajtott fel:

– Ó-ó!

Meghallotta ezt Oh, és odament hozzá.

– Miért hívtál?

– Nem hívtalak én.

Beszélgésbe elegyedtek, és Oh megkérdezte az asszonyt, hova megy.

– A fiamat akarom iskolába adni.

– Ahelyett, hogy ide-oda járkálnál, add nekem, majd én kitanítom – mondta Oh.

Az asszony beleegyezett, és otthagyta a fiút Ohnál. Egy idő múlva eljött, hogy lássa a fiát. Oh kilenc farkast vezetett elő, és így szólt:

– Közöttük van a fiad.

Az asszony rámutatott az egyikre, de tévedett. Oh így szólt az asszonyhoz:

– Ha még egyszer eljössz, és akkor sem ismered meg, nem adom vissza a fiadat.

A fiú nem szeretett Ohnál élni, ezért éjjel odament az anyjához, és elárulta neki:

– A bal szélső leszek.

Az anya másodszorra már felismerte a fiát. A fiú visszatért az anyjához. Egy ideig együtt laktak, majd a fiú így szólt az anyjához:

– Lóvá akarok változni, adj el engem a vásárban. De mikor eladsz, a kantárt ne add el. – A fiú mindent eltanult Oh-tól.

Amikor a fiú lóvá változott, az anyja eladta a vásárban. A kantárt magánál tartotta. Egy kis idő múlva a fiú visszatért. Az anyja kétszer-háromszor eladta a fiát, ő pedig mindig hazatért.

Meghallotta tanítványa mesterkedését Oh, és elment a vásárba lovat venni. Megvette, de az asszony nem adta oda a kantárt. Oh mindenféleképpen próbálkozott, végül becsapta az asszonyt, és az odaadta a kantárt.

Ezután Oh bement egy kocsmába, a lovát pedig magasra húzva kikötötte. Meglátta ezt az öregember, és leeresztette.

– Maga a kocsmában iszik, a lovat meg ilyen magasra felhúzta
– szólt az öreg.

Oh kijött a kocsmából, és látva, hogy nincs ló, utánaeredt. Futott, futott és majdnem elérte. Ekkor a ló sүgérré változott, és a tóba ugrott. Oh csukává változott, és ő is a tóba ugrott, elérte a sүgért, és már-már elnyelte.

Ekkor egy asszony érkezett a tóhoz, hogy vizet merítsen. A vízzel együtt kimerítette a sүgért is. Oh azonnal emberré változott, és így szólt az asszonyhoz:

– Add ide a halat!

Az asszony beleegyezett. Amikor átadta a halat Ohnak, a sүgér mákszemekké változott. Oh pedig azon nyomban kakassá változott, és felcsipegette a mákszemeket. Az egyik mákszem azonban időközben héjává változott, és megölte a kakast.

Így ölte meg a tanítvány mesterét.

A BARÁT

Réges-régen egy votják faluban élt két fiútestvér. Még a házuk is egymás mellett állt, az egyik nyomorúságos szalmatető viskó, akkorácska, mint egy fürdőház, a másik vastető emeletes ház. Az alacsony kunyhóban Iván lakott, a nagy házban pedig Petir. Éjjel-nappal dolgozott Iván, mégsem tudott kilábalni a nyomorúságából. Petir viszont lelketlen volt és pergő nyelvű, hol egyik, hol másik családot csapta be a faluban. Lopott és kereskedett. Hamarosan olyan palotát épített, hogy még a cárnak is megfelelő lakóhely lett volna. Abba is hagyta a munkát, béreseket fogadott, maga pedig tanulni ment egy másik országba. Három évig tanult ott, és nagy hatalmú előjáró lett belőle. Az egész faluban nem volt senki gazdagabb Petirnél és Gondirnál – a törónál. Nem is vették emberszámba a falusi szegénynépet, csak egymást becsülték, barátjuknak nevezték egymást.

Egyszer Iván elment a bátyjához, Petirhez.

– Bátyám – mondta –, mielőtt gazdag és tanult ember lettél, nem feledkeztél meg a családomról sem. Most viszont még a munkára indító parancsot is cselédeiddel üzened meg. Teljesen elfelejtkeztél rólam, az öcsédről. Csak magadfajta gazdagokkal állsz szóba, velük osztod meg az ételt, italt. De bizonyára nem tudod, hogy a te barátaid csak az asztalnál segítőtársaid, öcséd viszont minden időben a testvéred. Tanult ember vagy, mindezt könyvekből is tudnod kellene. Lehetséges, hogy nem beszélek elég érthetően, de az öregek is ezt mondják.

Elgondolkozott Petir ezeken a szavakon. Minden könyvet újból átolvas, keresi, nincs-e bennük az, amiről az öccse beszélt. Hány könyvet olvasott el, nem lehet tudni, de az egyikben megtalálta végre azokat a szavakat, amiket öccse mondott.

„Hm – gondolja –, kipróbálom a valóságban.”

Petir elment a barátjához. A töro nagyon szívélyesen fogadta, azonnal asztalhoz ültette, bort, harapnivalót rakott az asztalra.

– Ülj le, barátom, egyenesen az asztalhoz ülj – szíveskedik Petirrel a töro.

– Nem, nem, más bajom van, az ételre még gondolni sem tudok – mondja Petir. – Ilyen baj szakadt rám ... Nem tudom, mit is csináljak, érted-e, barátom?

– Hát mi történt? – kérdezte ijedten a töro.

– Hallgass csak ide: múlt éjjel – úgy esett – senki sem volt otthon nálunk, hát valamiféle vándor betévedt hozzánk a pincébe, és meghalt... Nos, most valamit tenni kell. Gyerünk hozzám, tanakodjunk, hová temessük. Nekem egyedül nem forog eléggé az eszem, félek, nehogy valaki kiszimatoljon valamit. Azt mondják majd, hogy én öltem meg az embert, és elrejtettem. És ennek olyan Szibéria-szaga van.

– Ó, jaj, barátom! Hogy történhetett ez veled? De én – nem, nem, nem megyek hozzád, ments isten még csak a közelébe is menni az ilyen esetnek. Még veled együtt kerülök Szibériába...

– Hallgass meg, barátom – könyörög Petir –, hiszen a legjobb barátok vagyunk, mindig egy asztalnál ettünk-ittunk, én nálad, te nálam vendégeskedtél. Most pedig el akarsz taszítani magadtól?

– Nem, nem, félek. Ne ránts magaddal ilyen szennyes ügybe. Hiszen mi csak barátok vagyunk. A barát pedig csak az asztali ivászatnál jó társ. De ilyen ügyben, mint a tied, a barát nem segíthet. Van egy öcséd, eredj inkább hozzá.

E szavakat hallva Petir megértette, miről beszélt neki Iván. „Igazat mondott hát, a könyvben is így írták” – gondolta.

Elment Petir az öccséhez, Ivánhoz.

– Ó! Iván öcsém! – Már a küszöbnél keservesen jajveszékelt Petir. – Régen nem jártam nálad ... Bizonyára továbbra sem jöttem volna, de baj szakadt rám. Haj, de milyen bánat leselkedik rám, micsoda szerencsétlenség...

– Mi baj? Mi történt? Mondd mielőbb, ne vesztegeds az időt! – ijedt meg Iván.

– Hallgasd csak, micsoda szerencsétlenség történt... Múlt éjjel, amikor nem is voltunk a faluban, egy ismeretlen ember bemászott a pincébe, és meghalt. Mik nem történnek az életben! Es most egyáltalán nem tudom, mit tegyek... Hiszen azt mondják majd, én öltem meg és elrejtettem... Nem úszom meg Szibériát.

– Még mit nem! Gyerünk oda. Mégiscsak a bátyám vagy, nem idegen, talán megsegíthetek.

Ezzel elmentek Petirhez. Petir gyorsan leereszkedett a pincébe, és hívta Ivánt:

– Gyere csak gyorsan ide, Iván! Egyedül nem tudom felemelni, neked is le kell jönnöd.

Nem volt ideje Ivánnak arra, hogy leereszkedjék, mivel Petir megállította.

– Állj meg, ne gyere le, kérlek. Valahogy elmozdult a helyéről. Én majd felemelem, te pedig fent kapd el. Nézd csak, milyen egy hulla ez!

Iván nem értette, miről beszél a bátyja, megfogta az öt vödör nagyságú hordót, amit Petir felnyújtott a pincéből. A hordót azonnal felállították az asztalra.

– Na, öcsém, igyuk meg ezt a bort. Köszönöm, hogy segítettél, és nem hagytál cserben... Akármilyen testvér is a testvér – mégis testvér, rokon, soha nem hagy el. Igazat mondtál. A barát csak az asztalnál barát. Csak a testvér segít mindig. Lásd, elbántunk a „halottal”...

Petir ezután elmesélte Ivánnak, hogy ment el a barátjához segítségért. Ettől kezdve a testvérek családjai összejártak, ők maguk is jól éltek, békességben. Azóta mindenben segítenek egymásnak, együtt ünnepelnek, együtt dolgoznak. Petir már nem tart béreseket és cselédeket.

AZ ESZTELEN FIÚ

Egy embernek két felesége volt. Az idősebbiktől két fia lett, a fiatalabbiktól egy. Az ember maga meghalt. Egy napon az idősebb két fiú elment az erdőbe fát vágni, a fiatalabb fiúval, aki kopasz bolond volt. Az első asszony két fia együtt vágott egy százszenyt, a kopasz bolond meg egymaga ugyanannyit. Testvérei erre megharagudtak rá, s mind elégették, amit ő vágott. A kopasz bolond meg fogta a fájából maradt szenet, berakta egy ládába, a ládát feltette a szánra, és útnak indult. Bement egy faluba, és azt kiabálta:

– Ki akar ezüstért aranyat cserélni?

Meghallották ezt az ottaniak, kimentek, és megkérdezték:

– Neked most ezüstöd van vagy aranyad?

Mondta, hogy aranya. Erre egy ember gyorsan kihozott egy fél láda ezüstöt, és cserélni akart. Gondolván, hogy becsapja a kopasz bolondot, azt mondta neki:

– Cseréljünk csak úgy látatlanban.

A bolond beleegyezett. Aztán cseréltek, és a bolond továbbállt. Az ember pedig belenézett a ládába, de bizony csak szenet látott. Fenekedett is, hogy megbünteti a bolondot, ha még egyszer erre jár.

A kopasz bolond pedig hazaért, és elmondta, hogy szenet cserélt ezüstért. Hallotta ezt az idősebb asszony, és megparancsolta a fiainak:

– Menjetek ti is, égessétek el a fátokat, és a szenet cseréljétek el ezüstért.

A testvérek megkérdezték a bolondtól:

– Mit mondtál, amikor cseréltél?

– Hát csak kiabáltam: „Ki cserél ezüstöt szénért?” Oszk kijöttek és cseréltek.

Ezután ők is elégették a fát, ládába rakták a szenet annak rendje és módja szerint, és elindultak. Megérkeztek ugyanabba a faluba, s kiáltoztak:

– Ki cserél ezüstöt szénért?

Az előbb becsapott ember fogott egy dorongot, kiment, és ütlegelte őket:

– Szóval ti jártok erre és csapjátok be az embereket? – szitkozódott.

Valahogy nagy nehezen megszabadultak tőle, hazamentek, és bosszúból megölték a bolond anyját.

A kopasz bolond szánra tette az anyját, eltemette, s elment egy másik faluba, összegyűltek a falu lakói, ő pedig megkérdezte:

– Ki akar közületek a feleségem lenni? Van egy fél láda ezüstöm.

Egy lány megkérdezte:

– Igaz-e, amit mondasz?

– Igaz hát.

– Engem elveszel-e?

– El én.

Felültette a lányt a szánra, és hazavitte.

– Halott anyámat elcseréltem egy szép lányra – mondta az otthoniaknak.

A testvérei, hogy szép lányhoz jussanak, megölték az anyjukat, és útra keltek a holttesttel. Amikor beértek egy faluba, a kopasz bolond tanítása szerint kiáltozni kezdtek:

– Ki cserél élő lányt halottért?

Kijött egy paraszt, jól helybenhagyta és elkergette őket. Nem találtak olyan embert, aki cserélt volna velük, ezért megharagudtak és hazamentek, hogy megöljék a kopasz bolondot. Beletették egy nagy zsákba, és a Kámához vitték.

– Hozzunk egy komlókarót – mondta az idősebbik testvér –, azzal taszítsuk a vízbe.

Mialatt odavoltak komlókaróért, a kopasz bolond kimászott a zsákból, és beletett maga helyett egy darab füves földet, amely a meredek partról szakadt le. Azok meg, amikor visszajöttek, a zsákot ahajt beletaszították a folyóba.

– Becsapott bennünket – mondták –, megölette velünk az anyánkat, most aztán őt is elrekkentettiik.

A bolond eközben egy erdőbe jutott, ott meglátott egy házikót. Bement és elbújt az alvópolcon.

Ugyanebbe a házba hamarosan bejött két tolvaj is. A lopott pénzen és holmikon osztozkodtak. A bolond felemelte a fejét, hogy jobban megnézze őket, mire a polc nagy reccsenéssel leszakadt. A tolvajok hanyatt-homlok menekültek. A bolond elvett egy jó maroknyi

pénzt a szökevények holmijából, fogta a legjobb lovat, hazament, s így szólt a testvéreihez:

– Ide nézzetek! Vukuzjo adott nekem egy csomó pénzt meg egy lovat. Köszönöm, hogy a vízbe dobtatok.

– Ilyen jó világ van ott? – kérdezték a testvérek.

– Meglátjátok, ha oda bementek, többé nem akartok kijönni.

Hittek szavainak, s mindketten bemásztak egy zsákba, meghagyva a bolondnak, hogy taszítsa be őket a Kámába. Az úgy is tett. Ott haltak meg mindketten.

Ők akarták a bolondot megölni, de fordítva történt, ők akartak túljárni a bolond eszén, de az csapta be és juttatta a túlvilágra őket.

A TARKA TEHÉN MEG A SAVANYÚ LEVES

Élt egy faluban két fiútestvér: Ertemej és Jurmas. Az apjuk hagyta Ertemejt, hadd dolgozzon a saját gazdaságában, Jurmast pedig magánál tartotta, és az meg is gazdagodott.

Ertemej egy kis kunyhót épített a falu szélén, és mindössze egy tehenet sikerült csak szereznie. Nagy szegénységben élt családjával. Gyakran kellett kenyeret kölcsönkérnie Jurmastól, és aztán le kellett dolgoznia adósságát öccse gazdaságában.

Egyszer elment Ertemej az öccséhez, hogy szalmát kérjen tarka tehenének. Jurmas pedig töprengett: „Már meguntam ezt a szerencsétlent. Hogy szabaduljak meg tőle?” Majd így szólt bátyjához:

– Nos, Ertemej bátyám, most voltam a városban, ott az olyan tehenek, mint a te tarkád, nagyon sokba kerülnek. Egynek az áráért három közönséges tehenet lehet venni. Menj és add el a tiedet.

Elhitte Ertemej, amit az öccse mondott, és elvitte a tarkát a vásárra. De nem sikerült a vásárig eljutnia – a tarka útközben felfordult. Ertemej szíve majd megszakadt. Akkor jött rá, hogy Jurmas becsapta.

Nem tudta, mitévő legyen, ott csavargott az emberek között. Útközben véletlenül fogott egy baglyot, és keblébe rejtette: ki tudja, hátha jó lesz még egyszer az éhségét csillapítani.

Este Ertemej egy nagy faluba érkezett, és elhatározta, hogy bekéredzkedik éjszakára a falu végén levő alacsony kunyhóba. Kopogott, kopogott, de választ nem kapott. Nem tudta, mit csináljon, hát leült az ablak alá, és elgondolkozott. A házból beszéd hallatszott. Ertemej hallgatózott egy ideig, majd elhatározta, hogy óvatosan benéz az ablakon, és megnézi, ki beszél. Hát mit látott: a kunyhóban egy pópa szerelmeskedik egy nővel. Épp hogy be tudott nézni, amikor látja ám, hogy az utcán lovas közeledik. Ertemej leült az ablak alá, a lovas meg befordult a házhoz.

– Miért ülsz itt? – kérdezi.

– Nem találtam helyet, ahol az éjszakát tölthetném. Nem engednéd meg, hogy nálad éjszakázzam? – kérdi Ertemej.

– Miért ne! Gyere be és aludj nálam – szól a ház gazdája.

Bementek együtt az udvarra, lekantározták a lovat, leszedték a nyeret, aztán bementek a kunyhóba. A feleség már egyedül volt.

Kérdezte a férj a feleségétől, hogy mi van vacsorára.

– Ott áll az asztalon a forró szamovár – válaszolt az asszony. Amikor meglátta Ertemejt, szidta a férjét: – Miféle szerzetet hoztál ide éjszakára, ki ez az ember?

– Tán az utcán aludjon? – kérdezte a férje.

No, leültek az asztalhoz forró teát inni, s a száraz kenyeret beáztatták a teába.

Teaivás közben a bagoly megmoccant Ertemej inge alatt, és azt kiáltotta: – Krrr!

– Ez az állat találgatni is tud.

– És mit tud kitalálni? Kérdezd meg!

– Azt mondja, hogy a tűzhelyben van egy sült liba.

A gazda keresgélt egy keveset, és meg is találta.

– Jól eltalálta a jó bagoly. Együk csak meg ezt a libát, már rég nem volt ilyen finom ételünk.

Ertemej még erősebben szorította magához a baglyot, és az újra megszólalt: – Krrr!

– Megint mondott valamit a tudós állat – szólt a gazda.

– A kemence mögött borosüveg van – azt mondta.

A gazda felesége tüzelt a dühtől, mintha csalán csipné:

– Lehet, hogy valamiféle sátánt hoztál a házunkba.

Időközben a férj kihozta a kemence mögül a borospalackot. Isszák csak a bort Ertemejjel. A gazda eszik, iszik, csodálkozik.

– Hogyhogy nekem soha nem adtál bort? – kérdezte a feleségét. – Majd megfagyok a lovon, elfáradok, és száraz kenyéren kívül semmiféle ételt nem kapok. Mindig azt mondtad, hogy nincs semmink – méltatlankodott a gazda.

Akkor Ertemej még jobban megszorította a baglyot.

– Mit mond még, atyafi? – kérdezte a gazda.

– A házadba egy szemtelen fickó férközött be – mondta

Ertemej. – Azért rossz az étel, amit kapsz, azért iszol csak vizet. A jó falatokat az a hosszú hajú kópé kapja.

– Nem tudnál segíteni nekem, hogy kiűzzem? Amit akarsz, megkapod ezért – mondta a gazda.

Megegyeztek ötszáz rubelben. Ertemej így oktatta a gazdát:

– Fogj egy botot, én majd hozzád kergetem, te meg ne ijedj meg, csak üsd.

Ertemej lement a pincébe, meglátta a papot, aki a sarokban kuporgott. A pópa kérlelte Ertemejt:

– Engedj el épségben, ezer rubelt adok neked.

– Jól van – mondta Ertemej –, add a pénzt.

Fogta az ezer rubelt, bekente a pap arcát korommal, és azt mondta:

– No, eredj, de többé be ne tedd ide a lábad!

A kormos pap kifutott a pincéből, a gazda kezéből még a bot is kiesett, olyan félelmetesnek látszott. Egyszer sem sikerült megütnie őt, olyan gyorsan eliszkolt.

Nagyon megtetszett a bagoly a gazdának, unszolta vendégét, hogy adja el neki. Megvette ötszáz rubelért.

Ertemejnek kétezer rubelje volt már, és hazafelé készülődött.

Amint hazaért, vendégségbe hívta az öccsét, Jurmast. Olyan jobbnál jobb ételeket és italokat tálalt fel, hogy vendége egyik ámulatból a másikba esett. Kínálgatta Ertemej az öccsét, és köszönetét mondott:

– Jól tetted, öcsém, hogy szóltál nekem, a tarka tehenet kétezerért adtam el.

Bánta már Jurmas, hogy nem maga kereskedett a tarkával.

– Hát most mit lehet drágán adni a vásárban? – faggatta Ertemejt.

– A krumplilevesnek igen megkérlik az árát, egy kanálért egy rubelt is elkérnek.

Jurmasnak nem volt türelme tovább vendégeskedni. Iparkodott minél gyorsabban hazaérni, és feleségével tüstént krumplilevest főzetett.

Egy álló hónapig főzték a levest, majd befogattak, és a vásárra hajtattak. Jurmas helyet keresett, majd kínálgatta a portékáját:

– Kinek adjak levest? Kinek adjak krumplilevest? Olcsón adom, egy kanál – egy rubel.

Csodálkozik a nép, miket kiabál ez az ember.

Összegyültek körülötte az emberek, levesszagtól búzlott a levegő, lélegzetet sem lehetett venni.

Odament a rendőrtiszt is, és megkérdezte Jurmast, hogy merészel ilyen mérget árusítani, majd megbüntette. A levest kiöntötték, magát Jurmast pedig – úgy mondják – tömlöcbe zárták.

Azután jött rá Jurmas, hogy Ertemej becsapta őt, de nem állt bosszút.

AZ ASSZONYBÍRÓ

Egyszer egy asszony a malomba küldte az urát. Mikor elindult, felesége huszonöt kenyeret tett a szekérébe.

– Míg ezt a huszonöt cipót meg nem eszed, meg ne lássalak itthon – intette az urát.

Az ember annak a rendje és módja szerint el is hajtott a malomba, megőröltette gabonáját, azután ahelyett, hogy hazaindult volna, leült az árokparton, és eszegette a kenyeret, amiként megparancsolták neki. Látja ezt a molnár, s igen elcsodálkozott:

– Mit mívelsz te itt? – kérdezi.

– A kenyerem eszem, s ha megettem, hazatérek – felelte az ember.

Másnap megint csak látja a molnár, hogy ül az ember, s eszik.

– Minek eszed te itt a kenyeret egyre? – kérdezi.

– Huszonöt kenyeret tett a feleségem a szekérbe, s meghagyta, hogy amíg mindet el nem fogyasztom, otthon ne mutakozzam – felelte az ember falatozás közben.

– Bolond vagy te, jóember – szólt a molnár. – Míg te itt eddegélve töltöd a napokat, feleségednél bizonyosan ott van a szeretője.

– Magad vagy bolond, az én feleségem nem rosszfajta – mondta az ember, s meghívta a molnárt magához.

– Nem bánom – egyezett bele a molnár –, de fogadjunk egy üveg pálinkába. Ha feleséged mellett találjuk szeretőjét, te veszel nekem pálinkát, ha nem, én veszek neked.

– Jó – felelte az ember, s a molnárral együtt elindult hazafelé.

Sötét volt már, mire hazaértek, s a házba lépve senkit se láttak.

– Itthon vagy-e, asszony? Gyújts világot! – szólt az ember.

– Minek most világ? Gyere, feküdj le s aludj inkább! – felelte a felesége. Míg így veszekedtek, a molnár kiment a házból, s elindult tanút keresni. Nagy nehezen előtalált egy vándor fazekast, akit el is hívott magával látó-hallónak. Eközben az ember valahogy világot gyújtott, s így a molnárral és a fazekassal együtt nekiláthattak megkeresni az asszony szeretőjét. Felkajtották az egész házat, s végre az ágypolcra elő is húzták a káplánt.

– Na ugye megmondtam, hogy így lesz? – rikkantott fel a molnár örömeiben. – Enyém az üveg pálinka. Enyém az üveg

pálinka! – kiáltotta.

– Majd csak a végén jön a pálinka – mondták a többiek, s nekiültek törvénykezni az asszony felett.

– Nem vagytok ti bírák, sem előjárók, hogyan akartok törvénykezni felettem? – kérdezte az asszony.

– Ha nincs bíró közöttünk, majd választunk – mondták a többiek, és sok tanakodás után az asszony urát tették meg bírónak.

– Ő nem lehet bíró – nyelvelt az asszony. – Megszegte a szómat, s visszatért, mielőtt a huszonöt kenyeret megette volna.

Mit tehettek, a molnárt választották meg bírónak.

– Ő sem lehet – járt az asszony szája –, gazdátlanul hagyta malmát, s bizonyára sok ember szükségét lát most miatta, de meg ő nem is gazda ebben a házban.

– Igazat szóltál – mondták az emberek. – Legyen akkor a bíró a fazekas.

– Micsoda fazekas az – perlekedett az asszony –, aki kinn hagyja a ház előtt a portékáját? Az ilyen miatt családja is ínséget lát. Hogy lehetne ő bíró?

– Kit akarsz te bírónak? – türelmetlenkedtek a férfiak. – Legyen hát a káplán!

– Majd éppen ő való bírónak! – mérgelődött az asszony. – Meg sem ölelt amúgy tisztességesen, nem is játszadozott velem, csak mint egy borjú, odaereszkedett az ágypolcra.

Be sem fejezte szavát, olyan hahotába törtek ki a többiek, hogy csak úgy rengett bele a ház.

– Ki legyen a bíró? – kérdezték végül az asszonytól.

– Ki más, mint én, mikor közületek egy se vált be? – nyelvelt az asszony.

Nagy tanakodás után kénytelen-kelletlen beleegyeztek, hogy az asszony legyen a bíró, ez pedig rögtön gyakorolni kezdte mesterségét.

– Te – fordult az urához –, mivel nem fogadtad meg szómat, huszonöt vesszőcsapást kapsz.

Aztán a molnárt vette sorra.

– Szükségben hagyta az örletni szándékozókat, húsz vesszőcsapást kell kapnod! Te pedig – ítélte a fazekas felett – szertehagyta a portékádat, s ezért tíz vesszőcsapást kapsz.

A káplánra utoljára kerített sort:

– Te nyámnyila – mondta haraggal –, csak járogatsz az asszonyokhoz, de ha tettekre kerül sor, semmire sem futja tehetségedből. Harminc erős vesszőcsapást kell ezért kapnod.

Miután ezen ítélete szerint mindnégyőjüket elpáholtatta, kihajtotta őket a házból, csupán a férjét tartotta meg magának.

BOLOND SUNYI

Egy embernek három fia volt. A legkisebb nem volt tökéletes, ezért „bolond Sunyi”-nak hívták. Egyszer a bátyjai csépelni indultak, ő pedig otthon heverészett.

– Ejnye, te lusta – korholta a felesége –, te mért nem mentél? Na, eredj csak, csépelj te is!

Sunyi erre feltápászkodott, beállt bátyjai közé, miközben ezt hajtogatta: „Egyesével hulljon a szem!”

– Ó, a bolondja! – szidták a bátyjai, jól eldöngették, s hazazavarták a szérúról.

Sunyi visszatért a feleségéhez, és így szólt:

– Szavad szerint tettem, veréssel lakoltam.

Ezzel felkapaszkodott a kemencére.

– Miért vertek meg ugyan bizony? – kíváncsiskodott az asszony.

– Azt mondtam: „Egyesével hulljon a szem!” Ezért raktak meg – panaszkodott Sunyi.

– Jaj, bolondom, bolondom, azt kellett volna mondanod: „Soha ki ne fogyjék, hordjanak, hozzanak mindig!” – magyarázta a felesége.

– No, eztán már így fogok beszélni – fogadkozott Sunyi, és ismét felkerekedett.

Az úton halottvivő emberrel találkozott, s rákezdte:

– Soha ki ne fogyjék, hordjanak, hozzanak mindig!

– Ó, hogy az ördög vigyen el – kiáltotta sírva a halottvivő –, véresre sírom a szemem, te meg így gyalázkodsz.

Meg is verte Sunyit, olyan istenesen, hogy szinte belesántult.

Sírva megy haza Sunyi, nem győz panaszkodni feleségének:

– Te engem mindig esztelenségekre tanítasz, úgy beszéltem, ahogy rendelted, s ihol, félholtra vertek.

– Jaj, te szegény bolondom – szánta az asszony –, ha halottvivővel találkoztál, sajnálkoznod kellett volna, s imígyen beszélned: „Szegény, szegény!”

– Hát majd így fogok beszélni – ígérte Sunyi, azzal ment is el. Most lakodalmas menettel akadt össze.

– Szegények, ti szegények, be igen sajnállak benneteket! – kiáltotta feléjük.

– Micsoda egy félnótás ez – mondták neki az emberek, s úgy feltaszajtották, hogy a hátára esett.

Igen megütötte magát, s hazáig sírt.

– Na, megint micsoda bolondságot csináltál? – fogadta a felesége.

– Micsoda bolondságot? – dohogott Sunyi –, hát csak amit tanácsoltál. Találkoztam egy lakodalmassal, megesett rajtuk a szívem, s így szóltam: „Szegények, szegények!”

– Hallod, te tényleg sült bolond vagy – képedt el az asszony. – Jobb lett volna előkapnod a nagy kirezedet, s rázendítened egy vidám dalra.

Sunyi erre előkotorászta kirezét, s kiment vele az utcára. A falu végén éppen akkor kapott bele a tűz egy nagy csűrbe. Sunyi látta, hogy az egész falu népe oda tart, s maga is arra ment nagy hangerővel kirezét. Oda érve, mintha csak ünnep lett volna, leült egy gerendára, s még hangosabban játszott. Az emberek hallva s látva ezt, megdühödtek, diribdarabra törték a kirezét, Sunyinak meg a fejét is beverték.

Alig tudott hazavánszorogni, s ráadásul a felesége is jól összezeteremtette.

– Neked – tanította –, látva, hogy ég a csűr, egy vedret kellett volna előfognod, s szakadásig hordani a vizet a tűzre!

– Értettem, értettem, így teszek majd! – mondta Sunyi.

Egyszer ősz tájban egy juhát áldozó embert pillantott meg a mezőn. Az ember csak nagy ügyel-bajjal tudott tüzet gerjeszteni a nedves földön.

– Tűz van! – kiáltotta Sunyi, s egy veder vízzel nyomban el is oltotta a fáradtságosan meggyújtott tüzet. Kapott is érte az embertől, csak úgy ropogott tőle a háta.

Felesége is megszidta:

– Ha juhát áldozó embert láttál, ezt kellett volna mondanod: „Fogadja el Inmar, s legyen enni-innivaló a badzim nunal ünnepig!”

– Okosakat mondtál, asszony, így kellett volna beszélned régtől fogva – dicsérte Sunyi.

Mikor megint kiment a mezőre, egy szükségét végző embert pillantott meg.

„Ez bizonyára juhát áldoz” – gondolta, s mondta is azonnal:

– Fogadja el Inmar, s legyen enni-innivaló a badzim nunal
ünnepig!

Hogy ezek után mit kapott a mi bolond Sunyink, azt mindenki
elképzélheti.

A SZERETŐ BÜNHÓDESE

Élt egyszer egy férj az asszonyával. Az asszony szeretőt is tartott. Mikor egyszer az ember a malomba indult, felesége magához hívta a szeretőjét, és árpalisztból lepényt is sütött neki. Ezen foglalatossága közben váratlanul hazajött a férj, s az ablakon keresztül megpillantotta felesége szeretőjét. Nagy titokban belopódzkodott a szobába, s felmászott a kemence tetejére. Az asszony semmit sem vett észre, nyugodtan sütögette lepényét éppúgy, mint előbb. Mikor kész lett a lepény, így szólt szeretőjéhez:

– Hozok egy kis vajat is, mert anélkül megnyuvadnál – azzal kiment a szobából. Míg odavolt, a férj lemászott a kemencéről, s a fejszével megölte felesége szeretőjét. Ezután vajazatlan lepényt dugott a szájába, maga pedig visszamászott a kemencére. Jön vissza az asszony, s meglátva holt szeretőjét, sírva fakadt:

– Hiszen megmondtam, hogy ne egyél így belőle!

Törte a fejét, hogy hová is tegye őt most, s jobb híján a padozat alá rejtette, aztán elment hazulról valahová.

Férje is elment, s estére egy időben érkeztek haza. Éjjel egyszerre csak megszólalt az ember:

– Jaj, halott szagát érzem!

– Uramisten! Mit nem beszélsz! Hogy lenne itt ilyen szag? – mondta az asszony, s megvárta, míg férje elalszik. Akkor gyorsan kivitte holt szeretőjét a fürdőkamrába s a padozat alá dugta. Férje ébren volt persze, s kileste, mit csinál az asszony. Nyugodtan aludt utána másnap reggelig. Akkor megparancsolta feleségének, hogy fűtsön be a fürdőkamrába.

– Micsoda dolog ilyenkor feredőzni? Dologidő van! – békétlenkedett az asszony, s nem engedelmeskedett. Az ember erre maga fűtött be, s feleségét is behívta fürödni. Fürdésük közben megint megszólalt:

– Jaj, már megint halott szagát érzem!

– Úristen! Honnan érezhetsz te itt ilyen szagot? – rémüldözött az asszony.

Fürdés után a férj visszatért a házba, az asszony meg nagyon gyorsan előhúzta a holttestet, s a közel levő méhkasok közé állította. Hamarosan előjött a méhkasok gazdája:

– Ahá, megvagy, méztolvaj! – rikkantotta, s a keze ügyében levő rúddal a holt ember fejére csapott, ez pedig hanyatt esett.

– Hát biz meghalt a koma! – vakargatta a méhesgazda a fejét, s a holt embert nagy gyorsan az erdőbe vitte.

Itt az egyik fa tetején megpillantott egy vadméhek mézét gyűjtő embert, aki az összeszedett mézet egy fazékba téve kötéllel bocsátotta le a földre. Míg odafent bajmólódott, a holttestcipelő a holt embert a mézes fazék mellé tette, egyik kezét a fazékba mártva, a másikat meg a szájába nyomva. Maga azután elfutott. Mikor a mézszedő lefele mászott, meglátta, hogy valaki dézsmálja a mézét:

– Akár ellenség, akár jó barát – kiáltotta haraggal –, az mégsem járja, hogy én még nem is imádkoztam fölötte, meg sem kóstoltam, ő meg már eszi! – azzal nekijárta fejszéjét. A holttest ismét eldőlt a földön.

– Biz én ezt megöltem! – hűlt el a mézszedő.

Kapta a holttestet, s rákötözte a közelben legelésző lóra. Mikor a ló gazdája észrevette lován a lovast, így szólt:

– Kiféle lehet ez? Biztos a lovamat akarja elkötni!

Egy rúddal vágott rá a lovasra, de az oda se neki, ment tovább. A gazda erre előkapta a puskáját, s a tolvaj fejébe lőtt. A tolvaj erre sem állt meg, nyargalt tovább.

– Mit tegyek már? – mérgeződött a gazda, s behajszolta lovát a mocsárba. Az szegény fülig süppedt a sárba, a gazda pedig néhányszor fejbe csapdosta a holttestet, és hanyatt borította.

„Ezt ugyancsak megöltem” – gondolta, ijedtében észre sem vette, hogy az már rég halott, és a víz partján levő csónakba helyezte. A csónakot ellökte a parttól, maga meg elfutott.

A csónak egy halász közelébe sodródott.

– Állj meg, állj meg! – kiáltotta a halász. – Nem látod, hogy mindjárt rámész a hálóra?

A holttestet aztán fenyegethette. A halász erre éktelen haragra gerjedt, s kormányrúdjával istenesen fejbe csapta. A holttest ízibe kifordult a csónakból, s hamarosan alámerült. Így bánik Inmar azzal, aki más feleségével él.

A SZEGÉNYEMBER LÁNYA

Élt egyszer egy nagy családú ember. Sehogy sem tudta eltartani sok gyermekét, ezért legkevésbé szeretett lányát kivitte az erdőbe azzal a szándékkal, hogy ott sorsára hagyja. El is indultak, s a lány hamarosan eltévedt. Apja csak ezt akarta, nem is kereste, hazament. A lány tizenkét napon át járta az erdőt.

Hogy találjon ki innen? Mialatt ezen töprengett, meglátott egy magas fenyőt. Felmászott a hegyibe, de amerre nézett, körös-körül mindenütt csak erdőt látott. Egyetlenegy ponton mégis észrevett valami fényt, háztetőket is kivett a messzeségben, kutyaugatást is hallott. Lejött a fáról, s elindult a falu irányába. Sötétedéskor érkezett meg oda. Megállt szülei ablakánál, és szállást kért éjszakára – énekszóval:

- Apám, apám, nem engedsz be éjszakára?
- Kérdezd anyádat, én nem tudom!
- Anyám, anyám, nem engedsz be éjszakára?
- Nem tudom, kérdezd meg a bátyádat!
- Bátyám, bátyám, nem engedsz be éjszakára?
- Nem tudom, kérdezd a sógornődet!
- Sógornőm, sógornőm, nem engedsz be éjszakára?
- Nem tudom, kérdezd az öcsédet!
- Öcsém, öcsém, nem engedsz be éjszakára?
- Nem tudom, kérdezd a nénédet!
- Ó, néném, néném! Engedj be éjszakára!
- Nem lehet! Kérjed a húgodat!
- Húgocskám, húgocskám, engedj be éjszakára!
- Nem lehet!
- Miért nem engeditek, hogy itt töltssem az éjszakát? Miért nem szerettek? Ha nem engedtek be a szobátokba, akkor a szénapadlás lépcsője alatt töltöm az éjszakát!

Éjszaka egy farkas felfalta a leányt. Mikor reggel öccsei kimentek az állatokat etetni, csak a nénjük haját találták meg. Összeszedték a hajsálakat, és guzlát készítettek belőle.

AZ ÖREGASSZONY HALÁLA

Réges-rég élt egy faluban egy öregember az élete párjával.
Gyermeük nem volt.

Történt egyszer, hogy ebéd után leheveredtek a függőágyra.
Fektében az öregasszony játszadozó gyermekeket pillantott meg:
egy kicsi leány játszott egy fiúcskával, ügyet sem vetve arra, mi lehet
körüöttük.

Amikor fölébredt az öregasszony, így szólt emberéhez:

– Hallja-e, kend, be jó is lenne, ha gyermekeink lennének.

Fiunkat Ványkának, lánykánkat Olenykának hívnék! Öregségünkre
nem unatkoznánk, nemcsak magunknak élnénk így kettesben.
Gyermekek lábatlankodnának körülünk, segítenének a munkában.
Tavasszal szántanának, vetnének, ősszel megtöltenék magtárunkat
gabonával. Fiunk lenne a falu első legénye, erős és ügyes,
Olenykánk pedig a legszebb leány, formás, szorgos kezű. Mi
magunk választanánk Ványka számára menyasszonyt, s házunkba
vezetnénk. Nézd csak, ihol Ványka, galambocskám! – kiáltott fel az
öregasszony, azt képzelve, hogy fia lépett be a konyhába
feleségestül, s leugrott ágyukról.

Aztán összeroskadt és meghalt. Nem sok kell ahhoz, hogy
meghaljanak az öregek!

MESEK

A NAP SÓGORA

Élt egyszer egy földhözragadt szegény ember, aki jobb sorát keresve, igen messzire vetődött szülőfalujától. Miután hosszú ideig élt idegen vidéken, elindult hazafelé. Nem volt ugyan senkije, semmije odahaza, ahol igen-igen rosszul élt, mégis ment: „Legalább viszontlátom földijeimet” – gondolta. Ment, ment az úton sokáig, mígnem egy nagy sötét erdőbe ért. Itt köszöntött rá az este. Igen besötétedett, s ő odabotorkált egy fatönkhöz, ráült, és sírva fakadt:

– Inmarom, Inmarom! Bármennyit is járok, nincs hová lehajtanom a fejemet. Vajon hol hálhatok meg? – sóhajtotta.

– Ne búsulj, jóember, gyere hozzám, hálj meg nálam! – szólalt meg a fatönc.

A szegény ember így is tett. Mikor reggel felkelt, ismét megszólalt a fatönc:

– Ahogy méysz tovább, egy tó kerül az utadba, ebben a tóban három leány fürdik. E lányok egyikének rejtse el a ruháját, s csak akkor add vissza, ha maga kéri. Ha így teszel – szerencsés leszel.

A szegény ember szót fogadott a fatöncnek. Megtalálta a tavat, s abban három igen szép, arany hajú fürdő leányt látott. Elvette egyikük ruháját, maga pedig elrejtőzött az erdőben. Fürdés után a leányok öltözködni kezdtek. Ketten felöltöztek és hazamentek, a harmadik, nem lelvén ruháját, így szólt:

– Akárki is vette el az én ruhámat, adja elő, s akkor én férjhez megyek hozzá.

Az ember erre előhozta az elrejtett ruhát, s odaadta neki.

– Köszönöm – mondta a leány –, én ezután immár a feleséged vagyok.

– Köszönheted, ha akarod – felelt a szegény ember –, de én nem vehetlek téged feleségül, nincs nekem házam, telkem, semmim sincs, hol éljek akkor veled?

A leány vigasztalta:

– Ne búsulj, ha együtt élünk, nem veszünk el.

Akkor az ember el akart futni új feleségétől, de az nem tágított mellőle.

– Nosza hát, hadd legyen, ahogy én élek, úgy élsz majd te is – engedett végül a szegény ember, s feleségül vette a leányt.

Most már együtt mentek, gyalogszerrel a szegény ember faluja felé. A szegény embernek még lova sem volt. Mentek, mentek, s egy nagy városba értek. Élt itt egy igen gazdag úr, a város első embere. Elszegődtek hozzá, hogy megéljenek. Egyszer, amíg ott éltek, lerészegedett a szegény ember, és így dicsekedett a béreseknél:

– Én egy éjszaka a város minden utcájára és sikátorára folyót bocsáthatok, s minden utca és sikátor fölé hidat is tudok építeni.

A dicsekedés híre eljutott a város urához is, s az színe elé hívta az embert:

– Igaz-e, amit mondasz? Nem szeretem a hazudozó embereket. Ha reggelre nem teszed meg, amit ígértél, leüttetem a fejed.

Az ember sírva ment most a feleségéhez, s elmondta neki, mi történt.

– Lásd, nem hallgatsz rám, hányszor kértelek, hogy ne dicsekedj. No, de most már ne búsulj, nem hagylak bajban.

Éjfélkor felkelt az asszony, és füttyentett egyet:

– Világ kicsinye és nagyja, mind hozzám! – parancsolta.

Erre a világ minden lelkes lényé, földön, égben és vízben élők hozzáserglettek. Az asszony segítségükkel napkeltéig mindent elvégzett. Csodálkozott is másnap a város népe, amikor meglátta munkájukat. Néhány nap múlva az ember megint berúgott, és így dicsekedett:

– Ha akarom, egy éj alatt megszántom, boronálom és bevetem a földet, gyorsan aratok, csépelek, örölk is, s reggelre friss kenyeret sütök belőle.

Ezek a szavak is eljutottak az úr fülébe, s nyomban maga elé idézte a dicsekedőt:

– Ha reggelre nem teszed meg, amit mondtál, fejedet vetetem.

Az ember megint elpanaszolta feleségének, az pedig segítőivel mindent elvégzett, úgy, mint azelőtt.

Amikor az ember látta, hogy felesége mindent meg tud tenni, még jobban dicsekedett:

– Meg tudom mutatni a nap fölkelését – mondotta.

– Ha bírja, mutassa, ha nem, levágatom a fejét, mint egy kakasét – üzenté neki a város ura.

– Hallod, megbolondultál te, vagy mi? – mérgelődött a szegény ember felesége –, ugyancsak bajos munkákat vállaltál magadra, hamarosan elválnak útjaink.

– Mit tegyek hát? – kérdezte az ember kétségbeesetten.

– Na, ne búsulj – szánta meg az asszony –, csak hallgass a szavamra, és rajta nem veszel. Ehol két zsebkendő, az egyiket a jobb, a másikat a bal zsebedbe tedd. Adok egy gombolyagot is, azt dobd magad elé, ahová gurul, menj oda magad is, ahova bemegy, térj be oda te is!

Azután elküldte a férjét jó messzire. Ott felesége szava szerint gombolyagját maga elé dobta, aztán ment utána. Soká, soká gurult a gombolyag, s végül egy szép, nagy telkes házhoz ért. Betért ide, az ember pedig utána. Bent kihúzta jobb zsebéből a kendőjét.

– Ejnye, hiszen ez a húgunk kendője, hol találtad? – kérdezte a háziasszony. Az ember mindent elmondott neki, attól kezdve, hogyan szerzett magának feleséget.

– Hiszen te akkor a sógorom vagy! – kiáltotta a háziasszony, s jól megvendégelte az embert.

Az ott is éjszakázott, másnap pedig indult tovább a gombolyag után. Sok járás után az előbbihez hasonló szép házhoz ért. Mikor itt előhúzza a bal zsebében levő kendőjét, menten felismerték.

– A sógorunk! – kiáltották a háziak. Így ismerte meg a szegény ember felesége nénjeit. A két sógornő szavát követve elment egészen a világ végéig. Itt egy olyan igen szép nagy házat pillantott meg, amilyen tán a fölséges császárnak sem lehet. A nap anyja élt itt. A gombolyag egyenesen bement a házba, s az ember sem maradt el tőle. Odabent mindkét kendőt kihúzta a zsebéből:

– Dejszen ezek az én lányom kendői, hol találtad őket? – kérdezte a nap anyja.

Az ember neki is elmondott mindent az életéről. A nap anyja igen megörült:

– Gyere velem a padozatkamrába, kedves vejem, ha napfiam megjő, meg ne égessen. Magam pedig megyek, s készítek neked valami enni-, innivalót! – mondta, s bebújtatta vejét a padozatkamrába. Akkortájt szállt le a nap az égről, s ment haza.

– Anyám, hej – kiáltott –, emberféle szagát érzem a házunkban, jött tán ide valaki?

– Jött, fiam, jött. Vejünk, sógorunk van itt, én rejtettem el a padozatkamrába, hogy meg ne égesd – felelte az anyja.

– No, akkor most én kihozom őt – szólt a nap, s elő is hozta sógorát.

Most már együtt kérdezték, hogy került erre az idegen tájra.

– Feleségem szava szerint jöttem – mondta az ember –, látnom kellene a nap fölkelését, ezért jöttem ide.

– Jól van, reggel meglátod – mondta a nap. Reggel igen jókor felkeltette a sógorát. – Nézd! – mondta –, két nagy katlan van itt, egyik szüntelenül forró vizet főz, a másik meg jeget. Amikor fölkelek, a jeges katlanba lépek, és a forró vizű katlanon át jövök ki, amikor lefekszem, a forró vizű katlanból a jeges katlanon át indulok haza. – Aztán így szólt:

– Nézd, íme most fölkelek – és ahogy mondta, a jeges katlanból bement a forró vizűbe, és szép lassan fölkel.

A következő napon az ember megkérdezte a naptól:

– Fölszállhatnék-e én a helyedben?

– Mért ne szállhatnál? – felelte a nap. – Csak tégy úgy, ahogyan elmagyaráztam.

Amikor eljött az ideje, az ember nap módjára fölkel, s körüljárta az egész világot. Amikor este hazatért, a nap megkérdezte:

– Hogyan jártál, mit láttál? Mondd el most nekem!

– Igen sokat láttam, az egész világot körüljártam, a déli tájakra érve az emberbűnök sokasága miatt szinte leestem, igen bűnös emberek élnek odalent, ki nyakáig, ki csípejéig jár a vérben. Hogy mi nincs ezen a világon! – mondta az ember a napnak.

Harmadnap, miután jól teleette-itta magát, hazaindult a feleségéhez.

Amikor megérkezett, maga szállt fel a nap helyett, s megmutatta a város urának, hogyan kel föl a nap. A következő napon így szólt a város ura:

– Ezután magam fogok fölszállni.

Így is tett, s a nap sógorához hasonlóan a hideg katlanból átment a forróba. Ma is ott fő még. Ami jószága meg csak volt, az mind a nap sógoráé lett, s az most is igen gazdagon, nagy bőségben él. Magam is megfordultam nála, s igen jól tartott.

A BÉKA VEJE

Egy embernek három fia volt. Hamarosan meghalt ő is, a felesége is. Rosszra fordult a fiúk sorsa, semmijük sem volt. Elérkezett a házasodás ideje, s összedugták a fejüket, hogy ki hova menjen feleséget szerezni.

– Készítsünk mindhárman nyilat, lőjük ki, s kinek hova esik vesseje, oda megy feleséget kérni – mondták.

Ahogy szóltak, úgy is tettek. A legidősebbik nyila egy gazdag ember udvarába esett, a középsőé meg egy másik gazdag emberébe. A legkisebb nyila a mocsárba esett. Bátyjai örvendezve indultak a gazdag emberekhez leánykérőbe, a legkisebb pedig sírva ment a mocsárhoz. Amint ott hullatta könnyét, meglátott egy feléje igyekvő békát. Hipp-hopp, néhány ugrással ott termett.

– Hát te mért sírsz olyan keservesen? – kérdezte a kicsi fiút.

– Hogyne sírnék, amikor bátyáim gazdag emberekhez mentek feleséget keresni, nekem meg ide kellett jönnöm leánykérőbe – szipogta a fiú.

– Ne sírj, oktalan, örvendezned kellene! – szólt a béka, s visszaugrott a mocsárba.

A kicsi fiú szeme előtt hamarosan egy igen nagy ház jelent meg, olyan gazdag és szép, amilyen talán a fölséges császárnak sincsen. Előjött a béka is, levetette magáról békaruháját, s tiszta, derék emberré változott. Bevitte a fiút a házba, aztán sok szép leányt vezetett elébe.

– Válassz! – mondta –, amelyik megtetszik neked, az lesz a feleséged.

A kicsi fiú igen takaros, csinos leányt választott magának. Ezután a béka nagy lakodalmat csapott. A lakodalmas nép tíz napon át szusszanás nélkül evett és ivott.

A lakodalom végeztével a béka befogatta pompás lovait, s hazaküldte vejét feleségével. Bátyjai meg sem ismerték öccsüket, valami császárnak gondolták. A testvérek igen jól és egyetértésben éltek néhány évig. Ekkor a fiú vendégségbe indult feleségével a békához a mocsárba. Amikor odaért, rögtön meglátta a békát. Hipp-hopp, és máris mellettük volt. Most is megjelent a nagy ház, s a béka jól tartotta vejét és családját, sohasem fogyott ki az édes étel és ital.

Hosszas vendégeskedés után a békavő ismét visszatért falujába. Eljött a badzin juon napja, s a békavő bátyjai is elindultak vendégeskedni apósaikhoz. A békavő is felkészült. Felesége megkérdezte:

– Mit készítesz olyan sokáig?

– Egy jó ruhát békaapósomnak. Ha ezt neki ajándékozom, akkor talán majd mindig emberként jár-ke.

– Ugyan minek járjon az apám ember módra? – kérdezte az asszony.

– Én bizony szégyellem magam embertársaim előtt, hogy mi az apádnál egyre csak békát látunk. Ha neki adom ezt a ruhát, s közben elégetem a békaruháját, akkor szorultában mindig emberi ruhában fog járni, s nekünk sem kell szégyenkeznünk senki előtt sem – mondta a békavő.

Ezután ők is elindultak vendégségbe. A béka ugyanúgy fogadta őket, mint előzőleg, s bevezette vejét a nagy házba. Miután békaruháját levetette, a veje azt alattomban elégette, s a békának ajándékozta a maga készített ruhát. Mikor véget ért a vendégeskedés, s a vő hazaindult falujába, a béka kereste a maga ruháját. Kereste, kereste, de bizony csak a hamvát találta meg.

– Ó, jaj, jaj! Ez az én embervőm műve! – kiáltotta, s megátkozta vejét.

Attól fogva a veje őt többé meg nem látogathatta, s a béka sem változott többé emberré. Így szűnt meg a béka és az ember barátsága.

A VILÁGGAZDA LÁNYA

Élt egyszer egy szegény paraszt. Volt neki három fia. Egyszer borsót vetettek. Amikor beérett a termés, hozzáfogtak a begyűjtéshez.

Nézik: hát a hüvelyek egytől egyig üresek. Látszott, hogy valami ügyes kis tolvaj szedegette ki a szemeket. Elgondolkozott az öreg, hogyan segíthetne a bajon. Azt találta ki, hogy minden éjjel őrségbe állítja az egyik fiát.

Első éjszaka a legidősebbet küldte ki. A fiú leheveredett az árokszéltre, és átaludta az egész éjszakát. Reggel hazamegy, és kérdezi tőle az apja:

– No, fiam, láttál-e valakit?

– Nem, apám, senkit sem vettem észre.

Másnap éjjel a középső fiát küldte őrködni a paraszt. Az is átaludta az éjszakát, még álmodott is valami szépet.

Harmadik éjszaka a legkisebbik fiát, Petirt küldte őrségbe a paraszt. Amikor Petir kiért a földre, lefeküdt egy barázdába, és hogy el ne aludjon, a dereka alá egy kemény göröngyöt rakott.

Eljött az éjfél. Petir már majdnem elszenderedett, amikor hirtelen nagy fényesség támadt. Mintha aranymadár szállt volna le a földre. Úgy is volt. Amikor a madár letelepedett Petir mellé, a fiú csak hunyorgott a ragyogó fényben.

Ahogy hozzászokott a vakító világozáshoz és körülnézett, meg is látta a káprázatos szépségű madarat, nem messze állt tőle. Ekkor Petir úgy tett, mintha aludna, egész közel engedte magához a madarat, aztán hirtelen megragadta csillogó farkát.

A madárka odébb röppent, de két ragyogó tolla kiszakadt, és ott maradt a fiú kezében. A tollakat Petir bedugta az inge alá, megvárta a napfölkeltét, aztán elindult haza.

– Biztos átaludtad az egész éjszakát – mondta neki az apja –, lám, milyen kipihent vagy. Hogy lehet így észrevenni a tolvajt!

– Én bizony észrevettem! – feleli Petir.

Elnevette magát a két bátyja, mintha tréfát hallottak volna, fejébe húzták a sapkáját:

– Ugyan már, hogy hazudik, butaságokat fecseg, mintha mi nem tudnánk, hogyan őrzik a borsót.

– Aludtál, igaz-e, mint a bunda?

– Nem hiszitek? – sértődött meg az öccsiik. – Akkor ez micsoda? – És előhúzta inge alól a két aranytollat. A bátyjai csak álmélkodtak, olyan gyönyörűt láttak. Itt bizony mit sem ért a kételkedés!

Elgondolkozott a paraszt, hogyan foghatná el a szépséges hajnalmadarat. Azután így szólt:

– Aki közületek megfogja nekem az aranymadarat, annak odaadom az egész vagyonomat. Az lesz a gazda a házamban.

Elindultak a testvérek madárkeresőbe.

Ment, mendegélt a legidősebb fiú. Szembejött vele egy öregember.

– Hova igyekszel, fiam?

– Mi közöd hozzá? – vetette oda a fiú.

– Tudom, hová mész. A hajnalmadarat keresed. Hát menj ebbe az irányba.

Ment a fiú, amerre az öreg mutatta. Az úton a medvekomával találkozott. Megragadta őt a medve, elvitte barlangjába, és ott a medvecsalád darabokra tépte.

A középső testvér is találkozott az öregemberrel.

– Merre tartasz, fiam? – kérdezte az öreg.

– Nocsak! Mindent tudni akarsz? – kérdezte foghegyről a fiú.

– Anélkül is tudom: a hajnalmadarat keresed. Hát menj ezen az úton – ajánlotta az öreg.

Ment a fiú, amerre az öregember mutatta, és emberevő farkassal találkozott. A farkas úgy széttépte a fiút, mintha szopós bárány lett volna.

Petir is ment, mendegélt az úton, ő is találkozott az ősz öreggel:

– Egészen belepett a por – mondta az öreg. – Hosszú út van mögötted, igaz-e? – kíváncsiskodott.

– A hajnalmadarat keresem – feleli a fiú. – Megparancsolta az apánk, hogy bármi áron, de találjuk meg a csodamadarat. Már harmadik napja úton vagyok. Semmit sem pihentem, egy falat sem volt a számban.

– Látom, tiszteled az ősz fejet, fiú! – mondta az öreg. – Ezért megajándékozlak téged. Itt van ez a háncssöprű. Állja a vizet, és ha akarod, az óceán bármelyik részére elszállít. Ez pedig egy

repülőszőnyeg. Csak annyit mondj: „Rajta, most szolgálj!” – és mindkettő oda visz, ahova akarod. Menj az egyenes úton, és megtalálod a hajnalmadarat.

Mindent megköszönt Petir az öregnek, és ment tovább. Egyre erősebbnek érezte magát. Most már nem félt, hogy nem találja meg az aranymadarat.

Egy kis idő múlva Petir aranyházat látott egy felhő tetején. A ház szikrázott a fényben. Felült Petir a szőnyegre, és felrepült a felhőkhöz. Egy díszes palotát talált ott, annak udvarán ült ezüstkalitkába bezárva a hajnalmadár.

Igen nehéz volt a kalitka, felemelni nem lehetett. Kereste a kulcsokat a fiú. Tizenkét zár tartotta fogva a madárkát. Meg is találta a tizenkét kulcsot, ott lógtak egy aranykampón. Fogta őket, és sorra nyitogatta a zárat, hogy kiszabadítsa a hajnalmadarat. Amikor az utolsó zárhoz ért, ezüstcsengők hangja verte föl a palotát. Ebben a pillanatban Petir vállára repült a levegő ura, és súlyával majdnem a földhöz lapította a fiút.

De Petir keményen állt a lábán:

– Add nekem a hajnalmadarat – mondja. – Miért tartod őt fogva?

– Odaadom – feleli a levegő ura –, ha megszerzed és elhozod nekem az aransörényű lovat. A ló most a föld urának kezében van.

Mit tehetett Petir, elindult, hogy megkeresse a föld urát. Ment, mendegélt, egyszer csak meglátott egy istállót, amelynek bronzból volt a kapuja. Ez is tizenkét kulccsal volt bezárva. Tizenegy zárat ki is nyitott a fiú, de amikor a tizenkettedikhez ért, hatalmas harangzúgás támadt. Ekkor rárepült Petirre a föld félelmetes ura, és úgy fejbe csapta, hogy a fiú kéthüvelyknyi mélyen beleszakadt a földbe.

– Ne merj rabolni tőlem! – dörögte a föld ura. – Ha kell neked az aranszőrű ló, hozd el érte cserébe az aransügért a vizek urának birodalmából.

Petir újra útnak indult. Elért az óceán partjára. Itt elővette varázsseprűjét, és így buzdította:

– Rajta, most szolgálj!

Megmozdult a seprű, lemerült az óceán mélyébe, és levitte Petirt a víz alatti birodalomba. Meg is látta ott az aransügért, amint

egy smaragdzöld kalitkában úszkált. A kalitka ajtaját sűrűn benőtték a vízinövények. Petir tépte, szaggatta a hínárt, közben fölzavarta a kalitka őreit, azok pedig fölébresztették magát a vizek urát. Az óceán ura Petirre vetette magát:

– Hogy mersz kérés nélkül az én kincsemhez hozzányúlni? – zúgta félelmetesen. – Ha meg akarod szerezni az aransügért, hozd el nekem a világgazda lányát!

Újra elindult Petir, hogy megkeresse a világ urának a lányát. Egy nagy hegyhez ért. Olyan meredek volt a hegy, hogy ember nem mászhatta meg. Akkor Petir felült a repülőszőnyegre, és azon szállt fel a hegy legtetéjére, a világgazda palotájába. Belopakodott a kertbe, fölászott egy nyírfára, és úgy várta a világ urának a lányát. Jött is hamarosan, hogy sétáljon a kertben, de Petir szinte kővé dermedt az ámulattól, mozdulni sem bírt, olyan hihetetlenül gyönyörű volt a lány. Így aztán elszalasztotta az alkalmat. Tovább kellett várnia.

Mikor újra megjelent a kertben a lány, Petir megragadta, átölelte, felültette szőnyegére, és vitte sietve az óceán felé. Mikor odaértek, Petir már nem akarta a vizek zöld urának adni ezt a gyönyörű lányt. A lány is könnyörgött:

– Ne adj engem, Petir, a vízi öregnek! Az apám annak ígért feleségül, aki el tud ragadni engem a palotából.

– De hát mit csináljunk? Apám a hajnalmadárért indított útnak. Én pedig nem tudtam elfogni. A levegő ura azt parancsolta, hogy szerezzem meg neki az aranszőrű lovat, amelyet a föld ura őriz. Ő meg az aransügért kéri cserébe a lóért – mesélte Petir.

– Ennél nagyobb baj sose legyen – feleli a lányka. – Megszerezzük az aranszőrű lovat is, az aransügért is és a hajnalmadarat is, egyet se búsulj!

A lány magához szólította egyik fehér galambját, és azt parancsolta neki, hogy változzék át ugyanolyan szépséges szép lánnyá, mint ő. Petir pedig a menyasszonya helyett a galamblányt vitte el a vizek urának, és megkapta cserébe az aransügért. Szép menyasszonyát felültette a varázsseprűre, maga is melléült, és elszárguldottak. Hamarosan utolérte őket a galambjuk, és ráült kis úrnője vállára.

Megérkeztek a föld urához. A lány azt parancsolta a galambnak, hogy változzék aranysügérré. Petir pedig a sügérért megkapta az aranyszőrű lovat, és indultak tovább. A galamb megint hamar utolérte őket.

Sokáig repültek még a repülőszőnyegen, míg végül megérkeztek a levegő urához. Itt pedig megkapták végre a hajnalmadarat. Az aranyszőrű lovon tértek vissza szegényes falujukba. Petir a hajnalmadarat tartotta magasan a feje fölött, a világgazda lánya, az ő menyasszonya pedig az aranysügéért.

Hét országra szóló lakodalmat csaptak, amilyent még senki sem látott.

Petirt pedig tisztelték ezután az emberek, nemcsak a falujában, hanem az egész környéken.

A HALÁSZ FIA

Egyszer elment a paraszt halászni a Vála folyóra. Szerencsés napja volt. Olyan sok halat fogott, hogy a kezét dörzsölgette nagy gyönyörűségében. Már éppen készülődött, hogy hazainduljon a gazdag zsákmánnyal, amikor egy rémes, zöld szakállú öreg mászott ki a vízből. A szakála hínárból volt, és rákok hemzsegek benne. Szeme zavaros volt, akár a víz. Az öreg maga Vumurt volt, a víziszellem, a vizek királya.

– Sok ajándékot kaptál tőlem, halász! – mondta Vumurt. – Ezért hozzád te is ajándékot nekem!

– Mért ne hoznék? Hálás nép a mi fajtánk – feleli a paraszt. – Csak éppen nincs mit adnunk ajándékba, szegények vagyunk.

– Ugyan, paraszt, ne tessed olyan szerencsétlennek magad! Mindig találni olyat, amivel ajándékot viszonzozzon az ember, csak keresni kell.

– Hát csinálhatok neked új lábbelit! – ajánlotta a paraszt.

– Nicsak, már ki is ötlöttél valamit! Csoda fickó vagy te, hallod-e? De minek nekem a te lábbelid? Hanem ide hallgass: ha gyereked születik, azt add nekem ajándékba.

– Gyerekem?! Mit nem mondasz! Hát rendben van, legyen úgy, ahogy akarod. Hálás nép a mi fajtánk. – Magában pedig azon gondolkodik: „Lesz-e még vajon gyerekünk?”

Mikor hazaért, elmesélte az asszonymak a Vumurttal kötött egyezséget.

– No, asszony, lesz most már halacskánk! – dicsekedett. – Magával a víziszellemmel vagyok egyezségben. Micsoda jól fogunk élni!

De az asszony nagyon elszomorodott.

– Jobb lett volna, ha megmaradsz egyszerű halásznak. Nem jó dolog varázslókkal barátkozni. Az ilyenektől semmi jót nem várhat az ember.

– Nem értesz te ehhez, asszony. Mi rossz van abban, ha minekünk is jut az ő gazdagságából? Ettől a folyó nem lesz szegényebb, mi viszont meggazdagodhatunk.

– És a gyerek?

– Hát talán már úgysem lesz.

De néhány hónap múlva fiuk született: Mikál. Keménykötésű, szép fiúcska. Igen-igen gyorsan nőtt. Tizennyolc éves korára olyan délceg legénnyé serdült, hogy irigyelte az egész falu. Szomorú volt a paraszt, amikor arra gondolt, hogy föl kell áldoznia egyszülött fiát. Gondolkodott, gondolkodott, törte a fejét, reménykedett, még bele is őszült időnap előtt. Néha azt hitte, hogy Vumurt megfeledkezett az egyezségről, máskor meg arra gondolt, hogy talán a városban rejti el a fiút. Az is megfordult a fejében, hogy inkább önkezeléssel vessen véget az ember az életének, mintsem a vízben lelje halálát. De minek kell Vumurnak az ember fia? Ki tudja?

Mikál úgy nőtt, mint egy fiatal tölgy. Nem volt beteg sosem, nem érte semmi baj.

Azután eljött az idő, amikor Vumurt figyelmeztette az öreg a régi egyezésre. Emlékeztette és meg is fenyegette, hogy baj lesz, ha nem állja szavát. Mit tehetett? Sokáig emésztette magát az öreg, de a szó nem madár: ha kiengeded, nem kaphatsz utána. Mit volt mit tennie, el kellett mondania az egész történetet a fiának. Amikor Mikál meghallotta a szomorú igazságot, lehorgasztotta fejét. Erős fiú volt, sosem esett kétségbe. Gondolkodott. Ha elrejtőzik, ha beveszi magát az erdőbe, semmiféle Vumurt meg nem találja. De mi lesz akkor az apjával? Keményen meg kell fizetnie a csalásért. Vumurt bosszújától meg nem menekülhet.

– Hát, ha már így szól az ígéret, teljesíteni kell, apám – mondta végül.

Kivitte akkor a fiát az öreg a folyó partjára, megölelte utoljára, és magára hagyta. Aztán hazavánszorgott a megüresedett házba, hogy az öregasszonnyal kettesben élje le maradék életét.

Mikál meg csak ül, üldögél a folyócska partján, amikor tizenkét fehér galamb ereszkedik le a földre. Aztán a galambok hirtelen gyönyörű lányokká változtak. Fehér habselyem ruha volt rajtuk, kibontott hajuk vállukra, mellükre omlott.

A lányok vidáman hancúroztak, nevetve ugráltak a vízbe. Csak egy maradt mindig a parton, és lopva Mikált nézegette. A fiú nem tudta levenni róla a szemét. Úgy tűnt neki, mintha a lány mondani akarna valamit.

Mikor a lányok megelégték a fürdést, kijöttek a vízből, és szépíttették magukat: az egyik kamillavirágot tűzött a hajába, a

másik nefelejccsel ékesítette hófehér ruháját.

Az, amelyik Mikált nézegette, a legszebb, a legkarcsúbb, hosszú aranylen haját fésülgette, és csak állt a parton.

Hirtelen, mintha valaki megijesztette volna őket, visszaváltak galambbá, és gyorsan fölrepültek a magasba.

Abban a pillanatban Vumurt bukott ki a vízből, és a fiú előtt termett:

– Láttad az én szépségeimet? – kérdezte. – Az egyik közülük a te barátnőd lehet. Ha felismered őt a többi galamb között, fekete galambbá változol. Ha nem, remeterák leszel, és víz alatti palotám bejáratát fogod őrizni.

Zöld vízinövényekkel átfont vékony kezével intett egyet, erre újra megjelentek a fehér galambok. Köröztek egyet Mikál feje fölött, aztán leszálltak a partra, ahova az előbb. Teljesen egyformák voltak. Hogyan különböztethetné meg őket?

A galambok ittak a folyóból. Isznak, aztán hátrahajtják fejüket, hogy könnyebb legyen a nyelés. Csak egy galambocska nem iszik, áll a parton, szárnyát leeresztve, tollacskáit tépdési. Eltalálta Mikál, hogy ez az ő választottja, és rámutatott.

– Rendben van – mondta Vumurt –, te leszel a galambjaim vezére.

Attól kezdve Mikál minden időt Olenkájával töltött. A galambok el-elrepültek, hogy teljesítsék az öreg parancsait, aztán mikor visszatértek, leereszkedtek hozzá a folyó fenekére, és halként éltek a vízben.

Szomorú volt Mikál és Olenka, hogy halként kell élniük a folyóban. De igyekeztek kihasználni azt a napot, amikor Vumurt elküldte őket, hogy sötét ügyeit intézzék. Akkor galambbá változtak ők is, de útközben elváltak a többiektől, és másfelé repültek.

Amikor Vumurt megtudta, hogy a két galamb elszökött, üldözésükre küldte a többit. Siettek a galambok, hogy megkeressék a szökevényeket. Azok pedig csak repültek, repültek egyre messzebbre. Amikor már fogytán volt az erejük, leszálltak egy gazdag ember házának a tetejére, és ott kakassá változtak. Az üldözők raja elrepült mellettük.

A tizenegy galamb visszatért Vumurthoz, és mesélik:

– Üldöztük, üldöztük, már majdnem utol is értük őket, amikor hirtelen valahova eltűntek. Csak a gazdag ember háza tetején láttunk három kakast egy helyett.

– Ó, ti ügyetlenek! – mérgelődött Vumurt. – Hát azok voltak a szökevények! Rögvest fogjátok el nekem őket, de élve! Én meg majd víz alatti tuskóvá változtatom mindkettőt, hogy másoknak is elmenjen a kedve attól, hogy az öreg Vumurtot becsapják!

Újra úzóbe vették őket. De mire a galambok a faluba értek, a gazdag ember háza tetején megint csak egy kakas kukorékolt. Megtudták az üldözők, hova rejtőzött el a galambpár, és már majdnem utol is érték őket, amikor azok felröppentek a templomtoronyra, ahol óriási galambcsapat tanyázott. Az üldözők följük szálltak, köröztek az öreg templom tornya körül, a falu fölött, az erdő fölött. De hiába, sehogy sem tudták megkülönböztetni a szökevény párocskát a többi galambtól. Így hát dolgukvégezetlenül tértek haza.

Haragra gerjedt Vumurt, és megparancsolta, hogy süssék meg a tizenegy galambot, és szolgálják föl neki a pecsenyét vacsorára. Másnap pedig ő maga indult el Mikál és Olenka föl kutatására. Mire a templomhoz ért, a galambok már szétszéledtek. Sokáig kereste, üldözte még őket, végül ő maga is nélkülük tért haza.

Mikál és Olenka pedig most már végleg visszaváltak emberré, és mindegyikük hazatért saját otthonába.

– Ne felejts el engem – mondta Olenka. – Mindig várni fogom a rólad szóló híreket.

Megbeszélték, hogy ha kék nefelejcsket küldenek egymásnak, az azt jelenti, hogy hamar találkozniuk kell, mert valami fontos dolgról van szó. És megesküdtek, hogy bármi történjék is, mindig hűek maradnak a kék virághoz.

Olenka a bátyjához ment lakni, akinek pékműhelye volt. Ettől kezdve ő árulta a cipót, a kenyeret. Mikál pedig a szülőfalujába ment vissza, és a mezőn dolgozott. Hamarosan az apja feleséget szemelt ki számára, egy falubeli lányt. Olenkáról, kis barátnőjéről pedig már-már megfeledkezett Mikál. Ahogy mondják: „Eltűnik a szem elől – a szívből is kikerül!”

Ekkor történt, hogy az öreg halász elment a városba, a pékműhelybe, hogy kalácsot vásároljon az esküvőre.

– Nősül az én Mikálom – mondja Olenkának. Nem tudta az apa, milyen fájdalmat okoz a lánynak ezekkel a szavakkal.

„Elfelejtette hát az esküt Mikál! – gondolja Olenka. – Én meg csak várom, várom, hogy mikor jön hozzám az én galambpárom. De ő egy másik galambot nézett ki magának.”

Akkor Olenka az ablakhoz ment, egy szál kék virágot tépett ki a cserépből, és beleszórta egy gyönyörű pirosra sült kalácsba.

– Ezt a vőlegénynek küldöm ajándékba – mondta az öreg halásznak.

A halász mindent megvásárolt, fogta Olenka ajándékát, és kis szekeren hazahajtott.

Mikor Mikál kettétörte a kalácsot, meglátta benne a kék virágot. Eszébe jutott kis galambbarátnője, és az, hogy milyen jó is volt vele.

Kirohant a házból, lóra kapott, és elvágatott az ő hú kis Olenkájához. Azóta is boldogan élnek.

A RÉZEMBER

Egyszer egy gazda elfogta a mezőn a rézembert, és bezárta hombárjába. A kicsi ablakon át alig-alig jutott fény a hombár belsejébe. A gazda nyakába vette a világot, hogy vendégeket hívjon. Azt akarta, hogy mindenki csodájára járjon a rézembernek.

A rézember az ablakból meglátta a gazda fogadott fiát.

– Ha kinyitod a hombár ajtaját, csodát teszek veled. A kulcsok anyád kötőjében vannak – mondta a fiúnak a rézember.

A fiú odament az anyjához, kivette kötőjéből a kulcsokat, és kiengedte a rézembert.

Megjön a gazda, fogatát három csődör húzza, maga meg pipázik. Nyomában gazdák a tengerentúlról. Mindegyikük kíváncsi a rézemberre.

A kapunál száznál több fogat várakozott. A szolga kinyitotta a kaput, és mindannyiukat beengedte.

– Urak, álljatok sorba. Másképpen senki sem láthatja a rézembert.

A gazda sorba állította a vendégeit. A fogadott fiú majd meghalt félelmében. A gazda kinyitotta a hombár ajtaját, minden zugát megnézte, de hasztalan; a rézember megszökött. A gazda ököllel ment a feleségének:

– Hogy merted kiengedni?

Előkapta a fejszét a pad alól, és a feleségére emelte. A fiú megragadta a gazda kezét:

– Ne ölje meg, én engedtem el a rézembert.

A gazda erre a fiúra rontott. Az udvaron ácsorgó vendégek a verekedést látva, nevetésben törtek ki. A gazda letépte a fiúról a bársonyruhát, és rongyokba öltöztette.

– Eredj, amerre a lábad visz, többé látni se akarlak.

A vendégek nevetgéltek, majd megfordították lovaikat, és hazaindultak.

Ment, mendegélt, az elcsapott fiú, munkát keresett. Egy másik gazdánál talált is helyet. Két hónap múlva megismerkedett a gazda lányával. A nép így gúnyolódott:

– A lányod koldussal járkal!

A gazda nem tudta, mitévő legyen. Végül elhatározta, hogy megszabadul a szolgától.

– No, Vaszka, harminc nyulat bízok rád. Ha csak egyet is elveszítesz, halál fia vagy.

A fiú az utcára is alig tudta kivinni a nyulakat, mind szétszaladtak. Ezek aztán nyulak! Sírhatnékja támadt, de könnye sem jött. Leült a meredek vízmosás szélére, és elgondolkozott.

„A házba se engednek be így. A rézember megígérte, hogy hasznomra lesz, de egyre rosszabbul megy a sorom.”

Erre elsírta magát.

A sírást hallva, előjött a rézember.

– Miért keseregsz?

A fiú elmesélte bánatát.

– Ne sírj, csodát teszek veled.

A rézember egy mély szakadékhoz vezette. Megjelent előttük egy aranykunyhó. Bementek. Az asztalon soha nem látott ételek sorakoztak.

– Láss hozzá – biztatta a rézember.

A fiú leült, és jól teleette magát. Amikor felálltak az asztaltól, a rézember egy zsebkendőt adott neki.

– Ha valamit tenned kell, terítsd ki a kendőt, és minden kívánságod teljesül.

Igazat szól, ahogy kiterítette a kendőt, a nyulak egy pillanat alatt összegyűltek. Este hazavitte a nyulakat. A gazda egy szót sem tudott szólni a meglepetéstől.

– Töltsd meg ezt a zsákot birkanyelvvél – parancsolta, és előráncigált egy nagy zsákot.

Vaszka kiterítette a zsebkendőt, és a zsák telis-tele lett nyelvvél.

„Nem bírok elbánni vele” – gondolta a gazda, és kénytelen volt a béreshez hozzáadni a lányát.

JEGIPACSA

Élt egyszer egy özvegyasszony. Volt neki egy nevelt fia, Iván, apátlan-anyátlan árva. Felcseperedett Iván, feleséget kellett neki keresni. Jegipacsa elgondolkozott: „Valahol ki kellene nézнем magamnak egy fiatal menyet.”

Hetven tengeren és hetven cárságon túl élt abban az időben egy szép árva leány, Annának hívták. Egyszer sétálni ment Anna, hát a feje felett fekete galambok szállnak, köröznek, mintha mondani akarnának valamit. Anna akkor semmit sem értett.

– Ha repülnek, hát repüljenek, nincs más dolguk, csak a repülés – mondta. Ezeket a galambokat azonban Jegipacsa küldte.

A galambok visszarepültek gazdájukhoz, és elmondták, hogy itt és itt, a tengeren túl él egy bizonyos leány.

Telnek-múlnak a napok. Jegipacsa szíve nyugtalan – egyre a leányra, leendő menyére gondol: hogy szerezze meg?

– Hozzátok el Annát ma hozzám.

A fekete galambok elrepültek a tengeren túlra, hogy megszőktessék a leányt. Anna, mit sem sejtve, a forráshoz ment. Éppen meríteni akart a forrásvízből, amikor megragadták a galambok, felemelték a levegőbe, és elvitték Jegipacsához, hogy nézze meg a menyét.

Telnek-múlnak a napok a gonosz asszonynál, Anna meg éjjel-nappal dolgozik, igyekszik kedvébe járni anyósának, de soha nem hall egy jó szót.

– Menyem, csináld ezt, csináld azt! Menyem, mi lesz? Az állatok nincsenek megetetve, a padló nincs felmosva... Menyem, hol vagy? – csak ezt hallja Anna.

Maga Jegipacsa pedig a kályha előtt ül, a foga közé veszi a pipáját, megtömi dohánnyal, ül és pöfékel, füstkarikákat ereget.

Anna begyújt a kályhába.

– Birkafejű, te! Semmihez sem értesz. Más asszony menyé gyapjút fon, anyósának meleg mellényt varr. Te sem ezt, sem azt nem csinálod – dohog Jegipacsa.

– Fonnék, ha lenne gyapjú, anyuska – mondta Anna.

Ekkor Jegipacsa megparancsolta, hogy azonnal nyírja meg a birkákat.

– Hol vannak a birkák? – kérdezi Anna.

– Eredj a mezőre, ott áll egy öreg tölgy. Állj a fa alá, s kopogtasd meg ollóval a kérgét.

Fogta az ollót Anna, és ment a mezőre birkát nyírni.

Iván éppen fát vágott az udvaron.

– Hová mész, Annuska?

– Anyuska küld birkát nyírni a mezőre.

– Állj csak meg, a mi birkáink nem közönséges birkák ám, hanem medvék és farkasok. Vigyél magaddal hancstarisznyát, a karámban van. Vigyél gyufát is. Ahogy a mezőre érsz, ne szólj egy szót sem. Mássz fel a tölgy legtetejére, és kopogtasd meg a törzsét. És akkor köréd gyülekeznek a medvék meg a farkasok.

Anna fogta a tarisznyát, az ollót meg a gyufát, és elment a mezőn álló öreg tölgyhöz. Felmászott a tetejére, és megkopogtatta a törzsét. Honnan, honnan nem, egész medve- és farkascsorda jelent meg a fa alatt: nagyok és bozontosak.

– Uhuju! Idegen ember jött, rossz szagot hozott! – üvöltötték.

Anna kopog, kopog a fa törzsén az ollóval. A farkasok és medvék kaparják a fatörzset, le akarják húzni Annát. Anna tovább kopogtat. A farkasok és a medvék egyre inkább dühöngenek, egymásra másznak, úgy akarják elérni a fa tetejét. Csomóban hullik a szőrük.

Belefáradtak a farkasok és a medvék a próbálkozásba, a bundájuk is csomóban hevert a földön, vagy függött az ágakon. Anna észrevette, hogy az állatok meztelenek. Gyufát gyújtott, és közéjük dobta. A vadállatok elfutottak a tölgyfától. Anna lemászott a fáról, összeszedte az állatok szőrét, beletette a tarisznyába, és hazament.

Jegipacsa a leány halálát várja, mert ilyen a szíve: akkor nyugszik csak meg, ha valaki meghal.

– „Tépjék csak szét” – gondolta, és elküldte a menyét a medvékhez. A menyé pedig visszatért, és hozott egy tele kosár gyapjút. Jegipacsa elképedt.

– Megnyírtad a birkáimat?

– Meg én.

– Hogyhogy nem téptek szét? Hiszen a birkáim farkasok és medvék!

Elfutja a méreg Jegipacsát, el akarja pusztítani a menyét, és aztán másikat keresni. Így szól hát:

– Szőni kell, de nincs szövőbordánk. Már csak ilyen a mi menyünk, semmije sincs.

– Honnan lenne? Hiszen engem elraboltak – szólt Anna.

Jegipacsa toppantott a lábával, és elküldte a menyét szövőbordáért.

– Itt és itt, a sötét erdőn túl lakik a néném. Hozzá menj.

Anna cipőt húzott, és kiment az udvarra. Az udvaron most is dolgozik Iván, oszlopokat állít.

– Hová készülsz, Annuska? – kérdezte.

– Anyuska küldött a nénjéhez szövőbordáért.

– Várj csak, Annuska. A nénje ugyanilyen gonosz teremtés.

Elmész hozzá, de sohasem térsz vissza.

– Mit tegyek, Vanyuska? Ha nem engedelmeskedem, nyelvével öl meg, ha pedig szót fogadok, meghalok. Adj tanácsot!

Iván gondolkodott egy keveset, és odaadott Annának egy combnyi húst, egy vödör zabot, egy selyemövet, egy sajtár vaját, kalácsot, tüt, sulymot, kefét. Elmagyarázta, hogy és hol használja fel ezeket.

Megy Annuska, keresi a szövőbordát. Az út igen hosszú. Nem látni se elejét, se végét. Hirtelen ott terem egy éhes kutyafalka.

– Uuu! Széttépünk! Hová mész, mit keresel?

– Szövőbordáért megyek. Ne egyetek meg, húst adok nektek.

Anna odaadta a húst az ugató kutyáknak, és tovább ment.

Megy, mendegél, hát szembejön vele egy libacsapat.

– Gágá, hová-hová? Mi kell itt neked? Halálra csípünk téged.

– Kedves libuskák, ne bántsatok, zabot hoztam nektek.

Kiöntötte az összes zabot, az éhes libák lecsillapodtak, Annuska pedig tovább ment.

Megy, mendegél, hát a mező közepén talál egy nyírfát. Odament Annuska a nyírfához, az meg suhogtatja az ágait, hajladozik:

– Sss! Agyonütlek az ágaimmal, magam alá temetlek!

– Fehér nyírfa, ne öl meg engem, selyemövet ajándékozok neked.

Megörült a nyírfa a selyemövnök, abbahagyta a suhogást.

Ment egy ideig Anna, aztán elért a sötét erdőbe. Az erdőben egy kis kunyhócska állt. Anna ki akarta nyitni az ajtót, de az emberi hangon szólalt meg:

– Zirr-zirr! Hová akarsz bejutni? Mit keresel? Összenyomom a kezed-lábad, megnyomorítlak!

– Én meg bekenlek vajjal, ne haragudj rám – mondta Anna. Az ajtó megörült a vajnak. Az ajtópántok már rég megrozsdásodtak, csikorogtak.

Anna kinyitotta az ajtót, bement a pitvarba. Két kamra nyílt onnan kétoldalt. A kamrákban szabók ültek. Rátámadtak Annára tűjükkel.

– No, mi kell neked? Minek jöttél? Agyonszúrunk a tűvel, belevarrunk egy állat bőrébe!

– Állj, ne öljetek meg, tűt adok nektek.

A szabók megörültek az ajándéknak, beengedték Annát a kunyhóba. A kunyhóban volt egy nagy kályha. Azon egy macska ült.

– Miau, miau! Mi kell neked? Miért jöttél? Összekarmolom az arcod, a szemed meg kikaparom!

– Ne bánts, kalácsot hoztam neked – mondta Anna.

Megörült a macska a kalácsnak, megette, megnyugodott.

Egy kis idő múlva bejött a kunyhóba egy öregasszony.

Dörmögni kezdett:

– Uh! Idegen szagot érzek a kunyhóban!

Egyszerre csak észrevette Annuskát az ajtó mögött.

– A húgod küldött hozzád szövőbordáért.

– Á, akkor te vagy a húgom menyje? Jól van, jól. A takácsbordám nem üres, még sokat kell fenni rajta, amíg a végére érek. Ülj oda és fejezd be, én addig sütök valami nyalánkságot a húgomnak.

Ezzel lemászott az öregasszony a pincébe. Ott egy nagy kátránnyal teli üst állott. Azt gondolta az öregasszony, hogy felforralja a kátrányt, és beledobja Annát.

Kitalálta a macska az öregasszony tervét, és figyelmeztette Annát:

– Ne ülj, ne szőj tovább, hanem vágd ki a vászmat, ragadd meg a bordát és fuss!

Anna így is tett. Útközben senki sem tartóztatta fel, mindenki megismerte.

Az öregasszony pedig egyre csak szította a tüzet. Amint meggyulladt, az öregasszony megkérdezte:

– Szövöd-e a fonalat, befejezed-e már?

– Szövöm, szövöm, egyre jobban haladok vele – feleli Anna helyett a macska Anna hangján.

Egy kis idő múlva ismét hallatszik a pincéből az öregasszony hangja.

– Befejezted-e már?

A macska ismét felel:

– Szövök, szövök, már hamarosan befejezem.

Háromszor kérdezett az öregasszony, majd előjött a pincéből. Körülnézett és csodálkozott: Annának hűlt helye a kunyhóban, a vászon kivágva, a bordát pedig elvitték. Csak a macska ül a takácsszéknél.

– Miért engedted el? Miért csaptál be azzal, hogy helyette feleltél?

– Nagyon jól tettem – mondta a macska. – Már háromszáz éve őrzöm a házadat, te meg csak kenyérhéjjal etetsz engem. A lány kalácsot adott nekem.

Feldühödött az öregasszony, megfordult, és Anna üldözésére indult.

Elért a mezőig, és látja, hogy Anna a mezőn fut. Ekkor még jobban meggyorsította lépteit.

Körülnézett Anna, eldobta a kezét, és azonnal sűrű erdő nőtt mögötte: az öregasszony nem tudott áthatolni az erdőn. Hazaszaladt a varázsfejszéjéért.

– Vágj, csak vágj, fejszém! Tisztítsd meg előttem az utat.

Egy pillanat alatt eltűnt az erdő. Az öregasszony egy tuskóhoz támasztotta a fejszét, maga pedig futott, hogy utolérje a szökevényt. A fenyőfán egy pirók ült, és így szólt:

– Ellopom, ellopom a fejszédet.

Megijedt az öregasszony, fogta a fejszét, és hazavitte. Aztán tovább üldözte Annát. Eldobta Anna a sulymot, hát nyomban egy széles folyó választotta el az öregasszonytól.

– Állj meg, várj, menyünk! Hiszen nyalánkságot akartam veled küldeni a húgomnak, te meg széksz előlem.

– Ha édességet akarsz küldeni, gyere át erre az oldalra!

– Hogy menjek át?

– Tereged ki a kendőt a vízen, ülj rá, és úszd át a folyót.

Az öregasszony ráült a kendőre, úszott, de a folyó közepén elsüllyedt.

Anna meghozta a szövőbordát, és átadta Jegipacsának. Az meg nem győzött csodálkozni.

– Hogy tudtál megszökni a nénémtől? Eddig még senkinek nem sikerült.

– Ő maga jött utánam, de elnyelte a folyó.

– Hol? Igaz ez? Menjünk oda gyorsan, húzzuk ki a vízből.

Odamentek a folyóhoz, ott Anna így szólt:

– Itt süllyedt el.

– És hogy juthatok oda?

– Terítsd ki a kendődet, ülj rá és ússzál. Ha odaérsz, megmentheted.

Jegipacsa kibontotta a kendőjét, ráült és elúszott. Még a közepéig sem jutott el, amikor a kendővel együtt elmerült.

Azóta Anna boldogan és vidáman él együtt Ivánnal.

A CSODAFEJSZE

Valamelyik cárságban élt egyszer egy szegény paraszt. Egész életében nem volt része sem örömben, sem boldogságban. Három fia volt. A legidősebbet Ivánnak hívták, a középsőt Pálnak, a legkisebbet Petirnek. Az apa hamarosan meghalt, az anya még nála is korábban. A testvérek különböző növésűek voltak, Iván magas, Pál közepes termetű, Petir pedig alacsony. Az apa így szólt halála előtt a fiaihoz:

– Mindhárman a fiaim vagytok, nekem egyformán kedvesek. Szegénységben éltem, semmit sem hagyhatok rátok. A boldogságot, a jobb életet magatoknak kell megtalálnotok.

Apjuk halála után a fiúk elmentek a szülői házból. Maguk sem tudták, merre tartanak. Mentek, mendegéltek, és egy magas hegyhez értek. A hegy tetejéről fejsze csattogása hallatszott. Megálltak, hogy kipihenjék magukat a hegy lábánál.

– Menjünk fel a hegyre, nézzük meg, ki vágja a fát? – mondta Petir a testvéreinek. De azok nem mentek.

Petir egyedül mászta meg a hegyet, és szinte földbe gyökerezett a lába a csodálkozástól: egy fejsze maga vágta ki és darabolta fel a fákat.

– Ej, fejsze, szemügyre vehetlek-e közelebbről? – kérdezte Petir.

– Nézz csak, nézz – válaszolta a fejsze, és odament hozzá. Petir fogta a fejszét, betette tarisznyájába, és visszament bátyjaihoz.

– Ki vágta a fát? – kérdezték tőle.

– Bizony nem tudom, nem találtam meg – felelte.

Tovább mentek, és újra egy hegyhez értek. A fiúk lefeküdtek aludni. A hegy tetején valaki sziklát tört, s nagy kődarabok zuhantak lefelé.

– Gyerünk, nézzük meg, ki töri a sziklát! – javasolja újra Petir a testvéreinek.

– Ha nem vagy fáradt, eredj – mondta Iván –, mi nem megyünk, elfáradtunk.

Felkapaszkodott Petir a hegyre, és látja ám: egy csákány vájja a követ, ember pedig se közelben, se távolban.

– Megnézhetlek-e közelebbről, csákány? – kérdezte Petir.

A csákány odament hozzá. Petir fogta, és beletette a tarisznyájába.

– No, mit láttál? Fölöslegesen futkosol ide-oda – szidja Iván.

– Valaki vájja a követ, de nem sikerült megtudnom, hogy ki – mondta Petir.

Reggel felkerekedtek, és útnak indultak. Elértek egy folyóhoz. Ittak a vizéből, s nagyon ízlett nekik.

– Gyerünk, nézzük meg, honnan ered a folyó – mondja Petir a bátyjainak.

– Ugyan, mikor jutsz el a folyó forrásához? Ha bolond vagy, eredj csak, keresd meg – mondta Pál.

Petir elment. Ment egy keveset, s egyszer csak ott van szeme előtt a forrás. Látja ám: a folyó egy dióhéjból ered.

– Ejnye, héjacska, engedd, hogy megnézzelek – fordult hozzá Petir.

A dióhéj megengedte. Petir fogta a dióhéjat, tarisznyájába süllyesztette, és visszament a bátyjaihoz.

– No, meddig jutottál? – kérdezik tőle.

– Nem értem el a végéig – mondta Petir.

Mennek, mennek, amíg csak egy városhoz nem érnek. A városban megtudták, hogy a cár nagy kitüntetést és a leányát adja annak, aki az udvarában levő tölgyet ki tudja vágni.

– Meg tudjuk-e csinálni, bátyáim? – kérdezi Petir a testvéreit.

– Menjünk, nézzük meg, lehet, hogy szerencsénk lesz – felelték bátyjai. El is mentek a cárhoz.

Sok ember gyülekezett ott. Nemigen értették, csak annyit láttak, az egyik embernek orra nincs, a másoknak füle, a harmadiknak meg a szemét vájták ki.

– Miért vágják le az orrotokat? – kérdezte Iván.

– Fogadkoztunk, hogy kivágjuk ezt a tölgyet, de nem bírtuk. Ezért büntetett meg bennünket a cár.

– Mi sem győzzük. Menjünk el innen, míg meg nem csonkítanak minket is – mondta Iván.

– Nem, mi megbirkózunk vele, nem megyünk el innen – felelte Petir.

– Miket beszélsz, tejfelesszájú? Nézd meg, milyen erős emberek ezek, mégsem tudták kivágni a tölgyet. Ha levágsz egy

ágot, száz nő helyébe. Mit akarsz, te nyápic – mondta gúnyolódva az egyik orratlan ember.

A tölgy pedig úgy terebélyesedett, lombosodott, hogy benőtte a cári épületeket is.

Petir odaállt a cár elébe, és azt mondta, hogy megpróbálják kivágni a fát.

– Ha nem tudjátok kivágni a tölgyet, olyan sorsra juttok, mint a többiek, orr nélkül maradtok – mondta a cár.

Iván kapta a baltát, és suhintott egyszer. Azon a helyen, amelyet érintett, újabb száz ág nőtt ki. Még egyszer sújtott, újabb száz ág nőtt. A cár le akarta vágatni a fiúk fülét. Petir kérlelte:

– Várj csak, cár! Ha nekem sem sikerül, csinálj, amit akarsz. De addig ne büntesd meg a bátyáimat.

Petir elővette a tarisznyájából a csodafejszét, a tölgyfába vágta, majd így szólt:

– Vágj, fejszém!

A fejsze pedig nekilátott. Egyre csak vágta, s hamarosan hatalmas farakások emelkedtek az udvaron. Az egész nép Petirt csodálta, mindenkinek tátva maradt a szája a csodálkozástól. Lejött a cár is, hogy megnézzze, mitől lett egyszerre világos az udvarban. A fejsze kivágta a fát, és körülötte kivilágosodott.

– Nos, cár, megszabadítottalak a tölgytől, nem tud tovább nőni. Add ide nekem, amit ígértél!

A cár nem akarja már saját jószántából megadni a jutalmat, a leányát sem szánná egy ilyen szegény emberhez.

– Nos, Petir – szólt a cár –, ha olyan kutat is tudsz ásni az udvarom közepén, hogy a víz sohase fogyjon ki belőle, akkor neked adom fele birodalmam és a leányom.

– Kérd el inkább a munkabért, és menjünk el innen – mondta Iván. – Hogy tudsz ilyen hegyen vizet fakasztani?

– Nem, nem megyünk el, addig ásunk, amíg vizet nem találunk – felelte Petir.

Elővette a tarisznyájából a csákányt, belevágta a földbe, és így szólt:

– Vágj, csákányom!

Rögtön megindult a munka. A csákány úgy vág, hogy szinte szállnak, repülnek fel a kövek. Vág, egyre vág, de víz sehol. Erre

Petir megállította a csákányt, elővette a tarisznyából a dióhéjat, a kútba helyezte, és így szólt:

– Adj ezüstösen csillogó vizet, héjacskám!

És íme, víz fakadt a héjből, kristálytisza, mint a könny. Gyorsan megtelt a kút, és a víz patak gyanánt folyt végig az udvaron. A nép bámulatában felkiáltott. A cár még jobban csodálkozott. Remélte, hogy Petir nem tud vizet fakasztani, és nem kell elszámolnia vele. És lám, elszámította magát.

– Még egy feladatot adok neked – mondta a cár. – Ha teljesíted, megkapod, amit ígértem. Nem messze innen van egy erdő. Abban az erdőben egy óriás az úr, senkit sem enged be az erdőbe. Ha legyőzöd, állom a szavam.

Petir elment, a cár pedig elégedetten gondolta: „Az óriástól nem térsz vissza élve!”

Az erdőbe érkezve Petir a fejszéjével kivágta a fákat. Köröskörül csattogás hallatszik, a fák meg úgy hajladoznak, mint akiket leverték a lábukról.

– Ki mert behatolni a birodalmamba? Eltaposlak csizmámmal, mint egy svábbbogarat! – kiáltja az óriás, és Petirre akar rontani. A fejsze meg csak vágja, vágja a fákat.

Könyörgésre fogta az óriás.

– Hagyd abba a fák kidöntését, ne tedd tönkre a birtokomat. Megadom magam, légy te a gazdám.

Visszatért most Petir a cárhoz, és mondja:

– Legyőztem az óriást, teljesítsd az ígéretedet. Ha nem teljesíted, megöllek.

A cár ellenőriztette, hogy valóban legyőzte-e Petir az óriást. Béresei elmentek az erdőbe.

– Ki küldött titeket ide? – kérdeze az óriás.

– Petir meg a cár – felelték.

– Vigyétek a fát. Petir legyőzött engem, vele nem harcolok. A béresek fával megrakodva tértek vissza.

– Tehát Petir győzött? – kérdezte tőlük a cár.

– Győzött. Az óriás azt mondta, hogy már nem ellensége Petirnek – felelték a béresek.

A cár félt már Petirtől, és állta a szavát. Így lett Petir a cár veje.

A HÉTMÉRFÖLDES BOCSKOR

Élt valahol egy öregember. Ez az öreg olyan fürge volt, hogy egyszerően nem lehetett nyomon követni. Ma az egyik faluban bukkant fel, holnap árkon-bokron túl egy másikban. Gyorsan és zaj nélkül ott termett mindenütt, mint a felhő árnyéka, és ugyanolyan gyorsan tűnt is el. Ha egy csapat gyerek meglátta, rögtön a nyomába szegődött, de nem sokáig bírták az iramot, hamar lemaradtak.

Az emberek csodálták és irigyelték az öreg gyorsaságát. Már mindenkinek szálla volt a szemében. Szerették volna megtudni a titkát, de ez senkinek sem sikerült.

Egyszer az öreg leült az út mentén pihenni és falatozni. Lehúzta gyors járású hétmérföldes csizmáját, a feje alá tette, és lefeküdt a fűbe. Körös-körül vidáman csicseregtek a madarak, susogtak-beszélgettek a nyírfácskák, zümmögtek-dolgoztak a méhecskék a virágokon.

Egyszer csak odalépett hozzá egy vándor. Nagyon elfáradt, jártányi ereje is alig maradt, pedig elég fiatal volt még. Leült az öreg mellé, hogy beszélgessenek, hogy kiöntse a lelkét: a hosszú úton, egyedül vándorolva nagyon elfogta a bánat.

– Hogy lehet az – kérdezi –, hogy te, öreg létedre, ilyen hosszú utat megtettél, és meg sem látszik rajtad a fáradtság? Ládd, én jóval fiatalabb vagyok nálad, és alig bírom vonszolni magamat.

Hogy történt, hogy nem, talán nagyon kellemes volt az erdőben az út mentén, talán túlságosan jóllakott az öreg, és igen elbágyadt, de rákezdt:

– Ó, hát a bocskorod rossz, barátom. Úgy látszik, szeretet nélkül csinálták. Nézd az enyémet, én ebben soha nem fáradok el. Pedig mennyit jártam már a világot, és meg se kottyán. Most is úgy megyek, mint egy fiatal. Ha nem lenne ilyen bocskorom, már régóta nem tudnék járni, vándorolni.

– Honnan szerezted ezt az aranyat érő bocskort, apóka?

– Én fontam magamnak. Sok munkát beleöltem, szinte ráment az életem. Sosem vissz ez a bocskor rossz helyre, nem téved el, nem botlik meg a fatönkben, nem süllyed el a mocsárban. Régóta hordoz már erdőkön, mezőkön át, igen jól szolgálja a gazdáját.

Végighallgatta a vándor az öreg beszédét, aztán saját lábbelijére nézett, és szeme irigyen villant fel. „Majd fon újat

magának az öreg. Különben sem húzza már sokáig. Nekem meg milyen jól jönnének ezek a bocskorok!” És elhatározta, hogy ellopja a csodabocskort. Az öreg pedig elnyúlt a fenyőfa alatt, ásítózott egy darabig, aztán elaludt.

A vándor meg csak ült mellette, és feszülten figyelte, mikor szenderül álomra az öreg. Mikor végre meghallotta a horkolását, munkához látott. Levetette a saját cipőjét, kihúzta a bocskort az öreg feje alól, és a magáét tette a helyére. Az öreg felnyögött, és összerázkódott, mintha fázna.

A vándor pedig felhúzta az apóka bocskorát. Alighogy fölemelkedett a földről, elragadták őt a bocskorok, és repítették előre az úton. Erdők, mezők suhantak el mellette. Aztán egy falu tűnt fel, de amellet is elrohant. Nagy nehezen megfordult a tolvaj, a komája háza felé igyekezve, ahova vendégségbe várták. Aztán újra megugrott a bocskor, és olyan erővel vágódott neki a vándor egy útmenti oszlopnak, hogy csak úgy szikrázott a szeme. Beleugrott az árokba, a lábai meg csak kalimpáltak, kalimpáltak a levegőben, sehogy sem tudtak lecsillapodni.

Összefutottak a gyermekek, hogy megcsodálják ezt a fura szerzetet. A tolvaj könyörgésre fogta a dolgot:

– Húzzátok le rólam ezt a bocskort, gyerekek, szabadítsatok meg ettől az átkozott lábbelitől! Sose felejtsem el a jószágokat. Megvendégellek benneteket, annyit ehettek, amennyit akartok.

A fiúk ügyesen lehúzták a lábáról a bocskort. Végre felállhatott a vándor, de a lába még sokáig remegett az átélt rémülettől.

– Köszönöm, kedveseim! Majd megölt ez az átkozott hétmérföldes bocskor. Úgy látszik, nem nekem való. Biztos gyerekkorban kell elkezdni a viselését, hogy hozzá szokjon az ember. Még jó, hogy beleestem az árokba, különben úgy kellett volna az úton összeszedni a csontjaimat. Ezekről a bocskorokról minden kitelik.

– Honnan szerezted őket? – kérdezték a gyerekek.

– Hogy honnan? Egy öregembertől vettem kölcsön. Egy igen fürge kis öregtől. Elvenni elvettem, most meg nem tudom, hogy szabaduljak meg tőle.

– Ez igazán egyszerű dolog. Nincs olyan ember, akinek egy ilyen csodabocskor ne kellene.

„Nahát, rendben van – gondolta a vándor –, csak akadjon minél hamarabb olyan bolond, aki elviszi.”

Összekötötte a két bocskort, a vállára vetette, aztán mezítláb ment a komájához vendégségbe.

Ott már gyülekeztek a meghívottak, beszélgettek, iszogattak egymás egészségére.

– Mi történt veled, komám, hogy mezítláb jössz? – kérdezgette tőle a barátja.

– Kicsi a bocskorom, és nyomja a lábam. Nem akarsz-e lábbelit cserélni velem, komám? A te lábad kisebb, mint az enyém. Meg új is az én bocskorom, éppen jó lesz neked – ajánlgatta a vendég.

Megtetszett a házigazdának a bocskor, csak úgy csillogott a szeme, amikor ránézett. Kezet ráztak a komák, és nyelvbe ütötték a cserét.

Mindjárt föl is húzta a gazda az új szerzeményt. Felállt. A vendégek egy kukkot sem szólhattak, a házigazdának már nyoma sem volt. Csak azt hallották, hogy a homloka nekiütődik az ajtófélfának, és a pocakjával vágja ki az ajtót. Még szerencse, hogy a kapu tárva volt! Kirepült a gazda az utcára, és rettenetes jajveszékelésbe tört ki. A bárányok ijedten menekültek a rétre, a kakasok fölrepültek a levegőbe, a libák belegázoltak a vízbe, a kutyák meg majdnem a nyelvüket harapták el reszkettükben.

Szaladtak a vendégek, hogy utolérjék a gazdát, de már csak egy porfelhőt láttak az úton.

Aztán óriási lendülettel egy kerítésnek vágódott neki a koma, úgy, hogy majd kiszállt belőle a lélek. Hanyatt esett, a lába meg kalimpálózott a levegőben, mintha felhúzták volna.

Végre utolérték a vendégei, és megszabadították a bocskoroktól.

Ekkor ért oda hozzájuk a járási írnok, aki éppen most ment keresztül a falujukon. Látja a tömeget, hát lehet itt meg nem állni?

– Miért gyűlt össze ennyi ember? – kérdezi az írnok. – Talán nem láttak még új bocskort?

– Nem akármilyen bocskor ez – felelik neki. – Aki felhúzza, azt még lóval sem lehet utolérni.

– Nocsak! – csodálkozott az írnok. – Ilyen gyorsan járó lábbeli kellene az én szolgálómnak! Adjátok hát nekem!

– Miért ne! – mondja a paraszt. – Két pár új bocskorért a tied lehet.

Csodálkozott az írnok az olcsóságán, de örült, hogy övé lett ez a csodabocskor. Mikor hazaért, hívta is rögtön a szolgáját.

– Új bocskort adok neked – mondja –, viseld szerencsével! Lásd el a lovakat, hozz vizet, vágd fel a fát, szitáld meg a lisztet! Ebben a bocskorban mindent meg kell csinálnod! Nem akármilyen lábbeli ám ez, hanem hétmérföldes bocskor.

Kapzsi volt az írnok. Egy emberről tíz bőrt akart lenyúzni. Alig vette fel a fiú az új bocskort, az magával ragadta, és egyenesen a liszteshombárba vitte. Ott meg beleesett egy liszteszsákba a szerencsétlen. A lába tovább mozgott, taposta a lisztet. Hatalmas fehér felhőt kavart.

– Ó, te gazember! – ordította az írnok. – Tönkreteszed a lisztemet! Lecsukatlak!

– Jaj, nem bírom, megfulladok! – lihegi a szolga.

– A munka alól akarod kihúzni magad, nyomorba akarsz dönteni! A gyorsaságtól ijedtél meg, mi?! Na, majd én megtanítalak.

Kiráncigálta az írnok a legényt a zsákból, lehúzta róla a bocskort, és maga próbálta fel.

– Te semmirekellő! Ide nézz, így kell ezt csinálni!

Megkötötte az írnok a bocskort, lépett egyet, aztán mintha puskából lőtték volna ki, uzsgyi, ki a hombárból!

Föl akart kapaszkodni egy szekérre, de nem sikerült, hanem nekiütődött az istálló falának, aztán beleesett a disznóvályúba. Alig tudta a szolgája onnan kihúzkodni.

Mikor végre lélegzethez jutott, csak ezt hajtogatta:

– Hajítsd el minél messzebbre, vagy égesd el ezeket az átkozott bocskorokat, ne is lássam őket! – Aztán felállt, és kívánszorgott az udvarról. Mint aki meghibbant. Többet sosem látták.

A szolga egy eldugott sarokba hajította a bocskorokat, aztán elfeledkezett róluk. Így heverték a csodalábbelik az udvaron, míg egyszer rájuk nem akadt az írnok kisleánya. Felöltötte őket, aztán meglódult, és szaladt árkon-bokron át. Az arca elsápadt a rémülettől. Egy hang sem jött ki a torkán. Megbotlott egy fatuskóban, elesett, a lába égnek állt, úgy kalimpált.

Észrevette a pásztorfiú, és odaszaladt, hogy megnézzze, mi történt vele.

– Hát te megbolondultál?

– Ez a hétmérföldes bocskor kínozott agyon, kisbojtár. Nem nekem való ez – feleli a kislány. – Ments meg, kedves fiúcska!

A pásztorfiú már hallott a csodabocskorról. „Talán én hasznát venném” – gondolta.

– Legyen a tied ez a bocskor, kisbojtár. Lehet, hogy te majd szerencsével jársz vele.

Így került a hétmérföldes bocskor a jókedvű pásztorfiúcskához. A fiú gyorsan kiismerte, megtanulta, hogyan kell bánni vele. Csak akkor húzta fel, amikor egy-egy elkószált tehenet kellett visszatéríteni, vagy egy lovat kellett megkeresni.

Attól kezdve nem vezett el egyetlen jószága sem, nem fárasztotta ki semmiféle távolság, és a legnehezebb munkától sem félt.

KAZÁN ÉS FELESÉGE, A GALAMB

Élt egyszer egy asszony fiával, akit Kazánnak hívtak. Kereskedők voltak. Egyszer egy férfi jött Kazánhoz, és így szólt:

– Én tudok pénzt csinálni.

– Akkor csinálj nekem!

A férfi csinált erre egy aranypénzt, és megmutatta Kazánnak.

– Menj he vele egy boltba, s próbáld ki, elfogadja-e a kereskedő a pénzt vagy sem – mondotta.

Kazán így is tett. Elment egy boltba, vásárolt valamit az aranypénzért, aztán hazament:

– Találtam egy férfit, aki pénzt tud csinálni – mondta anyjának.

– Ejnye, fiam, te könnyen lépre méysz, igen hiszékeny vagy – korholta az anyja.

– De hát én elvittem a pénzt, amit ő csinált, egy másik boltba, s a kereskedő szó nélkül elfogadta – ellenkezett Kazán.

Másnap reggel, mikor bement a boltjukba, meglátta a „vagyont csináló” férfit. Kazán behívta az üzletbe, és megparancsolta neki, hogy csináljon pénzt.

– Akárki bejöhet ide? – kérdezte ez. – Jobb, ha elmegyünk hozzánk. – Kazán beleegyezett, és vele tartott. Amikor a pénzcsináló házához értek, Kazánnak eszébe jutott az anyja figyelmeztetése:

– Én pedig ide nem megyek be – mondta.

– Ha nem, nem, menjünk akkor hozzád – felelte a másik, s elindultak Kazánékhoz. Anyja nem volt otthon, ezért Kazán maga vendégelte meg a „vagyonszináló”-t. Ez váratlanul egy ládába fektette Kazánt, s magával vitte. Éppen csak annyit adott ennie időnként, hogy éhen ne haljon, s egy nagy víz partjára cipelte. Itt füttyentett egyet, mire a vízből előjött a tevéje. Ezután elmentek a víz mellől, s a pénzcsináló kivette a ládából Kazánt, s a tevére ültette. Ahogy mentek, megláttak egy házat egy nagyon magas oszlop tetején.

– Kié ez a ház? – kérdezte Kazán.

– Az ellenségeimé.

Nem sokkal ezután egy magas hegy lábához értek, s megláttak itt egy helyet, ahol állatokat szoktak levágni. A férfi levágta tevéjét, kivette beleit, s közékük dugta Kazánt. A belek fölrepítették Kazánt a hegy tetejére, a „vagyont találó” pedig lent maradt. Kazán kijött a

belek közül, de a hegy olyan meredek volt, hogy nem mehetett le róla. Lekiabált az embernek:

– Mit csináljak itt?

– Dobáld le az összekötözött emberi csontokat.

Kazán engedelmeskedett, aztán megint megkérdezte:

– És most mitévő legyek?

– Tégy, amit akarsz.

Kazán megpróbált leereszkedni a lejtőn, de nem tudott. Sírva indult a hegy másik oldalára, s egyszer csak egy nagy víz került útjába. A szél éppen egy hajót sodort feléje, Kazán felült rá, s a víz túlsó partján kiszállt. Itt megint meglátta az oszlop tetején levő házat.

„Lesz, ami lesz, bemegyek” – gondolta, s belépett a házba.

Három leányt talált ott, s a legfiatalabb így szólt:

– Nénéim, mától fogva ő az én bátyám.

– Ha akarod, fogadd bátyáddá – felelte idősebbik nénje.

Megetették és gondjaikba vették Kazánt. Reggel vadászni indultak, de a legfiatalabb leány nem mert elindulni, félt, hogy a „bátyja” megszökik. Sehova sem ment, egész idő alatt őrizte. Így múlt el egy év, aztán kettő s rá a harmadik is. Ekkor a leányok apja megparancsolta, hogy az oszlopon levő házból térjenek vissza sajátjukba. A leányok engedelmeskedtek. Tizenkét kamra kulcsát átadták Kazánnak, de megtiltották, hogy bármelyik kamrát is kinyissa.

– Úgy lesz – egyezett bele Kazán.

Ahogy a leányok kihúzták lábukat a házból, Kazán rögtön kinyitott egy kamrát, mire háta mögött víz keletkezett. Míg a vizet nézte, hirtelen galambok repültek oda, leültek a víz partjára, és leányokká változtak. A leányok levetették ruháikat, bementek a vízbe, aztán kijöttek, felöltöztek, megint galambbá változtak, és elrepültek. Utolsónak és egyedül egy fehér galamb jött. Leszállt, és világ szépe lett belőle. Ugyanazt tette, mint társai, fürdőit, kijött a vízből, visszaváltozott galambbá, és elrepült. Kazán csak nézni tudott utána. Szomorúan indult vissza a házba.

– Miért is nem szólítottam meg?

Ettől kezdve mindennap a víz partján várakozott, de a galambok nem jöttek többé. Egy szép napon visszajöttek „húgai”.

A legfiatalabb nem nézve se jobbra, se balra, egyenesen befutott a házba, és nyomban látta, mit mívelt a bátyja:

– Ejnye, bátyám, ejnye, ne epekedj olyan nagyon az után a szép leány után. Ha néném kérdezetnek majd, ezt és ezt feleld – tanácsolta.

– Miért vagy ilyen sovány? – kérdezték az idősebbek öccsüket.

– Aggódtam értetek, azért lettem ilyen.

Húgai hittek neki, de ő napról napra soványabb lett. Látva ezt, legifjabb húga így szólt hozzá:

– Ebben és ebben a hónapban, ezen és ezen a napon, megint eljön ide a galambod, ragadd meg akkor a hajánál fogva, s vezesd be a házba. Könyörögni fog, hogy vedd feleségül. Te akkor semmit se szólj neki.

Kazán kiment és várakozott. Jöttek a galambok, leányokká változtak, és bementek a vízbe. Kazán odalopózott, elvette a fehér galamb ruháit, és eldugta. Mikor az kijött a vízből, hiába kereste ruháit. Kazán ekkor odaugrott, s hajánál fogva bevonszolta a házba. A leány ott Kazán hógaira támadt:

– Miért tanítottátok ki őt? – kérdezte.

– Azért, szép testvérünk, mert nők vagyunk, és az a világ rendje, hogy férjhez menjünk – felelték.

Szép hóguk ezek után megnyugodott, és Kazán asszonya lett. Egy év múlva fia született, két év elteltével már két fia volt. Igen boldogan élt vele Kazán. Történt, hogy egyszer álmában megjelent az anyja mint nagyon öreg asszony. Szomorúan ébredt, s egyre jobban fogyott. Nénjei kérdőre vonták:

– Miért vagy szomorú, testvér? Tán csak nincs otthonod, anyád meg apád?

– Bizony van.

– Akkor pedig eredj, térj vissza otthonodba, de dolgaidat úgy intézd, hogy háromszor havonta eljőjj hozzánk – mondta a legfiatalabb.

Kazán hazaindult családjával együtt régi otthonába. Miután egy ideig otthon élt, eszébe jutottak nénjei.

– Anyám, vendégségbe megyek – mondta. – Egyet kérek csak, oda ne add feleségemnek a galambruháját! – Ezzel útnak indult.

Anyja jól fejébe véste fia szavait. Unokái egyszer kimentek az utcára játszani. Egy arra járó bojár megkérdezte:

- Kinek a fiai ezek? Igencsak szép legénykék!
- Kazán fiai ezek – felelte sütő-főző asszonya.
- Eredj, hívd elő az anyjukat! – rendelte gazdája.

A szakácsnő elment, s a bojárhoz vezette Kazán feleségét. Az asszony olyan gyönyörű volt, hogy a bojár nyomban beleszeretett.

– Van nekem egy galambruhám. Ha felvehetném, százszorta szebb lennék. Az a baj, hogy a ruha az anyósom ládájában van.

A bojár elrabolta Kazán anyjától a kulcsot, kivette a ládából a ruhát, és odaadta az asszonynak. Az felvette, s két fiát felkapva, felszállt a ház tetejére. A bojár várt egy darabig, aztán elveszítette a türelmét:

- Elég! Most már szállj le!
- Én már többé le nem szállók – felelt az asszony, azzal elrepült. Még csak annyit vetett oda a bojárnak:

– Ha Kazánnak szüksége lenne rám, keressen idegen országban!

A bojár elképedve nézett utána.

Hazatért Kazán, és látja, hogy a felesége nincs otthon.

– Hova lett? – kérdezi anyját.

– Jött egy ilyen és ilyen bojár, s elragadta a kulcsot a kezemből. Hiába mondtam, hogy nem adhatom, a fiam megtiltotta, nem hallgatott rám, sőt meg is vert – felelte ijedten anyja.

– Mi volt a feleségem utolsó szava?

– Kazán keressen engem idegen országban, ezeket a szavakat mondta utoljára.

Kazán felesége keresésére indult, s első útja „húgához” vezetett. Húga tőle tudta meg, hogy mi történt.

– Ha ez így van, akkor a következő tanácsot adhatom. Itt és itt lesz egy ház, eredj oda, s kérdezősködj feleségedről. Ha tudnak valamit felőle, akkor egy ember jön ki onnan, ha nem, akkor egy oroszán – mondta fivérének.

Kazán a húga tanácsa szerint cselekedett. Elérkezett a mondott házhoz, és háromszor koppantott a kapun. Háromnapi várakozás után kijött egy férfi, egy levelet nyomott a kezébe, és a következőket mondta:

– Lakik nekem itt és itt egy bátyám, ő tud a dologról. Ha odamégy, kopogj hatszor a kapuján, várakozz hat éjszakán át, s a hatodikra virradó reggelen kijön hozzád a bátyám.

Kazán elment oda, hatszor kopogott a kapun, akkor kijött egy ember, átvette a levelet, és behívta a házba. Hat éjszaka elmúltával így szólt Kazánhoz:

– Itt és itt tartják az Albaste boszorkányok országos vásárukat. Eredj oda! Találsz majd ott egy odvas fát, mássz fel rá. Ha szerencséd lesz, az egyik boszorkány is utánad megy.

Kazán meg is találta a mondott helyet, s bebújt a fa odvába. A kakas kukorékolását hallva a boszorkányok mind szétszéledtek és eltűntek. Kazán odújába is besurrant egy, de nem vette észre Kazánt. Kazán ekkor megszólította, s a boszorkány igen megijedt.

– Hej, Albaste, nem ismered-e véletlenül a feleségemet?

– Ismerem, ismerem, hisz az unokahúgom. Jól van, elvezetlek hozzá.

Ahogy elindultak, hirtelen egy század katona jött szembe velük. A katonák mind fehérnépek voltak, férfi mutatóban sem akadt közöttük. Mikor Kazán ránézett a parancsnokra, úgy tűnt neki, hasonlít a feleségére. Meg is szólította.

– Honnan veszed, hogy a feleséged lennék? – kérdezte az asszony.

– Az arcod megszólalásig hasonlít az övéhez, ezért szólítottalak meg.

Az asszony erre a boszorkányt szidta, aki Kazánt oda vezette:

– Hol akadtál erre az emberfiára? – kérdezte.

Ekkor előhozták Kazán fiait, akik rögtön megismerték apjukat, megörültek, hozzáfutottak és átölelték őt. Kazán húga pedig jól ellátta a baját Kazán feleségének, és bezárta egy kazamatába.

Ilyentájt történt, hogy két Albaste boszorkány összekapott egy kardon, egy hordócskán és egy sapkán, mivel sehogy sem tudták elosztani maguk között ezeket a holmikat. Kazán megkérdezte tőlük:

– Miért veszekedtek?

– Okunk van rá. Ezzel a karddal negyvenversztnyi távolból meg lehet ölni egy embert; ha megkopogtatod a hordót, egy regiment katona terem elő belőle; ha meg felteszed ezt a sapkát, senki sem lát meg téged – felelte az egyik boszorkány.

– No, akkor majd én széosztom köztetek ezeket a holmikat. Fussatok csak innét oda. Aki elsőnek ér célba, az kapja őket.

A boszorkányok elfutottak, Kazán pedig gyorsan feltette a sapkát, hóna alá kapta a kardot meg a hordócskát, és elillant. A boszorkányok észre sem vették. Ezután Kazán kiszabadította a kazamatából a feleségét, és elindultak hazafelé. A felesége nénye vette észre, hogy mi történt, s a katonák élén üldözőbe vette őket. Amikor már a sarkában voltak a katonaleányok, Kazán megkopogtatta a hordócska fenekét, s abból csak úgy özönlöttek ki a katonák. Rátámadtak a katonaleányokra, s egy szálig megölték őket. Erre ért oda Kazán sógornője. Kazán jól megmarkolta, s alaposan eldöngette:

– Add ide a fiaimat! – kiáltotta közben.

– Ne verj már tovább, tüstént hozom őket – mondta a boszorkány.

Hozta is rögtön a fiúkat, mire Kazán futni hagyta. Kazán most felült a teveördögre, feleségét és fiait is maga mellé ültette, s velük együtt hazatért. Még ma is él feleségével és két fiával elégedetten, gazdagságban. Én is jártam nála, jól tartott étellel, itallal, jó vendéglátó gazda volt.

RÉSZEGES TAMÁS

– A fehér fény nélkül nyögés az élet, megyek, megkeresem, csak bocsáss el engem a katonaságtól társaimmal, együtt indulunk keresésére. – Így beszélt Tamás a cárnak társai jelenlétében.

A cár örömmel teljesítette részeges katonája kérését, s ő el is indult többedmagával meglelni a fehér fényt. Sokat mentek-e, keveset-e, távolra-e, közelre-e, de elértek egy folyóhoz. A vízből hirtelen egy réce totyogott elibük, és megkérdezte Tamást:

- Hova tartotok?
- A fehér fényt keressük, nem élet az élet nélküle.
- Vigyetek magatokkal, nélkülem nem találjátok meg.
- Tarts akkor velünk!

Mentek tovább, nehéz megmondani, mennyit. Egyszer csak egy galamb repült szembe velük:

- Hova mész a katonákkal, Tamás?
 - A fehér fényt keressük, nem élet az élet nélküle.
 - Nélkülem meg nem találjátok, vigyetek engem is.
 - Ha így van, gyere velünk – mondta Tamás.
- Folytatták útjukat, s el is érkeztek a fehér fényhez.
- Itt lakik-e a fehér fény?
 - Itt.
 - Mi a neve?
 - Szűz lány Marja.

Megfogták Marját, s bezárták egy ládába.

– No, most már megleltük a fehér fényt, gyerünk vissza a falunkba!

Mentek, mentek, s haza is értek a fehér fénnel.

Útközben szűz lány Marja valamiképp kiszabadult a ládából, s madárrá változva elrepült. Nyomába eresztették a galambot, az megfogta s vissza is hozta. Egy nagy vízen is át kellett menniük, csónakba szálltak. Megint csak kiszabadult valahogy Marja szűz lány, s tovaúszott a vízen. Most a kacsát küldték utána, az el is érte, s visszahozta. Erősen bezárták a ládába, elértek a tenger túlsópartjára, s száraz lábbal folytatták útjukat.

– Menjetek csak magatok, én egyedül megyek most – szólott Tamás a katonáknak.

A katonák előrementek Marja szűz lánnyal, részeges Tamás egyedül maradt. Pihent egy sort, aztán útnak indult. Ment, ment, s egy erdőbe érkezett. Itt találkozott egy kígyóval, legalább egyversznyi hosszú volt.

– Tisztítsd meg előttem az utat egyversznyire – mondta a kígyó Tamásnak.

Megtisztította Tamás a helyet, s a kígyó most már szabadon forgolódhatott. Megcsapta a kígyó Tamást úgy a farkával, hogy az elterült a földön, mint a bocskorszój. Feltápáskodott nagy nehezen Tamás, s felaprította a kígyót hatvanpudos kardjával, a darabokat pedig a tengerbe szórta.

Folytatta útját, és egy kétversznyi hosszú kígyóval találkozott.

– Tisztítsd meg számomra a helyet, Tamás, körös-körbe kétversznyire – kérte Tamást a kígyó.

Tamás teljesítette a kígyó kívánságát, s az szabadon forgolódhatott. Meg is csapta Tamást a farkával úgy, hogy térdig süllyedt a földbe. Tamás kihúzta lábát a földből, s hatvanpudos kardjával szétvágta a kígyót. A darabokat bedobálta a tengerbe.

Útra kelt, s most egy három verszt hosszú kígyóval találkozott. Homlokán hold, nyelvén csillag fénylett.

– Tisztítsd meg nekem a helyet, Tamás, minden irányban háromversznyire – kérte Tamást.

A megtisztított helyen szabadon tekergőzhetett. Ekkor úgy rávágott Tamásra, hogy ez övig fúródott a földbe. Nehezen bár, de kikászálódott a földből, s hatvanpudos kardjával nekiállt a kígyónak. Miszlikre aprította. Kését előkapva levágta nyelvéről a csillagot, homlokáról a holdat, a darabokat pedig beszórta a tengerbe. Elindult hazafelé, s egy koldussal találkozott. Tamás vitéz ekkor léggyé változott, s a koldus vállára ült.

Ment, mendegélt a koldus, s elérkezett a kígyó feleségéhez.

– Te koldus, nem láttad-e részeges Tamást? Szétszabdalta a férjemet! – mondta a kígyó felesége.

– Nem én, nem láttam – felelte a koldus.

– Miért nem nézel körül? Mindenütt megfordulsz a világon, mindent tudnod kéne – mondta a kígyó felesége, s hozzátette: – Tamás előtt én csörgő forrássá változnék.

Tovább ment a koldus, s elérkezett a második kígyó feleségéhez:

– Hej, te koldus, nem láttad-e részeges Tamást? – kérdezte ez.

– Bizony nem.

– Miért nem nézel körül? Annyifele jársz, tudnod kellene, mi történik a világon! Részeges Tamás megölte a férjemet. Ha felém járna, én piros almává változnék.

Tovább ment a koldus, s elérkezett a harmadik kígyó feleségéhez.

– Koldus, láttad-e részeges Tamást valahol?

– Nem, nem láttam.

– Hogyhogy nem láttad? Aki ennyit tekereg, mindent tudnia, látnia kell. Részeges Tamás megölte férjemet. Ha erre járna, ízletes kenyérré változnék.

Elszállt a légy ezeket hallva, s visszaváltozott részeges Tamássá. Így folytatta útját, s hamarosan megpillant egy tiszta vizű forrást.

„Ez a kígyó felesége, dehogy iszom belőle” – mondta magában, s tovább ment.

Ekkor egy szép piros alma került elébe:

„Kígyó felesége ez is, nem ehetem meg” – gondolta, s ment tovább.

Harmadszor egy fehér cipó került szeme elé, de ezt sem érintette.

Ment hazafelé egyes-egyedül. Hátranéz egyszer, s látja, hogy nyomában a kígyó. Mit tegyen? Hogy menekülhet előle? Meglátott az úton egy kancát, hátára kapott, és elvágatott, de a kígyó nem maradt el, már-mar beérte őket. Szerencséjére egy kovácműhely került útjába, beugrott ide, s bezárkózott. A kígyó szétmorzsolta az ajtót, és bekúszott. Ahogy felnyitotta a száját, Tamás satuba szorította a nyelvét, s egy tizenkét pud súlyú kalapáccsal megölte a kígyót.

Tamás hazaérkezett, a cár elé állt, és így szólt:

– Lásd, megtaláltam a fehér fényt. Most adj nekem hét kocsmát megtöltő ételt és italt, amennyi belém fér!

AZ OBSITOS

Igen-igen régen huszonöt évet szolgáltak a katonaságnál, de volt, hogy harmincat is. Így esett, hogy egy katona huszonöt esztendei szolgálat után megkapta a szabadságlevelet. A huszonöt éves katonáskodásért útravalónak mindössze öt rézkopejkát kapott. Mivel akkorjában nem jártak még vonatok, a katona útja igen sokáig tartott hazáig. Ment, ment hazafelé a katona, és egy kopejkája sem maradt, az utolsót is elköltötte. Bekéredzkedett éjszakára az egyik faluba.

Megaludt, és reggel megtudakolta, vajon tudnak-e olyan helyet, ahol munkásokat keresnek. Egy öregasszony ismert ilyen helyet. A katona elment oda. Egy nagy kertet talált ott kicsi kunyhócskával, ahonnan szembejött vele egy öregember.

– Te, katona, mit keresel itt? – kérdezte az öregember.

– Munkát keresek – feleli a katona.

– Mihez értesz?

A katona elmondta, hogy mindent, ami szükséges, meg tud csinálni.

– Jól van, ha tudsz dolgozni, akkor nekem nagy szükségem van munkásra.

– Nem lenne rossz a fizetségben is megegyezni – mondta a katona.

Az öregember így válaszolt:

– Menj be a kunyhóba, egyél és pihenj, aztán majd megbeszéljük.

A katona evett, kipihente magát, és kiment a kertbe az öregemberhez. Meg kell említeni, hogy a kertben csak almafák voltak. Az öregember így szólt a katonához:

– Ha egy évig dolgozol nálam, annyit fizetek neked, amennyit akarsz. De vésd emlékezetedbe, hogy a kertet nagyon éberem kell őrizni. Ha rosszul őrződ, nem kapsz fizetséget, sőt a munkádat is elveszíted.

– Ha az a parancs, jól fogom őrizni a kertet.

Ezzel a katona meg is kezdte szolgálatát. Az öregember elmondta, mit kell csinálnia a kertjében.

– Látod, itt egy seprű. Mindennap úgy söpörd ki a kertet, hogy egy porszem se maradjon benne. Aztán még valami: a kertem mögött van egy tó. Úgy vigyázz, ne merj mögéje kerülni. Ha

megszeged az egyezséget, azonnal megtudom, és akkor fel is út, le is út!

– Minden úgy lesz, ahogy akarsz, nem megyek a távon túlra – mondta a katona.

Eltelt egy nap, kettő, el a harmadik is. A tizedik napon már nagyon vágyakozott a katona, hogy a tónál messzebb menjen. Odament a tóhoz, és látja ám: két rudacska van keresztülvetve rajta. Hallgatózott a katona, minden csendes. Körülnézett – egy embert sem látni. Kapta magát, és átment a rudacskákon a tó másik oldalára. Nagyon megtetszett neki a tó mögött: fehér nyírfák, lombos hársfák álltak a parkban... Sétál, sétál a katona, és hirtelen egy hordót lát meg a hársfa ágain. Ez már igen! A hordóból lánykahang hallatszott. Megijedt a katona, és gyorsan vissza akart futni, de mivel nem tudott, közelebb ment a hordóhoz. A hordóból gyenge, alig hallható hangocskát hallott, s csak nagy nehezen értette meg:

– Térj vissza, katona, a kunyhóba. Találsz ott egy szekrényt, benne egy könyvet. Fogd a könyvet, és gyere újra hozzám.

A katona így is tett. Odament a hordóhoz, a lányhang pedig még ezt mondta:

– Olvasd a könyvet hajnalig. Kiráz majd a hideg is a borzalomtól, de te semmitől ne félj.

Leült a katona a hordó alá, és olvasni kezdett. Olvasott, olvasott, borsózott a háta a félelemtől. Elolvasott néhány oldalt, de már világosodott, ezért ideje volt visszamenni a kertbe. Már éppen menni készült, amikor hirtelen hallja:

– Még kétszer gyere olvasni, katona. Ami hátra van, még borzasztóbb lesz. De igyekezz eltűnni, ne félj. Meghálálom.

Eltelt a nap, és a katona ismét a hársfa alá indult olvasni. Még félelmesebb dolgok fenyegetik minden oldalról, mint eddig. Tűz nyilall bele, és igyekszik a tóba taszítani, ő pedig úgy tesz, mintha semmit sem látna, csak olvas magában. Újra hajnalodik, s hazamehet. Aludt egy keveset, majd kiment a kertbe seprni és takarítani. Dolgozott, dolgozott, majd leült, hogy kifújja magát. Ül és gondolkodik, menjen-e ma is a tóhoz vagy ne menjen a borzalmakat átélni. Gondolkodott, gondolkodott, és úgy határozott, hogy még egyszer elmegy.

Beesteledett, s a katona újra elment. Odament a lányhoz, aki így szólt:

– Ma olvasol utoljára. Ha ezt az éjszakát is kibírod, akkor láthatjuk egymást.

Hozzáfogott a katona az olvasáshoz. Ha a második alkalommal szörnyű volt, most meg egyenesen iszonyatos lett. Körülötte viharként száguldoznak a Tölperik, mindent szétzúznak, ami útjukba kerül, recsegés, ropogás hallatszik, mintha a föld hasadna ketté. De a katona most sem adta fel a harcot, egészen hajnalig olvasott. Éppen fel akart állni a helyéről, hogy elmenjen, amikor a hordóból kilépett a lány:

– Eredj haza – mondta. – Minél hamarabb. Aztán újra gyere el. Megvárlak itt.

Hazament a katona, evett és valamit tett-vett. Semmihez nem fűlött a foga, a szíve a tó túlsó oldalára húzta. Odament. Átment a tavon, keresi a lányt, de az sehol sincs. Csodálkozott a katona, és azt sem tudta, mit tegyen. Lehorgasztotta a fejét, elgondolkozott, fel-alá járkált a tó mentén ... Vajon becsapta a lány?

Gondolkodóba esett, és amint járkál, hirtelen meglátott egy csomagocskát a lehullott falevelek közt. Felemelte a földről, és kibontotta. Mit talált? Úgy tűnt, hogy a kendőbe egy cédulát bugyoláltak. A lány cédulája volt. A következőt írta: „Elmegyek, neked meg minden jót kívánok, katona. A házigazda természetesen el fog úzni. Ne fogadj el tőle fizetséget, még ha adni akar, akkor se. A szekrényében találsz egy kis üveget és egy szép kis pálcát. Semmit se hozzál el, csak a kis üveget és a pálcát. Ha ezt meg tudod tenni, akkor valamikor találkozunk.”

Elolvasta a katona az üzenetet, és bement a kunyhóba. Még a küszöböt se lépte át, amikor szembejön a gazda.

– Miért mentél a tavon túlra? – kérdezi az öregember.

Mit felelhetett a katona? Letagadni már késő, nem lehet.

– Csak nézelődni akartam – feleli a katona.

– Ha ezt akartad, akkor tovább nincs szükségem rád. De mivel valamennyit dolgoztál nálam, el kell számolnunk. Mit szeretnél kapni tőlem? – kérdezte az öreg.

– A pénzed nem kell, apó. Csak egy üvegcsét és egy pálcát adj nekem, azt, amelyik a szekrényedben van. Ezekkel majd hazatérek.

Miután megkapta a kért dolgokat, a katona útra kelt. Autók még nem voltak akkoriban, csak lovak, de nem a katonának. Mikorra fog hazaérni? Elszomorodott a katona, megy, mendegél és szomorkodik. De most nem az jár az eszébe, hogy valahová munkába kéne állni, hanem a lány. Sehogy sem tudja kiűzni a fejéből. Egyre csak rá gondol. Szeretné elhinni, hogy igazat írt a levélkében, hogy egyszer még összeakad vele valahol.

Éjjel-nappal ment a katona, eltelt egy egész hónap, és még mindig ment. Minden ennivalója elfogyott. Nem volt ereje továbbmenni, elfáradt szegény, és leült kicsit pihenni.

„Már teljesen fogytán az erőm, igazán nem tudom, mi a csodának kell még ezt a pálcát is magammal cipelnem” – gondolta a katona, és dühében földhöz vágta a botot. Az kettétört, és ízes ételek, italok pattantak elő a belsejéből.

A katona elhült a csodálkozástól, és igen örvendezett. Evett, falt, amennyi csak belefért, vissza is tért az ereje, lelke is megkönnyebbedett. Rögtön útnak akart eredni. Most már értette a katona, mire jó a pálcá. Tudta azt is, bármi áron el kell jutnia arra a helyre, amit a levélkében megjelöltek.

Ment egy darabig a katona, és elért egy faluig, ahol meg kellett szállnia éjszakára. Bement egy házba, hogy szállást kérjen.

– Hová igyekszel, bajtárs, és mi célból? – kérdezte őt a gazda.

– A csónakkikötőhöz megyek.

A kikötő nem volt többre, mint nyolcversztnyire attól a helytől, ahol a katonát elérte az éj. Korán ébredt. Fogta a pálcát, és suhintott vele egyet. Ismét különféle ételek kerültek elő. A gazda a csodát látva, kíváncsi lett:

– Hogyan tudod mindezt a pálcádból előteremteni?

– Csak ütök vele egyet és kész – felelte a katona.

A gazda maga is varázsló volt. Látta, hogy a katona is valami hasonló szerzet, ezért bármi áron is magánál akarta tartani.

Szedelőzködik a katona, hogy folytassa útját a kikötőhöz. A gazda pedig így szól:

– Ne menj gyalog, befogom a lovat és elviszlek.

– Rendben van – egyezett bele a katona. Magában pedig ezt gondolta: „Eddig mindig gyalog jártam, most megpróbálok lovon utazni.”

Megérkeztek a kikötőhöz. A katona megkérdezte a parancsnokot, hogy mikor érkezik az ilyen és ilyen bárka. A parancsnok azt a választ adta, hogy egy óra múlva jön. A bárka megérkeztéig a katona bement a csárdába. Ott ivott egy keveset, és nagyon elálmosodott. Ahogy kiment a csárdából, azonnal elaludt. A gazda, aki hozta őt, csak erre várt, megszúrta a katonát a varázstűvel.

Megérkezett a bárka és kilépett, jobban mondva kiszaladt belőle egy kicicomázott lány. Néz jobbra, néz balra, de nem látja, akit keres. Futott, futott, és rátalált az alvó katonára. A bárkának pedig már indulnia kéne. A leány ébresztgette a katonát, keltegette, noszogatta, de nem tudta felébreszteni. Írt akkor egy levelet, és beletette az alvó zsebébe. A parancsnok már kiabál a lánynak, hogy siessen:

– Hadd azt a katonát, hadd aludjon, míg kedve tartja!

A lány megkérte a kikötő parancsnokát, hogy ne tévessze szem elől a katonát.

Amikor néhány versztre távolodott a bárka a parttól, a lakást adó gazda kihúzta a katona ruhájából a tűt. A katona azonnal felébredt, és megkérdezte:

– Nem jött még a bárka?

Az emberek meg azt felelik:

– Megérkezett, és már el is ment.

Meghökken a katona, elkeseredett, beletűrt a zsebébe.

Megtalálta a levelet. A leány ezt írta: „Sokáig keltegettelek, de te nem ébredtél fel. El kellett utaznom. Most két hónapig nem jöhetek ide.”

Elkedvetlenedett a katona, sétálgatott a folyó mentén, törte a fejét, mitévő legyen. Járt, csak járt, majd újra megnézte a levelet. Abban pedig még az is ott állt: „Ha nem akarsz megvárni engem, akkor elmondom, hogy messze a tengeren túl lakom, ahol a parton egy nagy kétemeletes ház áll, tizenkét fallal elkerítve.”

A katona mindenáron látni akarta a lányt, és elhatározta, hogy elmegy hozzá. Ment, mendegélt körülbelül öt napot, amikor hirtelen a pálca nem adott neki többet ételt. Bizonyára kimerült. Bement egy sűrű, sötét erdőbe. Látja, hogy az erdőben egy öregember kilencven bikát legeltet.

Odamegy hozzá a katona, és kérdezősködik, hogy juthatna át leghamarabb a tengeren arra a bizonyos helyre.

– Nehéz az út oda, fiacskám, igen nehéz – válaszolta az öreg.

Beszédbe elegyedtek, azután pedig leültek falatozni. A katona suhintott egyet, és megjelent az utolsó eledel. Az öregember akkor így szólt:

– Nos, mit tegyünk? Segítenem kell neked. Mindennap iderepül hozzám a tizenkét fejű sárkány. Pontosan délben tizenkét órakor. És mindennap követel egy levágott bikát. Figyelj, mit teszünk: levágom a bikát, felvágom a hasát, te pedig mássz be, és ülj ott.

Így is tettek. A katona kezébe vette a kést, és bemászott a levágott bika hasába, az öregember pedig bevarrta.

Pontosan déli tizenkét órakor megjelent a tizenkét fejű sárkány a bikáért, megragadta és elrepült vele.

Úgy történt, ahogy az öreg mondta: elragadta a sárkány a bikát, és megállt pihenni egy magas hegyen. Ott a katona felvágta a bika hasát a késével, és a hegyen maradt, a sárkány pedig elrepült a bikával. A hegyről a katona megpillantott egy hatalmas kertet, benne egy kis házzal. Bement a kertbe sétálni. Hát amint sétál, meglát egy csontvázat, az almafán lógott. Amikor meglátta a csontvázat, a katona be akart menni a házba. Ott két őr ült, azok vigyáztak a házra. A katona megkérdezte őket:

– Miért lóg egy ilyen csodálatos kertben emberi csontváz?

Azok ezt válaszolták:

– Már száz éve lóg ott, senkinek sem sikerül levennie.

Ennek hallatára a katonának hirtelen eszébe ötlött az üvegcsse, ami egész idő alatt a zsebében lapult. Visszament a kertbe, és elhatározta, hogy bekeni magát az üvegcsében levő folyadékkal. Éppen csak elkezdte magát kenni, máris erősnek és ügyesnek érezte magát. Bizonyára abban a folyadékban rejlett az erő.

„Na – gondolta a katona –, lesz, ami lesz, megpróbálom levenni a csontvázat.”

Amint a csontvázhoz közeledett, mindenféle rémségek mutatkoztak előtte. De nem ijedt meg, hanem odament a csontvázhoz, hogy leszedje. Két hatalmas szörny is rávetette magát a katonára, de ő nem tárgított.

Amint földet ért a csontváz, azonnal emberré változott, és köszönetét mondott a katonának.

– Most gyerünk hozzám – mondta az ember.

A kertnek abba a végébe vezette, ahol a kerítés mellett egy nagy követ lehetett látni. Az ember fölemelte a követ, és a kő alatt lejáratot láttak. Leereszkedtek, és annál a háznál találták magukat, amely körül a kert tarkállott. Bementek a házba.

A házban számtalan falat láttak. Az egyik fal mögött bőségesen megvendégelték a katonát, a másik mögött az ember beszédbe elegyedett vele. Így szólt hozzá:

– Mivel megmentettél, adok neked jutalmul egy szablyát, a legjobb lovamat és néhány varázsszót. Ne felejtsd el ezeket a szavakat: „Hol vannak a segítőtársaim?”

Leültek még egy rövid időre, majd a katona visszament az örök házába.

Két-három napot pihent a kunyhójukban, aztán kiment a kertbe sétálni, s meglát a kapun egy hirdetőt: „Holnap déli tizenkét órakor a sárkány elviszi a cár leányát. Aki megmenti a cárkisasszonyt, megkapja az egész birodalmat.”

Délben pontosan tizenkét órakor elvezették a cárkisasszonyt a hegyre, a sárkány számára. Egy pásztor szánta rá magát, hogy elkíséri.

– Megmentem – jelentette ki, és elindult a hegytetőre a cárkisasszony után.

Akkor a katona bekente magát az üvegcsében levő folyadékkal, és ő is felmászott a hegyre. Tizenkét órakor megjelent a sárkány a cárkisasszonyért. Mikor odaért, olyan szelet csapott, hogy a pásztor mint a puska golyó repült lefelé a hegyről. A sárkány körözött egyet a levegőben, majd leereszkedett, és leült a cárlány mellé. Csak ekkor vette észre a katonát.

Így szólt a sárkány a katonához:

– Megvereszünk vagy megbékélünk?

– Megvereszünk – felelte a katona.

Megdühödött a sárkány, és meg akarta ölni a katonát. A katona suhintott egyet a szablyájával, és levágta a sárkány fejét, és az azonnal megdőglött. A cárlány levette ujjáról a gyűrűjét, és odaadta a katonának.

Fogta a katona a gyűrűt, majd kivágta a sárkány nyelvét, zsebre tette, felült a lovára, és visszatért a kunyhóba.

Egész éjjel aludt a katona, reggel pedig kiment a kertbe sétálni, és újból meglátta ugyanazt a hirdetményt.

– Jól van – mondta magában a katona.

A cár megkérdezi:

– Ki menti meg a középső lányomat?

Most egy ács vállalkozott arra, hogy megmenti a lányt. Tizenkét órákor kiviszik a sárkánynak a középső lányt. Vele tart az ács is.

A katona is felnyergelte lovát, és ő is oda indult.

Pontosan tizenkét órákor megérkezett a hétfejű sárkány.

Repülésétől akkora szél támadt, hogy az ácsot lefújta a hegyről.

Észreveszi ám a sárkány a katonát, és kérdezi:

– Kibékülünk vagy megverekszünk?

– Megverekszünk – feleli a katona.

Megdühödött a sárkány, nekiragaszkodott, hogy megöli a katonát, az meg megsuhintotta szablyáját, és egyből lerepült a sárkány öt feje. Ismét suhintott egyet, hát levágta a maradék két fejet is.

A cárkisasszony megörült, hogy megmenekült, és odaadta a katonának a gyűrűjét. A katona úgy tett, mint az előző sárkánynál: kivágta a hétfejű sárkány nyelvét, és hazaindult.

A harmadik cárlány megmentésére egy szakács vállalkozott. De a tizenkét fejű sárkánytól őt is, mint nénjeit, a katona mentette meg.

Ez alkalommal már nagyon kevés folyadék maradt az üvegcsében. Ekkor eszébe jutottak a varázsszavak: „Hol vannak a segítőtársaim?” Es ez segített neki legyőzni a tizenkét fejű sárkányt.

Győzelme után, mint addig is, a katona elment az örökhöz, ahol két öregemberrel lakott együtt.

A katona ismét pihent egy napot, estefelé ivott egy kicsit, és kiment a kertbe sétálni. Nagy álmoság kerítette hatalmába, egyenesen a földre feküdt, és mélyen elaludt. Éppen ebben az időben ment mind a három cárkisasszony a kertbe sétálni. A legfiatalabb látta meg elsőnek a katonát, és nagyon elcsodálkozott azon, hogy a katona olyan mélyen alszik. Még a keze is be van kötve.

A nővérek elhatározták, hogy felébresztik a katonát. De mielőtt ezt megtették volna, levették a kötést a kezéről, és csodálkozva látták, hogy a kötés alatt ott van mindhármuk gyűrűje. Erről azonnal felismerték megmentőjüket, és ébresztgették. Amikor felébredt, megkérdezték:

– Hol laksz, katona?

– Itt az őrházikóban – feleli a katona.

Másnap reggel a cár lakomát csapott a lányai megmenekülésének örömére. A pásztor, az ácsot és a szakácsot vélte megmentőiknek, nekik szánta lányait.

Nagyon sok vendég jött össze, csak úgy özönlöttek mindenfelől a gazdagok. A cár mégsem nyitja meg a lakomát, hanem így szól a megjelentekhez:

– Még várunk egy keveset.

A lányok azt mondták, hogy valaki még hiányzik. Mit gondoltok, ki volt az? A katona!

A cárlányok kérik, hogy hozzák el a katonát, aki az őrházban lakik. Akkor a cár elküldi a kocsit két lóval.

A kocsis megérkezik a katonához, az meg így szól:

– Csak úgy lóháton nem utazom. Küldjenek értem díszes trojkát!

Visszamegy a kocsis a cárhoz, és jelenti, hogy a katona díszes hintót és trojkát kér. A cár megharagudott, de a lányai kérlelték, teljesítse a katona óhaját. Rá tudták venni, s ő elküldte a trojkát a katonáért.

A katona nem egyedül ült a kocsiba: magával hívta az őrház gazdáját meg az öregembereket is.

Már megkezdődött a lakoma, amikor a katona odament a cárhoz.

– Jó egészséget, emberek! – mondta az egybegyűlteknél. – Milyen alkalomból tartotok lakomát? Miért gyűltetek egybe?

A választ hallva, kérte a cárt, hogy néhány szót szólhasson. A cárkisasszonyok rábeszéltek az apjukat, hogy adjon szót a katonának.

Akkor a katona a pásztorhoz, az ácsához és a szakácsához fordult:

– Mivel bizonyítjátok, hogy éppen ti mentettétek meg a cárkisasszonyokat?

A pásztor, az ács és a szakács rámutatott a sárkányfejekre. De a katonát ez nem győzte meg, és ismét a néphez fordult azzal a kérdéssel:

– Van-e nyelve ezeknek a sárkányoknak?

Az emberek belenéztek a sárkányok torkába, és egyikben sem találtak nyelvet.

Ekkor a katona elővette zsebéből a csomagot, amelyben a sárkánynyelvek voltak, és megmutatta az egybegyűlteknél. De ez még nem volt elég neki, kivett még egy csomagot a zsebéből, kibontotta, és megkérdezte:

– Kinek a gyűri ezek?

A cárkisasszonyok egymás szavába vágva felelték:

– Az enyém!

– Ez meg az enyém!

– Ez meg az enyém!

Ez még mindig nem volt elég a katonának, meg akarta mutatni az erejét is. A cári udvaron állt egy vízestartály, olyan nagy, mint egy szivattyútelep.

– A három legerősebb fordítsa fel ezt a tartályt – mondta a katona.

Nekiállt a pásztor, az ács és a szakács. Erőlködtek, erőlködtek, de az csak nem mozdult a helyéről. Ekkor odalépett a tartályhoz a katona, fél kézzel megérintette és felfordította a tartályt. Magában pedig mondta a bűvös szavakat: „Hol vannak a segítőársaim?”

Így mindenki látta, ki a lányok igazi megmentője. A cár azonnal parancsot adott: be kell zárni életfogytiglan a pásztor, az ácsot meg a szakácsot a csalásért.

A katonának meg a cár ott a lakomán odaajándékozta a fele cárságát, és azt mondta, hogy feleségül veheti az egyik lányát.

A lakoma után a katona megkapta a fele birodalmat, s a legkisebb lányt választotta feleségnek, de ezentúl is a két kis házban lakott az öregekkel együtt, akik a cári kertet őrizték.

A CÁRRA LETT KATONA

Élt egy városban egy katona. Nagyon nehéz volt a szolgálat, és mivel nem bírta tovább a szenvedést, megszökött. Hazatért a szülőfalujába, és letelepedett egy elhagyott házban. Három galamb élt ott. A katona etetni kezdte őket.

Nézi csak, mi a csoda történt; a galambok valamiről csevegnek egymás között. Odafigyelt, hát emberi nyelven, érthetően beszélgettek. Ekkor a katona elbeszélte nekik az életét.

A galambok ajándékokkal kedveskedtek a katonának, amikor meghallották, mennyit szenvedett. A legfiatalabb egy pipát adott neki, és így szólt:

– Szívd ezt a pipát, ahányszor csak jólesik, a dohány sohasem fog ki belőle. Mindig tömve lesz, amikor pipázni akarsz. Ha kátrány rakódik le benne, verd ki egy deszkára. Minden ütésre egy ezred katona jelenik meg előtted. Rajtad kívül senkinek sem engedelmeskednek.

Nagyon megörült a katona, és megköszönte a galamb ajándékát.

A középső galamb pénztárcát adott a katonának, és így szólt:

– Ebből az erszényből mindig annyi pénzt vehetsz ki, amennyire szükséged van.

Megörült a katona ennek az ajándéknak is, és megköszönte.

A harmadik galamb zsebkendőt adott neki:

– Én ezt a kasmír zsebkendőt adom neked. Ha kisimítod a kezeden, láthatatlan leszel – mondotta.

A katona mindhárom galambnak köszönetét mondott, és útnak indult.

Miközben megy, mendegél az erdőben pipázgatva, a pipában kátrány rakódott le. Kitisztogatta. Ütött egyet vele, hát egy ezred katona állt előtte; másodszor is ütött, megjelent a második ezred. És a katona előtt töméntelen katona sorakozott fel, s mind az ő parancsát várta.

Akkor így szólt a katona:

– Barátaim, minket nem győz le semmilyen hadsereg a világon.

Maga is katonaruhát öltött. A pénztárcából pénzt vett ki, hogy élelmet vehessen a katonáknak, és az ellen a cár ellen vezette katonáit, akinek a szolgálatából megszökött. Le is győzték a cár

seregét. Csodálkozott ezen a cár, minden megmaradt katonáját ismét harcba küldte, magához pedig jóst hívatott:

– Tudd meg, öreg: miért pusztul el erős hadseregem?

Az öreg jós megtudta, és így szólt a cárhoz:

– A seregedet egy szökött katona verte szét. Talált egy csodapipát, amely egymás után ontja a katonákat.

A cár akkor így szólt a tisztjéhez:

– Menj el hozzá nagy csapattal, és add meg magad, majd gyújtsatok pipára. Közben lopd el a pipáját, és fuss ide velem.

A tiszt így is tett.

Rágyújtott a lopott pipára, és megsemmisítette a katona egész hadseregét.

Akkor a katona felöltözött díszes ruhába, és pompás tizenkét lovas fogaton ment a cárhoz. A csengők hangja betöltötte az egész várost. A cár nagyon gazdag embernek hitte őt, és meghívta magához. Leültek kártyázni. A katona először elnyerte az egész cári birodalmat, majd mindent elvesztett. De csak veszi elő a sok pénzt az erszényéből. Ámul a cár, hogy nem fogy ki a pénz a tárcából. Éjjel, amikor a katona elaludt, a cár kivette a pénztárcáját. A katona így pipa és tárca nélkül maradt.

– A, hát így vagyunk! Tudom már, miért volt ilyen nagy a barátság.

A katona kisimította a zsebkendőjét, fejére tette, és láthatatlanná vált. Járt-kelt a palotában. Látja, hogy a cár ül és teázik. Összetörte a csészéket, és leforrázta a cár arcát.

– Jaj, mi ez?! – kiáltott fel a cár.

A katona pedig a szolgák között járt mosolyogva.

Ekkor érkezett meg a cári jós, és így kiáltott:

– Fogjátok meg! Láthatatlan! Jaj, jaj! Már engem üt!

Körülvették a szolgák a katonát, igyekeztek megfogni. Az egyik megtántorodott az ütéstől, a másik elesett, és így kiáltott:

– Jaj, most meg engem üt!

Mégis megfogták a katonát, és lerántották a fejről a zsebkendőt. Így már semmije sem maradt.

Egyszer, amikor a cári birtokon barangolt, egy erdőben kétfajta almát talált. Megette a sötétpiros almát, és szörnyű fenevaddá változott. Magától is megijedt, és nem tudta, mit csináljon.

„Lesz, ami lesz” – gondolta magában, és megette a rózsaszín almát. Ezután ismét emberré változott.

Megörült a katona, almát szedett, és bevitte eladni a cári városba.

A cár csak a sötétpirosból vett, mondván, hogy azok már érettek. Teát ivott almával, és félelmetes fenevaddá változott.

A birodalom cár nélkül maradt. Nem mehet többé a nép elé. Mindenki fél tőle.

Sír a cár, és mondja a feleségének:

– Keressenek a szolgák egy olyan embert, aki emberré tud változtatni.

A szolgák szétszéledtek városszerte, mindenkit megkérdeztek, ismer-e ilyen embert.

Odament hozzájuk a katona, és így szólt:

– Az erdő mélyén van egy fürdő, vigyétek oda a cárt, és hagyjátok egyedül, majd én emberré változtatom.

Bement a király a fürdőbe. Ott ült vadállat képében, várta gyógyulását.

A katona háromszáz vesszőből nyalábot készített, bement a fürdőbe, és így szólt:

– Cár, gyere csak ide, majd én emberré változtatlak.

– Csak minél gyorsabban – feleli a cár.

Fogta magát a katona, és – nesze neked! – megvesszőzte a cárt. Az meg ordít, hogy belezendül az egész fürdő, de senki sem hallja.

– Hol a pipám? Ideadod-e? Gyerünk csak, siess!

– Odaadom, odaadom. Eredj a palotába, a nagyterem jobb ablakánál rejtettem el a padló alá.

– Jól van! – feleli a katona, és folytatja a vesszőzést:

– Hol a zsebkendőm meg a kimeríthetetlen pénztárcám? Felelj gyorsan!

– Azok is ott vannak, egy helyen elrejtve.

Akkor a katona adott a rózsaszínű almából a cárnak, és az rögtön emberré változott. A katona otthagya a cárt a fürdőben, maga pedig elment a cári palotába, és így szólt az összegyülekezett néphez:

– A cár meggyógyult, mindjárt itt lesz.

Bement a katona a palotába, s megtalálta a pipát, a tárcát meg a zsebkendőt. Ütött egyet a pipájával – hadsereg jelent meg előtte. Akkor így kiáltott:

– Takarodjatok mindnyájan, akik egyetértetek a cárral. Ha nem takarodtok, egytől egyig elpusztítalak benneteket.

Elűzte a cári talpnyalókat a palotából, a kincseket a dolgozó embereknek adta, maga pedig a palotában élt tovább.

PAPFI MISKA

Egyszer egy pap borsót vetett. A termés nem ígérkezett éppen utolsónak, a baj csak az volt, hogy valaki éjjelenként megtaposta.

– Menj, s őrizd a borsót! – mondta a papné a kárt látva.

Fogta magát a pap, s kiment éjjel a borsóföldre, és a tolvajt vigyázva, lefeküdt a mezsgyére. Heverészés közben egyszer csak csecsszózó gyermek sírását hallja. A hang iránt tapogatózva, a mezsgyén egy csöpp gyermeket talált. Hazavitte, s így szólt asszonyához:

– Neveljük fel az árvát, magunknak úgy sincs gyermekünk. A neve pedig legyen: Papfi Miska.

Az asszony beleegyezett, s nevelgették a gyermeket. Igen gyorsan növekedett, s nagy volt az ereje. Egyszer játszani akart a többi gyermekkel.

– Ördögfia, lelenc! – csúfolták a gyermekek, s kinevették.

Miska megharagudott, s csak sírított egyet fél kezével, mire az egyik fiú feje leszakadt testéről. A megölt fiú apja az egész falu népét gyűlésbe hívta, s üzent a papért is. Mikor megérkezett, azt mondták neki:

– Atyuska, vidd vissza a fiadat ahonnan hoztad, mert megöli a fiainkat.

– Nem ismertek-e valamiféle vadat, amely felfalná ezt a Miskát? – kérdezte a pap.

– Dehogynem – felelték. – Van itt nem messze egy igen nagy erdő, s benne sok a farkas. Ezek senkit az erdőn át nem engednek, mindenkit felfalnak.

– Jól van hát, akkor elküldöm oda Miskát, hadd falják fel a farkasok – szólt a pap, s hazament.

– Miska – mondta otthon –, eredj csak ebbe és ebbe az erdőbe, s tereld haza onnan a kosaimat!

Miska engedelmeskedett. Elment az erdőbe, kitépett egy tölgyet tövestül, aztán a mindenfelől odaseregülő farkasokat hazafelé terelte.

– Gyerünk, kosok, haza! – kiáltotta.

A kapuhoz érve, bekiáltott a papnak.

– Hová zárjam a kosokat?

– A juhakolba, a többi közé! – felelte a pap.

Miska eszerint cselekedett, s behajtotta a farkasokat a juhok közé. Reggelre kelve látja, hogy valamennyi juh egy rakáson hever, a farkasok mindet széttépték.

– Atyuska, a kosok a juhokat egy rakásba gyűjtötték! – mondta a papnak.

– Kergesd ki a kosokat az akolból – rendelkezett a pap, mire Miska kibocsátotta a farkasokat, s azok nyargalva széledtek szanaszét.

Miska ezután ismét elment játszani a fiúkhoz, s azok most is kinevették:

– Eredj innen, te rongyos tekergő, te ördög fattya! – így fogadták.

Több se kellett Miskának, elkapta az egyik fiú kezét, s kitepte vállából. Ismét gyűlést hívtak egybe az apák, s szóltak a papnak is:

– Atyuska, tedd a fiadat, ahova akarod, mert megöli a fiainkat egy szálíg!

– Mit kezdjek vele? – sopánkodott a pap.

– Tudunk egy erdőt – mondták az emberek –, amelyikben sok a medve. Ezen keresztül még nem jutott emberfia, a medvék mindenkit felfaltak.

A pap hazament, és parancsot adott Miskának:

– Indulj rögtön ebbe és ebbe az erdőbe, ott legelnek az ökreim, hajtsd haza őket!

Miska el is ment az erdőbe, s megint csak kiszakított gyökerestül egy fenyőt, s az odasereglő medvéket mind hazahajtotta. Sötétben ért már a pap kapujához, s bekiáltott:

– Hova zárjam az ökröket, atyuska?

– Az istállóba a tehének közé! – válaszolta a pap. Miska így tett. Kiment reggel az istállóba, s látja, hogy a tehének mind egy rakáson hevernek.

– Atyuska! – szól a papnak –, az ökrök a teheneket egy rakásba rakták.

– Kergesd ki az ökröket az istállóból! – parancsolja a pap, mire Miska kikergette onnan a medvéket. Ezek szélesebesen szétnyargaltak. Miska csak egy medvét tartott vissza, s oda kötötte az istálló mellé, az oszlophoz.

Ezután elment a fiúkhoz játszani. A fiúk szokásuk szerint kinevették és mocskolták:

– Hordd el magad innen, ördög fattya, talált holmi!

Miska igencsak megharagudott, s felindulásában kinek kezét, kinek fejét, kinek lábát tépte ki, kit pedig úgy teremtett földhöz, hogy többé fel nem kelt. A falu népe gyűlést tartott, s a papot is elhívták.

– Atyuska – mondták neki –, bajban vagyunk a talált fiad miatt, sorra öldösi fiainkat. Tégy már vele valamit, vagy küldd el innen!

– Mondjátok meg, hová! – kérte a pap.

– Ismerünk egy mély tavat, ördögök élnek benne, küldd el oda, onnan nem tér vissza – tanácsolták az emberek.

A pap otthon így szólt talált fiának:

– Menj el, Miska fiam, ide és ide, találsz ott egy tavat ördögökkel teli, ezeknek a kezében van az én papi bérem, vedd el tőlük, s hozd el nekem!

– Jól van – szólt Miska, s azzal befogta a medvét szánjába, s elment a tóhoz. A parton egy fatönkön üldögélő ördögfiókát pillantott meg.

– Hová, hová, Papfi Miska? – kérdezi.

– Hozzátok tartok, hogy az atyuska részére elkérjem a papi bért. Miért nem fizettétek ki eddig? – kérdezte Miska.

Megijedt az ördögfióka, földre pottyant, s mint egy gomolyag begurult a vízbe. Ott elismételte apjának Miska szavait. A tóból azonnal a parton termett egy vénséges vén ördög.

– Mi kell neked, Papfi Miska? – kérdezte.

– Nekem biz csak az atyuska papi bére – felelte Miska.

– Nosza előbb mérjük össze az erőnket! – mondta az ördög. – Meglátjuk azután, követelhetsz-e tőlünk papi bért. Fussunk versenyt. Ha lehagysz, megadom, ha én futok gyorsabban, nem kapsz bért.

A vén ördög maga helyett egy fiatal ördögöt futtatott, Miska pedig elbújt a bokor mögé, és maga helyett egy nyulat küldött. Ez, persze, messze maga mögött hagyta az ördögöt. Miska előjött a bokor mögül, s megkérdezte:

– Na, ki futott sebesebben?

– Te – ismerte be az ördög. – De most tegyünk új próbát. Nézzük csak, ki tudja magasabbra hajítani a vasnehezéket!

Azzal két vasnehezéket hoz elő, az egyik nyolcvanfontos, a másik kétfontos. Az elsőt Miskának nyújtja, a másodikat magának tartja. Az ördög fölfele hajítja a kétfontos vasat, s az eltűnik szem elől. Erre Miska is megfogja a magáét, megforgatja, és így szól:

– En most ezt egyenesen arra a felhőre hajítom.

– Ne dobd el – sajnálkozik az ördög –, az nekünk igen régi jószágunk, hasznát látjuk még máskor is.

Miska eltakarta ruhája aljával a vasnehezéket, s kezével egy nagyot lódított.

– Na – mondta –, a vasnehezéket túldobtam a legmesszebb levő felhőn is.

Az ördög fejét vakargatva indult a tóhoz a papi bérért.

Egyszerre csak minden ördög kilép a tóból, merőn nézik Miskát, és feléje tartanak. Miskának nem szállt inába a bátorsága, kapta a nyolcvanfontos súlyvasat, s odadobta elébük.

– Tartsátok meg magatoknak, nem kell ez odafenn! – mondta nekik.

Az ördögök visszacipelték a tóba a vasat, és onnan ezüstöt meg aranyat hoztak.

– Nesze – mondják –, vedd ezt a papi bér fejében, s ne haragudj ránk!

– Adjatok legalább egy sapkára való pénzt! – követelte Miska. Az ördögök visszafordultak a tóba pénzért, Miska pedig betakarta szánját egy takaróval, a közepére lyukat csinált, s erre tette sapkáját ugyancsak kilyukasztva.

– Akkor hát töltsétek meg a sapkámat! – parancsolta az ördögnek. Az ördögök pedig szakadásig cipelték a pénzt, az pedig ömlött a sapkából a takaró lyukán át a szánba. Nagyon nehezen akart megtelni a sapka, de végül megtelt.

– Na te, nagy szarvú ördög, fogd csak be magad ökröm mellé a szánba – parancsolta Miska egyik fiatal ördögnek. Az öreg ördög nagyon sajnálta a pénzét, nem akart belenyugodni az elvesztésébe.

– Gyere, mérjük össze még egyszer az erőnket! – szólt oda Miskának. – Birkózzunk, s aki győz, azé a pénz!

Miska beleegyezett:

– Hogyan birkózzam egy ilyen csupa láb alakkal? – kérdezte aztán. – Inkább az ökröm birkózzék veled!

Az ördög ráállt, Miska pedig kifogta a medvét. Birkózni kezdenek, s az ördög érzi már, hogy ő húzza a rövidebbet.

– Állítsd meg az ökrödöt – könyörög –, ne gyúrjon tovább, nem veszekszem többé, erősebb vagy, vidd a pénzedet!

Miska megállította a medvét, az ördöggel együtt befogta szánjába, és hazaindult. Mikor a pap meglátta a furcsa fogatot, ugyancsak megijedt. Miska bezárta az ördögöt meg a medvét az istállóba, aztán a paphoz ment.

– Na, atyuska – szólt –, elhoztam a papi béredet, hova tehetem?

Mikor a pap meglátta az arannyal és ezüsttel teli szánt, igen megörvendett, s megparancsolta, hogy vigye a hombárba. Másnap reggel Miska így szólt:

– Tisztességgel szolgáltam nálad, atyuska, de most már itthagylak, s megyek, amerre a szemem lát.

Ezzel az ördög és a medve társaságában el is ment.

Hosszú ideig vándoroltak, s egyszer egy malomhoz értek. Itt megtette az ördögöt molnárnak, a medvét gabonalapátolónak, maga pedig folytatta útját hegyen-völgyön át, el egészen a Kámáig. Látta ám, hogy egy nagy baj szű ember ül a folyó partján, s a bajszával hullámokat kavar a Kámán.

– Tarts velem, hej – mondta Miska a nagybajszának. Az szót fogadott, s most már kettesben járták a világot.

Egyszer egy nagy hegy tövében megpillantottak egy embert, aki a kisujjával a hegyet rázta.

– Gyere velünk! – szólt neki oda Miska. Az sem ellenkezett, és most már hárman voltak a vándorok. Nemsokára egy házhoz érkeztek, amelyet körös-körül vaskerítés védett. Az udvaron egy ökörcsorda álldogált, de a házban senkit sem találtak. Benéztek a kemencébe, hát az be volt fűtve.

– Te, bajszos – mondta Miska –, készíts valami harapnivalót, mi addig járunk egyet a hegyi emberrel!

El is mentek, a bajszos pedig levágott egy ökröt, és betette a kemencébe sülni. Egyszerre csak kijött a föld alól egy köröm nagyságú emberke könyöknyi szakállal, a bocskora hét csetverty.

– Ejnye, micsoda hitvány emberek vagytok – támad rá a bajszosra –, az ökröket nem etetitek, de a kész húst bezzeg faljátok!

Azzal megkapta hajánál fogva a bajszost, jól meghurcolászta, öklével döngette, és meg is taposta. Miután istenesen helybenhagyta, eltűnt a padló alatt. A bajszos nagy ember meg sírt nagy keservesen.

Megjött Miska a hegyi emberrel, s látja a bajszos megtépett haját és arcán a könnyeket.

– Miért sírtál? – kérdezte.

– Dehogyan sírtam! – felelte a bajszos.

– Mért folyik akkor a könnyed?

– Nem könny az, izzadtság.

– S a hajad mért olyan, mint a szénaboglya? Nem cibált valaki téged a hajadnál fogva?

– Engem bizony nem, a szél kuszálta össze, amikor kizsigeltem az udvaron az ökröt.

Ezek után evéshez láttak, s jól megtöltötték hasukat sült hússal. Miska most a bajszossal indult el sétálni, s meghagyta a hegyi embernek, hogy süssön húst.

A hegyi ember letaglózott egy ökröt, és föltette sütni az izzó szénre. Egyszerre csak ott terem a föld alól a köröm nagyságú emberke, és rátámad a hegyi emberre.

– Hitvány emberek vagytok, bizony – mondta –, az ökröknek nem adtok enni, de a kész húst magatokba tömitek!

Miután jól ellátta a baját, ismét visszament a padlóaljba. A hegyi ember leült és sírt. Mikor Miska hazaért a bajszossal, megkérdezte:

– Mondd-sza, hegyi ember, nem döngtetted el valaki? A hajad is szanaszét áll, a szemedből is csurog a könny.

– Márpedig engem senki nem bántott, arcomon az csak izzadtság, a hajamat pedig a szél kócolta össze, mikor az udvaron az ökröt daraboltam – felelte a hegyi ember.

Megint jóllaktak hússal, s aztán Miska elküldte sétálni a hegyi embert meg a bajszost, s maga maradt otthon ételt készíteni. Hamarosan előjött a köröm nagyságú ember, s nekiesett Miskának. De most emberére talált! Miska marokra fogta, és igen-igen elverte. Alig maradt élet benne. Akkor odavitte az istálló ajtaja elé, s az istálló egyik sarkát megemelve alá tette a szakállát. Csakhamar

hazaért a bajszos meg a hegyi ember. Miska elmondta nekik, mi dolga volt, s korholta őket:

– Mért nem mondtátok meg nekem, mi esett rajtatok, míg odavoltam?

Ettek egy keveset, aztán mentek megnézni a köröm nagyságú emberkét, őt magát már nem találták az istállónál, csak a szakálla hevert ott. Tűvé tették az udvart, de nem találták, megláttak viszont az udvar közepén egy igen mély gödröt. Ebbe ereszkedhetett le a köröm nagyságú emberke – gondolták. Miska kerített egy nagy kötelet, s megparancsolta társainak, hogy ereszkedjenek a gödörbe. Mivel egyik jobban félt a másiknál, maga szállt alá. Lent homályos világ volt. Miska vagy kétnapi bókászás után végre meglátott egy házat. Bement, s egy kartonruhát varró lányt talált ott.

– Hová mész? – kérdezte a lány.

– Egy hosszú szakállú embert keresek – válaszolta Miska.

– Az az én nagyapám – mondta a lány –, elment meleg vidékre, a ti világotokba, a szakállát növeszteni.

– Gyere velem! – kérte Miska. A lány beleegyezett, kezébe vett egy tyúktojást, s a padlóra dobta. A tyúktojás forogni kezdett, s szépen magába forgatta a házat. A lány felvette a tojást, és kebelébe tette.

Amint így kettesben mentek, megint egy ház került útjukba. Ebben egy háziszőttes ruhát varró lányt találtak.

– Hová tartasz, Miska?

– Egy hosszú szakállú embert keresek, bántotta a társaimat.

– Az a nagyapám lesz, meleg tengerekre ment a fenti világba a szakállát növeszteni.

– Gyere velem!

Ez a lány is beleegyezett. Elővett egy tyúktojást, végighengerítette a padlón, s az egész ház befordult a tyúktojásba. Akkor a lány a kebelébe tette, s útnak eredtek. Most a harmadik ház került elibük. Ebben is ült egy lány, selyemruhát varrt. Ugyanazokat kérdezi, mint Miska lánytársai.

– Gyere velem! – kéri végül Miska. A lány beleegyezett, házat behengergette egy tojásba, a tojást kebelébe tette, s most már négyen rótták a homályos világ útjait. Egyszer csak egy kőlap alá értek.

– Ez a fehér világ nyílása! – kiáltotta örömmel Miska, s fölrikkantott: – Bajszos ember meg hegyi ember, dobjátok le a kötél végét!

Ezek alá is bocsátották a kötelet. Miska megparancsolta, hogy előbb a három lányt vonják föl. Mikor ezek meglátták a lányokat, így gondolkoztak:

„Miska ezután majd ezeket a lányokat szereti, minket meg elhagy” – s ezért nem is emelték fel Miskát a homályos világból. Miska lent maradt, és bűnnek eresztette a fejét.

Mit tehetett most? Megint útnak eredt, s egy nagy hegy mellett egy macskakölyökkel találkozott.

– Megöllek téged – mondta Miska, mire a macskakölyök rimánkodni kezdett:

– Ne ölj meg, még hasznodra leszek.

Miska életben hagyta, s tovább ment. Megpillantott egy tóban úszkáló kacsát, meg akarja ölni.

– Ne bánts, még hasznomat látod.

Miska meghagyta életét, s ment tovább a homályos világban. Látja csak egyszer, hogy minden oldalról víz veszi körül. – Mit tegyek? – búsulja el magát. Erre ott terem a kacska, s így szól:

– Ne fájjon a fejed, majd én átviszlek. – Hátára ültette, és úszni kezdett. – Most lebuktatlak – mondta a víz közepén a kacska.

– Ne tedd, lásd, én sem öltelek meg téged – kérte Miska. A kacska nem buktatta le, s Miska szerencsésen átjutott a vízen. Amint ment, mendegélt, egy igen nagy hegyhez ért. Gondolkodni kezdett, hogy is jusson át ezen a nagy hegyen. Ott termett ekkor a macskakölyök.

– Én majd fölviszlek a hegy tetejibe – mondja –, ülj csak a hátamra.

Amint kapaszkodnak, megszólal a macskakölyök:

– Most ledoblak.

– Ne dobj le, hisz én se öltelek meg.

Tovább mennek. Megint megszólalt a macskakölyök:

– Biz csak ledoblak, Miska, nincs erőm, hogy tovább vigyelek, megéheztem.

Miska erre kivágott egy darabot lábikrája húsából, s megetette vele a macskakölyköt.

– Látod-e már a fehér világot? – kérdezte ez.
– Látom, kezd már világos lenni – felelte Miska. Mennek tovább, s megint megéhezik a macskakölyök. Miska kivágta másik lábikrája húsát, s megetette vele a macskakölyköt.

– Itt van-e már a fehér világ?

– Itt, itt, látom ahogy kel a nap – mondta Miska örvendezve, s hamarosan meg is érkeztek a fehér világba. Miska megköszönte a macskakölyöknek jótettét, azzal útjának indult.

A fehér világot járva egy fogatlan öregemberrel találkozott.

– Nem ismered-e, nagyapám, a nagybajszút meg a hegyi embert? – kérdezte Miska.

– De igen – felelte az öreg. – Innen vagy harmincversztnyire laknak, kívülem senkit be nem bocsátanak magukhoz. Aki odamegy, azt megölik.

Miska ruhát cserélt az öreggel, öregapónak tettette magát, s így kopogott be a nagybajszú meg a hegyi ember házába.

– Eresszetek be! – kiáltotta.

– Mindjárt, nagyapánk, mindjárt, te jó emberünk vagy – felelték bentről. Miska bement, megölte őket, s maga kezdett élni a szép lányokkal.

ÁLLATMESEK

AZ EGÉR MEG A VERÉB

Élt-volt egy egér meg egy veréb. Barátságban éltek, megbeszélték egymással, ha valamiben döntenie kellett.

Egyszer találtak három magocskát. Elhatározták, hogy elültetik a magocskákat. Az egér felszántotta orrával a földet, a veréb pedig szárnyával elboronálta.

És milyen kiváló rozsuk termett! Az egér fogával learatta, a veréb pedig szárnyacskájával kicsépelte. Gondosan csépelte. A kicsépelte magokat egy helyre gyűjtötték, és egyesével osztották szét.

Osztottak, osztottak, és egy magocska felesleges maradt.

Az egér így szólt:

– Ez a mag nekem jár. Amikor a földet szántottam, az orromat véresre karcoltam.

A veréb pedig így felelt:

– Ez a mag engem illet. A szárnyacskámat véresre sebesítettem.

Mennyi ideig veszekedtek, nem tudni. Csak azt, hogy a veréb végül bekapta a magocskát, és elrepült.

Az egérke elkeseredett. Futott, futott a veréb után, majd megsebesült a hajszában, és elpusztult.

A MÓKUS MEG A DIÓ

A mókus egy szép, fényes diót talált, és gyönyörködött benne.

„Bizonyára jó bele lehet” – gondolja.

A mancsába vette a diót, és véletlenül széttörte. A dió férgekkel volt tele.

– Pfuj! Csak látszatra vagy jó, belülről hitvány vagy – szólt, s eldobta a diót.

– Jobb lesz, ha ezentúl csúnyákat rágcsálok, ha kívülről jelentéktelenek is, de jóbelűek – mondta a mókus.

KI AZ ERŐSEBB?

Kérdi a mezei csorbóka a bárányt:

- Mondd-sza, bárány, legény vagy-e a gáton?
- Biz az lennék én, ha a nap nem lenne erősebb nálam, és

nem sütné a bőröm – feleli a bárány.

- Hát akkor nap, te lennél a legerősebb?
- Kis híján én lennék, ha nem takarna el a felleg.
- Felhő, hát te vagy a legerősebb?
- Kevés kéne hozzá, ha a hegy nem szakítana ketté, én lennék

a legerősebb.

- Hegy, te vagy-e az erősek közt az első?
- Igen, az lennék, ha az egér nem rágcsálna.
- Egér, lehet hát, hogy te vagy a legerősebb?
- Ha a macska el nem fogna, nem lenne nálam erősebb.
- Macska, te vagy hát a legények eleje!
- Jól szóltál, én vagyok, nevem pedig Jabalak, fiamé meg

Kabalak!

A KÍGYÓ MEG A KANDÚR

Egy ember ősszel elment vadászni. Vadászott, majd amikor elfáradt, pihenni akart. Leereszkedett egy kis szakadékba, leült a kis befagyott folyócskánál, és látja ám: a sásban valami mozog. Felkelt, megnézte, mi az: hát egy nagy kígyó. A kígyó farka hozzáfagyott a jéghez. A kígyó meglátta a vadászt, és emberi hangon szólt hozzá:

– Ember barátom! Kérlek, húzz ki engem innen, mert elpusztulok.

Megsajnálta a vadász a kígyót: fogta az övében lógó baltát, és levágta a kígyóról a jeget.

– Nagyon átfáztam, melegíts meg a kebleden – kérlelte a kígyó.

– Mi mást tehetek, meg kell melegítenem téged. – Ezzel a kebelébe tette a vadász a kígyót. Miután a kígyó felmelegedett, megéhezett, és így szólt:

– Ember barátom, megeszlek!

A vadász így válaszolt:

– Ha akarod, egyél meg. Mit csinálhatok veled? De kérdezzünk meg három szembejövőt, mit szólnak ők hozzá? Ha beleegyeznek, teljesüljön az akaratod.

Megy a vadász a kígyóval az úton. Szembejön velük egy ló.

– Aggyisten, ló! – mondja a kígyó.

– Aggyisten – feleli a ló.

– Mondd meg már, megegyem-e ezt az embert?

– Meg kell enned. Az istállóban rozsszalmán tart, sohasem ad jó eledet. És ha nincs erőm terhet cipelni, ver engem.

– Megeszlek, így parancsolta a ló – mondja a kígyó.

– Várj egy kicsit, még kettőt meg kell kérdezni – rimánkodott a vadász a kígyónak.

A kígyó beleegyezett. Továbbmentek, és egy tehénnel találkoztak.

– Aggyisten – szól a kígyó.

– Aggyisten – feleli a tehén.

– Mondd már meg, tehén, megegyem-e ezt az embert?

– Edd csak meg, edd csak meg! A tejemet issza, engem pedig rozsszalmán tart. Rossz, nagyon rossz nála a sorom.

– Nos, most megeszlek téged! – mondja az embernek a kígyó.

– Várj, még egy hátra van, mit mond ő!

A kígyó elhallgatott, és folytatták útjukat.

Telt-múlt az idő, hát egyszer csak megláttak egy kandúrt egy magas fűzfán. A kígyó megörült. Kidugta a fejét a vadász kebeléből, és így szólt:

– Aggyisten, kandúr barátom!

A kandúr így válaszolt:

– Gyere közelebb, megöregedtem már, rosszul hallok.

– Azt kérdezem: megegyem-e ezt az embert? – mondta hangosan a kígyó.

– Micsoda-a? – kérdezi ismét a kandúr. – Gyere közelebb, nem hallom.

Es ekkor a kandúr, karmait kinyújtva, a fűzfáról a kígyóra ugrott, és megfojtotta.

– Te az embert akartad megenni! Majd én megmutatom, hogy eszed meg! Az ember etet és itat engem. Az elülső sarokban egy párnán ülök nála. Télen pedig a hidegben a kemencén ülhetek.

A vadász a vállára ültette a kandúrt, és hazavitte. Így lettek elválaszthatatlan barátok.

AZ ÁLLATOK HÁLÁJA

Egy embernek három lánya volt és csak egy fia. A legidősebb lányát hozzáadta a madarak fejedelméhez, a középsőt a vadállatok urához, a harmadikat pedig Tölperihez.

Fia eladta a házat, és útnak eredt, amerre a lába vitte.

Vándorlás közben megéhezett, de sehol sem talált ételmet. Soká bolyongott, míg végül egy méhrajra bukkant. Így szólt az egyik méhhez:

– Megeszlek.

– Ne egyél meg! Még valaha szolgálatodra lehetek – felelte a méh.

Aztán egy varjúra talált a fiú.

– Megeszlek, varjú – mondta neki.

Az is így kérlelte:

– Ne egyél meg! Még egyszer szolgálatodra lehetek.

Így hát nem ette meg a varjút a fiú.

Később egy hangyabolyra lelt, és így szólt a hangyához:

– Megeszlek, nagyon éhes vagyok.

– Ne egyél meg – szólt a hangya –, valamikor szolgálatodra lehetek.

Ezután a fiú egy kis kapuhoz ment, a legidősebb húgához.

Bement, a húga pedig megkérdezte:

– Honnan jöttél, bátyám? Bújj el a pincébe! A sógorod, a madarak fejedelme, megesz, ha meglát!

Hazatér a sógor, és így szól:

– Phú, emberszagot érzek!

A felesége megkérdi:

– Ha valaki eljönne a családomból, kit szeretnél jobban, apámat vagy bátyámat?

– Ha apád jön, levágom a fejét – feleli. – Ha a bátyád, megitatom, megetetem, a maradékot még haza is adom.

– Gyere elő! – kiáltotta az asszony a bátyjának.

A sógor megetette, megitatta, és egy lovat ajándékozott neki.

A fiú lovon folytatta útját. Ahogy megy, hirtelen előugrik egy sánta róka. A fiú utol akarja érni, de a lova karónak szaladt és felfordult. Így hát gyalog baktatott tovább. A középső húgát kereste meg.

– Eredj, bátyám, a pincébe: a sógorod a vadállatok ura! – szolt a húga.

Hazatér a sógor, és így szól:

– Uh! Minek van ilyen emberszaga?

– Az apámat vagy a bátyámat szeretnéd-e, ha eljönnének? – kérdezte a felesége.

– Ha a bátyád jön, megetetem, megitatom, és fele vagyonom neki adom – felelte a férj.

– Gyere ki a pincéből, bátyám! – kiáltotta az asszony.

A fiú előjött. A sógor megetette, megitatta, és egy lovat ajándékozott neki.

Megy tovább a fiú, és elérkezik egy erdőhöz. Az erdőből ugyanaz a róka szaladt ki, mint az előbb, de a sánta lábát alig vonszolta. A fiú a róka nyomába eredt, de a ló ismét karónak szaladt, és kiadta páráját.

Megy az erdőben a fiú, és sírdogál. Jött Tölperi, és elvitte őt egy kunyhóba.

– Hát te honnan jöttél, bátyám? – kérdezi a legfiatalabb húga.

– Miért kérdezel? Vezess először a fürdőbe, aztán etess meg, itass meg, majd ágyazz meg, aztán kérdezz – válaszolta.

A húga így is tett. Úgy látszik, ez a sógor is kedvelte a fiút, azért hozta el magához, búcsúzóul pedig ő is egy lovat ajándékozott neki.

Lovon folytatja útját a fiú az erdőben. Szembefut vele az előbbi róka. A rókának még a bele is kilógott, de futott valahogy. A fiú utánvetette magát, de a ló ismét megdöglött.

Sírva mendegélt a fiú az erdőben. Váratlanul egy ház bukkant fel előtte. Bement. A gazda így szolt hozzá:

– Őriznéd-e ezt a házat? Mi magunk vendégségbe készülünk.

– Őrzöm.

– Bármelyik kuckóba bemehetsz, csak ebbe az egybe ne menj – mutatott rá az egyikre a gazda. Így szolt és elment.

A fiú kinyitotta az ajtót, és benézett a tiltott kuckóba. Ott egy falhoz láncolt embert talált.

– Barátom – kérlelte a falhoz láncolt ember –, inkább üss agyon a kalapáccsal, mint hogy itt tartsanak és kínozzanak.

Amikor a fiú fejbe vágta a kalapáccsal, az ember azonnal el is futott.

Hazatért a gazda, és első dolga volt, hogy megnézze a leláncolt embert.

– Esztelen! – kiáltotta –, miért verted fejbe a kalapáccsal? Hiszen ő ette meg a három lovadat.

A leláncolt ember, ha igaz, maga Sajtán volt, aki róka képében járt.

Hazatért a fiú, és látja ám, hogy a birtokán nagy ház épült. Ki akarta kergetni belőle a gazdát.

– Ez az én házam – mondja.

– A tied, persze hogy a tied – szölt a gazda, amikor megunt a zaklatását. – Van egy rakás gabonám. Ha olyan tisztán válogatod ki a magokat, mintha rostával válogatták volna ki, de nem töröd össze, és nem csépeled ki, akkor tiéd a ház!

A fiú meg így gondolkodik magában: „Mi mást tehetek?”

Elment a hangyához, aki felajánlotta segítségét. Elhozta és beeresztette a magtárba. A hangya mindent megcsinált. A gazda felkel reggel, és csak néz. Nagyon csodálkozik, és így szól:

– Mi történt?

– Ide a házzal – mondja a fiú.

A gazda így szölt:

– Nincs feleséged, de szölj egy gyereket reggelre.

Elment a fiú a varjúhoz, kendőbe bugyolálta.

– Nos, született-e gyerek? – kérdezte a gazda.

– Született – feleli a fiú.

Megnyomta a varjú fejét, az meg „oá, oá” hangot adott.

A fiú zaklatta a gazdát, nem hagyta békén.

A ház előtt egy szakadék tátongott.

– Verj a szakadék felett egy hidat viaszból! Azon átmegyek, és nem látsz többet.

A fiú elment a méhhez, aki megígérte, hogy segítségére lesz, és magával vitte. A méh egy éjszaka alatt megcsinálta a hidat.

Csak akkor ment el a gazda. Így maradt a ház a fiúra, aki még ma is ott él.

A HITVÁNY BARÁTOK

A paraszt a vásárba utazott. A szán aljába tette az eladásra szánt kukoricát, két-három fej káposztát, s végül hozzákötött a szánhoz egy birkát is.

Megy, mendegél az úton, nagyon hosszúnak tűnik neki.

Szembejön vele egy nyúl:

– Hová mégy, barátom? – kérdezi a nyúl.

– A vásárba.

– Vigyél magaddal. Egy helyett ketten megyünk.

– Nem tudom, magammal vigyelek-e? – A paraszt megvakarta a tarkóját. – Hiszen mennyi káposztát rágcsáltál el a kertemben... Na, jól van, megbocsátok neked. Ül fel, ha tetszik.

Felült a nyúl a szánra, és igyekezett közelebb kerülni a káposztához. Tovább utaztak. Nem jutottak messzire, amikor egy róka akadt útjukba.

– Hej, hová utaztok? – kérdezi a róka.

– A vásárba megyünk.

– Vigyetek magatokkal. Kettő helyett hárman leszünk.

A paraszt újból megvakarta a tarkóját, és kelleetlenül válaszolt:

– Nem tudom, felvegyelek-e? Az összes tyúkomat elcipeltem ...

Na de jól van, ül fel, ha akarsz.

Felült a róka, és egyre közelebb húzódott a nyúlhoz.

Tovább mentek. Egy kis idő múlva egy farkas jött velük szembe.

– Ej, barátom, hová utazol? Vigyél magaddal, három helyett négyen leszünk.

A paraszt ismét tarkóját vakarta, és bizalmatlanul nézett a farkasra.

– Nem tudom, elvigyelek-e? Nyáron minden birkámat széttépted...

– No, rendben van, ha eddig túrtél, tűrj tovább, így mondják.

– Igaz, tűrj, csak tűrj... Amíg futja a türelemből, tűrni kell – avatkozott bele a róka is a farkasra kacsintva.

– Jól van, ül fel, ha akarsz.

A farkas felszállt. Folytatták útjukat. Beszéd közben a farkas egyre közelebb húzódott a birkához. Egy keveset utaztak még, amikor az útjukba került egy bozontos medve.

– Ej, barátom, hová mégy? Ültess fel engem is, négy helyett öten leszünk.

A paraszt ismét megállt, és a tarkóját vakarta.

– Megetted az utolsó tehenemet... De azért jól van.

– Inmar ezért tucatjával ad neked – szólt a róka, a medvének hízelegve.

– Rendben van, ülj fel, ha akarsz.

Felült a medve is. A szán jobban meg volt rakva, mint amennyit elbírt. A paraszt lova alig bírta húzni őket. Keveset jutottak előre, s amikor a kocsirúd eltörött, meg kellett állni.

– Ki megy el kocsirúdért? – kérdezi gondterhelten a paraszt.

Senki nem akar elmenni. Akkor elhatározták, hogy sorsot húznak. A nyulat húzták ki. Kiugrott a nyúl a szánból, és hamarosan visszatért egy vesszőcskével.

– Nos – szólt –, meghoztam. Lesz már kocsirúd.

A paraszt szóhoz sem jutott döbbenetében.

– Ej, te kancsal! – szidta a róka. – Ez neked kocsirúd? Majd én elmegeyek és hozok.

A róka elment. Egy kis idő múlva visszatért valamivel vastagabb vesszővel.

– Íme, meghoztam – szólt. – Lesz már kocsirúd.

– Ej, te hosszúfarkú – szólt dicsekedve a farkas –, még ehhez sem értesz. Majd én hozok rudat.

Most meg a farkas ment el. Nemsokára visszatért egy pálcával.

– Íme, lesz kocsirúd – mondja.

– Ej, te nagyfogú – szidja a farkast a medve. – Még ehhez sincs eszed. Majd én hozok olyat, hogy mindenki elámul.

Elment a medve kocsirudat keresni. Nemsokára visszatért egy kitépelt fenyőfával.

– Íme, mit hoztam – mondja.

– Ej, ti csak ahhoz értetek, hogy lehet felkapaszkodni az idegen szánra – haragudott meg a paraszt. – Magam megyek, megszűnik majd a gond. – Így szólt és elment.

Csak erre vártak a szánon ülők. Alighogy eltűnt a paraszt, a nyúl hozzáfogott a káposztához, a róka megfogta a nyulat, a farkas a birkához látott, és szőröstül-bőröstül felfalta, a medve pedig a lovat tépte szét. Aztán mindnyájan elfutottak.

Visszajött a paraszt, vállán a kocsirúddal, és megdermedt. A lovat megették. A szán egész rakománya elpusztult. Kővé meredt a paraszt, s bánatában csak úgy ömlött a könny a szeméből.

– Ez azért van, mert ilyen semmittevőkkel barátkoztál. Úgy kellett neked. A farkas meg a medve soha nem lesznek jó társaid – kiabálja neki egy mókus a fenyőfáról.

Eközben a paraszthoz ismét odament egy nyúl.

– Miért sírsz, barátom? – mosolyodott el a nyúl.

Akkor a paraszt megfenyegette őt a kocsirúddal. Forgott a nyúl, összegörnyedt a kocsirúd alatt.

– Ó, meghalok! ő, meghalok! – kiáltott fel, és elugrált.

Épp hogy elfutott a nyúl, a róka ment oda a paraszthoz:

– Miért sírsz, barátom?

– Bánkódom... Ej, te hosszúfarkú! – a paraszt keresztülvágott a róka hátán a kocsirúddal.

– Jaj, jaj! Segítség! – kiáltott szinte esztét vesztve a fájdalomtól a róka, és elhordta az irháját.

Elment a róka, jött a farkas.

– Mire vársz itt, barátom? – mosolyog a farkas.

– Téged várlak, nagyfogú! – Es ezzel – nesze neked! – fejbe kólintotta a farkast a rúddal. A farkas még a lábát is kinyújtotta, úgy elnyúlt.

Íme odacammogott a medve is.

– Mire vársz, barátom? – nevetett a medve.

– Várok... Téged várlak ... Vendégségbe akarlak hívni! – Ezzel fültövön vágta a medvét a rúddal. A medve azt is elfelejtette, hol van.

– Így is kell, így is kell – mondja ugrálva a mókus. – Jól csináltad!

A paraszt megköszönte a mókus jó tanácsát, a vásárba pedig a farkas és a medve bőrét vitte. A farkas bőréért szánt vett, a medvebőrért lovat.

A maradék pénzen diót vett, és elvitte mókus barátjának.

A HEGEDŰS MEG A BARÁTAI

Élt egyszer egy hegedűs. Igen értette mesterségét, mégis fillér nélkül élt, kunyhója éppen olyan üres volt, mint a zsebe.

„Nem mehet ez már így tovább, eleget koplaltam, megyek, és szerencsét próbálok más országban” – gondolta.

Hóna alá csapta nyirettyűjét, s ment, amerre szeme látott. Vitte a lába árkon-bokron át. Messzire jutott. Hát csak jön vele szemben egy farkas:

- Hová, hová, ember barátom? – kérdezte.
- Idegen országba, szerencsét próbálni.
- Én is veled tartok.
- Gyere hát – felelte a hegedűs, s mennek tovább kettesben. Mentek, mentek, s szembe találkoztak a medvével.
- Hová indultok? – kérdezi.
- Idegen országba, szerencsét próbálni.
- Veletek tartok én is.
- Gyere – mondta a hegedűs meg a farkas.

Most már hárman baktattak. Ahogy mentek, mentek, egy üszővel találkoztak:

- Hát ti meg hová indultatok, barátaim, ember, farkas és medve?
- Idegen országba, szerencsét próbálni – felelték.
- Én is megyek.

Négyen mentek már. Lépegettek, lépegettek, s egy helyen megálltak. Elhatározták, hogy ott kunyhót építenek. Elküldték a farkast, amerre a nap kel, hogy keressen alkalmas helyet a kunyhó számára. El is ment a farkas, nézett jobbra, nézett balra, de bizony nem talált alkalmas helyet a kunyhónak, amerre nézett, csak mocsarat látott.

- Leltél-e? – kérdezték társai.
- Nem – felelte –, amerre lépek, sárba toccsanok.

Akkor a medvét küldték el arra, ahonnan a hideg szelek fújnak. Talpalt, talpalt a medve, de mást, mint mocsarat ő sem talált.

- Leltél-e? – kérdezték társai, mikor visszatért.
- Nem, mindenütt csak vízbe léptem – felelte.

Most az üszőt bocsátották útnak, de ez sem talált egyebet, mint a farkas és a medve.

– Ejnye hát – bosszankodott az ember –, ha semmit sem találtatok, majd megyek magam.

Arra indult, amerre a madarak költöznek. Alig ment egy kőhajításnyira, máris került alkalmas hely, amilyennél jobb sem kell. Forrás is akadt a közelében.

– Hát te találtál-e? – kérdezték társai, mikor visszatért.

– Találtam, gyerünk oda.

Felszedelőzködtek, odamentek, s mindjárt meg is ásták a kunyhó alapját. Hamarosan a házat is felépítették, s ott laktak benne.

– Hej-haj! Ha már van új kunyhónk, főzzünk akkor sört is, és igyunk! – mondták.

Az elhatározást tett követte, s főztek egy hordó sört. Mikor elkészült, levitték a pincébe.

Este a farkas őrizte a sört. Éjfél tájt egy öregasszony vetődött oda:

– Farkas barátom, vendégelj meg egy kis sörrel!

– Minek neked éppen most sör? Mi magunk sem kóstoltuk még meg – felelte a farkas.

Mérgelődött az öregasszony, s rátámadt a farkasra. Ütötte, verte, aztán kiitta az egész hordó sört, és odébbállt.

Kivánszorgott a farkas a pincéből, s odakucorgott a kemence mellé.

– Hogy kerülsz ide? – kérdezték társai.

– Majd megvett az isten hidege, megfáztam.

Nézik reggel, nézik: egy csepp sört, annyit sem találtak. Mit tehettek, megint főztek egy hordóval, s vitték a pincébe. Most a medvét küldték sört őrizni. Éjfél felé ezúttal is megjelent az öregasszony, és sört kért.

– Hogy adjak neked, amikor még magunk sem kóstoltuk – mondta a medve.

Mérges lett az öregasszony, jól helybenhagyta a medvét, s az utolsó csepp sört is megitta. A medve is a kemence mellé vonszolta magát.

– Miért jöttél? – kérdezték a többiek.

– Egészen összefagytam, igen hideg az idő.

Keresik reggel a sört, de azt kereshették, a hordó is kiszáradt már. Nekiláttak, újat főztek, s megint csak a pincébe vitték. Estére az üszőt küldték őrt állni.

Ismét jön az öregasszony, minden arany rajta:

– Üsző barátocskám, adjál nekem sört!

– Fenét adok, hisz már a harmadik hordóval főzzük, de még egy korty sem futott le a gégenkén – mondta a borjú.

Az öregasszony nekiállt ütni az aranypálcájával. Elverte a port rajta, s a sört mind egy cseppig megitta.

– Miért jöttél fel? – kérdik a borjút a társai.

– Hideg van, vacogok.

Keresik reggel a sört, mindhiába. Főzik az újat, s viszik a pincébe. Este a hegedűs ment őrizni. Leült, és játszott hegedűjén. Éjfél körül, a szokott időben jön az öregasszony.

– Adj innom, ember barátom!

– Ha inni akarsz, igyál hát – feleli a hegedűs, s odanyújt neki egy korsóval.

Kiissza, s a hegedűs még egy korsót ad a kezébe. Ezt is megitta, lerészegedett s táncra perdült, az ember pedig húzta neki a talpalávalót. Aztán újra megvendégelte egy korsóval. Mikor az öregasszony ezt is megitta, olyan részeg lett, mint a csap, már táncolni sem tudott, csak eldőlt, s azon nyomban el is aludt.

A hegedűs csak erre várt, lekapta lábáról az aranycipőket, kivette kezéből az aranypálcát, keze fejére tekerte az öregasszony haját, s jól elverte.

– Ne üss, ne üss! Kapsz tőlem egy világszép leányt.

Erre a hegedűs abba hagyta a verést. Az öregasszony elővarázsolta a gyönyörű leányt, maga pedig eltűnt, a cipőt és a pálcát hátrahagyva.

Reggel az ember bement a kunyhóba barátaihoz, megmutatta a lányt, s azt mondta, hogy találta. Barátai összevesztek:

– Enyém a lány, enyém a lány! – kiabálta mindenik.

Megszólalt a hegedűs:

– Aki mindnyájunkat megrémíti, azé a lány.

Jön a farkas, próbálja megrémíteni társait. Csattogtatja fogát, vonít.

– Félték-e? – kérdezi.

– Nem, egyáltalán nem – felelik a többiek.

A medve következik. Remeg a kunyhó, mintha vihar lenne. Jön s kérdezi:

– Megrémültetek-e?

– Nem – felelik.

Az üsző következik. Jön s kérdezi:

– Megrémültetek-e?

– Nem – felelik.

Végül a hegedűsre került a sor. Kihozta a pincéből az aranycipőt és a pálcát, majd a pálca hegyén benyújtotta a kunyhóba a cipőt. Mikor az állatok megpillantották, azt hitték, hogy jön az öregasszony, s igen megrémültek. A farkas és a medve kiugrottak az ablakon, és rohantak, rohantak inukszakadtáig. Az üsző is elfutott, szedte a lábát, ahogy csak tudta. Egyedül csak a lány maradt a kunyhóban.

Bement akkor az ember is, s úgy éltek azután, mint férj s feleség. Megtalálta hát a szerencsését a hegedűs a másik országban, és még most is él.

A KANDÚR

Egyszer régen élt egy kandúr – Iván Kotovsiknak hívták. Az erdőt őrizte. Miközben az erdőt járta, találkozott egyszer a rókával.

Megkérdezte tőle:

– Te ki vagy?

– Iván Kotovsik étel- és italkészítője vagyok – felelte a róka.

Iván Kotovsik szállást kért tőle. A róka erre elvezette egy nagy hársfa odvába. Aztán Iván Kotovsik megparancsolta neki, hogy hozzon húst.

A róka elindult húst keresni, és találkozott a farkassal, aki egy juhot tartott szájában. A róka kérte a juhot a farkastól, de az nem akarta odaadni. A róka tovább erősködött:

– Adjad gyorsan, egy Iván Kotovsik nevű csinovnyik kéri.

A farkas erre adott neki egy combot. A róka elvitte a kandúrnak:

– Nesze, Iván Kotovsik – mondta –, hoztam neked egy combot.

– Ó, köszönöm, köszönöm! Most pedig eredj, és hívd gyűlésbe az állatokat.

A róka így tett, és a medvét, a nyulat, a vaddisznót meg a mókust odahívta. Minden állatot odahívott, azok pedig Iván Kotovsiktól való félelmükben egyre csak keringtek a hársfa körül.

Először a mókust kérelték:

– Menj be te.

– Nem én. Hosszú a farkam, elkap annál fogva.

Másodszorra a nyulat küldték, de az sem ment:

– Nincs erőm – mondta.

Végül a medvéhez fordultak:

– Apó, te aztán erős vagy, menj be te!

– Majd kijön ő maga – mondta a medve.

Iván Kotovsik elgondolkozott közben: hogyhogy ilyen soká jönnek? Kiment az odúból, és véletlenül hozzáért a vaddisznóhoz. A vaddisznó ijedtében fel visített, mire Iván Kotovsik felszaladt a hársfára, a medve felmászott egy nagy fenyőfára, a vaddisznó pedig ezalatt befészkelte magát a fenyő alatt levő bokorba.

Jó hosszú idő múlva megéhezett Iván Kotovsik, lejött a hársfáról, hogy egeret fogjon. Állt, mindenfelé nézegetett, a medve meg figyelte.

Ekkor a vaddisznó megmozgatta a farkát, Iván Kotovsik pedig azt gondolva, hogy egér, rávetette magát. A vaddisznó megint röffentett egyet ijedtében. Iván Kotovsiknak most inába szállt a bátorsága, s felszaladt a fenyőfára, amelyre a medve csimpaszkodott.

Mikor a medve észrevette, hogy a kandúr az ő fájára kapaszkodik, ijedtében leugrott a fenyőfáról, és szörnyethalt.

Iván Kotovsik, úgy mondják, még most is abban az erdőben él.

A JÁVORSZARVAS

Élt egyszer egy igen erős és vad jávorszarvas. Úgy szaggatta ki a fákat a földből, mintha csak bokrok lettek volna.

Miközben az erdőt gázolta, találkozott egy ízben a medvével, beszélgettek az emberről:

– Miféle lény az ember? – kérdezte a jávorszarvas.

– Az ember is olyan, mint az állat, de mégsem a mi fajtánk.

Fürge, mint az erdei manó, furfangos, mint maga Sájtán.

Ekkor egy öregember ért a közelükbe.

– Ez lenne az ember?

– Az bizony, az öregebbjéből.

Most egy fiú haladt el mellettük háncskosarával.

– Ez hát az ember?

– Ember az, az aprajából.

Hamarosan feltűnt egy vadász fegyverrel, baltával, törrel.

– Ő-e az ember?

– Igen, ő – felelte a medve –, vele harcolok.

– Fúj! Hisz ezt csak meg kell rúgni, s a fenyők csúcsa fölé repül

– mondta a jávorszarvas, és lekicsinylően nézett a vadászra meg a fegyverére. – Egyik bordája hosszú, a másik rövidebb, a harmadik még rövidebb. Micsoda torzszülött!

A vadász eközben a jávorszarvas közelébe ért, és lőtt.

– Jávorszarvas! Nesze neked torzszülött!

A BAGOLY

Állt egyszer, réges-régen az erdőben egy páratlanul magas fenyő. A tetején fülesbagoly rakott fészket, és kiköltötte fiókáit. Hat fiókája volt.

A róka séta közben meglátta a bagolyfészket. Nyalogatta a száját, úgy nézte a fészket, s egy pillanatra sem hagyta ott a fenyőt. Forgott, forgolódott, majd így szólt:

– Bagoly barátom! Add nekem az egyik fiókádat! Ha nem adod, felmászom a fára, és megeszem ott, vagy kivágom a fenyőt, és úgy eszem meg. Van lábam, fel tudok mászni, fejszém is van, hogy kivágjam.

A bagoly a fa tetején ült, megijedt, és elfogta a remegés. Nem tudta, mit csináljon. Keservesen sírva fakadt. Ki ne sajnálná a gyermekeit?

Félt, hogy a róka felmászik, és megeszi az összes fiókát, hát ledobott neki egyet. A róka megragadta, félrevonult vele a dombra, és kinyújtózkodott a napon. Hogy meddig feküdt ott, nem tudni. Másnap újra megéhezett. Úgy látszik, a bagolyfióka finom eledel volt, mivel a róka ismét a magas fenyőhöz tartott. A bagoly, amint meglátta, keserves sírásra fakadt:

– Róka barátom, kérlek, ne edd meg a fiaimat. Hiszen mindössze hat fiam volt – könnyörgött.

A róka meg így felelt:

– Bagoly barátom! Csak még egyet adj, de azonnal! Ha nem adsz, felmászom és megeszem, vagy kivágom a fát, és úgy falom fel a fiaidat.

Megrémült erre a bagoly, és még egy fiókát kidobott.

A róka a foga közé kapta, és elfutott, a bagoly pedig még keservesebben sírt.

A róka kényelembé helyezte magát a Tujma folyó partjánál levő réten, mellső lábai közt kapta a széttépett fiókát, és megette. Evés után megnyalta a száját, majd megfürdött a folyóban.

A bagoly meg egyre csak sírt, sírt a magas fa tetején, sajnálta a gyermekeit, és éjjel-nappal nyögött.

A harmadik nap odarepült a reggel óta síró bagolyhoz egy öreg galamb, és leült a magas fenyőn. Meg kell említeni, hogy a fenyő mellett egy hatalmas tölgy emelkedett, és a róka, hogy, hogy nem,

ez alatt jelent meg ekkor. Szótlanul feküdt a tölgy tövében, és a bagolyra meg a galambra vetette szemét.

– Miért szomorkodsz annyira, bagoly barátom? – kérdezi az öreg galamb a bagolytól.

– Hát hogyné sírnék: a róka elrabolta két fiamat. „Ha nem adod, felmászom és megeszem, vagy kivágom a fát, és úgy eszem meg” – mondta. Ha felmászik ide, egy fiam sem marad, mindet megeszi. Ha pedig kidönti a fát, nemcsak mind megeszi, de a fészket is tönkretesz.

– Ej, te tökéletlen! Miért félsz a rókától?

A róka ezeket a szavakat hallva, a fülét hegyezte.

– Nincs keze a rókának, hogy felmásszon a fára, és fejszéje sincs, hogy kivágja. Hiába adtad neki a fiaidat. De most már ne adj többet – tanácsolta a galamb a bagolynak.

Elszorult a róka szíve, hogy oda a könnyű zsákmány, és megharagudott a galambra, de nagyon.

„Őt is megeszem” – gondolta magában.

Miután kioktatta a baglyot a galamb, elrepült. A bagoly megnyugodott egy kicsit, a sírást is abbahagyta.

Előjött ekkor a róka a tölgy alól, és odament a fenyőhöz. Lompos farkára ült, s felemelve az orrát, a bagolyhoz fordult:

– Bagoly barátom! Add ide nekem az egyik fiókádat! Ha nem adod, felmászom és megeszem, vagy kivágom a fát, és megeszem a fiaidat.

– Elégszer becsaptál már – szólt le neki a bagoly. – Nincs kezed, hogy felmássz, fejszéd sincs, hogy kivágjad a fát.

– Megállj csak! A galamb okosított ki téged! Mindjárt elmegyek, és őt is megeszem!

Fejét magasra emelte, s eltűnt a Tujma folyó irányában.

A bagoly örült kicsinyeinek, és ott élt továbbra is a fenyő tetején levő fészében, Etette, tanította gyermekeit.

Mikor a róka elért a folyó melletti dombra, elterült, mintha halott lenne.

Ott feküdt egy ideig, amikor az arra repülő galamb meglátta a halott rókát.

– Ku! Ku! – kiáltott fel, és közelebb repült a rókához.

Utánarepültek a fiatal galambok is.

– Ku! Ku! – búgták a rókát körülugrálva.

– Ku! ku! A szemét vájjuk ki, vagy a farkát tépjük le? – A galamb egészen közel ment a rókához, és körüljárta.

„Vájjuk ki a szemét” – gondolta a galamb, s a róka fejére szállt.

Készült, hogy kivájjja a szemét, mikor a róka hirtelen felugrott és megragadta. A fiatal galambok ijedten messzebbre repültek. Sajnálták apjukat, kiáltozva repdestek a róka fölött.

– Na, megvagy! Most téged eszlek meg! Jól kitanítottad bagoly barátodat, ugye? – kérdezte a róka a galambtól.

– Ne egyél meg élve! – kérlelte a rókát az öreg galamb. – Ha meg akarsz enni, fogj meg három tollamnál fogva, csapj a földhöz, ölj meg, azután megehetsz.

A buta róka szót fogadott. Megragadta a galambot három tollánál fogva, felemelte, majd meg is pördült, hogy erősebben földhöz vághassa. Foga között csak három kiszakadt tollacska maradt. A galamb pedig elrepült.

– Ku! ku! Túljárt-e a galamb a róka eszén?... Becsapta-e a galamb a rókát? – körözött a galamb a róka fölött.

Dühbe gurult a róka, és elment, amerre a szeme látott.

Így csapta be a galamb a ravasz rókát, és így mentette meg a bagoly fiókáit. Azóta élnek barátságban a baglyok a galambokkal, vendégeskednek is egymásnál, tabanyt esznek, sört isznak; szívesen látja egyik a másikat.

A NYÚL MEG A RÓKA

Egykor régen házat épített a róka meg a nyúl. A róka jégből rakta a magáét, a nyúl meg csepűből. Jött a tavasz, olvadozott a rókaház, s egyszer csak teljesen szétfolyt.

„Most mitévő legyek?” – kérdezte magában a róka, s beállított a nyúlhoz.

– Bocsáss, ha csak az ajtóhoz is, lásd, majd megfagyok a hidegtől.

– Miért ne engednék, ha jó szándékkal vagy irántam? – felelte a nyúl, s befogadta magához a rókát.

Az ajtó mellett kucorogva ismét könyörgésre fogta a dolgot:

– Nyúl barátom, engedj, ha csak kis időre is, a kemencédhez!

– Gyere, róka, melegedj csak! – egyezett bele a nyúl.

Odamegy a róka, de már újra kér:

– Nyulam, barátom, itt sem tudok felmelegedni, engedj föl a kemencédre!

– Ugorj föl rá! – mondta a nyúl, s nem gondolt semmi rosszra.

A róka fölmászott, s egész testével szétterpeszkedett.

Közben a nyúl elment az erdőbe, hogy ételt keressen vendégének. Az pedig megmelegedett, és azon törte a fejét:

„Hogyan rabolhatnám el ennek a nyúlnak a házát?” Hosszas gondolkodás után megszólalt:

– Megvan, tudom, hogyan fogom elkergetni.

Mikor a nyúl hazaért, a róka csúnyán rákiabált: – Hej, haj!

Fogammal csikorgatok, hosszú farkammal vagdosok, híg szarommal fecskendezek!

A szegény nyúl megszeppent, s azt se tudta, hova bújjon, hanyatt-homlok elrohant saját házából.

Sírva járta az erdőt, s összetalálkozott a farkassal:

– Miért sírsz, nyúl barátom? – kérdezte a farkas.

– Hogyne sírnék, amikor nincs hova lehajtsam a fejem! – mondta a nyúl.

– Hogyan és miért nincs?

A nyúl erre mindent elmondott.

– Rajta, magam úzom el, ne sírj! – fogadkozott a farkas, s mindjárt el is indultak a nyúl lakására.

Még a küszöbre sem értek, mikor a róka rázendített:

– Hej, haj! Fogammal csikorgatok, hosszú farkammal vagdosok, híg szarommal fecskendezek!

Megrémült erre a farkas, és elrohant.

A nyúl ismét nyakába vette az erdőt, és sírva járta. Szembejött vele a medve.

– Miért sírsz, nyúl barátom? – kérdezte.

– Kikergetett házamból a gyalázatos róka, senki onnan már ki nem tudja űzni, hívtam a farkast, ő sem bírta – panaszkolta a nyúl.

– Ne búsulj, öcsém, majd én elkergetem – ígérte a medve. El is mentek a nyúl lakása elé, s ekkor a kemencén fekvő róka rákezdte:

– Hej, haj! Fogammal csikorgatok, hosszú farkammal vagdosok... – s mondta tovább.

Megijedt a medve, úgy, hogy remegtében ugrani sem tudott.

– Ó, jaj! Ezután már senki sem űzheti el! – eresztette teljesen búnak a fejét a nyúl.

Közben leszállt az éj, s sírva-ríva keresett hálóhelyet magának. Így jutott el a kakas fedele alá. Ott meghált, s másnap reggel megkérdezte tőle a kakas:

– Mitől olyan piros a szemed, miért sírtál?

– Mi haszna elmondanom neked, úgy sem segíthetsz – mondta a nyúl.

– No, csak mondd, hátha több hasznot hajtok neked, mint bárki más.

A nyúl erre elmondta a baját.

– A farkas és a medve sem tudták elűzni, hogy tudná akkor egy magadfajta törpe megtenni? – fejezte be szavait.

A kakas komoly képpel így felelt: – Majd elválík, elűzöm-e vagy sem. Mutasd meg a házadat!

– Lesz, ami lesz, megmutatom – mondta a nyúl, s a házához vitte a kakast.

Az egyenesen bement az ajtón. A róka ugyanazt kiabálta, mint előzőleg. A kakas viszont túlkiabálta:

– Kukurikú! Ki van itt, hozd csak ide, tedd alám!

A róka úgy megijedt, hogy majd esztét veszítette, kiugrott az ablakon, és elhordta irháját. A nyúl majd kiugrott a bőréből örömeiben, s ami zabja csak volt, mind a kakas elé hintette. A kakas annyi zabot evett, hogy a begye majd kirepedt.

A KAKAS MEG A RÓKA

Hozzálátott a kakas borsót vetni. Gazdagnak ígérkezett a termés, eljött az ideje a betakarításnak is. Történt, hogy a borsófield szélén megjelent az egerésző róka. Megpillantotta a kakast, és tüstént arra gondolt, hogy megfogja. Tépte, szaggatta a borsót, így akarta odacsalogatni a kakast.

Megdühödött a borsófield gazdája, de egyedül mégsem mert a rókára támadni. Elindult hát társat keresni.

Egy récével találkozott először:

– Hej, réce szomszéd, a róka lopja a borsóm. Gyere velem, kergessük el. Én majd a csőrömmel csapkodom, te pedig verd a szárnyaddal.

– Nem megyek, dehogy megyek – felelte a réce. – Nehezemre esik a repülés, járni csak botladozva tudok, s felfal a róka.

A kakas tovább futott, s egy lúd került útjába:

– Hej, barátocskám, fehér lúd, a róka lopja a borsómat. Gyere, kergessük el együtt. Én a csőrömmel csipkedem, te a szárnyaddal csapkodod, és a csőröddel is odavágsz.

– Nem, én nem megyek – mondta a lúd. – Futni csak lassan tudok, ha meg repülök, alig tudok megállni. Megesz a róka.

Mérgelődött a kakas, és futott tovább. Harmadszor egy kutyával találkozott.

– Kutya szomszéd, kárt tesz borsómban a róka. Fogjuk meg együtt. Én majd a csőrömmel vagdosom, te meg foggal támadj rá.

– Gyerünk – válaszolta a kutya. – Elkapom majd a farkánál fogva, és a gazdámhoz vonszolom.

Elindultak együtt a róka nyomán. Keresik, keresik, de sehogy sem találják.

A róka pedig várta a kakast. Elnyúlt egy bokor alatt, borsót hintett szét maga körül, s gondolta, lépre megy a kakas.

Lépeget a kakas, és kiáltoz:

– Hegyes a csőröm, kikaparom a róka szemét, éles a körmöm, megsebzí a róka képét.

Hallja a róka a kakast, nyújtózkodik, szinte szájában érzi az ízes falatot.

Óvatosan szedegeti lábát a kakas, s íme ott van már a tolvaj orra előtt. Ráveti magát a róka, de ott van a kutya is, s egykettőre

maga alá gyűri a rókát.

– Megvagy, tolvaj! – kiáltja.

Megragadta a rókát, és a gazdájához vonszolta. A kakas pedig összeszedegette az ellopott borsót és hazavitte.

A RÓKA MEG A FARKAS

Hajdanában élt egy igen boldog róka. Sok-sok fiókája volt, de eledelben sem szűkölködtek. A róka a holnapra is gondolt, vermében ott sorakoztak a tyúkok, ludak, kacsák. Megtudta ezt egy éhes farkas, s eljött hozzá ételt kérni. A róka nem adott neki. A farkas megharagudott, és kikémlelte, mikor hagyja el a róka a házát. A következő napon, amikor a róka elment valahová, a farkas belopódzkodott a rókafiakhoz. Megette a róka összegyűjtött élelmét, azután a fiait falta föl. A sokból csak egy fia maradt meg a rókának. Ezt is megölte volna, de közben hazaérkezett a róka.

A farkas még idejében kiugrott a róka házából, s esze nélkül menekült. Futás közben még a rókát is feltaszította. Mikor a róka meglátta megölt fiait, keserves sírásra fakadt.

– Ó, jaj, fiaim nincsenek már, eledelem sincs, hogyan fogom most kihúzni ezt a telet?

Álomba sírta magát. Reggel igen éhesen ébredt.

– Megyek, keresek valami ennivalót – mondta, s kiment a házból.

Jártában-keltében egy lovas szánt pillantott meg. Gazdája egy kasra való halat szállított. A róka így gondolkodott: „Elibe kerülök a szának, lefekszem az útra, és holtnak tetetem magam. Az ember akkor betesz majd a szánjába, s jól lakom hallal.”

Így is történt. Az ember igen megörült, amikor az úton fekvő rókát meglátta. „Ez megdöglött” – gondolta, szánjába tette, s fölül befedte gyékénnyel. Útközben a róka kilyukasztotta a kas fenekét, s a lyukon át az ember összes halát kidobálta az útra. Mikor már egy sem maradt, maga is kiugrott, és összegyűjtötte az úton heverő halakat, és hazavitte.

Megtudta a farkas, hogy a rókának hala van, és ismét elment hozzá.

– Komám, komám, szánj már meg néhány hallal, különben éhen halok.

A róka igen haragudott a farkasra, s így felelt:

– Dehogyan adok! Amim van, magamnak kell!

– Akkor mondd el legalább, hogy jutottál halhoz! – könyörgött a farkas.

– A patakból fogdostam.

– Miképpen fogdostad, taníts meg rá engemet is!

A róka erre kioktatta:

– A patakpartra mentem, s bedugtam a lékbe a farkamat, s egész éjjel ott ültem. Reggelig a farkamba igen sok hal fogódzkodott, s akkor kihúztam a farkamat. Íme, így fogtam a halat. Ha te is akarsz halat enni, kövesd a példám! Még csak annyit, hogy mikor a halak a farkadba fogódzkodnak, úgy érzed majd, hogy igen nagy a súlyuk. De te csak ülj türelemmel, hogy a halak meg ne ijedjenek. Meg se mozdítsd a farkadat reggelig, s akkor sok szép halat foghatsz.

A farkas mindenben a róka szava szerint cselekedett. Kiment a patak partjára, farkát beledugta a lékbe, s ült türelemmel egész éjjel. Napfölkeltkor megszólalt:

– Igen sok hal lehet már a farkamon, biztos, azért lett olyan nehéz – s azzal emelgette a farkát. Rántott rajta egyet, kettőt, a fark nem akart kijönni. Amikor már szinte a csillagokat látta kínjában, egy asszony jött a partra vízért. Meglátta a farkánál fogva jégbe fagyott farkast, és jól elverte vederhordó rúdjaival. Verés közben valahogy elszakította a farkát, s a farkas eloldalgott.

A farkatlan farkas megint elment a rókához.

– Komám, komám, bizony ottmaradt a farkam, most már mitévő legyek? – panaszkodott.

– Aj, komám, be sajnállak. Igen soká tarthattad a vízben, ezért túl sok hal akadt rá, s ezért a farkadat már föl sem bírtad emelni. Na, ne búsulj, megtanítom, hogy növeszd meg a farkad – mondta a róka, s beterelte a farkast egy szalmakazalba. Jól bebújtatta, utána tüzet tett a szalmába. Megörvendett a farkas, amikor meghallotta a szalma pattogását. „Most kezd nőni a farkam!” – gondolta, s meg sem mozdult a helyéből. Amikor már az egész kazal lángra kapott, megperzselte a farkas szőrét, bőrét is.

Szörtelenül, bőrtelenül vánszorgott el a rókához.

– Hiszen te rosszakaróm vagy. A farkam is elvesztettem, szőröm-bőröm sincs már, azt sem tudom, mit tegyek.

– Te csak ne búsulj! Tarts velem az erdőbe, ott majd a farkad, szőröd meg a bőröd is kinő! Van nekem egy varázslóm, majd ő meggyógyít téged!

El is indultak együtt az erdőbe, s ott a róka a farkast a borókabozótba vezette. A tuskék meg az ágak a farkas megperzselte

bőrét összevissza szaggatták. Végre kijutottak az útra. Ott a farkas így szólt a rókához:

– Megeeszlek téged, hiszen te engem folyton csak becsapsz.

– Ugyan mikor csaptalak be? Ha meg akarsz enni, egyél meg; de akkor bizony senki sem lesz, aki tápláljon – mondta a róka.

Közben meghallotta, hogy az utcán csengettyűzve közeledik valami. Mindketten futásnak eredtek, de a farkas nem sokáig bírta, hamarosan leroskadt. A róka ekkor azt tanácsolta neki:

– Ne fuss tovább, mert meglát a kocsis, s nyomban lelő.

Tettesd inkább holtnak magad, s feküdj az útra!

A farkas szót fogadott. Amikor a kocsis a farkas mellé ért, leugrott a kocsiról, és levágta a fejét. A róka mindezt látta egy bokor mögül, s megkönnyebbülten így szólt:

– Régóta vártam már, hogy levágják a fejed. Inmar látta a te vétkeidet!

Így fizetett a róka ellensége gonosz tetteért.

A SZÖVEGBEN ELŐFORDULÓ IDEGEN NEVEK ÉS SZAVAK MAGYARÁZATA:

Alangaszár ~ óriás formájú, mitikus lény, amely olyan könnyedén széttapossa az erdőt, mintha fűből volna.

Albaste ~ főként istállóban és fürdőkamrában tartózkodó gonosz szellem, boszorkányféle, amely esetenként embert is eszik.

arak ~ házi pálinkaféleség.

ari ~ a votjákok tatár neve.

arsin ~ orosz hossz mérték (rőf): 0,711 m.

Arszk ~ feltehetően a Magna Bulgária (Nagy Bolgár Birodalom) által alapított város, amelyhez a votjakságnak is sok köze lehetett.

badzim nunal ~ szó szerint: „nagy nap”, a tavasz ünnepe, húsvét.

badzim juon ~ szó szerint: „nagy ivás”, azaz nagy ünnep. A votjákok valamennyi jelesebb napjukat többek között derekas ivással ülik meg, így vette fel „ivás” jelentésű szavuk másodlagosan az „ünnep” jelentést is.

Batiz ~ a magyar „bátor”-ral együtt török eredetű, „vitéz” jelentésben főnevesült szó. Batir szerencsétlenségét okozó tarka lovát elátkozó (más mondákban is gyakran előforduló) szavai közmondássá váltak: „Akinek nincs lova, annak a tarka ló is ló.”

Béta ~ tatár eredetű személynév; a déli votjákoknál gyakori.

badzim kua ~ nagy imasátor, amelyben nagyobb ünnepek alkalmával áldozatbemutatás céljából összegyűlik az egész nemzetség, idővel egy-egy falu népe.

Busztargán ~ házi szellem, amely az alvó mellére ül, s azt nyomja. Akit viszont szeret, annak a haját vagy a szakállát göndöríti.

cseremisiz ~ a votjákoktól nyugatra élő, finnugor nyelvű nép közismert, külső elnevezése; saját népvük: mari.

csetverty ~ régi orosz űrmérték, kb. 3 l.

Dökjja ~ votják nemzetség; a dökjja a huszadik században is vallották összetartozásukat, közülük való volt maga Gerd Kuzebaj is.

Dzsumja ~ eredetileg feltehetően nemzetségnév, majd falunév.

Dzsuszgesz ~ ma már csak helynévben élő, egykori személynév.

Ebga ~ női név, nemzetségnév; a népi emlékezet szerint a legbátrabb férfiakkal vetekedő hős amazon volt.

fehér felső ruha ~ a votjások ünnepi viselete.

fehér szín ~ az istenek öltözékének színe.

galamb ~ az egyik legnépszerűbb, egykor szent madár a votjásoknál, egyben női név is.

Gondir ~ votják szó, jelentése: „medve”; személynévként is ismeretes.

grivna ~ középkori orosz pénzegység.

Gurja ~ votják nemzetségnév.

Gurjakar ~ nemzetségnévből eredő helységnév.

gurt ~ jelentése: „falu”, „lakás”; helynevek utótagjaként gyakran használatos.

Hamit ~ tatár eredetű személynév, a déli votjásoknál gyakori.

Idna ~ az egyik legismertebb és legtöbbet emlegetett votják nemzetségfő, neve helynevekben is fennmaradt. Az egyik legkorábbi, ásatások során feltárt, falakkal megerősített votják település, Idnakar, alapítója volt.

Ínmar ~ a votják hiedelemvilág legfelsőbb lénye. Jóindulatúnak tartják.

izsevszki fegyvergyár ~ a Votjákföld egyik korai, 18. században alapított gyára.

Jabalak-Kabalak ~ a votjából nem etimologizálható szópár, feltehetőleg a baskír Kubelek-Bakkubelek (pillangó) elferdített változata.

fegipacsa ~ az orosz Baba-Jaga votják megfelelője.

Jorok ~ a votjások egyik legismertebb táltosa, élettörténetét 1916-ban jegyezte le Munkácsi az esztergomi (kenyérmezei) hadifogolytábor egyik votják foglyának ajkáról.

jurt ~ szó szerint: ház.

Kalmez ~ votják nemzetségnév; kapcsolatba hozható a votjákföldi folyó, Kilmez, nevével.

Ráma ~ folyónév.

Kamit ~ Kamit Uszmanov, tatár származású betyár, 1822. és 1825 között „tevékenykedett” a déli votják területeken. Az inkább csak a gazdagokat és hivatalnokokat fosztogató szegénylegény népi hősként él a votjások emlékezetében, erről tanúskodik a számos róla szóló monda és dal. A legújabb tudományos kutatások szerint közönséges útonálló volt.

kar ~ földsánccal és gerendákkal megerősített várféle; a szó jelentése: „város, vár, fészek”, amely a többi permi nyelvben (zürjén, permjék) is honos (pl. Szivtikar, Kudimkar). Korábban néhány éven át a votják főváros (Izsevszk) neve is Izskar volt.

Kazán ~ a török Hasszán vagy az orosz Kaszján átvétele.

kenes ~ a szó jelentése: népgyűlés, haditanács, gazdagok tanácsa.

Kelemet ~ valamelyik török néptől átvett, rosszindulatú alvilági hatalmasság neve, egykor igen nagy szerepet játszott a votjások hitéletében, gyakran áldoztak neki, és általában drága állatokat. Róla nevezték el a több nemzetiség közös áldozati helyéül szolgáló szent ligetet, amelynek másik neve: lúd.

Kildiszin ~ a votják hiedelemvilág titokzatos alakja; egyesek szerint mintegy „teremtő” jelentésben Inmar jelzője. Más felfogás szerint Kildiszin a föld istene, aki a „votják aranyidőben” votják nemzeti öltözetben, azaz fehér ruhában járta a határt.

Kilmez ~ 1. Kalmez.

kirez ~ guzlaféle, votják népi hangszer.

kisnokenak ~ összetett szó, „kisno + kenak” = asszony, feleség, sógornő. A többi fitestvérral élő asszony egy személyben volt mindegyiknek felesége és sógornője is. Később, a monogámia meghonosodása idején az elhalt fiútestvér özvegyét a nőtlen, vagy szintén özvegy testvér köteles volt feleségül venni.

kua ~ vagy kuala, imasátor vagy kunyhó, amelyben a nemzetiség, később a család „védőszentjét”, névadó ereklyéjét, a vorsudot őrizték. Újabbban nyárikonyha-szerű helyiség.

kuala ~ 1. kua.

kuábeikán ~ ágakból épített szentélyféle.

kujászkon ~ az elhalt ősök tiszteletére bemutatott áldozat.

kumiska ~ gabonából készített, csekély szesztartalmú, votják házipálinka.

lóáldozat ~ a legértékesebb áldozat, amely csupán a legnagyobb tisztelettel övezett hősöket illeti meg.

lud ~ 1. Keremet.

mari ~ így nevezik magukat a cseremiszek.

minder ~ fejalj, párna.

Muncso-Kuzjo ~ fürdőgazda, a fürdő szelleme, akinek az asszonyok minden újszülöttet bemutatnak.

Nyuleszmurt ~ erdőember, erdei ember; a votják hiedelemvilágban egykor sokkal félelmesebb és fontosabb lény volt, mint újabban. A vadászat sikere és a háború kimenetele is sokban tőle függött.

Nyulesznyunya ~ az erdőben tanyázó, gonosz lények egyike.

Obida ~ boszorkányféle, mitikus lény neve a votjákoknál.

Opocs ~ nevezetes votják nótafa, Gerd legjobb adatközlője, akitől az első világháború idején sikerült még lejegyeznie néhány, egyebütt már sehol sem élő votják nemzetségdalt.

Páleszmurt ~ „félemler”, votják mitikus lény, gerince hosszában félbevágott, félszemű, félkezű, féllábú óriás, az erdők réme. A néphit szerint hangját a visszhangban lehet meghallani.

Pazjal ~ egykori személynév, ma már csak helynévben él.

pirog ~ lepény.

por ~ a votjákok így hívják nyugati szomszédait, az ugyancsak finnugor cseremiszeket.

porjurt ~ szó szerint: cseremisz ház.

pud ~ régi orosz súlymérték, 16,38 kg.

pusz ~ nemzetségjel, birtokjel.

Sájtán ~ a részben keresztény hatásra kialakuló, újabb keletű dualisztikus vallási felfogásban Inmar ellenpárja, „ördög” jelentésben.

Sunyi ~ külön bolondnév a votjákoknál, mint nálunk az Istók.

százseny ~ régi orosz hosszmérték, 2,13 m.

Szejteg ~ a Dzsumja falu más vidékbelieknél használatos neve, korábban személynév.

tabany ~ votják nemzeti eledel, zablisztból készült palacsinta, ill. lepényféle, felül vajazva.

Tölperi ~ votják mitikus lény, szó szerint: „szélördög”, azaz forgószél.

töro ~ bíró, falusi előjáró, régebben nemzetségfő, hadvezér, később az eljegyzés, lakodalom, szent sátor, áldozati szertartás rendezője.

Ubir ~ gonosz szellem, boszorkány, vámpír. A votják néphit szerint minden jó és rossz szellemnek – más és más időben, más és

más módon – áldozatot kell bemutatni, további jóindulatuk elnyerése, illetve a baj elhárítása végett. Az elhalt rokonokról ugyancsak meg kell emlékezni, mert az elfelejtett ősök betegséget, természeti csapást idézhetnek az utódok fejére.

udmurt ~ a votjákok így hívják magukat.

Uzmanov, Kamit ~ I. Kamit.

Vatka ~ a nép (és egyes tudósok is) úgy tartja, hogy a votjakság két nagy nemzetségből, a *Vatka* és a *Kalmez* nemzetségből lett. A *Vatka* név kapcsolatba hozható a votjáföldi *Vjatka* folyó (vagy esetleg a *Votka*) nevével.

vedin-tuno ~ varázsló, bűvölő, jós, táltos.

verszt ~ régi orosz hossz mérték, 1067 m.

Veszjakar ~ nemzetségnévből eredő helynév.

Vjatka ~ 1. *Vatka*.

votják hit ~ természet alapú, a világot számos antropomorfizált lényel benépesítő, az őseket és a szellemeket állatáldozatokkal tisztelő és engesztelő, samanisztikus jellegű hiedelemvilág, amelyre idővel egyre nagyobb hatással voltak a tételes, dualisztikus vallások.

Votka ~ 1. *Vatka*.

votkinszki vashámor ~ nagy vasgyár, amelyet a 18. században alapítottak.

Vozso ~ a votják néphit szerint lidércféle gonosz lény, a rémületkeltés és a látomások szelleme.

Vukuzjo ~ szó szerint: vízgazda, a víz gazdája, *Vumurtra* emlékeztető rosszindulatú, mitikus lény. Félnék tőle, áldozatokat is mutatnak be neki, de a mesék tanulsága szerint ugyanakkor megvetik és ostobának tartják.

Vumurt ~ a votják hiedelemvilágban a víz és a halászat istene, tartózkodási helye a tavak és a folyók mélye, néha azonban az emberek elrémítésére szárazon is megjelenik. Haja és szakála hosszú és hínárszerű. Rosszindulatú, csak rendszeresen bemutatott áldozatokkal lehet megengesztelni. Neve szó szerinti fordításban: vízember, illetve: vízi ember.

Vuperi ~ „vízördög, vízi manó”, ritkábban emlegetett mitikus lény, mint *Vumurt*, de félelmetesebb.

Zerpal ~ egykori óriások neve votjákul, a szó etimológiája ismeretlen.